

A MAGYAR HONVÉDSÉG
ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG FOLYÓIRATA

SEREGSZEMLE

„FEGYVER, FEGYVER, FEGYVER KÉVÁNTATIK,
ÉS JÓ VITÉZI RESOLUTIO!”

(ZRÍNYI MIKLÓS)

**AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA**

AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

Megjelenik negyedévente
XV. évfolyam, 3–4. szám, 2017. július–november

Felelős kiadó

Korom Ferenc vezérőrnagy
az MH Összhaderőnemi Parancsnokság
parancsnoka

Szerkesztőség

Postacím: 8000 Székesfehérvár,
Zámolyi út 2–6.
8001 Pf. 151

Telefon: 22-542808; Fax: 22-546975
e-mail: fi.karoly@mil.hu

A lap elektronikus változata megtekin-
hető a www.honvedelem.hu/cikk/28301/
seregszemle-kiadványok-gyujtemenye linken

Felelős szerkesztő

Fi Károly Ferenc

Szerkesztőbizottság

Elnök:

Dr. Lippai Péter ezredes

Elnökhelyettes:

Dr. Ruszin Romulusz dandártábornok

Tagok

Dr. Boldizsár Gábor ezredes

Dr. B. Stenge Csaba

Dr. Király László

Dr. Koller József dandártábornok

Dr. Molnár Ferenc ezredes

Dr. Nagy Ferenc alezredes

Dr. Sári Gábor alezredes

Szerkesztőségi titkár

Hazuga Krisztián törzsszászlós

HU ISSN: 2060-3924

Készült: 500 példányban

Lapzárta: 2017. december 15.

Nyomdai előkészítés, nyomás

Tördelés: Teszár Edit

HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs

Szolgáltató Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Benkóczy Zoltán ügyvezető igazgató

A folyóirat az MH ÖHP alaprendeltetéséből adódó kérdések katonai-szakmai fóruma.

A szerzők szakmai véleményét a lap híven közli, azok tartalmáért a szerző felel!

A szerkesztőség azonban fenntartja magának a jogot a cikkek rövidítésére, a szükséges
nyelvi és formai javítások végrehajtására.

Kéziratokat a szerkesztőség nem őrizz meg és nem küld vissza.

A megrendelés nélkül beküldött kéziratokat a lehetőségeink szerint gondozzuk.

*A közölt tanulmányokban megjelenő vélemények nem feltétlenül azonosak
az MH Összhaderőnemi Parancsnokság hivatalos véleményével, de az egyéni gondolatokat
tiszteltetben tartva, a tudományos gondolkodás fejlődése érdekében azokat megjelentetjük!*

**AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI
PARANCSNOKSÁG
SZAKMAI-TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA**

TARTALOM

CÉLKERESZTBEN

TORBA ATTILA ALEZREDES:

A szárazföldi haderőnem képességfejlesztési irányai Európában a regionális biztonsági kihívások értékelésének szemszögéből 7

LÉGIERŐ HADERŐNEM

TENKŐ CSABA ALEZREDES:

Katonai Megfigyelő és Összekötő Tiszti csoportok az UNFICYP misszióban 24

HORVÁTH JÓZSEF ALEZREDES:

A repülőter, mint kritikus infrastruktúra 30

SZÁRAZFÖLDI HADERŐNEM

DEME LÁSZLÓ EZREDES:

A szárazföldi csapatok álcázása és rejtése a XXI. században 48

DR. SÁRI GÁBOR ALEZREDES:

A légerő katonai szervezetei logisztikai támogatásának jellemzői 57

NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS MŰVELETEK

DRÓT LÁSZLÓ EZREDES:

A békeműveletekhez kapcsolódó fogalmi alapvetések (II. rész) 68

POGÁCSÁS KRISZTIÁN SZÁZADOS:

Harc beépített területen Fallujah ostromának tapasztalatai alapján 82

DR. VARGA CSABA ISTVÁN SZÁZADOS:

A nemzetközi hadijog kialakulása 96

HADTÖRTÉNELEM

DR. B. STENGE CSABA:

Súlyos határincidensek Csehszlovákia és Magyarország között
1938. október–decemberében (II. rész) 106

KITEKINTŐ**DR. HABIL. NÉGYESI IMRE PHD EGYETEMI DOCENS –****DR. RIKK JÁNOS PHD TANÁRSEGÉD:**

Katonai feladatok támogatása mesterséges intelligenciával 120

UDOVECZ GYÖRGY:

100 év a pihenés szolgálatában - A balatonakarattyai Honvéd Üdülő története 136

MOLNÁR ISTVÁN GÁBOR ÓRNAGY:

MIGRÁCIÓ – „Az örökkévaló a mi Istenünk, az örökkévaló egy” (5.Móz. 6.4) 154

CÉLKERESZTBEN

TORBA ATTILA ALEZREDES: A SZÁRAZFÖLDI HADERŐNEM KÉPESSÉGFEJLESZTÉSI IRÁNYAI EURÓPÁBAN A REGIONÁLIS BIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK ÉRTÉKELÉSÉNEK SZEMSZÖGÉBŐL

*“Deterrence is the art of producing, in the mind of the enemy, the fear to attack.”
„Az elrettentés annak a művészete, ahogy létrehozzuk a szembenálló fél elméjében
a támadástól való félelem gondolatát.”*

Sterling Hayden

I. Bevezetés

Jelen értekezés célja, hogy keresse a szárazföldi haderőnem fejlődési irányait, vizsgálja a haderőnem képesség kialakítási tendenciáit az adott ország, vagy régió fenyegetettség értékelésének szemszögéből. Elmondható, hogy a biztonsági kihívások forrásai geostarégiai elhelyezkedés alapján különböző képet mutat. Az is egyértelmű, hogy a különböző kihívások eltérő válaszleépéseket generálnak, különböző feladatú és szervezeti és tartalmú szárazföldi haderőnem képességekkel. Katonailag egyértelműen a legerősebb szembenálló fél a legnagyobb kihívás, így a szövetségi elrettentés alapvetően Oroszországra fókuszál. Ugyanakkor Európát érő biztonsági kockázatok nem korlátozódnak kizárólag Oroszországra. A kontinens déli régióiban egyértelműen a déli instabil körzetek / bukott államok és azok által gerjesztett érkező migráció, valamint annak járulékos következményei veszélyeztetik az állampolgárok biztonságát.

Hosszabb időhorizonton értékelve a két – irányában és gyökereiben is – eltérő biztonsági kihívás jövőképét az alábbiak szerint prognosztizálhatjuk: Oroszország hasonló

biztonsági kihívásokat fog jelenteni 2050-re is, mint napjainkban. Ugyanakkor Afrika lakossága – a jelenlegi tendenciák alapján – 2050-re közel a duplájára fog nőni, ami miatt déli irányból a jelen biztonsági kockázatok hosszú távú elmélyülésével kell számolni. Ez az észak-afrikai régió biztonságán keresztül hatással lesz Európa biztonságára.¹

II. Európa biztonsági kihívásainak megközelítése régiók szerint

Általános megközelítések

A hibrid hadviselés biztonsági kihívásai

A konvencionális hadviselés evolúciós fejlődésének részeként, illetve az erőszakos érdek érvényesítés megvalósításának lehetőségére az elrettentés, illetve a reguláris haderő bevetése előtt, valamint a siker kifejlesztésének előkészítése céljából az agresszor a rendelkezésre álló eszközeinek (diplomácia, politikai destabilizáció, információs és pszichológiai hadviselés, stratégiai kommunikáció, haderő,

¹ ENSZ Környezet Prog. Afrika, https://na.unep.net/geas/getUNEPPageWithArticleIDScript.php?article_id=72, letöltés időpontja 2017. október 19.

gazdaság, kiber-, titkosszolgálati és különleges műveletek, bűnözői csoportok felhasználása stb.) teljes spektrumát alkalmazza.

A XXI. századra jellemző korlátozott konfliktusok, ahol a civil lakosság, a közrend és a társadalom bomlasztása, az alapvető akarat és támogatás megtörése jelentheti az elsődleges erő kifejtést a kívánt végállapot eléréséhez egyre intenzívebb tendenciája közeledik a nyílt konfliktus, így a totális háború vonalába.

A hibrid hadviselés jelentősége nem választható el az Oroszország és a Nyugat között kialakult konfliktustól sem. A biztonság ilyen irányú tendenciájának a legnagyobb kihívása, hogy a kiber jellegű hadviselésre való reakciók és ellenlépések komplex, fegyveres és társ rendvédelmi szervezetek, minisztériumok és erőforrások szinkronizálását jelenti térben és időben, amelyben meghatározó az erő kifejtés egysége és a konzekvens hosszútávú stratégia.

Nő az instabilitás Afrikában és a Közel-Keleten

A meglévő válságok nem nyernek végleges megoldást, lehetséges, hogy új válságok alakulnak ki. A globalizáció másodlagos hatásaként, egy kialakult konfliktus (vagy válság) okozta gazdasági vagy regionális erőviszony felborulás olyan vákuumot teremt, amely átalakítja és felborítja a régió teljes egyensúlyát, ezáltal áthat és kiterjed a szomszédos régiókra. A kialakult vákuum, illetve krízis egyrészt reakcióra kényszeríti a túlélésért küzdő lakosságot, másrészt teret enged a szélsőséges ideológiák és a nemzetközi terrorizmus elterjedésének.

A globális biztonság a világ együttes érdeke, amely garantálja a szükséges regionális – ezáltal a kívánt gazdasági és hatalmi – egyensúlyt. Azonban a konfliktusok komplexitása egyre nagyobb kihívássá teszi azok megoldását. A kiváltó ok, illetve a konfliktus alapvető forrásának értelmezése egyre nehe-

zebb, a felszíni kezelésük pedig egyre magasabb erőforrásokat emészt fel anélkül, hogy objektíven mérhető eredményt mutatna fel.

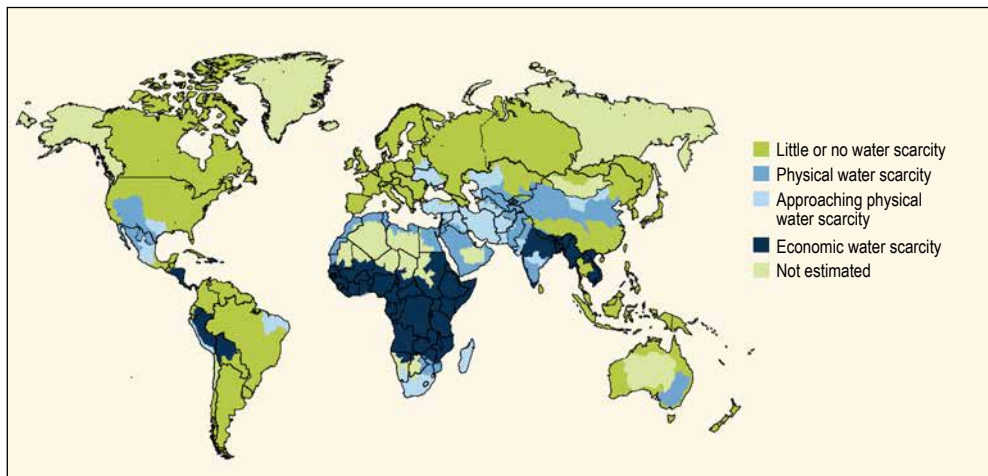
A fejlődő világ népességnövekedése, a kontinens déli irányú biztonsági kihívásai.

A fejlett országok népessége a modern egészségügy és a jóléti társadalmi berendezkedés miatt tovább öregszik, ami az alapvető ellátórendszerek fenntarthatóságát veszélyezteti. Számos fejlődő országban azonban a népesség szaporodás mértéke emelkedik, amely mögött a szükséges ellátás és alapvető élethez szükséges készletek megléte nem áll a megfelelő mértékben rendelkezésre.

A nélkülözés, a betegségek, az alacsony életszínvonal okozta elégedetlenség táptalaj a perspektíva nélküli, az extrémizmusra foggékony fiatal tömegek térnyeréséhez, amely hatása egyre inkább politikaformáló hatású lesz. A megerősödő szélsőséges nézetek, politikai vagy vallási tömörülések kedveznek a szélsőséges ideológiák és a nemzetközi terrorizmus térnyerésének.

Jelenleg az illegális migráció intenzitását a jóléti társadalomból származó előnyök megszerzése irányítja, azonban közép- és hosszútávú stratégiában kiemelten kell kezelni az életfenntartáshoz nélkülözhetetlen készletek védelmét is. A szélsőséges ideológiák és a nemzetközi terrorizmus jelenléte és aktivitása olyan rettegést és bizalmatlanságot idéz elő a kormányok közrend fenntartásának képességében, hogy a nyugati társadalmon a terrorizmus másodlagos és harmadlagos hatása a vallási nézetek szélsőséges elítélése mellett teret adott a szélsőjobb mozgalmak erősödésének is.

A kiélezett hajsza a jóléti társadalom nyújtotta előnyökért középtávon egyre nagyobb hangsúlyt ad a kedvező életér igényére is. Magyarország geostratégia elhelyezkedése révén gazdag az ivóvízben és a termőföldben, amely értéke folyamatosan emelkedő tenden-

1. ábra. Globális fizikai és gazdasági vízhiány,
World Water Assessment Programme (WWAP), March 2012

ENSZ Water for Life 2005-2015, <http://www.un.org/waterforlifedecade/scarcity.shtml>

ciát mutat. Ezáltal a kiszolgáltatottsága mind a nagyhatalmak, mind a nélkülözésben élő országok lakosságának igényei felé meghatározó.

Új irányelvek kidolgozását a megváltozott és összetett biztonsági környezet teszi szükségessé. A fenyegetés komplexebb, mint valaha, nincsenek frontok, nincsenek határok és új hadszínterek jelentek meg (kibertér, közösségi háló) melyekre nincsenek kidolgozott egységes eljárási rendek. Az elmúlt időszak megközelítéséhez képest, amikor a kontinensnek nem volt potenciális biztonsági kihívása, addig napjainkban a vallási fanatizmus és Oroszország is annak tekinthető. A francia példa² – a védelempolitika prioritásainak és szárazföldi erők erőforrás feladatrendszerének súlyozása közötti összefüggések – jól példázza a nemzeti megközelítést. A francia haderő műveleti prioritásai az alábbiak:

1. Honi, belbiztonsági feladatok;
2. ENSZ és NATO műveletek;

3. Nemzeti érdekeltségű műveletek Afrikában;
4. Partner országok segítése a Mediterrán térségben;
5. EU műveletek.

Pillangó effektus, mint biztonságpolitikai rendszerszemléleti megközelítés

A pillangóhatás felismerésének jelentősége, hogy a bonyolult rendszerek, például az időjárás vagy a tőzsde változásait nehéz belátható időn belül megjósolni. Ez azért van, mert bármely véges modell, ami megpróbál szimulálni egy rendszert, kénytelen elhagyni valamennyit a kezdeti tényezőkből – például amikor az időjárást szimuláljuk, nem vehetjük figyelembe az összes pillangó szárnycsapásai által keltett szelet. Egy kaotikus rendszerben minden időegység szimulációjával felnagyítódnak ezek a hibák, míg a hibaszázalék el nem éri a százat. Ily módon az előrejelzések egy bizonyos idő után hasznavehetetlenek.³

² Thierry CORBET altábornagy (RRC FRA, parancsnok) előadása forrás: 3. számú Felhasznált irodalom

³ Wikipédia – Pillangó hatás, <https://hu.wikipedia.org/wiki/Pillang%C3%B3-hat%C3%A1s> letöltés időpontja 2017. október 19.

Az effektus tökéletesen szemlélteti korunk komplex, egymással sajátos kölcsönhatásban lévő biztonsági rendszerét, amit jól mutat be az alábbi példa:

A nukleáris fegyverek szétszórása koncepciónak eredetileg Törökország is részese volt.⁴ A Simson Center legfrissebb jelentése szerint a hidegháború óta mintegy 50 amerikai taktikai nukleáris fegyver állomásozott Törökország Incirlik légi bázisán, körülbelül 100 kilométerre a szíriai határtól. A törökországi elbukott puccskísérlet során júliusban az Incirlik légbázis elektromos hálózatát levágták és a török kormány megtiltotta az amerikai repülőgépek le- illetve felszállását. Az Egyesült Államok – lévén időlegesen elvesztette a fegyverek tárolása fölötti kontrollt – átcsoportosítja a Törökországban állomásozó nukleáris fegyvereit Deveselu légi bázisra Romániába.⁵

Összességében kijelenthető, hogy nem sok hazai biztonsági szakértő jósolta volna, hogy egy török belpolitikai esemény következtében lehetséges, hogy hazánk egy szomszédos állama atomfegyverrel fog rendelkezni (valószínűleg Románia annak használatáról önállóan nem dönthet).

1. Szövetségi és Európai Unió biztonsági megközelítései

A 2016-os varsói NATO csúcson a biztonság szavatolását a nemzetek – a Szövetség történetében nem először – az elrettentés koncepciójában határozták meg: „*A Szövetség legnagyobb felelőssége, hogy a washingtoni szerződés 5. cikke alapján megvédje annak*

területét és lakosságát egy esetleges támadás ellen. Ezért megújult hangsúlyt fektet az elrettentésre és a kollektív védelemre.”⁶

NATO 5. cikkely értelmezése

Alapításakor, 1949-ben az Észak-atlanti Szerződés elsődleges célja egy kölcsönös segítségnyújtásról szóló szerződés létrehozása volt annak érdekében, hogy ellensúlyozza azt a kockázatot, hogy a Szovjetunió Kelet-Európa irányítását kiterjeszthesse a kontinens más részeire. Akkor – ahogy ma is – minden résztvevő ország egyetértett abban, hogy a szolidaritás e formája a Szerződés közép-pontjában állt, és a Szövetség kulcsfontosságú eleme a kollektív védelemről szóló 5. cikkely. Az 5. cikkely előírja, hogy „*amennyiben egy NATO Szövetséges államot fegyveres támadás ér, akkor az a cselekmény a Szövetség minden egyes tagja elleni fegyveres támadásnak tekinti és megteszi szükségesnek tartott intézkedéseket a megtámadott megsegítésére.*”⁷

Az 5. cikkely kinyilvánításával a szövetségesek általuk szükségesnek ítélt segítséget nyújthatnak a megtámadott szövetséges részére. Ez minden egyes szövetségesre vonatkozó egyéni kötelezettség, ugyanakkor minden egyes szövetséges maga ítéli meg az adott körülmények között szükségesnek ítélt válaszlépést. Kijelenthető, hogy a tagállamok geológiai elhelyezkedésük és nemzeti érdekeik alapján a fenyegetéseket másképp értékelik, továbbá az esetleges „szükségesnek tartott” válaszlépéseket nagyban befolyásolják katonai képességeik. Ezt a jelenséget – a történelem során egyetlenszer – a 2001. évi 5. cikkre hivatkozó, az Egyesült Államok ellen irányuló, szeptember 11-én elkövetett

⁴ Wikipédia – Nuclear sharing, https://en.wikipedia.org/wiki/Nuclear_sharing letöltés időpontja 2017. október 19.

⁵ US moves nuclear weapons from Turkey to Romania / <http://www.euractiv.com/section/global-europe/news/us-moves-nuclear-weapons-from-turkey-to-romania> letöltés időpontja 2017. szeptember 10.

⁶ Warsaw Summit Communiqué / http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm letöltés ideje: 2017 október 13.

⁷ NATO 5. cikkely - http://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_110496.htm

terrortámadásokra adott válaszlépések is megmutatták. A katonai válaszlépésként indított műveletben annak kezdetekor csak az Egyesült Államok szoros szövetségesei vettek részt, a NATO csak 2003-ban csatlakozott, mint szervezet.

A NATO Szárazföldi Parancsnokság törzsfőnök tervező helyettese értékelése alapján az európai kontinens háborúval és békével töltött ideje azt mutatja, hogy az elrettentés hatékony módszer. Ugyanakkor korunk elrettentése nem lehet azonos azzal, amit a hidegháború alatt al-

– azok rotációs alkalmazása miatt – a dinamikus szinkronizálást térben és időben. A NATO kiemelt figyelmet fordít – a történelem során eddig nem jelentkező – kibertér biztonsági kihívásainak kezelésére.⁸

A NATO katonai tanácsának vezetőhelyettese már ezen a keleti irányú fókuszon túlmenően a NATO védelmi képesség építés (DCB – Defence Capability Building) átfogó stratégiai vonatkozásait emelte ki 2017. szeptember 25-ei előadásában. Emlékeztetett, hogy Varsóban a NATO politikai veze-

2. ábra. A NATO varsói csúcson bejelentett hiteles elrettentést célzó platformjai
 NATO hivatalos oldala – http://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_133127.htm letöltés ideje: 2017 október 13.

kalmaztak. Az elrettentés két fontos pillére a katonai képesség és annak fizikai módját, demonstrációja. A keleti irányú biztonsági kihívások kezelésének katonai képességei rendelkezésre állnak és azok hatékony alkalmazási módjának kidolgozását szabta feladatuk a politikai vezetés Varsóban. A vizionált hatékony elrettentés megkívánja az összefegyvernemi képességek műveleti széttagolását, továbbá

tői kihirdették az elrettentés stratégiáját és egy gyorsabban reagáló, nagyobb képességű haderő igényét fogalmazták meg. Emiatt a Szövetségnek át kell alakulnia az alábbi elgondolások szerint:

⁸ Andres FREIRE dandártábornok (ESP Army) előadása – a szerző CTC – GOSC feljegyzése 2017 március 22.

- 360 fokban kell a biztonságot szavatolnia, nem csak egy stratégiai irányra fókuszálva;
- a kialakított képességnek átfogónak kell lennie (kinetikus, nem-kinetikus képességek, logisztika, stb.);
- folytatni kell az EU-val történő együttműködés lehetőségét, kerülni a párhuzamos képességek kialakítását;
- a helyettes főtitkár szemében a koherencia az új kulcsszó, mely egybefügg az **egy NATO** elgondolással és biztosítja az Egyesült Államok következetes hozzájárulását a szövetség képességeihez;
- felül kell vizsgálni és meg kell keresni a megfelelő arányt a parancsnokságok, a végrehajtók, és feladatok vonatkozásában;
- meg kell találni a helyes egyensúlyt az elrettentés és stabilizációs műveletek vonatkozásában;
- Afrika vonatkozásában szükséges a megfelelő helyzetértékelés, szükséges a regionális megközelítés és kell egy eljárásrend, amely egyértelművé teszi a feladatban résztvevő szervezetek felelősségeit (NATO, EU, ENSZ, és NGO-ok).

A Szövetség alapvető megközelítése, hogy a katonai képességkialakítást átfogón koordinálni kell a szövetségen keretein belül ugyanúgy, mint az azon kívüli más szervezetekkel. Emiatt szükséges egy átfogó koncepció kialakítása, melyben minden – katonai, kormányzati, NGO-szereplő felelőssége egyértelmű.⁹

Az EU katonai tanácsának vezetője ugyanakkor meglehetősen leegyszerűsítette az európai biztonsági kihívásokat (kelet-Oroszország; dél-dzsihadisták). Felhívta a figyelmet a nemzeti kormányok felelősségére a védelmi szektor finanszírozásának tárgyában.

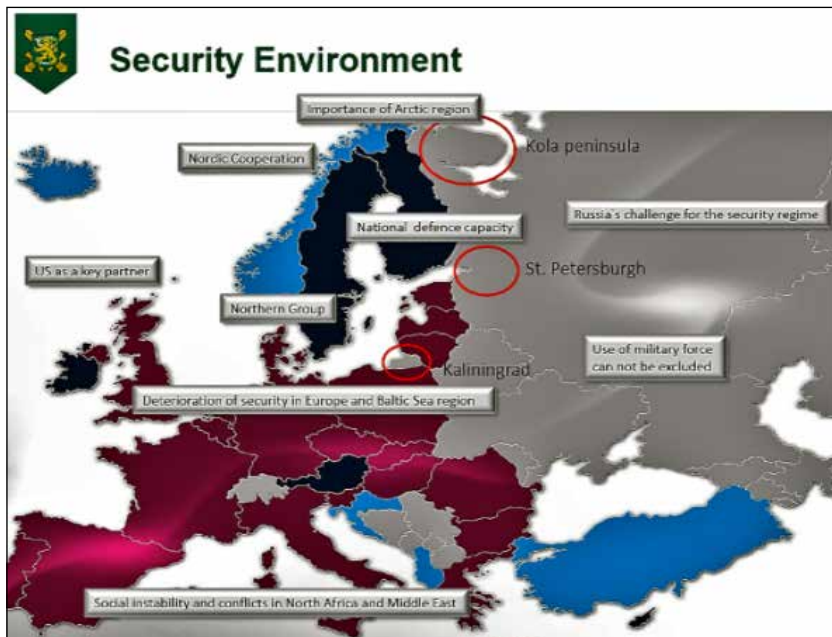
A NATO eljárási rendet, miszerint a GDP 2%-át a védelmi költségvetésre kell költeni EU szinten is követendőnek tartaná. A Szövetség katonai megközelítésével ellentétben, az EU fókuszában a lakosság biztonságérzete van, melynek szavatolásában – azok közös katonai eszközei miatt - a NATO és az EU kiegészítik egymást, míg az egyesült nemzetek szövetségével együttműködik. Ahhoz, hogy Szövetség és az EU között ezen kiegészítés ne legyen verseny és vezessen párhuzamos képességek kialakításához, álláspontja szerint szét kell választani felelősségüket. Véleménye szerint Európa védelmi biztonsága lenne a NATO felelőssége, míg Európa biztonsága (például határvédelem) lenne az EU felelőssége. Annak ellenére, hogy a kerítés-építést nem tartja megoldásnak a déli kihívásokra, azt dr. Böröndi Gábor dandártábornok úr, szárazföldi haderőnemi főnök kérdésére elismerte, hogy az EU-nak nincs koncepciója sem konkrét javaslata a déli kihívás megoldására és válaszában azt az elméleti megközelítést ismertette, miszerint egy betegség kezelését a kialakulás okánál kell kezdeni nem a tüneteknél.¹⁰

2. *Fenyegetettségi prioritások Észak-Európa nem NATO tagországaiban*

A Svéd szárazföldi haderőnemi főnök 2016. október 25-ei előadásának fő gondolatmenete a „minden összefüggésben van mindennel” megközelítés volt. Svédország fő biztonsági kockázatnak jelenleg egyértelműen Oroszországot tekinti és stratégiai fontosságúnak tartja a Gotland sziget birtoklását a balti-tengeri felvonulás biztosítása miatt. Visszautalva előadásának megközelítésére vezérőrnagy úr ismertette, habár a szövetség déli kihívásai

⁹ SHEPRO altábornagy (US Air Force) előadása európai szárazföldi erők parancsnokainak szakmai fóruma (4th Forum of European Land Forces), 2017. szeptember 25–27.

¹⁰ KOSTARAKOS vezérezredes (GRC Army) előadása európai szárazföldi erők parancsnokainak szakmai fóruma (4th Forum of European Land Forces), 2017. szeptember 25–27.

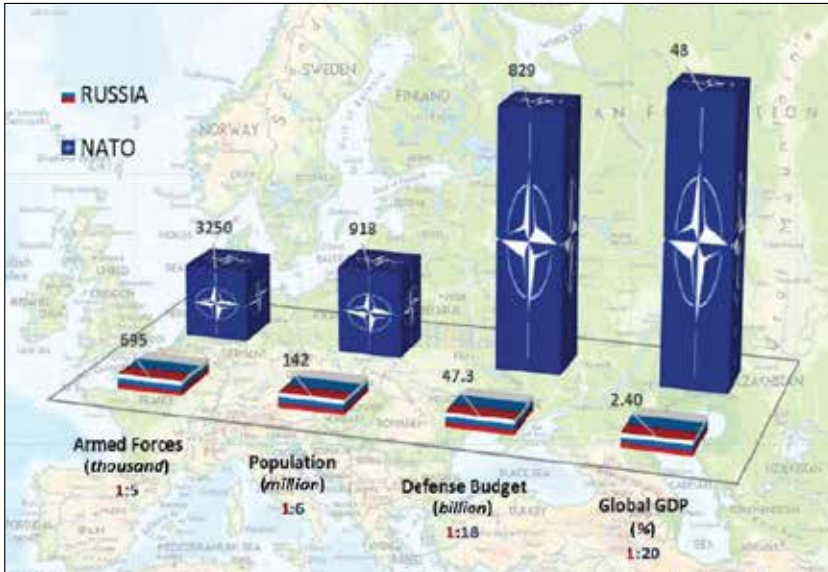
3. ábra. A finn haderő azonosított biztonsági kihívásai - Azonosított elsődleges fenyegetés a Kola-félszigeten, Szentpétervár térségében és Kalinyingrádba települt orosz katonai képességek HUKKLO vezérőrnagy (FIN Army) előadása európai szárazföldi erők parancsnokainak szakmai fóruma (4th Forum of European Land Forces), 2017. szeptember 25–27.

közvetlenül nem jelentenek Svédországra kockázatot, de az országba érkező menekültek biztonsági kockázata miatt nemzeti érdekük, hogy a déli konfliktusok rendezésében szerepet vállaljanak. Kiemelte egy gyorsan telepíthető európai erő kialakításának fontosságát (VJTF), mert a gyors reagálás nélkül a szövetség kizárja magát a katonai megoldások lehetőségeinek egy részéből. Továbbá javasolta – akár a VJTF dandárra vonatkoztatva – meghatározni általános jelleggel egy dandár harccsoport ellátási követelményeit és együttműködési koncepcióját arra az esetre, ha az Európán belül áttelepítésre, átcsoportosításra kerül.¹¹

¹¹ ENGELBREKTSON vezérőrnagy (SWE Army) előadása Európai Szövetséges Szárazföldi Erők parancsnokainak éves konferenciájára (24rd Annual Conference of European Armies), 2016. október 24–26.

Finn megközelítés alapján a fenyegetettségi kihívások a Svéd megközelítéssel hasonlóan a keleti irányra, így Oroszországra fókuszálnak. A finn országvédelem tervezésekor követelmény, hogy a kidolgozott rendszer nem csak finanszírozható legyen, de hosszú távon fenntartható is. Ezen tervezési iránymutatás alapján belátták, hogy az országvédelem egy professzionális haderővel – annak költségei miatt – nem finanszírozható. Így a finn védelmi modell három pilléren alapszik:

1. A biztonság általános megközelítésén:
 - a) Az általános hadkötelezettségen;
 - b) Az állampolgárok elkötelezettségén a haza védelmére;
 - c) Nagy létszámú tartalékos állomány lebiztosítása.
2. Fejlett technológián, melyet az ország gazdasága elbír;
3. Nemzetközi és kétoldalú együttműködésen.

4. ábra. A NATO tagországok és Oroszország erőforrás összehasonlítása a haderő létszáma, népesség, hadi kiadás és nemzeti össztermék vonatkozásban.

NATO's Land Forces: Strength and Speed Matter – <http://cco.ndu.edu/Publications/PRISM/PRISM-Volume-6-no-2/Article/835046/natos-land-forces-strength-and-speed-matter/> letöltés ideje: 2017 október 13.

HUKKLO vezérőrnagy, finn szárazföldi haderőnemi főnök álláspontja szerint az így kialakított rendszer kellően rugalmas, hogy adoptálni lehessen a kor változó biztonsági kihívásaira.¹²

3. Fenygetettségi prioritások Észak-Európa NATO tagországaiban

Észak-Európa NATO tagországaiban (Lengyelország, és a Baltikum országai) elsődleges biztonsági kockázatként Oroszországot tekintik, hiszen az a Krím félsziget kapcsán bizonyította katonai képességeit azok alkalmazásnak időrendjét. A lenti grafikon bemutatja a Krím félsziget idején fennálló erőforrás (humán, gazdasági és katonai) számvetést,

valamint a katonai potenciál alkalmazásának időben történő lehetőségeit:

A szövetség válaszlépései alapvetően az orosz szándék elemzéséhez szükséges információ gyűjtés voltak, majd az 5. ábrán látható kezdeti képességarány egyensúlyba hozását célozták meg, amely két feladatrendszer tevékenységei a NATO Készenléti Akciótervben forrtak össze.

NATO Készenléti Akcióterv (RAP) – Assurance¹³

A Szövetség válaszlépései a Krím válságot követően azonnal annak „assurance” (szavatolás) koncepciójában testesültek meg. Ezen – a szövetség keleti határain megvalósuló

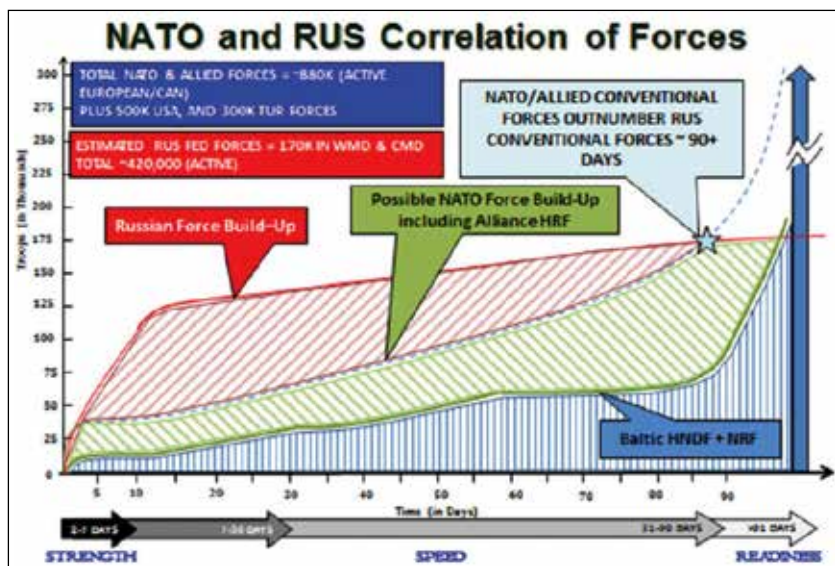
¹² HUKKLO vezérőrnagy (FIN Army) előadása európai szárazföldi erők parancsnokainak szakmai fóruma (4th Forum of European Land Forces), 2017. szeptember 25–27.

¹³ Assurance, magyarul szavatolás, megerősítés. Magában foglalja mindazon Krím válságot követően bevezetett szövetségi tevékenységeket, melyek a biztosították a NATO főparancsnok (SACEUR) hiteles helyzetértékelését.

–, fokozott légi, tengeri és tevékenységnek is volt egy evolúciója, míg elért a jelent előretolt jelenlét koncepcióhoz. A fokozott jelenlét a légi és tengerészeti erők vonatkozásában mind műveletek (Air Policing / Maritime Policing)¹⁴ voltak, kidolgozott műveleti tervvel és erőhasználati szabályokkal (ROE)¹⁵. A szárazföldi haderőnem vonatkozásában a fokozott jelenlét szárazföldi gyakorlatok végrehajtását jelentette a keleti régióban, mely nem biztosította a folyamatos jelenlétet (december és július, augusztus hónapokban a nemzetek alapvetően nem szervezetnek gyakorlatot), illetve nem minden esetben vettek részt rajta har-

coló, manőver erők (például a STEADFAST COBALT¹⁶ gyakorlat, mely egy egyszerű híradó együttműködési gyakorlat).

A jelenlegi előretolt jelenlét koncepció bejelentése a 2016. július varsói NATO csúcson történt meg, mely alapján négy – egyenként is többnemzeti – zászlóalj harccsoport települ Lengyelországba, Litvániába, Lettországra és Észtországba. A települt harccsoportok a vezető nemzet által meghatározott rotációs rendszerben biztosították a térségben a folyamatos NATO manővererők jelenlétét, többnemzeti szervezetük alapján demonstrálják a szövetség elkötelezettségét a kollektív védelem vonatkozásában.¹⁷

5. ábra. NATO reagáló erők, a Baltikum reguláris erejének és Oroszország képesség mozgósítási képességének idő diagrammja. A Krim válság idején több mint nyolcvan napig a szövetség – előző ábrán kimutatott túlereje ellenére is – alulmarad az esetleges válság elején mozgósítható orosz képességeknek.

NATO's Land Forces: Strength and Speed Matter - <http://cco.ndu.edu/Publications/PRISM/PRISM-Volume-6-no-2/Article/835046/natos-land-forces-strength-and-speed-matter/> letöltés ideje: 2017 október 13.

¹⁴ Air Policing, magyarul légtérellenőrzés; Maritime Policing, tengerészeti járőrtevékenység.

¹⁵ ROE (Rules of Engagement), magyarul erőhasználat (fegyverhasználat) szabályai egy adott művelet során.

¹⁶ A STEADFAST COBALT gyakorlat minden évben a NATO Készenléti Erők (NRF) felkészülési időszakában végrehajtásra kerülő kötelező taktikai szintű híradó együttműködési gyakorlata.

¹⁷ NATO eFP – http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136388.htm?selectedLocale=en letöltés ideje: 2017 október 13.

6. ábra. NATO előretolt jelenlét (eFP - enhanced Forward Presence) koncepciója, mely alapján egy-egy többnemzeti zászlóalj-harcsoport települ Lengyelországba, Litvániába, Lettországba és Észtországba demonstrálva a Szövetség szolidaritása és egysége mellett a képességet az azonnali reagálásra bármilyen agresszióra.

A képen kör alakú zászlóval jelölve a harcsoportok vezető nemzetei, alattuk az harcsoportokba erőket delegáló nemzetek zászlói vannak megjelenítve.

NATO eFP kép, forrás: <https://twitter.com/munseconf/status/832709207644188672> letöltés ideje: 2017 október 14.

NATO Készenléti Akcióterv (RAP) – Adaptation¹⁸

Oroszország több haderőnem által koordinált és időben igen gyors lefolyású tevékenysége a Krím félszigeten arra is rámutatott, hogy a Szövetség készenléti ereje, ilyen rövid idő alatt nem tudja tagországainak biztonságát szavatolni. Ezért a 2014 évi NATO csúcson, Walesben elfogadott készenléti akcióterv részeként kidolgozásra kerül a Szövetség – Krím típusú biztonsági kockázatok kezelésére alkalmas – új eszközrendszere, melynek elemei közül az egyik legfontosabb a NATO Készenléti Erő (NRF – NATO Readiness

Force) megújított formája, az Enhanced NRF (eNRF)¹⁹. Ennek pedig a leggyorsabban aktíválható eleme a katonai szakmai körökben már jól ismert VJTF (Very High Readiness Joint Task Force), amelynek egyes részei 48 órán belül bevetethők annak a NATO-tagállamnak a területén, ahol a fenyegetettség szintje azt indokolta és szükségessé teszi.

A szövetségnek ilyen jellegű – a hidegháború lezárása óta egyedülálló mértékű – megerősítéséhez szükséges egy stratégiai szinttől a taktikai szintig kidolgozott terv (Lépcsőzetes Védelmi terv – GRP), valamint az hogy a tagországok képesek legyenek a beérkező

¹⁸ Adaptation, magyarul alkalmazkodás, alkalmazkodó képesség. A NATO esetében ez foglalja magában a megváltozott biztonsági környezet miatt kidolgozásra került új struktúra és eljárási rend kidolgozását.

¹⁹ Enhanced NRF (eNRF), magyarul fokozott NATO Készenléti Erőnek lehetne hívni, valójában egy a régítől eltérő struktúrájú, megnövelt képességű és gyorsabban alkalmazható erőt jelent.

erőket a megfelelő időben és módon támogatni. A NATO – szintén a készenléti akcióterv részeként – az esetleges átcsoportosítási feladatok összehangolása érdekében hozta létre az úgynevezett NATO-erőket integráló elemeket²⁰, valamint a folyamatos helyzetértékelés, elemzés biztosítására szárazföldi vezetési elemeket, mint az Észak-keleti Többnemzeti Hadtest Parancsnokság (MNC NE²¹ – Lengyelország) és az Dél-keleti Többnemzeti Hadosztály Parancsnokságot (MND SE – Románia).²²

Összességében kijelenthető, hogy az észak-keleti régió országait a közös ellenségkép egy koordinált, kollektív érdekközösségé alakította, akik a NATO Készenléti Akcióterv két pillére alapján látják biztonságuk szavatolását.

4. Fenyegetettségi prioritások Dél-Európában

Nagy kihívás stratégiai irányok, régiók meghatározása egy olyan összetett biztonsági környezetben, ahol minden mindennel összefügg, sőt egy esemény hatásai túlmutatnak országhatáron, régióon, nem egy esetben kontinensen is. A déli irányból érkező kihívások nem olyan tisztán azonosíthatók, mint az orosz katonai képességek. A déli irány kihívásai komplexebben, forrásuk szerint nem lokalizálhatók.

Véleményem szerint CARTER vezérezredez, brit vezérkari főnök az európai szárazföldi erők parancsnokainak szakmai fórumán tartott előadásában az egyik legjobban fogta meg a két kihívás közötti alapvető különbséget, miszerint Oroszország hasonló biztonsági kihívásokat fog jelenteni 2050-re is mint napjainkban, ugyanakkor például Nigéria

lakossága – a jelenlegi tendenciák alapján – 2050-re 190 millióról 400 millióra fog nőni, ami miatt a jelen biztonsági kockázatok elmélyülésével kell számolni. A jelenséggel járó problémák melyek a gazdasági potenciáljához képest jelenleg is túlnépesedett országban megvannak még alapvetően nem katonai jellegűek, ugyanakkor már napjainkban is nagy hatással van az észak-afrikai régió biztonságán keresztül Európa biztonságára.²³

Ahogy a fenti térképen is szembevetendő, a déli irányú kihívások túlmutatnak országhatáron, több esetben az adott régióon is, így kezelésükre is átfogó nemzetközi szinten kell megoldást találni. A főbb biztonsági kihívások a régióban az alábbiak (nem fontossági sorrendben):

- Vallási radikalizmus, kiváltképp a fiatalok körében;
- fegyverkeresedelem;
- drog kereskedelem;
- illegális migráció, melynek az észak-afrikai országok már nem csak átvonuló országai, de – a menekültek nagy száma miatt – anyaföldje lettek;
- terrorizmus, mint a legveszélyesebb, amely egyben ötvözi a fenti kihívásokat is.²⁴

A térségben Törökország biztonsági helyzete a legösszetettebb a szomszédos konfliktus, a menekültválság és a magas terrorfenyegettség együttes kezelése miatt. Törökország geostratégiaiailag a biztonsági kihívások központjában terül el, biztonságát veszélyeztető kockázati tényezők az alábbiak:

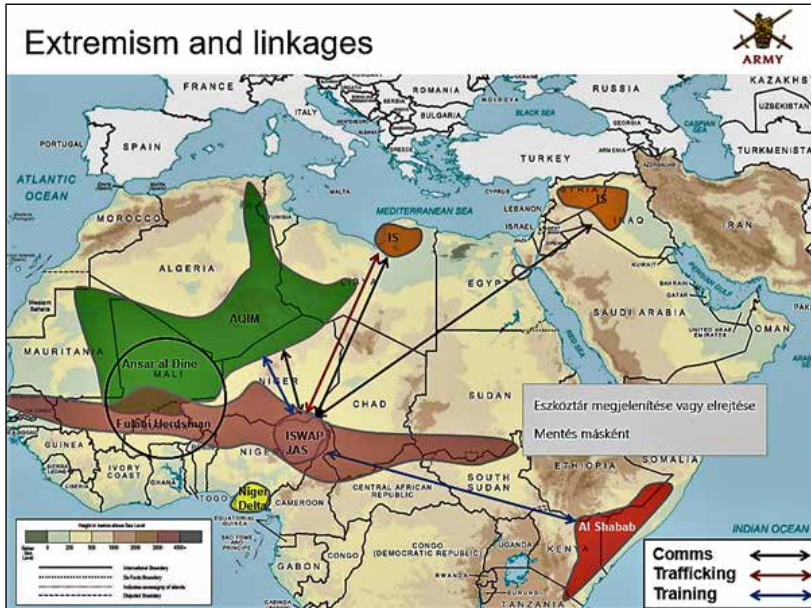
²⁰ NFIU - NATO Force Integration Unit

²¹ MNC NE – Multi-National Corp North East

²² Honvédelem cikk: Befogadók <http://www.honvedelem.hu/nyomtat/56646>

²³ CARTER vezérezredez (GBR Army) előadása európai szárazföldi erők parancsnokainak szakmai fóruma (4th Forum of European Land Forces), 2017. szeptember 25–27.

²⁴ LeBOEUF dandártábornok, az US Army) előadása európai szárazföldi erők parancsnokainak szakmai fóruma (4th Forum of European Land Forces), 2017. szeptember 25–27.

7. ábra. Az Afrikában tevékenykedő szélsőséges szervezetek hálózata (brit megközelítés)

1. Szíria – mint nem stabil, polgárháború sújtotta szomszédos állam komplex kockázati forrás. Biztonsági kockázata mellett, a zajló polgárháború egyéb vonzata miatt gazdasági, humanitárius kezelése mellett jelentős katonai erőforrást köt le.
2. Irak – a kormányzat nem az észak-iraki területek biztonsági helyzete szükségessé teszi a beavatkozást az Iszlám Állam (DASH²⁵) tevékenységének visszaszorítására (Operation Euphrates Freedom²⁶);

A török szárazföldi erők feladatai szempontjából a konfliktus összetettsége miatt nem

a terrrorszervezetek elleni harc a prioritás, hanem a határmenti területek biztonságának szavatolása. A török álláspont szerint, amennyiben a koalíciós erőknek sikerül az DAESH visszaszorítása, az más területen képes újjá szerveződni, ami miatt mindenképpen hosszú távú biztonsági kockázatként kell szervezettel számolni.²⁷

Menekültkérdés és bevándorlás – jelenleg Törökországban mintegy 3 millió menedékkérő ellátását kell megoldani, ami az európai hozzájárulások ellenére is biztonsági kockázat.²⁸

Görögország elsődleges biztonsági kockázatnak egyértelműen a bevándorlást / me-

²⁵ DASH – az arab nyelvűből átvett rövidítése az Iszlám Állam terrrorszervezetnek (*ad-Dawlah al-Islāmiyah fil-Iraq wash-Shām*)

²⁶ Operation Euphrates Freedom (magyarul Eufrátesz Szabadság Művelet), a Török haderő művelete Szíriában.

²⁷ Salih ZEKI COLAK vezérezredes előadása Európai Szövetséges Szárazföldi Erők parancsnokainak éves konferenciája (24rd Annual Conference of European Armies), 2016. október 24–26.

²⁸ Refugees in Turkey – <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/turkey-s-refugee-crisis-politics-permanence>; letöltés ideje: 2017. október 14.

nekütkérdést tekintni annak humanitárius és gazdasági következményei miatt.²⁹

5. Európa biztonsági kockázatai az Egyesült Államok globális szemszögéből

Mark A. Milley vezérezredes, az Egyesült Államok Egyesített Vezérkarának tagja, a Szárazföldi Haderő Vezérkari Főnöke ismertette az Amerikai Egyesült Államok Szárazföldi Hadserege helyzetét, jövőbeni fejlesztési terveit, az amerikai erők előtt álló feladatokat, a veszélyeztetettségről alkotott jelenlegi értékelését.³⁰

Tájékoztatójában elmondta, hogy az amerikai szárazföldi haderő jelenleg 1,1 milliós létszámmal rendelkezik (ebből mintegy 470000 fő aktív, mintegy 350000 fő tartozik a szárazföldi Nemzeti Gárdába és körülbelül 205000 főre tehető a szárazföldi tartalékosok száma), ugyanakkor ezt az összlétszámot a 2018-as pénzügyi év során 950000 főre csökkentik. Az amerikai szárazföldi csapatok mintegy 180000 főt állomásoztatnak a világ 140 országában. Költségvetésük 126 milliárd dollárt tesz ki (az amerikai fegyveres erők költségvetése kb. 700 milliárd dollár). Ezek a számok olyan haderőt takarnak, amely a terrorizmus elleni harc mellett csupán egy, hasonló képességű ellenséggel szemben teszi lehetővé a sikeres hadjáratot. Az elmúlt évtizedekben az Egyesült Államok szárazföldi hadereje is fokozatosan leépítette a nehézfegyverzetét (alig három éve, hogy az utolsó amerikai harckocsi is elhagyta Európát). A legfontosabb feladat, hogy újra elér-

jék a készenléletet a már említett esetlegesen hasonló képességű ellenség sikeres legyőzéséhez. Ezt saját haderejük fejlesztés mellett a szövetségi együttműködéssel (multilaterális szerződésekkel és bilaterális védelmi egyezményekkel) összehangolva tervezik megvalósítani. A NATO szövetségesek vonatkozásában kettős feladatrendszerrel demonstrálják a szövetségeik felé történő elkötelezettséget: egyrészt, hogy biztosítsák a Szövetség szilárdságát, másrészt, hogy elretentsenek bármilyen agresszort akármilyen háborús cselekménytől. A hatékony elrettentéshez álláspontja alapján két dologra van szükség: politikai akaratra és megfelelő szinten tartott (katonai) képességekre.

Vezérezredes úr a globális biztonsági helyzet elemzése során öt lényeges kihívást azonosított: Oroszország, Kína, Észak-Korea, Irán, illetve az ISIL/DAESH, és annak kapcsán a terrorizmus.

A terrorizmus kapcsán elmondta, hogy az ellene folytatott globális háború tovább fog folytatódni, de ez a harc generációs, legalább 25-30 évig tartó küzdelem lesz. A terrorizmus fő forrásait, a szétesett, vagy szétesőfélben lévő közel-keleti és közép-ázsiai országokban keletkező szélsőséges szervezeteket amerikai vagy nyugati erőkkel véglegesen nem lehet majd legyőzni, mivel azok ott mindig idegen katonák maradnak. Helyi erőkre van hozzá szükség. Megemlítette, hogy Moszult fizikailag valószínűleg napok alatt bevehetné az amerikai hadsereg, de nincs koncepció arra, hogy mi lenne azután.

Iránról szólva elmondta, hogy regionális hegemoniára törekszik, és bár a nukleáris fegyver előállítására jelenleg nem szerepel napirendjén, nem kizárt, hogy a jövőben újra kísérleteket tesz rá. Irán áll a Közel-Kelet ezeréves síita-szunnita ellentétének egyik oldalán, aminek a folytatása sajnos továbbra is várható.

Észak-Korea vonatkozásában ismertette, hogy a sikeres nukleáris és rakéta-kísérlete-

²⁹ Vassilios TELLIDIS altábornagy (GRC Army) előadása Európai Szövetséges Szárazföldi Erők parancsnokainak éves konferenciája (24rd Annual Conference of Euroean Armies), 2016. október 24–26.

³⁰ Mark A. Milley vezérezredes (US Army) előadása Európai Szövetséges Szárazföldi Erők parancsnokainak éves konferenciája (24rd Annual Conference of Euroean Armies), 2016. október 24–26.

ket követően a kettő párosítása, azaz a nukleáris robbanófejű felszerelt hadászati rakéták előállítására való képesség elérése lesz az, amely jelentősen meg fogja változtatni a stratégiai helyzetképet a Távol-Keleten, amely mind az Egyesült Államok, mind a helyi szövetségesei, Japán és Dél-Korea részére jelentős kihívást fog jelenteni.

Kínát hosszú távon jelentkező kihívásként értékelte a vezérezredes. Elmondása szerint Kína rivális, de nem feltétlenül ellenséges szereplő, amelynek a hosszú távú terve a század közepére a világméretű dominancia elérése. Értékelése szerint nyílt fegyveres összetűzésre Kínával igen csekély az esély.

A vezérezredes szerint Oroszország jelentősi Európa számára a migráció és a terrorizmus mellett a másik nagy potenciális fenyegetést. Oroszország törekszik a régi globális szerepének visszanyerésére, emellett súlyos politikai, gazdasági és demográfiai problémákkal áll szemben. Az orosz szándékokat a félelem, a becsület és az érdekek vezérik. Elsődleges célja a túlélés (kifejezetten a politikai elit részéről), a másik a nagyhatalmi státusz elérése. Viselkedése a nemzetközi szinten egyre agresszívabb. A vezérezredes úr értékelése alapján bár a terrorizmus nem jelent egzisztenciális veszélyt a Nyugatra, de Oroszország igen. Az orosz oldalt jellemző előnyök ugyanakkor taktikai és hadműveleti szintűek. Stratégiaileg erőforrás-hátrányban van a szövetséggel szemben, így nem valószínű a nyílt konfrontáció, de épp ezért szándékozik a Szövetség kohézióját bomlasztani.

6. Fenygetettségi prioritások Magyarországon

A főbb biztonsági kockázat trendek nem mindegyike mutat közvetlen fenyegetést Magyarországra, de azok másodlagos és harmadlagos hatásai olyan kényszerhelyzetet

teremthetnek, amely a biztonsági környezet komplexitása miatt kihat, befolyásol vagy ellehetetlenít más a szárazföldi képességkialakításra kidolgozott és bevezetett hosszútávú terveket.

Az ország részvétele a globális biztonság elérésben nemzeti érdek. Egyrészt támogatja a szövetség felé az elkötelezettségének tanúbizonyságát, másrésztől csökkent olyan másodlagos, illetve harmadlagos hatásokat a konfliktusokban, amelyek kihatnak a gazdasági biztonság mellett a régió társadalmi és közbiztonságára is.

A válaszlépések születtek azok kezelésére mind kormányzati szinten, mind a honvédelmi minisztérium szintjén.

A kormány fent azonosított biztonsági kockázatok sorrendje mentén fogadta el a terrorellenes intézkedési csomagot, mely alapján az alaptörvénybe bekerült a terrorveszélyhelyzet fogalmi köre, amelynek elrendelésével a Magyar Honvédség erre felkészített erői is segíthetik a rendőrség munkáját.

A haderőre fordítható források emelésével Zrínyi 2026 néven elkezdődött a Magyar Honvédség hosszú távú és átfogó fejlesztési programja, melynek részeként az MH Katonai Rendészeti Központ létrehozása szintén a belbiztonság erősítését szolgálja.³¹

Összesen mintegy 13 ezer katonai teljesített szolgálatot az ország déli határai mentén az elmúlt több mint egy évben. A határvédelmi feladatok ellátása komoly megterhelést jelent a személyi állomány és a honvédelmi költségvetés számára, azonban a haderő készen áll arra, hogy szükség esetén rövid időn belül növelje az érintett határszakaszon feladatot ellátó katonák létszámát, és részt vegyen Magyarország határainak biztosításában.

A Zrínyi program több elemből áll, ezek egyike – a program honvédelmi elemeként

³¹ Honvédelem cikk – Zrínyi 2026 <http://www.honvedelem.hu/cikk/61339> letöltés ideje: 2017. október 14.

FENYEGETETTSÉG ÉRTÉKELÉS

- Magyarország biztonságra a legnagyobb fenyegetést a illegális bevándorlás jelenti és annak Európában tapasztalt esetleges belbiztonsági következményei.
- Annak ellenére, hogy az orosz - ukrán konfliktus megváltoztatta a térség politikai egyensúlyát, az orosz kapcsolatok fenntartása a gazdasági és nyersanyagszükséglet miatt nemzeti érdek.
- Magyarország elkötelezett a NATO és az EU irányába, ugyanakkor katonailag a hidegháború vége óta elmaradt a szárazföldi haderőnem jelentős fejlesztése.

7. ábra. Magyarország legfontosabb biztonsági kockázatai

dr. Böröndi Gábor dandártábornok előadása a NKE vezérkari tanfolyam hallgatóinak (2017 – a szerző által készített).

– a területvédelmi elven szervezett önkéntes tartalékos rendszer új alapokra helyezése és területvédelmi elv alapján építeni fel és működtetni a tartalékos rendszert. A honvédelmi program alapvető eleme továbbá a Honvédelmi Sportszövetség létrehozása, amely köztestületként tevékenykedik januártól. A sportszövetség elsődleges feladata a honvédelmi nevelés, valamint a honvédséghez és a honvédelemhez köthető sportágak felkarolása lesz, egyben közvetítő csatornaként, kapuként működhet a honvédség és a társadalom között. A fenti elképzelések megvalósítását egy átfogó toborzókampány is támogatja majd.

A Zrínyi 2026 program haderő-fejlesztési programrészét a kormány döntése azon döntése teszi lehetővé, hogy a védelmi költségvetés évente a GDP 0,1 százalékával nő, ami kellő alapot teremt és biztonságot ad az ésszerű fejlesztések tervezéséhez, végrehajtásához. A haderő-fejlesztési programot tíz évre tervezik, ennek megfelelően természe-

tesen átgondolt folyamatokra és jól ütemezett kivitelezésére van szükség, hiszen nem egyszeri többletforrásról és annak felhasználásáról van szó, hanem a fokozatosság elvén működő folyamatról. Éppen ezért kiemelten fontosak az átlátható, racionális beszerzések, legyen szó akár új, akár használt haditechnikai és egyéb eszközökről.

A program első elemként döntés született repülőgépek beszerzéséről, amelyek révén megtartható a honvédség szállítóképessége. Lépéseket tett a tárca a Jak-52-esek kiváltása érdekében, illetve tervezik azoknak az eszközöknek a beszerzését is, amelyek a kisrepülőgépektől a vadászgépekig segítik a pilóták professzionális kiképzését, felkészítését. A tervek eddig nyilvánosságra hozott részében szerepel négy Mi-17-es helikopter felújítása, a légvédelmi képességek erősítésére; valamint kiemelt figyelemmel kezelik a szárazföldi haderőnem fejlesztését.

Hazánk 2012. évben jóváhagyott Nemzeti Katonai Stratégiája alapján a tárca szemé-

9. ábra. A magyar kormányzat válaszlépései

dr. Böröndi Gábor dandártábornok előadása a NKE vezérkari tanfolyam hallgatóinak (2017 – a szerző által készített).

10. ábra. MH szintű válaszlépések, kialakított képességek

dr. Böröndi Gábor dandártábornok előadása a NKE vezérkari tanfolyam hallgatóinak (2017 – a szerző által készített).

lyi, dologi és felhalmozási kiadásai között a 40–30–30% arányt kell elérni középtávon.³² Ez 2016 évben még sajnos nem sikerül: „A fejezet költségvetési javaslatában a személyi kiadásoknak – beleértve a nemzetközi feladatok 10,75 milliárd forint összegű személyi kiadásait is – 49,5%, a működési és fenntartási kiadásoknak (az egyéb működési célú támogatási kiadásokkal együtt) 34,3%, a fejlesztési jellegű kiadásoknak (ideértve a Gripen bérletet is) 16,2% a tárcsa költségvetéséből való részesedési aránya.”³³

Azért kiemeletlen fontos a Zrínyi 2026 program honvédelmi (személyi állományra vonatkozó) és haderőfejlesztési részeit megfelelően koordinálni, hogy a növekvő személyi állomány és azok új feladatrendszerre még biztosítsa a fejlesztési célú előirányzatok arány szerinti növekedését is. Könnyen belátható, hogy ha a növekvő költségvetéssel

új feladatok ellátása is párosul, akkor lehetséges, hogy – bár a költségvetés főösszegének alakulása növekvő trendet mutat – a haderő modernizációjára nem jut elég forrás. Márpedig a szárazföldi haderőnem vonatkozásban – ellenben ahogyan a 2016-os év példája mutatja a Gripen bérlet esetét a légi haderőnemnél – a jelentős fejlesztések elmaradtak, így már a fejlesztési források 30%-os arányra történő emelése is csak hosszabb távon oldaná meg a haderőnem átfogó fejlesztését, a szárazföldi haderőnem vizsgálata jelen cikk második részében kerül kibontásra részletesen.

7. Egyéb a dolgozatban nem részletezett biztonsági kockázatok

Jelen dokumentum érintőlegesen foglalkozik a kül- és belbiztonság egymással szorosan összefüggő kérdésével melyek stratégiai és hadműveleti szinten nem szétválaszthatók azok egymásra gyakorolt hatása miatt.

A stratégiai kommunikáció kérdéskörével mely messze túlmutat a szárazföldi haderőnem szintjén, melyben mind a politikai, katonai, és gazdasági oldal szereplőinek együtt kell kidolgozniuk egy közös kommunikációs eljárási rendet.

³² Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája 2012. http://www.kormany.hu/download/a/40/00000/nemzeti_katonai_strategia.pdf letöltés ideje: 2017. október 14.

³³ Szöveges beszámoló jelentések XIII. (Honvédelmi Minisztérium) – <http://www.parlament.hu/iroam/40/04730/adatok/fejezetek/13.pdf> letöltés ideje: 2017. október 14.

A társadalom és a haderő egyre nagyobb az információs technológiától történő függősége szintén további vizsgálat tárgyát kell képezzen. A szárazföldi haderőnem által használt vezetés – irányítási rendszere mellett, a felgyorsult információs tér és digitális alapú ügymenetek, valamint a táv kommunikációs csatornákon és szociális médián alapuló társadalom és haderő jelentős mértékben kiszolgáltatott a kibertámadások lehetőségének.

A nukleáris fegyverek – mint az elrettentés eszközei – vonatkozását szintén nem taglalja a dolgozat, ugyanakkor az érintett országoknak nukleáris fegyverrendszerek költséges fenntartási költsége miatt dönteniük kell azok további fejlesztési irányairól, hiszen a jelen

fegyverrendszerek kiöregedése akár tíz éven belül bekövetkezhet. A lehetséges fejlesztési irányokat valószínűleg tervezett felhasználási módjuk fogja determinálni:

1. Jobban kihasználásra kerül az atomfegyver elektromágneses hatása, mely a jelen digitalizált világban a jelentősen befolyásolja a műveletek vezetésének és fenntarthatóságának képességét;
2. Vagy a hidegháborús koncepció lesz érvényes, miszerint használata az eddigi „konvencionális” keretek között marad, mely előláthatólag a globális csapás-válaszcsepap képességek fejlődését vetíti elő.

L É G I E R Ő H A D E R Ő N E M

TENKŐ CSABA ALEZREDES: KATONAI MEGFIGYELŐ ÉS ÖSSZEKÖTŐ TISZTI CSOPORTOK AZ UNFICYP MISSZIÓBAN

A ciprusi békefenntartó misszió az ENSZ egyik leghosszabban húzódó szerepvállalása a nemzetközi béke és biztonság megteremtése érdekében. Az elmúlt 50 év során az UNFICYP (United Nations Peace – Keeping Force in Cyprus) szervezeti felépítése, feladatainak jellege számos változáson ment keresztül, azonban mandátuma mindvégig változatlan maradt. A Katonai Megfigyelő és Összekötő Csoportok létrehozása is a mandátum szerinti célok eléréséhez szükséges tevékenységek változását jelzi.

Napjainkra Ciprus biztonságpolitikai helyzete jelentősen megváltozott. A szembenálló felek között feszültség fennáll ugyan, azonban jelentősen enyhült, újabb fegyveres konfliktus kialakulásának lehetősége alacsony valószínűségű. Tovább árnyalja képet Ciprus 2004. évi Európai Unió csatlakozás, mivel a teljes sziget került felvételre, miközben a szembenálló felek közti konfliktus miatt a megosztottság még mindig fennáll.

A tanulmány célja bemutatni az ENSZ Katonai Megfigyelő és Összekötő Csoportjainak megjelenését, szerepét, valamint az alacsony intenzitású konfliktusok kezelésének egy módját.

Földrajzi elhelyezkedés, általános adatok

Ciprus a Földközi-tenger keleti medencéjében, Törökországtól kb. 90 km-re délre helyezkedik el. Szicília és Szardínia után a Földközi-tenger harmadik legnagyobb szigete. Területe 5895 km², népessége kb. 900 000

főre tehető, azonban jelentős a szigeten élő külföldi állampolgárok, britek, oroszok, Törökországból bevándoroltak száma is. Az eredeti lakosság görög és török cipriótákból áll. Az északi, főként török ciprióták lakta és a déli, görög ciprióta népességi területek aránya hozzávetőlegesen 30–60%-os.

Nem része a Ciprusi Köztársaságnak két szuverén brit terület, Akrotiri és Dekélia.

Északon a parttal párhuzamosan futó Kyrenia-hegység található, a sziget nyugati felét a Tróodosz-hegység foglalja el. Legmagasabb pontja 1953 méter. Mezőgazdasági termelésre a sziget középső részén elterülő Mezaoria-síkság, valamint az észak-kelet felé elnyúló Karpaz-régió alkalmas. Az éghajlat mediterrán jellegű, jelentősebb mennyiségű csapadék a téli és kora tavaszi időszakban hull, gyakori a vízhiány.

Ciprus történetének áttekintése

A görög mitológia szerint Aphrodité, a szerelem istennője Ciprus partjainál emelkedett ki a tenger habjaiból. Ennek emlékére Paphos város közelében Aphrodité sziklája a mai napig őrzik. Természetesen több helyszínt is számon tartanak, így a sziget északi oldalán is található ilyen emlékhely. Ezzel az egyszerű példával is jól bemutatható napjaink egyik legjelentősebb problémája, a sziget megosztottsága.

Ciprus viharos történelme igen régre nyúlik vissza, számtalanszor került a környező hatalmak politikai, katonai befolyása alá, mivel elhelyezkedéséből adódóan stratégiai jelentőséggel bír.

A sziget nevének eredete bizonytalan, sokak szerint rézbányászataira utal. Már az i.e. 10. századból is megtalálhatók az emberi jelenlét nyomai. Az őslakók az eteociprusiak voltak, de később a föníciaiak és a görögök is megjelentek. A térség korabeli nagyhatalmainak egymás közti konfliktusai során a szigetet uralták az egyiptomiak, asszírok és i.e. 545-től a perzsák is, egészen Nagy Sándor érkezéséig. I.e. 58-ig, a Római Birodalom megszállásáig, a szigetet a ptolemaidák fennhatósága alatt állt. A Római Birodalom kettészakadásától Bizánc része lett.

A keresztény hadjáratok során, 1191-ben Oroszlánszívű Richárd szállta meg a szigetet, melyet később Lusignan Guidónak adott el, aki megalapította a Ciprusi Királyságot. 1489 és 1571 között a szigetet a Velencei Köztársaság uralma alatt állt, akiket az Oszmán Birodalom váltott fel.

A 19. században, a felerősödő nemzetiségi mozgalmak hatására a gyengülő Oszmán Birodalom bérbe adta a szigetet Nagy-Britanniának, majd Ciprus 1925-ben brit koronagyarmattá vált.

A nemzetiségi mozgalmak nem szűntek meg a brit adminisztráció ideje alatt sem és elkezdődött a szigetet lakó két etnikum, valamint az őket támogató „anyaországok” közötti ellenségeskedés.

1955-ben alakult meg az EOKA, görög ellenállási mozgalom, mely a gyarmati függőség ellen harcolt. 1960. augusztus 16-án a három hatalom, Nagy-Britannia, Görögország és Törökország közti diplomáciai tárgyalások eredményeként Ciprus függetlenné vált. Az ENSZ 1960. szeptember 20-án vette fel tagjai közé az országot.

Az első elnök III. Makariosz görög-ortodox pátriárka lett, az alelnök egy török ciprióta. A nemzetiségek képviselője a köztársaság vezetésében 1/3-2/3 arányban oszlott meg, a görög ciprióta többség javára.

A ciprusi görögök Görögországhoz való csatlakozási törekvései növelték a két etni-

kum közötti feszültséget és a nemzetiségi villongások állandósultak. Ennek eredményeként létrehozták az úgynevezett „Zöldvonalat”, mely a görög és török lakta területeket volt hivatott elválasztani, azonban a fegyveres összecsapások nem szűntek meg. A ciprusi helyzet 1964-ben került az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé, amely 1964. évi 186. határozatában békefenntartókat küldött a szigetre. A misszió megnevezése United Nations Peace – Keeping Force in Cyprus (UNFICYP) lett.

1974. július 15-én görög anyaországi támogatással görög ciprióta katonatisztek egy csoportja (National Guard – Nemzeti Gárda), azzal a céllal, Ciprust Görögországgal egyesítsék, államcsínyt kíséreltek meg, melynek eredményeként az elnök, Makariosz érsek elmenekült a szigetről.

A puccskísérletre válaszul – az 1960-as háromhatalmi egyezményre hivatkozva, mely garantálta Ciprus függetlenségét – július 20-án nagy létszámú török csapatok szálltak partra a sziget északi részén és az un. „Attila vonal”-ig hatoltak előre, mely többé-kevésbé az ENSZ ütköző zóna északi vonala napjainkig.

Az északi területek függetlenségét 1983. november 13-án kiáltották ki és Észak Ciprusi Török Köztársaság néven önálló közigazgatást alakítottak ki, amit azonban diplomáciailag csupán Törökország ismert el.

A jelenlegi területi „megosztottság” mellett 2004-ben Ciprus (a teljes sziget) az Európai Unió tagja lett és 2008-ban csatlakozott az eurozónához, azonban csak a sziget déli felén érvényesül gyakorlatban.

AZ UNFICYP tevékenysége

Az ENSZ Biztonsági Tanács 1964. március 4-ei, 186. határozatában fogalmazta meg az UNFICYP mandátumát. Ennek értelmében a nemzetközi béke és biztonság megőrzésének érdekében az UNFICYP minden képes-

ségének felhasználásával megelőzi a harcok kiújulását, a szükséges mértékben hozzájárul a törvény és rend visszaállításához és fenntartásához és a normális körülményekhez való visszatéréshez. Az UNFICYP három alappillére a civil irányítás és kapcsolatok, rendfenntartó elemek (UNCIVPOL – United Nations Civilian Police) és katonai egységek. Ekkor a sziget teljes területén, körzetekben állomásoztak ENSZ katonák.

1. ábra. Az ENSZ erők elhelyezkedése 1964-ben

Az ENSZ békefenntartó erőinek megjelenésével az etnikai feszültségek, konfliktusok, összecsapások nem szüntek meg.

1974. július 15-én, ciprusi görög katonatisztek egy csoportja – „anyaországi” támogatással – puccsot kísérelt meg azzal a céllal, hogy Ciprus Görögországhoz csatlakozzon. Makariosz érsek brit segítséggel elmenekült.

1974. július 20-án az 1960-as háromhatalmi egyezményre és a török nemzetiség védelmére hivatkozva Törökország 40000 fős haderővel beavatkozott és megkezdte a sziget megszállását. A török haderő az úgynevezett „Attila vonal”-ig hatolt előre, mely a sziget egy korábbi, két részre osztási elképzelése során merült fel. Július 22-én Makariosz érseket visszahelyezték tisztségébe, majd a görögországi katonai junta július 23-i bukása után Genfben megkezdődtek a béketárgyalások.

Ezalatt a sziget görög lakossága nagy létszámban délre, a török ciprióták az északi területekre kezdtek áttelepülni.

A török beavatkozás után a mandátum szelleme nem változott, azonban módosult az alábbiakkal, elkülönítve a három alappillére elemeinek feladatait:

- Fenntartani a katonai status quo-t az ENSZ ütközőzónában.
- Helyreállítani és fenntartani a törvényes rendet az ENSZ ütközőzónában.
- A társadalmi kapcsolatok és a gazdaság fejlesztésével visszatérni a normál körülményekhez az ENSZ ütközőzónában, amennyire lehetséges.
- Humanitárius segítségnyújtással támogatni a kettészakadt ország hátramaradt kisebbségi közösségeit.

2. ábra. ENSZ erők és az ütközőzóna a török beavatkozás után

A genfi béketárgyalások eredménytelen félbeszakadása után a török csapatok tovább nyomultak előre, elfoglalva a sziget északi 37%-át.

Az UNFICYP küldetése, hogy megakadályozza az 1974. évi tűzszüneti egyezmény sérülését, fenntartsa a III. Bécsi egyezményt annak érdekében, hogy a ciprusi probléma végső és kielégítő megoldásáig békés környezet álljon fenn a két nemzetiség (görög és török ciprióta) között.

1974-től a helyzet folyamatosan normalizálódott, enyhült. 2004-ig az ENSZ fokozatosan csökkentette a katonai erő létszámát, módosította elhelyezkedésüket, míg a Biztonsági Tanács 156. határozatával 860 főben maximálta a katonai létszámot és tevékenységét az ütközőzónára szűkítette.

Hadműveleti és politikai áttekintés

Az ENSZ ütközőzóna létrehozásával a sziget két részre szakadt. Északon található Az Észak Ciprusi Török Köztársaság (TRNC – Turkish Republic of Northern Cyprus), melyet a nemzetközi közösség nem, csupán Törökország ismer el szuverén államként. A sziget déli két-harmadán helyezkedik el a Ciprusi Köztársaság, mely 2004-ben az Európai Unió tagja lett.

Az ütközőzóna határai nem jelentenek államhatárt, azok a szemben álló erők katonai állásai, megfigyelő pontjainak elhelyezkedése alapján kerültek kijelölésre. Az ENSZ ütközőzóna mintegy 180 kilométeren keresztül húzódik, három szektorra bontva. A misszió parancsnoksága a fővárosban, a volt nicosiai nemzetközi repülőtér körüli ENSZ által védett területen (UNPA – United Nations Protected Area) található, mely nem része az ütközőzónának. Vannak azonban „állandó tüzszünet-sértések, melyek esetében a katonai állások az ütközőzónában helyezkednek el. Ezekre minden esetben egyedi szabályok vonatkoznak. 2003-ban több, úgynevezett „ellenőrző pontot” nyitottak meg a sziget két része között, így napjainkra gyakorlatilag szabadon lehet utazni az északi és déli sziget rész között.

Az ütközőzóna fővárostól nyugatra eső szakasza az egyes szektor, mely argentin katonai vezetéssel, más dél-amerikai államok katonáit is bevonva látja el feladatát. A fővárosban és közelében lévő kettes szektor zónaszakaszának felügyeletét teljes mértékben a brit kontingens látja el, míg a keleti részen, a négyes szektorban szlovák, magyar, szerb, horvát és ukrán békefenntartók tevékenykednek.

A szembenálló felek katonai erőinek pontos létszáma nem ismert. Északi oldalon török anyaországi erők (TMA – Turkish Mainland Army) és az Észak Ciprusi Köztársaság biztonsági erői (TCSF – Turkish Cypriot Security Forces) helyezkednek el. Délen a Nemzeti Gárda (NG – National Guard) egységei találhatóak, melyben görög anyaországi tisztek is teljesítenek szolgálatot.

Napjainkban katonai konfliktus ritkán jelentkezik, amivel találkozhatunk, azok sem fegyveres összecsapások, hanem kisebb provokációk a szembenálló katonák között, megfigyelő pontok felújítása, jelentéktelen erődítések. Folyamatosan találkozhatunk továbbá az ütközőzóna határait vitató esetekkel, azonban ezek általában nem a katonai szinten kerülnek rendezésre.

3. ábra. Az ütközőzóna napjainkban

Összességében megállapítható, hogy a fegyveres konfliktusok kialakulása, a harcok kiújulása csekély valószínűségű, a katonai tevékenység alacsony intenzitású. Leginkább a civil lakossággal kapcsolatos incidensek fordulnak elő, illegális fakivágás, engedély nélküli építkezések, mezőgazdasági tevékenység, vadászat az ütközőzónán belül. Komolyabb fenyegetést jelent az illegális bevándorlás lehetősége, hiszen az északi, a nemzetközi közösség által el nem ismert államból az ütközőzónán át, a déli szigetrészre, az Európai Unió tagállamába lehet jutni.

Kofi Annan, volt ENSZ főtitkár 2004-ben útjára indította az „Annan-tervet”, amely a sziget újraegyesítését célozta. Bár a terv napjainkig nem valósult meg, a két etnikum vezetői között elkezdődött egy tárgyalási folyamat, mely mindmáig tart kisebb-nagyobb megszakításokkal.

Kapcsolattartás a szembenálló felek között

Az 1974-es török beavatkozás után a ciprusi békefenntartó erők létszámát, struktúráját az ENSZ folyamatosan változtatta az aktuális helyzetnek megfelelően. Mivel a konfliktus intenzitása folyamatosan csökkent, így a katonai erők is kisebb mértékben kerültek alkalmazásra.

A kezdeti, egész szigetet lefedő ENSZ katonai jelenlét fokozatosan szűkült az ütközőzóna területére. Eleinte állandó járőrbázisok, megfigyelő pontok üzemeltetésével folyt a megfigyelés, majd a létszám 2004. évi, 860 főre történő csökkentésével a hangsúly a közvetítésre, kapcsolattartásra, mobil járőrök alkalmazására tevődött át.

A szembenálló katonai egységek között közvetlen összeköttetés nem lévén, az ENSZ erők látták el ezt a feladatot a járőrözési, megfigyelői feladatok mellett. A problémák, konfliktusok megoldásában mindvégig a lehető legalacsonyabb szintű kapcsolat elve volt a meghatározó. 1974 és 2004 között sok esetben a felmerült

ellentmondások, incidensek kezelése század-, szakaszparancsnoki szinten történt.

A Biztonsági Tanács 2004. évi 1568 számú határozatában meghatározott 860 fős katonai létszámmal már nem volt megvalósítható az állandó járőrbázisok, megfigyelő pontok folyamatos fenntartása, így azok fokozatosan átalakultak ideiglenesen, mobil járőrözés keretében üzemeltetett objektumokká.

A legalacsonyabb, ezred szintű kapcsolattartás, információáramlás biztosítása céljából megalakításra kerültek a Katonai Megfigyelő és Összekötő Tiszti Csoportok (MOLO – Military Observer and Liaison Officer). Az UNFICYP parancsnokságán két, egy a görög, egy a török oldallal kapcsolatot tartó, klasszikus összekötő feladatokat ellátó tiszti teljesít szolgálatot, akik szorosan együttműködnek a szektorok összekötő-megfigyelő csoportjaival. A MOLO csoportok az ENSZ keretein belül is sajátos pozíciót foglalnak el, hiszen egyszerre látnak el összekötői és szükség esetén speciális megfigyelői feladatokat. 1993-ban megfigyelőtisztek kerültek alkalmazásra és felmerült az UNFICYP megfigyelő misszióvá alakításának terve is, azonban a megfigyelőtiszti pozíciók egy év elteltével megszűntek.

Az ENSZ BT koncepciója szerint a kis összekötő, megfigyelő csoportok valós képességet biztosítanak a felmerült jelentősebb incidensek szektor-ezred szintű megoldásában tárgyalások, egyeztetések útján. A csoportok fő tevékenysége tárgyalások, találkozások szervezése, a járőrözési feladatok megerősítése, összeköttetés, információáramlás biztosítása a szemben álló felek, valamint az ENSZ között. Ezek a csoportok, tisztek nem alkalmazhatók a létszám csökkentéséből adódó beosztások folyamatos betöltésére, azonban szükség szerint a feladatok végrehajtásának érdekében, időlegesen más területek megerősítésére is bevethetők.

A hadművelleti területre történő kiérkezés után minden MOLO egy, csak az ő feladatkörükhöz tartozó egy hetes felkészítésen és

zárógyakorlaton vesz részt, a tapasztalataikat általában kéthavonta, más-más szektorban megszervezett találkozókra osztják meg egymással valós, gyakorlati példák feldolgozásával.

A 2-3 fős csoportok egy-egy adott ezreddel tartanak kapcsolatot napi 24 órában a hét 7 napján. A kapcsolattartás személyes találkozók, ezred-szektorparancsnoki tárgyalások szervezésével, telefonos kapcsolat, valamint levelezés útján írásban történik. Mivel a szektorok között átfedések vannak, szorosan együtt kell működni a szomszédos szektor(ok) csoportjaival is. Céljuk, hogy a felmerülő kérdéseket, katonai incidenseket a lehető legalacsonyabb szinten oldják meg. Követelmény a csoportokba beosztott tisztekkel szemben a magas szintű angol nyelvtudás, széleskörű katonai tapasztalat, jó kommunikációs készség, képesség egyéni munkavégzésre és csapatban egyaránt. Rendfokozati követelmény a százados, őrnagy, azonban látót már el ilyen beosztást főhadnagy és alezredes is.

Az összekötő-megfigyelő tisztek komplex feladatot látnak el, melyben elengedhetetlen a jó diplomáciai érzék, tolerancia, a szembenálló felek és a napi politikai helyzet részletes ismerete. Mivel céljuk megbízható, folyamatos kapcsolat kialakítása és fenntartása, ezért a szavahihetőség, a pontosság a MOLO legfontosabb jellemzője. Sok esetben fogalmaznak úgy, hogy a MOLO az „ENSZ arca”.

Mivel napjainkra a katonai incidensek száma jelentősen lecsökkent a civil lakossággal kapcsolatos ügyekhez képest, kialakításra került egy, a szektoron belüli civil-katonai összekötő csoport (SCAMLO – Sector Civilian Military Liaison Officer), aki a szembenálló katonai felek részéről felmerült esetek összehangolását végzi, segíti azok megoldását, információt biztosít a szembenálló ezredek tájékoztatásához.

A szektorokon belül, bár minden csoportvezető a szektor parancsnokának van alárendelve és a csoportjához tartozó ezreddel kapcsolatos

tanácsadói feladatot lát el, kijelölésre kerül egy csoportvezető, aki az összekötő csoportok tevékenységét koordinálja, kapcsolatot tart az UNFICYP parancsnokságának összekötő tisztjeivel, összegyűjti és szétteríti a feladatvégzéshez szükséges információkat.

Az összekötő csoportok nem csupán katonai egységekkel tartanak fent kapcsolatot. Munkakörükhöz tartozik a civil hatóságok, önkormányzatok, és a brit szuverén területek hatóságaival való kapcsolattartás is.

Összegzés

A ciprusi az ENSZ negyedik legrégebbi és immáron több mint ötven éve húzódó békefenntartó missziója. Kijelenthető, hogy mandátumát – katonai szempontból feltétlenül –, a harcok kiújulásának megakadályozását, teljesítette. Nyilvánvaló, hogy nem ez a legintenzívebb konfliktus, azonban diplomáciai készségeket ad, toleranciára nevel, tapasztalatot nyújt a többnemzeti kötelékekben történő szolgálatteljesítésre, jó alapot biztosít további missziókban való részvételre.

Napjainkra a katonai feszültség enyhülésével, a diplomáciai-politikai tárgyalások folytatásával elérhetőnek tűnik, hogy a MOLO csoportok alkalmazásának tapasztalatai alapján tovább lehessen csökkenteni az ENSZ katonai jelenlétét és valóban megfigyelő misszióvá alakítani az UNFICYP-et.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- UNFICYP Standing Operating Procedure, SOP/S4 JOC, Sector 4 JOC Instructions, 17 September 2013
- UN Security Council resolution 1568 (2004)

Felhasznált honlapok

- www.unficyp.org
- www.whatsinblue.org
- www.un.org
- www.cyprusun.org

HORVÁTH JÓZSEF ALEZREDES: A REPÜLŐTÉR, MINT KRITIKUS INFRASTRUKTÚRA¹

BEVEZETÉS¹

Hazánkban a kritikus infrastruktúrák védelme érdekében az egyik legfontosabb lépés a Kritikus Infrastruktúra Védelem Nemzeti Programról szóló 2080/2008. számú kormányhatározat kiadása volt, melynek 1. számú melléklete a Zöld könyv. A Zöld könyvben a kritikus rendszerekkel kapcsolatban megfogalmazásra került, hogy „*e rendszerek működési zavarai, illetve egyes elemeinek ideiglenes kiesése, vagy megsemmisülése jelentős kihatással vannak mindennapi életünkre, a gazdaság és a kormányzat hatékony működésére.*” [1] A későbbiekben kiadásra került az európai kritikus infrastruktúrák azonosításáról és kijelöléséről, valamint védelmük javítása szükségességének értékeléséről szóló, a 2008. december 8-i 2008/114/EK tanácsi irányelvnek való megfelelés érdekében végrehajtandó kormányzati feladatokról szóló 1249/2010. (XI. 19.) Korm. határozat és a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény. Az élet és az anyagi javak védelmének, az alapvető szolgáltatások folyamatosságának biztosítása érdekében az ezzel kapcsolatos alapvető feladatokat, valamint az ezen feladatokért felelős szervezeteket a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. törvényben határozták meg. A fenti törvényben

meghatározásra kerültek az európai és a nemzeti létfontosságú rendszeremléké történő nyilvánítással kapcsolatos elvek és szabályok, beleértve az egyes területekért felelős ágazati felelősök meghatározását is. A törvényben foglaltak végrehajtása érdekében kiadásra került a 65/2013. Kormányrendelet, amely a már említett feladatok részletei mellett tartalmazza még a kijelölendő biztonsági összekötő személy képesítési követelményeit és foglalkoztatásának feltételeit, valamint az üzemeltetői biztonsági terv tartalmát. Egyes ágazatok esetében kiadásra kerültek további jogszabályok, rendeletek, így például az energetikai, az egészségügyi, agrárgazdasági, vízgazdálkodási, pénzügyi, infokommunikációs, rendvédelmi vagy a honvédelmi létfontosságú rendszeremléké vonatkozásában. Jelenleg a közlekedési, vagy ezen belül a légi közlekedési létfontosságú rendszeremléké kijelölésével kapcsolatban hatályos jogszabály nem érhető el, azonban mindenképpen meg kell említeni, hogy hatályban van a polgári légiközlekedés védelmének szabályairól és a Légiközlekedés Védelmi Bizottság jogköréről, feladatairól és működésének rendjéről szóló 169/2010. Kormányrendelet. [2, 3, 4, 5, 6, 7]

A különböző ágazathoz tartozó kritikus infrastruktúrák esetében az üzemelést jelentősen befolyásoló vagy gátló, illetve teljes mértékben akadályozó okok (ami lehet természeti ok /repülőtér esetében például vulkáni hamu/, műszaki ok /meghibásodásból, balesetből vagy gondatlanságból eredő/, valamint biztonsági esemény /fizikai támadás, hackertámadás/) típusaitól függően kü-

¹ Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-3-IV-NKE-16 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült²

lőnböző mértékű lehet az érintett populáció vagy a gazdasági hatás nagysága. Az említett törvény és a végrehajtási rendelete meghatározza, hogy a folyamatos működés érdekében üzemeltetői biztonsági tervet kell kidolgozni adott tartalommal, azonban belátható, hogy nagyon nehéz minden lehetőségre felkészülni, minden valószínűsíthető problémára megfelelő és valóban alkalmazható válaszlépést kidolgozni. Fontos azt is kiemelni, hogy a különböző események között különbséget lehet/kell tenni a bekövetkezés valószínűsége alapján. Megfelelő módon fel lehet készülni – természetesen megfelelő előrejelzés esetén – például vulkáni hamu okozta hatásokra, míg egy terrortámadás ellen már nehezebb feladat, hiszen a kapcsolódó feladatok nagymértékben függenek a támadás kivitelezésének módjától. A védelemre azonban ennek ellenére nagy figyelmet kell fordítani, mivel egy ilyen támadásnak nemcsak az adott térségre lehet/lesz hatása. Az esetleges emberi áldozatok mellett lényeges az is, hogy az egyes objektumok rendszerei kapcsolatban állnak más rendszerekkel, alrendszerekkel, így továbbítva a negatív hatásokat.

Véleményem szerint fontos azt rögzíteni, hogy a kritikus, vagy létfontosságú infrastruktúrák védelmével kapcsolatban nemcsak a terrorizmust, hanem több más – a korábban már említett – lehetséges eseményt is figyelembe kell vennünk.

A LÉGIKÖZLEKEDÉS JOGI SZABÁLYOZÁSA

Számos, az élet különböző területével foglalkozó tanulmányban megtalálható, hogy a 2001. szeptember 1-jei támadássorozat megváltoztatta az adott terület működését, újabb és újabb szabályzók kialakítását tette szükségessé. Ugyanez a helyzet a repüléssel kapcsolatban is. Az EU tagállamaiban „konszenzus alakult ki a tekintetben, hogy a terrorizmus jelenti az egyik legnagyobb veszélyt az Unió

lényegét jelentő demokrácia és szabadság eszméire”, illetve az is kijelenthető, hogy „a terrorcselekmények hatására drasztikus mértékben visszaesett a légi utasforgalom, amelynek elsődleges oka a légi utasok biztonságérzetének drámai romlása volt.” [8]

A légi közlekedéssel kapcsolatos – valószínűsíthetően – első nemzetközi repülést követően került kiadásra. 1785. január 07-én Jean-Pierre Blanchard és társa Doverből (Egyesült Királyság) a franciaországi Calaisbe repült a La Manche csatornán keresztül. A repülést követően, április 23-án a párizsi rendőrfőnök rendeletileg tiltotta meg a rendőrség engedélye nélküli felszállást. Az első nemzetközi légiközlekedési (repülési) kongresszust Párizsban, 1889-ben tartották. Ezen az értekezleten a résztvevők mindannyian egyetértettek abban, hogy az államigazgatásnak bizonyítványokhoz és hatósági engedélyhez kell kötnie a polgári repülést. Az 1910. évi párizsi konferencia alapkérdése a más ország területe és felségvizei felett történő átrepülés volt, amellyel kapcsolatban azonban a felek nem értettek egyet. Az egyik álláspont szerint a légi közlekedés szabadságát biztosítani kell, míg a másik álláspont szerint az államok légterüket saját területüknek tekinthetik, emiatt az oda engedély nélkül történő berepülés az adott állam szuverenitásának megsértését jelenti. A kérdéssel kapcsolatban a választ az 1918. évi budapesti légijogi értekezleten fogadták el, mely szerint az adott ország feletti légtérben az érintett ország teljes és kizárólagos szuverenitással rendelkezik. Ezen álláspontot az 1944. évi Chicagói Egyezményben újra megerősítették. [9]

A katonai repüléssel fontos ezen egyezmény 9. Cikkelye, miszerint a „*Szerződő Államok katonai szükségből, illetőleg a közbiztonság érdekében korlátozhatják, vagy egyetemesen eltilthatják más Államok légi járművét területük bizonyos övezetei feletti repüléstől, feltéve, hogy e tekintetben nem tesznek kü-*

lönbséget a nemzetközi járatokat lebonyolító saját légijárműveik és a többi Szerződő állam hasonló járatokat lebonyolító légijárművei között.” [10]

A légiközlekedéssel – és ezen belül annak biztonságával – napjainkban is számos szervezet foglalkozik. Az 1919. évi Párizsi Egyezmény hozta létre a Nemzetközi Légiközlekedési Bizottságot², amely műszaki és technikai ügyekben adott ki szabályozásokat. Ez a szervezet később beintegrálódott a Nemzetközi Polgári Repülési Szervezetbe. A Nemzetközi Polgári Repülésről szóló 1944. évi chicagói egyezmény által létrehozott és az azóta is az egyik legfontosabb szervezet a Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet³ (a továbbiakban ICAO). Az ICAO szabványokat „*határoz meg a légi járművek lajstromozására, légi alkalmassági bizonyítványának kiadására, nemzetközi működtetési elvekre, kommunikációs eszközökre vonatkozóan*” [11]. Az ICAO mellett több más szervezet is megalakult. Így például a Nemzetközi Légifuvarozók Szövetsége⁴, amely nemcsak a tagok érdekeit képviseli különböző fórumokon, de különböző ajánlásokat is megfogalmaz, mind kibervédelem, mind az üzemeltetésre vonatkozó biztonság témakörében.[12] A védelem szempontjából fontos a légi jármű jogi státuszának meghatározása, amellyel kapcsolatban az 1963. évi, Tokióban megrendezett ICAO konferencián született megállapodás. További fontos szervezet még az Európai Szervezet a Légiközlekedés Biztonságáért⁵, amelynek számos európai állam és az EU is a tagja. A szervezet célja az európai légiforgalom-irányítási rendszer fejlesztése. [13]

A felsoroltakon kívül több tanácsadó, elemző, illetve kutatásokkal foglalkozó szervezet is kapcsolható a repüléshez, illetve annak szabályozásához. Sok, a hétköznapi ember számára láthatatlan területet is szabályoznak, annak érdekében, hogy az utasok, illetve a küldött áru a megadott időben megérkezzen a megadott helyre. Ilyen szabályozott kérdések például a működési engedélyek, a résidőkiosztás, a földi kiszolgálás, a biztosítási előírások, az árképzés, az utasok jogai. Foglalkoznak továbbá a légtérszerkezettel, a légi navigációs szolgáltatásokkal, környezetvédelemmel és természetesen a légi közlekedés védelmével. [14]

A légi közlekedés védelmével kapcsolatos jogalkotói tevékenység sokáig nem kapott megfelelő hangsúlyt az esetek alacsony száma miatt. Bár tárgyalták ezen kérdéseket már az 1910-es konferencián is, azonban még sok kérdésben nem egyeztek meg. A Tokiói Egyezményben állapították meg a joghatóság, a légi jármű parancsnokának feladatait védelmi helyzetben. Az 1970. évi Hágai Egyezményben minősítették bűncselekménynek a légi járművek jogellenes hatalomba kerítését. Az 1971. évi Montreáli Egyezmény 1. cikkelyében számos egyéb cselekményt is bűncselekményt rögzítenek. A későbbi rendeletekben további eseteket szabályoztak, foglalkoztak a túszedés, a plasztik robbanóanyagok kérdésével is. [15]

„1. Bűncselekményt követ el az a személy, aki jogellenesen és szándékosan

a) repülésben levő légi jármű fedélzetén tartózkodó személy ellen erőszakos cselekményt követ el, ha e cselekmény veszélyeztetheti a légi jármű biztonságát; vagy

b) a szolgálatban levő légi járművet megsemmisíti vagy e légi járműben olyan kárt okoz, amely azt a repülésre alkalmatlanná teszi vagy veszélyeztetheti biztonságát repülés közben; vagy

c) a szolgálatban levő légi járművön bármely módon olyan szerkezetet vagy anyagot

² International Commission for Air Navigation, CINA

³ International Civil Aviation Organisation, ICAO

⁴ International Air Transport Association, IATA

⁵ The European Organization for the Safety of Air, EUROCONTROL

helyez vagy helyzetet el, amely a légi járművet megsemmisítheti vagy abban olyan kárt okozhat, amely azt a repülésre alkalmatlanná teszi, vagy olyan kárt okozhat, amely veszélyeztetheti a biztonságot repülés közben; vagy

d) léginavigációs berendezéseket megsemmisít, azokban kárt okoz vagy működésüket megzavarja, ha e cselekmény a repülésben levő légi jármű biztonságát veszélyezteti; vagy

e) olyan tájékoztatást közöl, amelyről tudja, hogy hamis és ily módon veszélyezteti a repülésben levő légi jármű biztonságát.

2. Úgyszintén bűncselekményt követ el az a személy, aki

a) az e cikk 1. bekezdésében meghatározott bármely bűncselekmény elkövetését megkísérlti; vagy

b) olyan személy bűntársa, aki e bűncselekmények bármelyikét elköveti vagy elkövetését megkísérlti.” [16]

A légi közlekedés védelmével kapcsolatos szabályozási tevékenységet a 2001. szeptember 11-i események még jobban felgyorsították. A feladatokkal kapcsolatban 2002-ben kiadásra került a 2320/2002. rendelet, melyet 2005-ben és 2008-ban módosítottak. Jelenleg a 300/2008. számú rendelet van érvényben, amely „a tagállamok területén a polgári légi közlekedést kiszolgáló repülőterekre, az ilyen repülőtereken szolgáltatást nyújtó üzemeltetőkre, valamint a repülőterekre vagy az azokon keresztül árut szállító és/vagy szolgáltatásokat nyújtó jogalanyokra” vonatkozik. A rendelet meghatározza, hogy a tagállamoknak a légi közlekedés biztonsága érdekében nemzeti programot kell kidolgoznia, amelynek tartalmaznia kell az adott területre érvényes biztonsági szintjén alapuló feladatokat. Az érintett területen lévő repülőterei üzemeltetőnek, légi fuvarozónak és jogalanyoknak pedig olyan védelmi programmal kell rendelkeznie, amely egyaránt megfelel a 300/2008. számú rendelkezésnek és a polgári légi közlekedés védelmét

szolgáló nemzeti programnak. A rendelet 1. számú melléklete a védelmi feladatok eredményes végrehajthatósága érdekében feladatokat határoz meg a különböző időszakokra. Foglalkozik a repülőtér tervezése, a beléptetés, az utasok, a poggyászok és járművek ellenőrzése, a légi járművek parkolása, illetve a repülés időtartama alatti védelmi feladatokkal. [17]

A korábban már említett 2001. szeptember 11-jei eseménysorozat indikálta a katonai repülőgépek polgári repülőgépek ellen történő alkalmazhatóságának bevezetését is, amely szerint adott körülmények között jogos a fegyverhasználat. [18]

A fenti jogszabályok nem mint kritikus infrastruktúra foglalkoznak a légi közlekedéssel, hanem a korábban bemutatott jogtörténeti előzmények és fejlődés alapján határozzák meg a szükséges védelmi feladatokat. Azonban az ICAO is megkezdte a kritikus infrastruktúra kérdéskör vizsgálatát, több tanulmányuk és előadás is készült ezen témakörökben.

Infrastruktúra és kritikus infrastruktúra

Mielőtt rátérnénk arra, hogy mi is a kritikus infrastruktúra, elemezni kell az infrastruktúra fogalmát általánosságban is, hiszen látható, hogy a „kritikus” jelző használatával bizonyos elemeket kiemelünk a nagy halmazból. Számos definíció érhető el az infrastruktúrára, ezek egyikét a korábbi amerikai elnök, Bill Clinton által létrehozott bizottság az alábbiak szerint fogalmazta meg: „Az infrastruktúrák olyan egymástól függő hálózatok és rendszerek összessége, amelyek meghatározott ipari létesítményeket, intézményeket (beleértve a szakembereket és eljárásokat), illetve elosztó képességeket tartalmaznak. Mindezek biztosítják a termékek megbízható áramlását az Egyesült Államok védelmi és gazdasági biztonságának fenntartása, valamint a minden szinten zavartalan kormányzati munka és társadalom érdekében.” [19]

Ahhoz, hogy pontosan meg tudjuk határozni, hogy mi tartozik bele ebbe az infrastruktúra körbe, az alábbi jellemzőket-szemponthozat használhatjuk fel:

- többnyire állami tulajdonban vannak, nagy méretűk, fokozottan közhasznú jellegük és tömeges igénybevetélük miatt;
- magántulajdonba kerülésük szigorú feltételekhez kötött, az állampolgárok törvényben rögzített ellátási kötelezettsége mellett történik;
- a biztosított szolgáltatások és feltételek piaci áruk, de az azt igénybevevők a teljes használati költségeknek csak egy részét fizetik meg;
- folyamatos fenntartási költségük van;
- hálózat- és rendszer jellegűek, emellett horizontális és vertikális felépítésűek.
- fontos minősítő jegyük a kapacitás, vagyis az időegységre számított szolgáltatási teljesítmény;
- az infrastrukturális beruházások használat más ágazatokban jelentkezik.[20]

A kritikus vagy sok szakirodalomban, jogszabályban létfontosságú infrastruktúra egy olyan fogalom, melynek tartalmát a témában érintett nemzetközi és állami szervezetek, illetve az ezzel foglalkozó vállalatok is többféleképpen határozzák meg, illetve időről időre pontosítják. Az Amerikai Egyesült Államokban (a továbbiakban: USA) a 2001-ben kiadott terrorellenes törvény szerves részeként kritikus infrastruktúrának határozták meg „*mindazon fizikai vagy virtuális rendszereket és berendezéseket, amelyek oly létfontosságúak az Amerikai Egyesült Államok számára, hogy azok korlátozása vagy megsemmisülése meggyengítő hatással lenne a nemzetbiztonságra és a nemzetgazdaság biztonságára, a közegészségre, közbiztonságra vagy ezek bármely kombinációjára*”. [21] Az Európai Unió meghatározása szerint a kritikus infrastruktúrák „*azok a fizikai eszközök, szolgáltatások, információs technológiai létesítmények, hálózatok*

és vagyontárgyak, melyek megrongálása vagy elpusztítása súlyos hatással lenne az európaiak egészségére, békéjére, biztonságára, vagy gazdasági jólétére illetve az EU és a tagállamok kormányainak hatékony működésére”. A NATO Felsőszintű Polgári Veszélyhelyzeti Tervezési Bizottsága által 2003 novemberében elfogadott – a nemzeti sajátosságoktól független – meghatározása szerint kritikus infrastruktúrák „*azok a létesítmények, szolgáltatások és információs rendszerek, amelyek olyan létfontosságúak a nemzetek számára, hogy működésképtelenné válásuknak vagy megsemmisülésüknek gyengítő hatása lenne a nemzet biztonságára, a nemzetgazdaságra, a közegészségre, a közbiztonságra és a kormány hatékony működésére*.” [22]

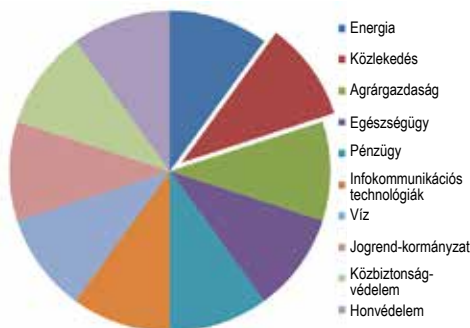
Magyarországon a kritikus infrastruktúrákkal kapcsolatos védelmi feladatok szervezése a 90-es években kezdődött, alapvetően a katasztrófavédelmi szervek jogelőd szervezeteinél. A feladatok fontosságát felismerve a Kormányzati Koordinációs Bizottság összehangolta a szakértői feladatokat és felismerve, hogy ágazatokon átnyúló feladatokról van szó, munkacsoportot hozott létre az alábbi szervezetek bevonásával:

- Önkormányzati es Területfejlesztési Minisztérium;
- Környezetvédelmi es Vízügyi Minisztérium;
- Gazdasági es Közlekedési Minisztérium;
- Pénzügy Minisztérium;
- Honvédelmi Minisztérium;
- Miniszterelnöki Hivatal Elektronikus Kormányzati Központ;
- Igazságügyi es Rendészeti Minisztérium;
- Miniszterelnöki Hivatal Nemzetbiztonsági Iroda;
- Egészségügyi Minisztérium;
- Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság;
- Földművelésügyi es Vidékfejlesztési Minisztérium;
- Országos Rendőr-főkapitányság;
- Külügyminisztérium. [23]

A kritikus infrastruktúra fogalma több helyen is megfogalmazásra került. Az informatikai és elektronikus hírközlési, továbbá a postai ágazat ügyeleti rendszerének létrehozásáról, működtetéséről, hatásköréről, valamint a kijelölt szolgáltatók bejelentési és kapcsolattartási kötelezettségeiről szóló 27/2004. (X. 6.) IHM rendeletben megfogalmazottak szerint a kritikus infrastruktúra „mindazon létesítmények, szolgáltatások – beleértve az elektronikus hírközlési és informatikai rendszereket –, amelyek működésképtelenné válása vagy megsemmisülése egyenként és együttesen jelentősen befolyásolhatja a nemzet biztonságát, az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát, a nemzetgazdaság és a közszolgáltatók működését”. [24] Bonnyai Tünde doktori értekezésében összehasonlította a magyar szakirodalmakban és jogszabályokban fellelhető fogalmakat és azt a megállapította, hogy a Kritikus Infrastruktúra Védelem Nemzeti Programjáról szóló 2080/2008. (VI. 30.) kormányhatározat 1. sz. mellékletét képező Zöld könyvben található a legjobb alkalmazható magyar megfogalmazás. Ez alapján „kritikus infrastruktúrának minősülnek azon hálózatok, erőforrások, szolgáltatások, termékek, fizikai vagy információtechnológiai rendszerek, berendezések, eszközök és azok alkotó részei, melyek működésének meghibásodása, megzavarása, kiesése vagy megsemmisítése, közvetlenül vagy közvetlen, átmenetileg vagy hosszútávon súlyos hatást gyakorolhat az állampolgárok gazdasági, szociális jólétére, a közegészségre, közbiztonságra, a nemzetbiztonságra, a nemzetgazdaság és a kormányzat működésére”. [25]

A már korábban említett, a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. törvény 1-3. sz. mellékletében kerültek meghatározásra azon ágazatok, amelyek „valamelyikébe tartozó eszköz, létesítmény vagy rendszer olyan rendszereleme, amely elengedhetetlen a létfontosságú társa-

dalmi feladatok ellátásához – így különösen az egészségügyhöz, a lakosság személy- és vagyonbiztonságához, a gazdasági és szociális közszolgáltatások biztosításához –, és amelynek kiesése e feladatok folyamatos ellátásának hiánya miatt jelentős következményekkel járna”. [26]

1. ábra. A létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. törvény 1-3. sz. mellékletében meghatározott ágazatok⁶

A hivatkozott törvény mellékleteiben az ágazatokon belül az alágazatok is meghatározásra kerültek, melyek közül az 1. számú ábrán kiemelt Közlekedés ágazat a lényeges. Ezen ágazatot alágazatokra bontották, amelyet a 2. számú ábrán mutatok be.

2. ábra: A közlekedés ágazat alágazatai.⁷

⁶ Szerkesztette a szerző.

⁷ Szerkesztette a szerző.

Repülőterek és repülésirányítás, mint kritikus infrastruktúrák

A közlekedési ágazaton belüli öt alágazat egyike a légi közlekedés. A légi közlekedés vonatkozásában több szempontot, területet is szükséges elemezni annak érdekében, hogy megállapítható legyen, kritikus infrastruktúra-e vagy nem. A különböző tanulmányokban a repüléssel kapcsolatban általában az érintett utas szám, a légiirányítás és a helyettesíthetőség a vizsgált terület, azonban véleményem szerint fontos tényező még a teherforgalom és a repülőtéren tárolt/kezelt veszélyes anyag mennyisége is.

Az érintett utas szám esetében az éves utasforgalom figyelembe vételével kijelenthető, hogy a kisebb repülőterek rögtön kikerülnek a lehetséges kritikus infrastruktúrák köréből, azonban a légiirányítás helyzete miatt még fontos szerepük lehet. A légiirányítás vonatkozásában a többszörös radarlefedettség miatt egy repülőtér, vagy légiirányító egység kiesése nem feltétlenül kritikus. Egy korábbi, az Európai Repülésbiztonsági Ügynökség⁸ által készített vizsgálat megállapította, hogy a közép-európai légtérben repülő repülőgépeket több, mint 25 radar követi egyidőben. Így feltételezhető, hogy egy-egy repülésirányító központ kiesése nem kritikus, csak ha egyidőben több, egyazon régióban lévő esik ki, vagy ha a közel-körzeti irányítás esik ki, hiszen az nem lesz kiváltható más rendszer által. [28] [29]

A teherforgalom és a repülőtéren tárolt/kezelt veszélyes anyag mennyisége alapján véleményem szerint azért kell vizsgálni a kritikuság tényét, mivel – különösen a nagy forgalmú repülőterek esetében az egyidőben ott tárolt veszélyes anyagok mennyisége – beleértve nemcsak a szállított árut, de a repülőgépek és kiszolgáló eszközök üzemeltetéséhez szükséges veszélyes anyagokat is – meghaladhatja azt a kritikus szintet, amely

egy incidens során a repülőtér kiesését is okozhatja.

„Természetesen egy-egy infrastruktúrának nem minden eleme tekinthető kritikusnak, még abban az esetben sem, ha kritikus infrastruktúráról beszélünk. Ezért szükség lehet azonosítani és meghatározni azokat az elemeket, amelyek a legkritikusabbak, azaz amelyek támadásával, és amelyek kiesésével, részleges, időleges, vagy teljes működésképtelenségével a legjelentősebb mértékben okozhatók komoly humán (emberi élet) vagy anyagi (gazdasági) kár. Az infrastruktúrák méretének és összetettségének mérése lehetőséget teremthet beazonosítani ezeket a kritikus elemeket.” [30]

A repülőtereket a kritikuság feltételeinek fennállásának vizsgálata során – hasonlóan más kritikus rendszerekhez – további elemekre bontják. A repülőterek esetében a különösen kritikus elemek az alábbiak lehetnek:

- repülőgépek a kifutópályákon, vagy gurulópályákon;
- induló és érkezési csarnokok;
- légiirányítási és radarberendezések.[31]

Magyarország repülőterei, mint kritikus infrastruktúrák

A közlekedési szektorért, mint kritikus infrastruktúra elemért a Zöld Könyvben kijelölt felelős szervezet a Közlekedési, Hírközlési és Energiaügyi Minisztérium volt, amely 2010. évben megszűnt. A feladatait a jogutód szervezet, a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium vette át. Magyarországon a nemzeti és nemzetközi kereskedelmi repülőtér fejlesztésére és megszüntetésére vonatkozó engedély kiadása a közlekedésért felelős miniszter, az állami repülések céljára szolgáló repülőtér létesítésére, fejlesztésére és megszüntetésére vonatkozó engedély kiadása pedig a honvédelemért felelős miniszter hatáskörébe tartozik.

Magyarország területén a különböző repülések során végrehajtandó feladatokat az

⁸ European Aviation Safety Agency, EASA

56/2016. számú, a Magyarország légtérében és repülőterein történő repülések végrehajtásának szabályairól szóló Nemzeti Fejlesztési Miniszteri rendelet tartalmazza. A második részben rendelkezik a betartandó általános repülési szabályokról (pl. utazómagasságok, tárgyak szórása és üzemanyag-kibocsátás, ejtőernyős ugrás, műrepülés, stb.), a repülési tervről, a légiforgalmi irányító szolgálatról, a légiforgalmi tanácsadó és repüléstájékoztató szolgálatokról, a jogellenes beavatkozásról, a jelentési kötelezettségekről, a katonai légifolyosóról. A harmadik részben a különleges repülési szabályok, a negyedik részben a polgári repülőgépek elfogásának feladatai, az ötödik részben a repülőtéri forgalom részére nyújtott repülőtéri repüléstájékoztató szolgálattal⁹ rendelkező repülőtérré, a hatodik részben pedig Budapest körzetében történő repülésre vonatkozó szabályok kerültek meghatározásra. [33]

Mint már említettem, a légi közlekedéssel kapcsolatban tipikusan kritikus vagy létfontosságú infrastruktúrához kapcsolódó – más ágazatokhoz hasonló módon kiadott – jogszabály nem érhető el. A korábban már bemutatott, a polgári légiközlekedés védelmének szabályairól és a Légiközlekedés Védelmi Bizottság jogköréről, feladatairól és működésének rendjéről szóló 169/2010. Kormányrendelet a polgári légi közlekedés védelmének közös szabályairól szóló Európai Parlament és a Tanács 300/2008/EK rendeletében foglalt egyes feladatok végrehajtására, például nemzeti védelmi program kidolgozására intézkedik. Hatálya kiterjed a „*légiközlekedési hatóságra, a rendőrségre, Nemzetbiztonsági Hivatalra, a vámhatóságra, a repülőtér katasztrófavédelmi feladatait vagy tűzoltóvédelmi kategóriáját biztosító szervezetre, a légitársaságra, a re-*

pülőtér és légijármű üzemen tartójára, a légiforgalmi irányító, repülőtéri koordinációs, repüléstájékoztató, riasztó, légiforgalmi-tájékoztató, valamint a léginavigációs és távközlési szolgálatot fenntartó szervezetre, a légijármű karbantartó és javító szervezetre, a földi kiszolgálási tevékenységet végző gazdálkodó szervezetekre, meghatalmazott ügynökre, ismert szállítóra, listás szállítóra, biztonsági vállalkozásra, fedélzeti ellátmány meghatalmazott beszállítójára, fedélzeti ellátmány ismert beszállítójára, repülőtéri készlet meghatalmazott beszállítójára vagy ismert beszállítójára, légiközlekedés védelmi tevékenységet végző jogalanyokra, a légitársasággal személyszállítási szerződést kötött vagy a magáncélú vagy vállalati célú repülést igénybe vevő személyre.” [34]

Kovács Ferenc a Repülőterek és légi irányítás a kritikus infrastruktúra részeként című cikkében részletesen elemezte a magyarországi repülőterek helyzetét a kritikus infrastruktúra téma vonatkozásában. A dolgozatban szereplő megállapításokat elfogadva vizsgálom a cikk megjelenése (2011. április 15.) óta bekövetkezett változásokat és tendenciákat.

A cikkben adatokkal alátámasztva megállapításra került, hogy Magyarországon a 3. sz. ábrán ismertetett településeken található repülőterek egyikének esetleges kiesése sem jelentene érdemleges problémát az európai légiközlekedés szempontjából, mivel rövid időn belül elérhető több nemzetközi repülőtér is. „*Magyarországon három nemzetközi kereskedelmi repülőtér üzemel, a Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér, a Debreceni Nemzetközi Repülőtér és a sármelléki Hévíz-Balaton Airport. Ezek egyben TEN-T repülőterek is (középkategóriás repülőgépek fogadására alkalmas, mint pl. AIRBUS A320 – Boeing 737 gépcsaldok). További repülőterek működnek ideiglenes határnyitási lehetőséggel Győr-Péren, Pécs-Pogányon, Szegeden, Nyíregyházán, Békéscsabán.*” [35] [36]

⁹ AFIS, Aerodrome Flight Information Service. „*Az AFIS szolgálat feladata a működő légiforgalom rádióan keresztül történő tájékoztatása, a fel- és leszállások koordinálása az adott zónán belül.*” [32]

3. ábra. Magyarország repülőterei [37]

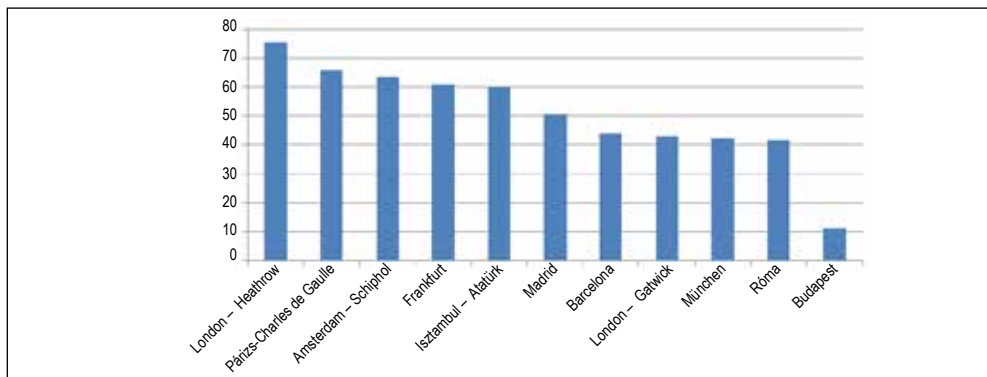
Magyarország legjelentősebb nemzetközi repülőtere a Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér, melynek utasforgalma jelentősen kisebb a nagyobb európai repülőterek utasforgalmánál. Kijelenthető azonban az is, hogy a magyar repülőtér forgalma hiába lépte át a 10 milliós utaslétszámot 2016. és 2017. évben is, továbbra sem várható, hogy európai kritikus infrastruktúrává kerülne kijelölésre, hiszen abban nincs változás, hogy áthidalható közelségben továbbra is számos nemzetközi repülőtér érhető el.

A legnagyobb nemzetközi légitikötőnk azonban a régióban sem rendelkezik kiemelkedő utaslétszámmal, míg az „1990-es évek elejéig Bécs, Prága és Budapest légiutas-forgalma megközelítőleg azonos nagyságrendű volt, mára a régióban levő három nagy repülőtér forgalma közül a legalacsonyabb a Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéré.” [40]

Magyarország továbbra sem rendelkezik más, az európai közlekedés szempontjából jelentős nemzetközi repülőtérrel. Figyelembe kell venni azonban azt is, hogy bár Európa vonatkozásában a Liszt Ferenc Nemzetközi

Repülőtér továbbra sem kritikus, a nemzeti kritikus infrastruktúrák között mindenképpen számon kell tartani. Ennek oka, „*hogy a légiforgalmi ágazat infrastruktúra fejlesztése nemcsak magyar, hanem térségi és európai érdek is. A légiforgalmi részterület – éves szinten Magyarország felett átrepülő közel 500 ezer; és Budapestre érkező, illetve induló közel 100 ezer repülőgép – a hazai közlekedési hálózat részeként a nemzetgazdaság gerincének egyik fontos eleme.*” [40] Hasonló megállapításra jutott korábban Tóth József is, aki szerint „*kritikus elemnek tekinthető nem csupán központi elhelyezkedése miatt, hanem mert kiesése a nemzetközi közforgalmú kapcsolat kiesését is jelentené. Fegyveres katonai konfliktus esetén Magyarország a megerősítő nemzetközi erőket csak nehézségek árán lenne képes fogadni.*” [42]

A kritikus infrastruktúrák vonatkozásában vizsgálni kell a honvédelmi ágazathoz tartozó katonai repülőtereket is. A katonai repülőterek esetében a korábbi leépítések és forráselvonások miatt jelentős mértékű képességsökkenés következett be a 90-es évek

4. ábra. Európai repülőterek 2016. évi utasforgalma.
Szerkesztette a szerző a [38] [39] források felhasználásával.

ben. Az 1999-ben történt NATO csatlakozást követően a NATO Biztonsági Beruházási Program során jelentős fejlesztések kerültek végrehajtásra. Pápa esetén ezen fejlesztések még intenzívebbé váltak, amikor a Nehéz Légiszállító Ezred (Heavy Airlift Wing) az akkor már Magyar Honvédség Pápa Bázisrepülőtérére települt és megkezdte három Boeing C-17 Globemaster III típusú, nagy hatótávolságú szállító repülőgép üzemeltetését a konzorcium 12 tagállama számára. [43] [44]

Mindenképpen foglalkozni kell a repülőterek kettős alkalmazásának vizsgálatával is. A repülőterek fenntartásának, üzemeltetésének, fogadási készenlétének és fejlesztésének jelentős anyagi-technikai erőforrásigénye van. Emiatt napjainkban egyre több esetben merül fel az – a különböző vizsgálatok eredményei alapján megalapozott – felvetés, miszerint a repülőterek kettős – polgári és katonai – alkalmazása az egyik legcélszerűbb fejlesztési, fejlődési elgondolás. Természetesen valamennyi szempontot figyelembe véve az is egyértelmű, hogy a közös üzemeltetés számos jogszabály és eljárás módosítását követeli meg. Ennek oka az, hogy a polgári és katonai célú repülőterek felett más-más szervezetek diszponálnak, illetve más-más szervezetek dolgoznak ki ajánlásokat.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban fontos, hogy megindult a kecskeméti katonai repülőtér ket-

tős hasznosíthatóságának kialakítása. A kettős felhasználás kialakításának célja a meglévő kapacitások kihasználása az addig kevésbé kihasznált repülőtér vonatkozásában, illetve a leterheltség csökkentése az addig jobban kihasznált repülőterek vonatkozásában. Az is lényeges, hogy így újabb területek váljanak könnyebben elérhetővé. Véleményem szerint a kialakítást követően újra elemezni kell a helyzetet, vizsgálva azt, hogy a kettős hasznosítás révén nem válik-e nemzeti kritikus infrastruktúrává a közlekedési alágazatban is. Egyben az is vizsgálandó, hogy az utas- és teherforgalom lehetséges megoszlása révén a Liszt Ferenc nemzetközi repülőtér jelentősége csökkenhet.

A légiirányítással kapcsolatban lényeges, hogy a kritikusság szempontjából szintén vizsgálnunk kell ezt a területet is. 2014. június 05-én és 10-én számos repülőgép tűnt el az ausztriai, a cseh, a szlovák és dél-német repülésirányítás kijelzőiről. A repülőgépek nem voltak veszélyben, a rádió keresztlíni kommunikáció minden esetben zavartalan maradt. A 2014. június 05-i technikai probléma ideje alatt Magyarországon folyamatban volt a NATO Elektronikai Hadviselés Integrációs Program¹⁰ elnevezésű gyakorlat, emi-

¹⁰ NATO Electronic Warfare Force Integration Program, NEWFIP

att számos helyen felvetődött annak gyanúja, hogy ez okozta a problémát. Természetesen számos vizsgálat indult az ügyben, kiderült, hogy a problémát a többszörösen átfedett radarrendszer egyik radarján végzett teszt okozta. [61] [62] [63] [64]

Magyarországon a nemzeti és nemzetközi légiforgalom irányítását a HungaroControl Zrt. végzi. A vállalatnál végrehajtott fejlesztések révén a legújabb légi navigációs központ, az ANS III 2017. februárjában kezdte meg működését, leváltva a korábbi ANS I központot. „A közel tízezer négyzetméter alapterületű, háromszintes” új központból „a magyar légtér körzeti és közeli körzeti, valamint 2014. áprilisától a Koszovó feletti magas légtér körzeti irányítását látják el.” [45] A vállalat Körishyegen és Püspökladányban üzemeltet távolkörzeti radarállomásokat, Ferihegyen pedig az SMGCS nevű földi mozgást érzékelő radart a légi forgalom és a forgalmi területek gépjárműforgalmának figyelése érdekében. [46]

A központban a Thales Air Systems-szel közösen fejlesztett léginavigációs rendszert, a MATIAS (Magyar Automated and Integrated Air Traffic System) Build 10 verzióját alkalmazzák. A szoftver rendkívül fejlett, számos, a jövőbe mutató képességgel rendelkezik, melyek közül a fontosabbak:

- „A Mode S technológiának köszönhetően a MATIAS rendszer a világon elsőként volt képes arra, hogy a légi járművek fedélzetéről letöltött adatokat komplex módon feldolgozza és megjelenítse az irányítók számára.
- *Konfliktuskutatás a repülésbiztonság érdekében: a repülési tervek alapján a szoftver 4 dimenziós profilokat rajzol fel százas nagyságrendben, és ezek között 20-25 percre előre az időben konfliktusokat kutat. A valódi radaradatok alapján rövid távú konfliktuskutatást végez, 5 másodpercenként újraértékeli az egész légtérhelyzetet, és ezek alapján riasztási funkciókat is biztosít.*
- *A világon a legelső között alkalmazza az*

új hívójelalapú azonosítást, amely 2020-ig egész Európában kötelező lesz.

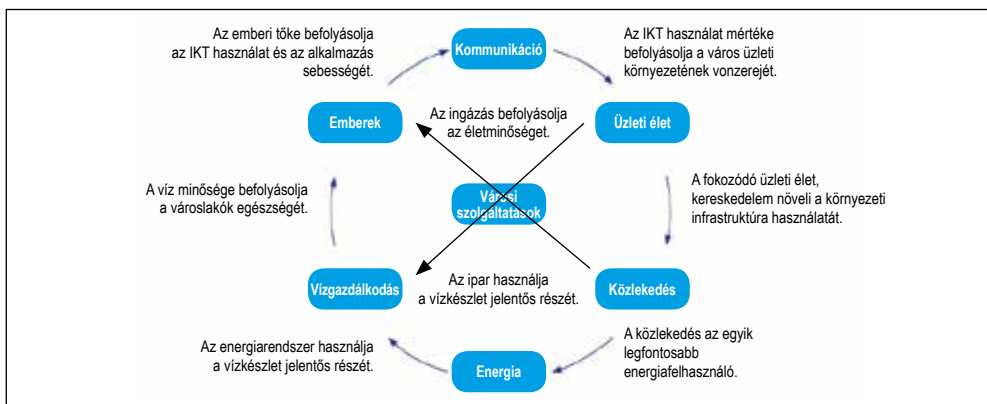
- *Interoperabilitás, amely biztosítja a környező légiforgalmi szolgálatokkal történő automatikus adatcserét.*
- *Támogatja a pilóták és a légiforgalmi irányítók közti elektronikus, levegő-földi adatkapcsolaton át történő kommunikációt (CPDLC – Controller Pilot Data Link Communications).” [47]*

A különböző nemzetközi és nemzeti jogszabályoknak megfelelő repülőter üzemeltetés, valamint légiirányítás jelentős forrásigénnyel jár együtt. A 2011-ben elkészített és a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium részére átadott [65] „Nemzeti Légügyi Stratégia” című dokumentumban az szerepel, hogy „Magyarország kiemelten támogatja az aktívabb hazai szerepvállalást a nemzetközi polgári repülésben” [48] míg a 2014-ben kiadott Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-Fejlesztési Stratégia szerint „a repülőterek fejlesztése jelenleg nem tartozik az államilag finanszírozott közlekedési infrastruktúrák közé. Az egyes létesítmények lényegében piaci alapon, az üzemben tartó üzleti céljainak és az azok megvalósítását célzó terveinek sikerességétől függően képesek fejlődni és válhatnak meghatározó tényezővé.” [49] Ettől függetlenül azonban az egyes repülőterek utas és teherforgalmuk alapján mind nemzeti, mind európai vonatkozásban megerősödhetnek szerepükben, és így nemzeti vagy európai kritikus infrastruktúrává válhatnak. [50]

Okos város okos repülőterrel

Napjaink egyik ismert és kutatott témája az élhetőbb környezet kialakítását célul kitűző „okos város”¹¹ koncepció. „Az okos vagy élhetőbb városban olyan települést értünk, amely a rendelkezésre álló technológiai le-

¹¹ Smart city

5. ábra. Példa az alrendszerek összekapcsolódására [54]

hetőségeket (elsősorban az információs és kommunikációs technológiát) innovatív módon használja fel, elősegítve ezzel egy jobb, diverzifikáltabb és fenntarthatóbb városi környezet kialakítását.” [51]

Az okos városok kialakítása, fejlesztése vonatkozásában az érintett területeket az alábbi alrendszerekbe csoportosították:

- „Emberek” alrendszer.
- Üzleti alrendszer.
- Városi szolgáltatások alrendszer.
- Közlekedési alrendszer.
- Kommunikációs alrendszer.
- Vizgazdálkodási alrendszer.
- Energiagazdálkodási alrendszer. [52]

A fenti alrendszerek számos ponton kapcsolódnak egymáshoz. Annak érdekében, hogy az okos koncepció valóban kihasználható legyen, megfelelő mértékben műszerezettnek, infokommunikációs rendszerrel összekapcsoltnak és intelligensnek kell lennie. Ez alapján a különböző folyamatok a megfelelő műszerezettség – például szenzorok – megléte esetén megfigyelhetőek, az így megszerzett információ a különböző elemek (eszközök, rendszerek, emberek, stb.) között megosztható és a megfelelő döntési mechanizmus alapján a szükséges teendők automatizáltan meghatározhatóak és végrehajtásra

kiadhatóak. Az 5. számú ábrán egy példán keresztül látható a különböző elemek közötti kapcsolat. [53]

A közlekedési alrendszerbe számos részelem tartozik, ezek között vannak például a gépjárművek (magántulajdonú, tömegközlekedési és más eszközök forgalma), az utak (kihasználtsága, minősége, stb.), továbbá repülőterek és kikötők.

A közlekedési alrendszer részeként a repülőterek okos repülőtérré történő fejlesztése, átalakítása is számos kutatás, illetve koncepció része. Vannak kisebb és nagyobb volumenű elgondolások, melyek a repülés egyes területeit vagy teljes egészét érintik, így a repülőgépet, a repülési útvonalakat, illetve természetesen a repülőtereket is.

A repülőterek az utóbbi időszakban jelentős fejlődésen mentek keresztül, melyben szerepet játszott az utaslétszám növekedése, az utasok igényeinek, elvárásainak megnövekedése egyrészt a repüléshez közvetlenül kötődő tevékenységekkel (utas tájékoztatás, jegyvásárlás), másrészt a repüléshez közvetlenül nem kapcsolódó szolgáltatásokkal (parkolás, repülőtéren történő vásárlás, szórakoztatás, stb.) kapcsolatban.

Egyes források a fejlődést három fázisra bontják, melyben megkülönböztetik az alapszolgáltatásokat nyújtó (Airport 1.0: Basic

Airport Operations), az agilis (Airport 2.0: Agile Airports) és az okos (Airport 3.0: Smart Airports) repülőtereket. Az alapszolgáltatást nyújtó repülőterek esetében a fő hangsúly a biztonságos és hatékony üzemeltetésen van, repülőgép műveletek (fel és leszállás, egyéb műveletek) végrehajthatósága érdekében. Az ügyfelek, az utazók részére a legalapvetőbb szolgáltatásokat nyújtják, mint a csomagfelvétel, biztonság, check-in és alapvető éttermi szolgáltatások. Ebben az esetben a repülőtér tulajdonosa/üzemeltetője biztosítja az ingatlant, míg a légitársaságok és egyéb szolgáltatók ezen belül saját maguk alakítják ki az üzleti környezetüket. Az agilis repülőterek esetében a gyorsan változó technológiai fejlesztések már alkalmazásra kerülnek. Az üzleti partnerek korlátlanul és azonnal megosztják egymással az információkat egy, a repülőtér teljes egészében elérhető és közös platformon. A légitársaságok és a szolgáltatók a repülőtér menedzselt kommunikációs rendszerét, IP alapú hangszolgáltatásokat, Wi-Fi-t és videó megfigyelőrendszereket alkalmaznak. Ezen rendszerek alkalmazásával az agilis repülőterek fejlettebb működtetési környezetet, gyorsabb földi kiszolgálást és az utas kiszolgálásban magasabb színvonalat biztosítanak. Az okos repülőtér teljes mértékben kihasználja a technikai újítások nyújtotta lehetőségeket, a rendszerek egy digitális háló körül épülnek fel, amelyek a repülőtér ideghálózatát jelenti. Erre az ideghálózatra az adott repülőtéren jelen lévő összes szereplő (repülőtársaságok, üzemanyag szolgáltatók, kereskedők, biztonsági cégek, vendéglátó cégek, stb.) felcsatlakozhat, egymás között igy valós idejű információcserét, teljes mértékű integrációt és együttműködést biztosítva. Ezen technológiai megoldások felhasználásával az okos repülőtér a másik kettő repülőtér típusnál még hatékonyabb és magasabb szintű szolgáltatásokat képes nyújtani. [55]

A Cisco Internet Business Solutions Group által létrehozott munkacsoport öt okos szol-

gáltatást különböztetett meg az okos repülőterekkel kapcsolatban, melyek működtetése jelentős előnyöket hordoz mind a szolgáltatók, mind az ügyfelek részére. Az öt okos szolgáltatás az alábbi:

- Okos szállítási és parkolási szolgáltatások. Ezen szolgáltatásokon belül a valós idejű szolgáltatás képes lehet az utazó részére – öt globális műholdas helymeghatározó rendszeren¹² alapú applikációkkal folyamatosan követve – optimális útvonalat, parkolási lehetőséget ajánlani, de akár odavezetni őt a megfelelő beszállókapuhoz. Ezen felül képes lehet még személyre szabott javaslatokat tenni például vendéglátás terén is.
- Okos kiskereskedelmi, vendéglátó és szórakoztatási szolgáltatások. A cél a kiskereskedelmi szolgáltatások optimalizálása, a sorok minimalizálása, amely az utazó részére személyre szabott javaslatokkal elősegíthető. Emellett természetesen megjelenhetnek személyre vagy úticélna szabott reklámok is.
- Okos munkahelyi szolgáltatások, melyekkel a különböző mobil felszerelések rádiófrekvenciás azonosítással (Radio Frequency Identification, RFID) történő nyomon követése megvalósítható. Ide sorolandó az is, ha a keresett munkatárshoz a szükséges információ egy helymeghatározó segítségével a megfelelő időpontban odaér.
- Okos repülőtér folyamatok. Ide tartoznak a hely-alapú szolgáltatások, az RFID csomagazonosítás, a sor nélküli check-in szolgáltatások.
- Okos üzleti szolgáltatások. Ebben az esetben a repülőtér tulajdonosa/üzemeltetője és repülőtéren jelenlévő üzleti partnerek közötti szolgáltatásokról van szó, például közlekedés és létesítmény menedzsment, logisztikai ellátás, veszélyhelyzeti ellátás, biztonsági szolgálatok. [56]

¹² Global Navigation Satellite System, GNSS

Az Európai Unió Hálózat- és Információbiztonsági Ügynökség mind az okos városok közlekedése, mind az okos repülőterek vonatkozásában tanulmányozta a kibertámadások lehetséges módozatait és az ellenük történő védekezés megoldásait. [57] [58]

Figyelemmel kell lenni arra is, hogy nemcsak a fogyasztók, azaz az utasok érdekében kerülnek fejlesztésre ezek a rendszerek, de a fenntartható fejlődés vonatkozásában számos más újítás is bevezetésre kerül. Ezek egyike például a HungaroControl Remote Tower távoli toronyirányítási rendszer elnevezésű fejlesztése, mellyel a Budapest Airport le- és felszálló repülőgépforgalma a helyszíntől függetlenül távolról, egy virtuális toronyból is biztonságosan irányítható. [59]

A kritikus infrastruktúrákat veszélyeztető fenyegetések

A társadalom kritikus infrastruktúráit napjainkban számtalan veszély fenyegeti, ezen veszélyek csoportosítására többféle szempontot lehet találni a különböző forrásokban. A Kritikus infrastruktúrák és kritikus információs infrastruktúrák című tanulmányban Haig Zsolt és Kovács László szerzők által készített, a kritikus információs infrastruktúrákat fenyegető veszélyforrásokra vonatkozó csoportosítás véleményem szerint a többi kritikus infrastruktúrára is alkalmazható:

- „*természeti katasztrófák*;
- *vízárak (közművek sérülése, árvíz, belvív)*;
- *geológiai katasztrófák (földrengés, talajszüllyedés)*;
- *meteorológiai jellegű károk (rendkívüli erejű vihar, villámcsapás)*.
- *civilizációs, ipari katasztrófák*;
- *nukleáris balesetek (erőmű balesetek)*;
- *veszélyes anyagok kikerülése (gyárak, üzemek, raktárak szállítójárművek sérülése, robbanások)*;

- *közlekedési balesetek (közúti, vasúti jármű, repülőgép véletlen vagy szándékos becsapódása)*.
- *fegyveres konfliktusok*;
- *háborúk*;
- *fegyveres csoportok támadása*;
- *belső fegyveres konfliktusok, polgárháborúk, sztrájk*.
- *terrorizmus*;
- *robbantások, támadások (állami intézmények, távvezetékek, hírközpontok, adók, légiforgalmi létesítmények, Internet szolgáltatók stb. ellen)*;
- *a fenti rendszereket üzemeltető kulcsfontosságú személyek kiiktatása*;
- *bűnözés (adatok erőszakkal való megsemmisítése, megszerzése, irányítórendszerek befolyásolása, megbénítása)*.
- *információ alapú támadások.*” [60]

Fontos azt megállapítani, hogy kimondottan repülőterek, repülőgépek és légiirányítás elleni ártó szándékú cselekményekre kevés példát találni. A legtöbb esetben a támadás a repülőtéren lévő személyek, utasok ellen irányult, melyek mellett sérült a repülőtéri infrastruktúra.

ÖSSZEGZÉS

Jelen cikkben a kritikus légiközlekedési infrastruktúrák azonosításával, az ahhoz szükséges nemzetközi és nemzeti jogszabályi háttérrel, valamint Magyarország repülőtereinek – mint kritikus infrastruktúrák – beazonosításával foglalkoztam.

A bemutatott jogszabályok elemzéséből látható, hogy a különböző nemzetközi és nemzeti jogszabályokban sem teljesen egységes a kritikus infrastruktúra definíciója, illetve változhat is. Ennek oka nemcsak az, hogy az egyes nemzetek, szervezetek más-hogy gondolkodnak a kérdésben, hanem az is, hogy a terület fejlődése, a különböző kutatások eredményei alapján pontosítani

szükséges azt. Az is világosan látszik, hogy nehéz egyértelműen meghatározni az adott kritikus infrastruktúra védendő elemeit, kiváltképpen, ha ágazatokon átívelő rendszerekről van szó.

A repülőterekkel kapcsolatban kijelenthető, hogy nemzetközi viszonylatban akkor kritikus egy helyszín, amennyiben jelentős utasforgalmat bonyolít és környezetében nincs olyan másik repülőtér, amely képes lenne átvenni annak feladatát. Nem szabad elfelejtenie a repülésirányítási feladatokról sem, melynek objektumai szintén a kritikus infrastruktúra elemei közé tartozhatnak. Esetükben szintén a kritikuság egyik alapvető ismérve lehet a közelben lévő, a feladatát átvenni képes másik légiirányító szervezet.

Magyarország repülőterei közül a legjelentősebb a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér, amely nem tartozik az Európai Kritikus Infrastruktúrák közé. Ennek oka az, hogy utasforgalma nem halad meg egy adott határértéket, illetve környezetében található több más, nagyméretű utasszállító repülőgépek fogadására is alkalmas repülőtér. Mindenképpen fontos azonban az, hogy a nemzeti kritikus infrastruktúrák között számon kell tartani, mivel több a témával foglalkozó kutató is megállapította, hogy nemzetközi és a belföldi közlekedés között fontos kapocs. Semmiképpen sem szabad figyelmen kívül hagyni azonban azt, hogy a korábban csak katonai repülőtérként funkcionáló repülőterek kettős, katonai-polgári használatúvá tétele egyrészt csökkenti a környezetében lévő más repülőgépek forgalmát, így annak kritikus voltát, másrészt a kettős használatú repülőtér fontossága emelkedik, bár nagyon alaposan vizsgálandó, hogy ezáltal nemzeti szempontból kritikus infrastruktúrává válik-e.

A fentiekből véleményem szerint egyértelműen látszik, hogy az államnak tudatosan részt kell vennie a légiközlekedés fejlesztésében, irányítania kell az ezirányú folyama-

tokat, ezzel csökkentve az egyes repülőterek vagy légiirányítási szervezetek kritikusságát. Ennek oka, hogy az egyes objektumok párhuzamos fejlesztésével kiegyenlíthetőek az aránytalan különbségek, csökkenthető az egyes objektumok kritikussága. Figyelembe kell azt is venni, hogy a tervezési, fejlesztési tevékenységek során a fenntartható fejlesztés keretén belül a „smart” koncepció alkalmazásával fel kell használni az új innovációkban rejlő lehetőségeket, úgy, hogy ebben az esetben is kiemelt figyelmet kell fordítani a védelmi megoldások beépítésére. A repülőterek és a repülésirányítás fejlesztéseit folyamatosan nyomon kell követni, a kijelölt kritikus infrastruktúrák listáját folyamatosan naprakészen kell tartani.

A védelmi megoldásokkal kapcsolatban mindenképpen fontos, hogy a légiközlekedéssel, valamint a kritikus infrastruktúrákkal foglalkozó szervezetek a jogalkotói tevékenység során koordináljanak egymással, a nemzetek pedig a saját vonatkozásokban úgy alakítsák ki a működési rendet, hogy a két terület irányításába bevont személyek és szervezetek vegyenek részt a másik szervezet munkájában. Fontos az is, hogy a kritikus infrastruktúra esetében a védelemnek nemcsak a napjainkban oly sokszor emlegetett terrorizmus ellen kell fel készülnie, hanem például a természeti katasztrófákra, műszaki meghibásodásokra is.

„Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-3-IV-NKE-16 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült”

FELHASZNÁLT IRODALOM

2080/2008. (VI. 30.) kormányhatározat a Kritikus Infrastruktúra Védelem Nemzeti Programról. 1. sz. melléklet, 1. Hattér. URL: <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/10/PDF/2008/31.pdf> Letöltés ideje: 2017.09.27.

- 2080/2008. (VI. 30.) kormányhatározat a Kritikus Infrastruktúra Védelem Nemzeti Programról. URL: <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/10/PDF/2008/31.pdf> Letöltés ideje: 2017. 09. 27.
- 1249/2010. (XI. 19.) Korm. határozat az európai kritikus infrastruktúrák azonosításáról és kijelöléséről, valamint védelmük javítása szükségességének értékeléséről szóló, 2008. december 8-i 2008/114/EK tanácsi irányelvnek való megfelelő érdekében végrehajtandó kormányzati feladatokról. URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A10H1249.KOR&xtreferer=00000003.TXT Letöltés ideje: 2017. 10. 21.
2011. évi CXXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról. URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100128.TV Letöltés ideje: 2017.10.21.
2012. évi CLXVI. törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről. URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1200166.tv Letöltés ideje: 2017.09.27.
- 65/2013. (III. 8.) Korm. rendelet a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről szóló 2012. évi CLXVI. törvény végrehajtásáról URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1300065.kor Letöltés ideje: 2017. 09. 27.
- 169/2010. (V. 11.) Korm. rendelet a polgári légi közlekedés védelmének szabályairól és a Légitársaságok Védelmi Bizottság jogköréről, feladatairól és működésének rendjéről. URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1000169.kor Letöltés ideje: 2017. 09. 27.
- Dr. Angyal Zoltán: Légitársasági jog az Európai Unióban. hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest. 2011. ISBN 9789632581217. 210. o.
- Dr. Moys Péter: Nemzetközi légi jog. Nyomdaipari és Szolgáltató Kft. Budapest, 2005. 5-35. o.
- Forrás 9., 22.o.
- Ernszt Ildikó: A Nemzetközi légitársaságok védelme. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest. 2010. HU ISSN 1787-0607, ISBN 978-963-9808-23-2, 16. o.
- International Air Transport Association (IATA): Safety Audit Programs. URL: http://www.iata.org/pressroom/facts_figures/fact_sheets/Documents/fact-sheet-safety-audits.pdf Letöltés ideje: 2017. 11. 26.
- Forrás 8., 36-38. o.
- Forrás 8., 5-12. o.
- Forrás 9., 137-146. o.
1973. évi 17. törvényerejű rendelet a polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről Montrealban, az 1971. évi szeptember hó 23. napján aláírt egyezmény kihirdetéséről. URL: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=97300017.TVR Letöltés ideje: 2018. 01. 08.
- Az Európai Parlament és a Tanács 300/2008/EK rendelete a polgári légi közlekedés védelmének közös szabályairól és a 2320/2002/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008R0300&from=HU> Letöltés ideje: 2018. 01. 07.
- Forrás 9., 148. o.
- Muha Lajos: A Magyar Köztársaság kritikus információs infrastruktúráinak védelme. Doktori (PhD) értekezés. ZMNE. Budapest, 2007. 10-11. oldal
- Kovács Ferenc: Repülőterek és légiirányítás a kritikus infrastruktúra részeként. Repüléstudományi különszám. 2011. április 15. 2. o. URL: http://www.repulestudomany.hu/kulonszamok/2011_cikkek/Kovacs_Ferenc.pdf Letöltés ideje: 2017. 11. 25.
- Bonnyai Tünde: A kritikus infrastruktúra védelem elemzése a lakosságfelkészítés tükrében. Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Doktori (PhD) Értekezés. 2014. 19-20. old.
- Mógor Judit, Földi László, Solymosi József: Lépések a kritikus infrastruktúra védelmének magyarországi szabályozása felé. Hadmérnök. III. Évfolyam 4. szám - 2008. december. ISSN 1788-1919. 16-17. o. URL: http://hadmernok.hu/archivum/2008/4/2008_4_mogor.pdf Letöltve: 2017. 11. 10.
- Forrás 22., 18. o.
- 27/2004. (X. 6.) IHM rendelet az informatikai és elektronikus hírközlési, továbbá a postai ágazat ügyeleti rendszerének létrehozásáról, működtetéséről, hatásköréről, valamint a kije-

- lőlt szolgáltatók bejelentési és kapcsolattartási kötelezettségeiről. URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0400027.IHM×hift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT Letöltés ideje: 2017. 11. 10.
- Forrás 21.
- Forrás 5.
- Haig Zsolt-Kovács László: Kritikus infrastruktúrák és kritikus információs infrastruktúrák. Tanulmány. 2012. Nemzeti Közszolgálati Egyetem. 92-93. o.
- Kovács Ferenc: Repülőterek és légiirányítás a kritikus infrastruktúra részeként. Repüléstudományi különszám. 2011. április 15. 14. o. URL: http://www.repulestudomany.hu/kulonszamok/2011_cikkek/Kovacs_Ferenc.pdf Letöltés ideje: 2017. 11. 25.
- Air Traffic Management, Issue I/2015., 6 o. URL: <http://www.airtrafficmanagement.net/> Letöltés ideje: 2016. 11. 10.
- Forrás 27., 48. o.
- Horváth Attila: A repülőterek és a légiirányítás, mint kritikus infrastruktúrák. Hadmérnök, IV. Évfolyam 4. szám - 2009. december. ISSN 1788-1919. 91. o. URL: http://hadmernok.hu/2009_4_horvatha.pdf Letöltés ideje: 2017. 12. 10.
- Tóth János: Közlekedési navigáció és repülési eljárások. HungaroControl Repülésoktatási Központ. Budapest. 2005. 46. o.
- 56/2016. (XII. 22.) NFM rendelet a Magyarország légterében és repülőterein történő repülések végrehajtásának szabályairól. URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1600056.NFM×hift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT Letöltés ideje: 2018. 01. 04.
- Forrás 7.
- Kovács Ferenc: Repülőterek és légiirányítás a kritikus infrastruktúra részeként. Repüléstudományi különszám. 2011. április 15. 6. o. URL: http://www.repulestudomany.hu/kulonszamok/2011_cikkek/Kovacs_Ferenc.pdf Letöltés ideje: 2017. 11. 25.
- Nemzeti Fejlesztési Minisztérium: Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-Fejlesztési Stratégia. 2014. augusztus. 37. oldal.
- Szerző nélkül: Magyarország repülőterei. URL: <http://www.hungaryairport.hu/airport.php> Letöltés ideje: 2017. 11. 25.
- Szerző nélkül: Tudod, hogy melyik Európa legforgalmasabb repülőtere? URL: <https://www.portfolio.hu/short/tudod-hogy-melyik-europa-legforgalmasabb-repulotere.244369.html> Letöltés ideje: 2017. 11. 25.
- Központi Statisztikai Hivatal: 4.6.10. Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér forgalma országonként (2002–). URL: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_odmj001.html Letöltés ideje: 2017. 11. 25.
- Forrás 36. 25. oldal.
- Forrás 39., 32. oldal.
- Tóth József: A légi közlekedési infrastruktúra kritikus elemeinek elemzése, értékelése. Repüléstudományi közlemények. 2007. 04. 20. 6. o. URL: <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/handle/11410/1217> Letöltés ideje: 2017.12.10.
- Forrás 35., 10-11. o.
- Amit a SAC-ról és a HAW-ról tudni érdemes. URL: <https://www.sacprogram.org/en/Pages/Amit-a-SAC-r%C5%9111-%C3%A9s-a-HAW-r%C3%B3l-tudni-%C3%A9rdemes.aspx> Letöltés ideje: 2017. 11. 25.
- Csontos János: Órangyalok (A magyar légiforgalmi irányítás 100 éve). HungaroControl Zrt. Budapest. 294-295. o.
- Forrás 45., 286. o.
- HungaroControl: ANSIII. URL: <http://www.hungarocontrol.hu/legiforgalmi-iranyitas/ansiii> Letöltés ideje: 2018. 01. 08.
- Repüléstudomány.hu: Nemzeti Légügyi Stratégia. http://www.repulestudomany.hu/tanszek/letoltes/nemzeti_leguyi_stratgia.pdf Letöltés ideje: 2018. 01. 08.
- Forrás 36., 37. oldal.
- Forrás 36., 37. oldal.
- MTA Regionális Kutatások Központja: „Smart cities” tanulmány. Győr, 2011. ISBN 978-963-08-1739-4, 6. o.
- Forrás 51., 6. o.
- Forrás 51., 17. o.
- Forrás 51., 17. o.
- Dr. Amir Fattah – Howard Lock – William Bulter – Shaun Kirby: Smart Airports: Transforming Passenger Experience To Thrive in the New Economy. 2-3 o. Cisco Internet Business Solutions Group (IBSG) 2009. július. URL: https://www.cisco.com/c/dam/en_us/about/ac79/docs/pov/Passenger_

- Exp_POV_0720aFINAL.pdf Letöltés ideje: 2017.10.21.
- Forrás 55., 12-13 o.
- European Union Agency For Network And Information Security, ENISA (Európai Unió Hálózat- és Információbiztonsági Ügynökség): Securing Smart Airports. 2016. december. 17. o. ISBN 978-92-9204-185-4 doi: 10.2824/865081 URL: <https://www.enisa.europa.eu/publications/securing-smart-airports> Letöltés ideje: 2017.10.21.
- European Union Agency For Network And Information Security, ENISA (Európai Unió Hálózat- és Információbiztonsági Ügynökség): Cyber security for Smart Cities. 2015. december. ISBN: 978-92-9204-162-5 doi:10.2824/846575 URL: <https://www.enisa.europa.eu/topics/iot-and-smart-infrastructures/smart-cities> Letöltés ideje: 2017.10.21.
- HungaroControl: Távolról vezérelhetik a légitforgalmi irányítók a budapesti repülőteret. URL: http://www.hungarocontrol.hu/sajtoszoba/hirek/tavolrol_vezerelehetik. Letöltés ideje: 2017.12.10.
- Forrás 29., 92-93. o.
- Wilhelm Theuretsbacher: NATO-Übung: Flugsicherung in halb europa lahmgelegt. URL: <https://kurier.at/chronik/oesterreich/nato-uebung-flugsicherung-in-halb-europa-lahmgelegt/69.226.057> (2017.09.29.)
- Matthew Day: 13 planes vanish from radars over Europe. URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/austria/10898385/13-planes> Letöltés ideje: 2017.09.29.
- Wilhelm Theuretsbacher: Wieder störangriff auf flugsicherung. URL: [HTTP://KURIER.AT/CHRONIK/OESTERREICH/AUSTROCONTROL-WIEDER-STOERANGRIFF-AUF-FLUGSICHERUNG](http://KURIER.AT/CHRONIK/OESTERREICH/AUSTROCONTROL-WIEDER-STOERANGRIFF-AUF-FLUGSICHERUNG) Letöltés ideje: 2017. 09. 29.
- Air Traffic Management, Issue I 2015., 6 o. URL: <http://www.airtrafficmanagement.net/> Letöltés ideje: 2017.11.10.
- mno.hu: Elkészült az új nemzeti légügyi stratégia. URL: https://mno.hu/migr/elkeszult_az_uj_nemzeti_legugyi_strategia_kepek-192348 Letöltés ideje: 2018.02.21.

SZÁRAZFÖLDI HADERŐNEM

DEME LÁSZLÓ EZREDES: A SZÁRAZFÖLDI CSAPATOK ÁLCÁZÁSA ÉS REJTÉSE A XXI. SZÁZADBAN

Ha békét akarsz, készülj fel a háborúra.
(Vegetius¹)

Bevezetés

A XXI. század katonai konfliktusaiban kiemelt szerep fog jutni a rejtési, álcázási és megtévesztési tevékenységeknek. Azonban nem abban a formában, ahogy az a XX. század háborúiban volt jellemző, hiszen ma már egy olyan digitalizált világban élünk, ahol az exponenciális technológiai fejlődés újabb és újabb lehetőségeket teremt a felderítő rendszerek számára. Éppen ezért a kutatás-fejlesztésnek a felderítés elleni védekezést célzó területekre is kiemelten kell összpontosítania. Ezek a területek lehetnek a rejtés, az álcázás², a megtévesztés, vagy éppen a felderítő rendszerek zavarása. Ebben a témafeldolgozásban csak kiemelten a szárazföldi csapatok technikai eszközei, vezetési elemei, tábori kiszolgáló létesítményei, személyi állománya számára, az álcázás és megtévesztés fejlesztési lehetőségeinek irányait vizsgálom.

Ha megnézzük napjain kiemelt konfliktusait Ukrajnában, Szíriában és Irakban, láthatjuk, mekkora szerepe van a modern felderítő rendszereknek. A pilóta nélküli repülőgépek széles körűen kerülnek alkalmazása a célok felderítése és azonnali pusztítása érdekében. Szintén kiemelt szerep jut a különböző szenzoros felderítő eszközöknek, amelyek figyelik az ellenséges eszközök és katonák hő-, hang-, és jelkibocsátásait egészen nagy fizikai távolságokból is, akár műholdakról. Ma már nem elég az emberi szem elől rejtteni a tevékenységeinket, hiszen ez a felderítési tevékenység hatékony, ellenben csak egy nagyon szűk keresztmetszete az egésznek. Az álcázás végső célja a saját eszközeink, katonáink láthatatlanná tétele, mindennemű felderítő tevékenység elől. Persze mai értelemmel ez a kihívás lehetetlennek tűnik, azonban 10-15 éves távlatban már egyre kevésbé lesz az. A vizsgálat egy későbbi szakaszában ismertetésre kerül, egy ma már létező adaptív és aktív álcázási rendszer, amely már képességeiben megvalósíthatóbbnak látatja a megkívánt célt.

Először tekintsük át, hogy miért nem elég a múlt évtizedeiben használt álchálók, álcafestékek, természetes vagy mesterséges terepelemek alkalmazása értékeink védelme érdekében.

Egyrészt nagy számban megjelentek és elérhetővé váltak a pilóta nélküli földi-, vízi- és légi felderítő eszközök a kis hatótávolsá-

¹ Késő római hadászati szakíró Flavius Vegetius Renuat kr. u. 4. század.

² A fogalom meghatározására a NATO terminológiájában (AAP-6 (2013) Allied Administrative Publication) a következő mondat szerepel: „*Camouflage is defined as the use of natural or artificial materiel on personnel, objects or tactical positions with the aim of confusing, misleading or evading the enemy* - Az álcázás olyan természetes és mesterséges anyagok használata személyen, tárgyakon, vagy taktikai állásokon, mely megzavarja, félrevezeti, illetve megtéveszti az ellenséget.”, 2-C-1 fejezet

1. ábra. A Helis nevezetű miniatűr pilóta nélküli repülőgép

<http://www.modelairplanenews.com/british-soldiers-in-afghanistan-deploy-micro-uav-helis/>
(Letöltés: 2017.10.13.)

2. ábra. RQ-4A Global Hawk

<http://www.airliners.net/photo/USA-Air-Force/Northrop-Grumman-RQ-4A-Global-Hawk-mock-up/1953050>
(Letöltés: 2017.10.13.)

gú³ miniatűr mérettől a nagy hatótávolságú⁴ nagyméretűekig. Ezen eszközök egyszerre több típusú felderítő szenzoros és optikai eszközökkel is felszereltek lehetnek, a hő-kamerától az infravörös kameráig, vagy az akusztikus, szeizmikus, mágneses, vagy meteorológiai szenzoroktól az infravörös érzékelőkig a lehetőségek számos változatával.

Hogyan védekezhetünk a fenti képeken látható eszközökkel szemben? A hagyományos védekezési mechanizmusokkal csak korlátozott mértékben, főleg, mivel a miniatűr változatok ellen még nincs is leterjedt hatékony védekezési eszközrendszer.

Most vegyük górcső alá egy másik elterjedt felderítő eszközrendszert, a rádióelektronikai felderítést (Signal Intelligence – SIGINT), amely magában foglalja a rádiófelderítést (Communication Intelligence – COMINT), valamint a rádiótechnikai felderítést is (Electronic Intelligence – ELINT). A rádióelektronikai felderítés a katonai felérítés egyik területe, amely az elektromágneses energiát sugárzó aktív rádióelektronikai

3., 4. ábra. Az amerikai tengerészgyalogságnál használt harcászati szintű rádióelektronikai felderítő eszközök

<https://marinecorpsconceptsandprograms.com/programs/intelligence-surveillance-and-reconnaissance/tactical-signals-intelligence-sigint>
(Letöltés: 2017.10.13.)

3 Párszáz métertől néhány kilométerig terjedő hatótávolságúak.

4 Több ezer kilométeres hatótávolsággal rendelkező eszközök, például több országban rendszeresített RQ-4 Global Hawk pilóta nélküli repülőgép.

5. 6., ábra. Stacioner fegyverrendszer aktív álcázási technikával
Film: <https://www.youtube.com/watch?v=QZAF9nYtuss>, (Letöltés: 2017.10.13.)

eszközök észlelése útján biztosít adatokat az ellenséges eszközökről, katonákról.

A teljesség igénye nélkül látható volt a fentiekben, a felderítő eszköz típusok változatos jelenléte napjaink katonai műveleteiben. Ma már a legtöbb ország vagy szövetséges katonai tömörülés esetében, mindezek egy egységes felderítő rendszerbe vannak integrálva. Akkor most gondoljunk arra, hogy ha ma itt tart a felderítés, hol fog tartani 15-20 év múlva. Tudatában annak a ténynek, hogy az informatikai fejlődés a jövőben nem egyenletesen felfelé ívelő lesz, hanem rendkívül gyorsuló ütemű. Az is kikövetkeztethető, hogy ebben a tekintetben, sem ma, sem a közeli jövőben már nem lesz elég az erők megóvása érdekében hagyományos

álcaháló típusokat alkalmazni, vagy a terepfedezetet kihasználni.

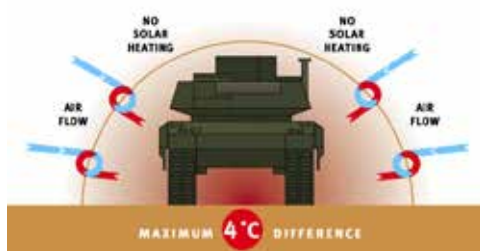
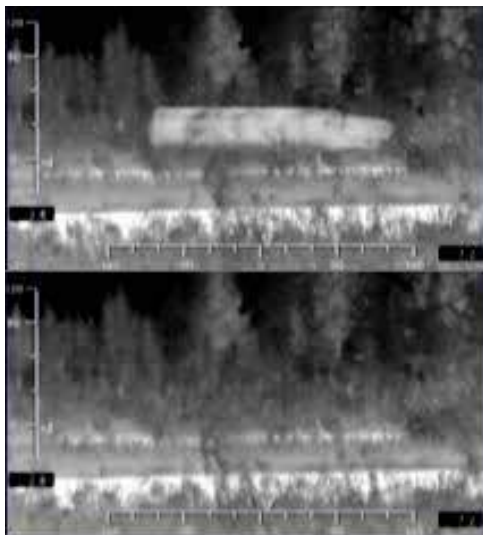
Akkor a következőkben tekintsük át mindazokat a lehetőségeket, amelyek védelmet nyújthatnak a fent említett eszközrendszer ellen. Alapvetően álcázni szükséges a katonát, a stacioner vagy mobil fegyver- és eszközrendszereket, harcjárműveket, gépjárműveket, vezetési elemeket. Mindezeket úgy, hogy a jövőben is elvárt nagyfokú és gyors-ütemű manőverező képesség ne sérüljön.

A XXI. századi álcázásnak az alábbi követelményeknek kell megfelelnie, hogy a legnagyobb mértékben „láthatatlanná” tegye értékeinket az ellenséges felderítő eszközrendszerekkel szemben.

7., 8. ábra. Aktív stacioner elemeket álcázó integrált rendszer

<http://www.defensereview.com/blucher-systems-ghost-and-spectralflage-multispectral-combat-camouflage-fabric-technology-anti-thermalir-infrared-soldier-camouflage-and-vehicle-camouflage-for-21st-century-warfare-operations/>, (Letöltés: 2017.10.13.)

9., 10. ábra. A hő kibocsátás csökkentését bemutató képek, ahol baloldalon egy hőkamera felvétel, míg a jobb oldalon az álcázó rendszer működését illusztráló kép látható

<http://www.defensereview.com/blucher-systems-ghost-and-spectralflage-multispectral-combat-camouflage-fabric-technology-anti-thermalir-infrared-soldier-camouflage-and-vehicle-camouflage-for-21st-century-warfare-operations/>, (Letöltés: 2017. 10. 13.)

Képes felderíthetlenséget biztosítani:

- Vizuális vagy optikai felderítéssel szemben (legyen az emberi szem, távcső, lézertáv mérő műszer, éjjellátó eszköz, vagy hőkamera)
- Földi- és légi pilóta nélküli felderítő eszközökön telepített optikai és szenzoros radar eszközökkel szemben;
- Telepített vagy mobil rádióelektronikai felderítő radar eszközökkel szemben;
- Hangfelderítő lokátorokkal és eszközökkel szemben.

Tehát ezek az álcázó eszközök képesek:

- A terephez és tereptárgyak színeihez igazodni;
- A katonák és a járművek által keltett zajokat csökkenteni;
- A katonák és a járművek által kibocsátott hőt csökkenteni;
- A kibocsátott rádióelektronikai jeleket csökkenteni;
- A technikai rádiózavarás jeleit csökkenteni.

Nem szabad elfelejteni, hogy a XXI. század katonai műveletei során az elektronikai hadviselés már kiemelt szerepet fog kapni.

Ennek tudatában kell kialakítani minden eszköz- és fegyverrendszert, szervezetet, vezetési rendszert, tábori logisztikai ellátó rendszert, vagy éppen a katonák egyéni felszerelését.

Fontos néhány szót ejteni a harcjárművekre, vagy egyéb gépjárművekre telepített aktív álcázási technológiákról, hiszen a XXI. századi katonai műveletekben, pontosan az egyre hatékonyabb felderítő eszközök miatt, gyors helyváltoztatásra és nagy mobilitási képesség fenntartására lesz szükség. Látna az ukrajnai konfliktus eseményeit, megtapasztalható, hogy az észleléstől számított 1-2 percen belül már jelentős tűzérsségi vagy egyéb tűzcsapással kerülnek a pusztításra a célok és célcsoportok. De hasonló eljárásrend figyelhető meg az aszimmetrikus műveleti környezetben is, ahol az A2AD⁵ védelmi rendszerektől kevésbé korlátozott a légi eszközök kerülnek alkalmazásra.

⁵ „anti- access/area denial, A2AD”, Lásd: Rumi Zoltán ezredes: A területekhez való hozzáférés, illetve a hozzáférést gátló műveletek, Honvédségi Szemle 2015/6., (Letöltés: 2017.10.13.)

11. ábra. Képi illusztráció a kettős álcázási technikára

https://www.picquery.com/c/advanced-camouflage_FU4jnl3zM7w1P1eFzbTbQ9ubNEQxNyR7q0dLiputZP0/,
(Letöltés: 2017.10.13.)

A jövőben a csapatok járműveinek álcázására, vélhetően kettős eljárás lesz a jellemző. Egyrészt alkalmazásra kerül a fentiekben bemutatott elsősorban stacioner álcázási technika, amely alkalmas az álló helyzetben várakozó, vagy felkészülő eszközök rejtésére. Másrészt egyre elterjedtebb lesz az járműveken állandóra telepített aktív vagy éppen adaptív álcázó rendszer.

Ezek az aktív rendszerű járművekre szerelt rejtési eszközök a műveletek végrehajtása során is biztosítanak bizonyos fokú védeltséget, hiszen felderítésük nehezebb, csak közelebbi

távolságokról felderíthetőek, így biztosítva a harcban rendkívül értékes másodperceket a saját állományunknak. Ez a járműre integrált lopakodó technológia, vagy más néven aktív járműruházat az ipari és technológiai fejlődéssel egyre olcsóbbá válik. Míg egy-két évtizeddel ezelőtt ez a fajta „lopakodó” álcázó rendszer még csak a stratégiai érdekekben tevékenykedő légi-járműveken volt fellelhető, ma már vízi és földi eszközökön egyaránt elterjedt.

A személyi állomány rejtése vonatkozásában is hasonló hatékonyságú álcaruhák már napjainkban is alkalmazásban vannak, első-

12., 13. ábra. Harcjárműre és gépjárműre telepített aktív álcázási rendszer

<https://defence.pk/pdf/threads/armata-russias-top-secret-battle-tank-captured-on-video.366780/page-2>,
(Letöltés: 2017.10.13.)

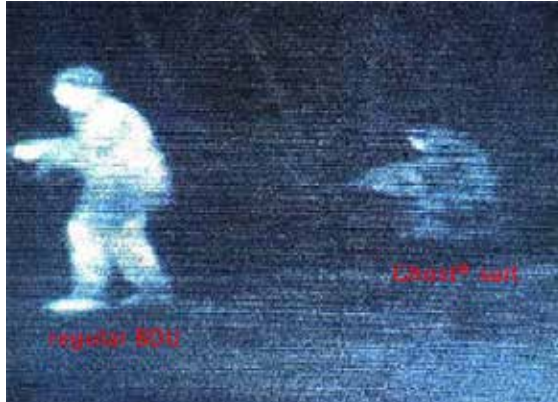
14., 15. ábra. A baloldalon a könnyen rögzíthető álcázó rendszer része látható, amelyet a svéd SAAB cég gyárt BARRACUDA néven, míg a jobb oldalon egy teljesen előkészített harcjárműről készült a kép <https://defence.pk/pdf/threads/armata-russias-top-secret-battle-tank-captured-on-video.366780/page-2> (Letöltés: 2017.10.13.)

16., 17. ábra. A jobb és baloldalon is aktív álcaruha látható <https://www.youtube.com/watch?v=QZAF9nYtuss>, (Letöltés: 2017.10.13.)

sorban különleges műveleti erőknél, de elterjedésük egyre nagyobb mértéket ölt. Az egyéni védelmi rendszerek is a korábbiakban említettekhez hasonló tulajdonságokkal bírnak, csökkentik a hő-kibocsajtást, elnyelik a közeli infravörös sugarakat, csökkentik az egyéni rádiók jelkibocsajtását, védelmet nyújtanak a vizuális és optikai felderítő eszközök ellen. Ezzel lehetőséget biztosítva, hogy a saját állományunk ragadhassa meg a kezdeményezést a harci cselekménye végrehajtásához, vagy éppen maradjon, rejtve az ellenség előtt.

A jövőben várhatóan ez a technológia finomodni fog, de 10 éves időintervallumban egyre nagyobb teret fog nyerni az „adaptív” alkalmazkodó álcázási technológia, melynek ma még csak kezdeti szikráit látjuk. Amennyiben ez az adaptív és egyben aktív álcázási technológia nagymértékben elterjed, a ma ismert harcászati és hadműveleti eljárásokat alapjaiban fogja átírni. Hiszen ténylegesen az emberi érzékeknek láthatatlan ellenséggel szemben kell küzdeni és győzni.

18. ábra. Az általános egyenruha és az aktív álcaruha közötti különbséget mutatja egy német cég (Blucher Systems GmbH) által hő és infravörös kamerával készített felvétel
<http://www.defensereview.com/blucher-systems-ghost-and-spectralflage-multispectral-combat-camouflage-fabric-technology-anti-thermalir-infrared-soldier-camouflage-and-vehicle-camouflage-for-21st-century-warfare-operations/> (Letöltés: 2017.10.13.)

19., 20. ábra. A brit védelmi technológiai BAE Systems által gyártott, harcjárműre szerelhető adaptív (E-ink) eljárást alkalmazó „lopakodó-Stealth” álcázó rendszer
<https://hu.pinterest.com/pin/452400725038946340/>, (Letöltés: 2017.10.13.)

21., 22. ábra. A canadai Hyperstealth Biotechnology Corporation által készített „Quantum Stealth” álcázási rendszer, mellyel a láthatatlanság már ma elérhető
<https://www.youtube.com/watch?v=dBZZJ6sTnGY>, (Letöltés: 2017.10.13.)

23. ábra. A japán Masahiko Inami által készített optikai álcázással működő köpeny

<https://www.youtube.com/watch?v=N66nyJ1eoNs>

(Letöltés: 2017.10.13.)

A fenti képekből érzékelhető, hogy a kutatások jó úton haladnak a számunkra ma még nehezen felfogható láthatatlanságot biztosító álcázási technológiák felé. Azt gondolom, a XXI. században ezeknek a felderíthetőséget csökkentő technológiáknak alkalmazása elengedhetetlenné válik a katonai műveletek végrehajtása során. Kiemelten, ha számításba vesszük, hogy egy-egy modern harcjármű beszerzési alapára meghaladhatja az 1-2 milliárd forintot, vagy egy jó felkészített katona kiképzése 3-4 évet is igénybe vehet.

Másik kutatási és fejlesztési terület lehet a jövőben a megtévesztést célzó eszközök fejlesztése. A saját erők védelmének ez a másik lehetséges tevékenysége. Talán érdemes lenne abban az irányban is eredményeket elérni, ahol a kifejezetten fejlett szenzorok megtévesztése a cél, imitált jelforrások kialakítá-

sával. Hő-, hang-, elektronikai jel imitátorok ma is léteznek, azonban a jövőben ezek csak akkor lehetnek megtévesztőek és eredményesek, ha a valós fegyverzeti- és technikai eszközök működési jelkibocsájtását képesek reprodukálni.

ÖSSZEGZÉS

A leírtakból is kikövetkeztethető, hogy a jövő katonai műveleti már hangsúlyosan elektronikus környezetben zajlanak majd, ahol nem elég a fegyverek pusztítási fokának emelése, vagy precizitásának javítása, de velük párhuzamosan fontos a rejtés tudományának fejlesztése is. A téma a Magyar Honvédség esetében is releváns lehet, hiszen egy komolyabb megújulási folyamat küszöbén áll a „Zrínyi 2026” integrált fejlesztési program

által. Ebben a tekintetben, fontos kell, hogy legyen a leghatékonyabb álcázási rendszerek kialakítása és kimunkálása az új technikai eszközök számára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Balogh Péter ezredes, Elektronikai felderítő eszközök, szenzorok, mint a katona egyéni felszerelésének részei, 2012. szeptember, Hadmérnök VII. Évfolyam 3. szám
http://hadmernok.hu/2012_3_balogh.pdf, (Letöltés: 2017. 10. 13.)

USA Department of Defense, The Defense Science Board, 21st Century Military Operations in a Complex Electromagnetic Environment, 2015. július;
<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1001629.pdf>, (Letöltés: 2017. 10. 13.)

Holdonner Hermann, Zászlóaljharccsoport erejű kötelék felderítő támogatásának aktuális kérdé-

sei, 2013. szeptember, Hadtudományi Szemle, 6. évfolyam 4. szám,
http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2013/2013_4/2013_4_hm_holdonner.pdf, (Letöltés: 2017. 10. 13.)

US Army TRADOC G-2 Mad Scientist Initiative pamphlet, The Operational Environment and the Changing Character of Future Warfare, 2017. május, http://www.tradoc.army.mil/watch/OperationalEnvironment_ChangingCharacter_FutureWarfare.pdf, (Letöltés: 2017. 10. 13.)

Buzási Tibor mérnök százados, Jelfeldolgozás a haditechnikában harctéri szenzorok jelenlének kiértékelése, http://epa.oszk.hu/02600/02694/00040/pdf/EPA02694_rtk_2005_2_buzasi_tibor.pdf, (Letöltés: 2017. 10. 13.)

AAP-06, NATO Glossary of terms and definitions, 2013, <http://www.dtic.mil/doctrine/doctrine/other/aap6.pdf>, (Letöltés: 2017. 10. 13.)

DR. SÁRI GÁBOR ALEZREDES: A LÉGIERŐ KATONAI SZERVEZETEI LOGISZTIKAI TÁMOGATÁSÁNAK JELLEMZŐI

Bevezetés

A légierő haderőnemhez tartozó katonai szervezetek logisztikai támogatása – az általános, illetve szárazföldi haderőnemi szabályzók mellett – olyan specifikumokkal rendelkezik, melyek a szárazföldi fegyvernemektől és szakcsapatoktól különbözően határozzák meg a támogatás egyes logisztikai aspektusait. A jelenlegi haderő-fejlesztési programok képességelei közül az egyik legfontosabb a logisztika, ezért is érdemes számba venni azokat a sajátosságokat, melyek akár a műveleti követelmények tervezését is befolyásolhatják.

A specifikumokat a légierő küldetése, feladatrendszere, műveleti képességei és lehetőségei, harcjeljárásai, az alkalmazott haditechnika jellege – az ehhez kapcsolódó speciális logisztikai szakágakkal –, a logisztikai támogatáshoz szükséges szakállomány felkészítése és állományarányának sajátosságai, valamint az ezen tényezőkből eredő logisztikai támogatási rendszer szereplői, azok kapcsolatrendszere határozzák meg.

A felsoroltaknak megfelelően a logisztikai támogatás egyes specifikumait tehát több tényező is befolyásolja, de ezen aspektusokon belül a legátfogóbban a fegyvernemi tagozódás – illetve a fegyvernemekhez tartozó fegyverrendszerek – determinálják a következőkben taglalt sajátosságokat.

A légierő fegyvernemei: a repülő erők (harcászati repülő erők, szállító repülő-helikopter erők, harci helikopter erők), légvédelmi rakéta erők, speciális, a haderőnemre jellemző szakcsapata a radar alegységek. A fegyvernemek

és szakcsapatok eszközei önálló és (szárazföldi) támogatási feladatokat is ellátnak. A Magyar Honvédségben (továbbiakban: MH) rendszeresített rakéta és helikopter csapatok a szárazföldi műveletek támogatását végzik, önálló műveletet nem hajtanak végre.

Jelenleg a Magyar Honvédségben a légierő fegyvernemeihez (szakcsapataikhoz) az alábbi fegyver- haditechnikai rendszerek tartoznak (nem biztos, hogy a fegyvernemi elnevezéssel azonosan, tehát radar eszközök a légvédelmi rakéta erők és a repülő erők haditechnikai eszközei között is rendszeresítettek, rakéta fegyverzeti eszközök pedig a repülőcsapatoknál is a fő csapásmérő eszközök közé tartoznak. Rakéta és radar-eszközök ugyanakkor rendszeresítettek a szárazföldi haderőnem csapatainál is, például páncéltörő rakétatechnikai eszközök, földi mozgócélfelderítő lokátor (PSZNR-5).

Repülőeszközök:

- JAS- GRIPEN harcászati repülőgép
- ZLIN felderítő repülőgép
- MI-8 szállító helikopter
- AS 350-B helikopter
- MI-24 harci helikopter
- An-26 szállító repülőgép

Radareszközök:

- nagytávolságú felderítő gerincradarok – RAT-31 DL
- Távolfelderítő – P-37, P-18, SZT-68U
- Magasságmérő – PRV-16, PRV-17
- Meteorológia – MRL-5
- Leszállító – RSZP-10/MN
- IFF idegen-barát felismerő radarok – ANTPX-54 és 56 típusok

Légvédelmi rakéta eszközök:

- SA-6 (KUB) légvédelmi rakéta komplexum
- MISTRAL légvédelmi rakéta komplexum

A logisztikai támogatás jellegét a felsorolt tényezőkön kívül az is meghatározza, hogy orosz, vagy nyugati technológiai kiszolgálási kultúrával végrehajtott rendszerben folyik az üzemeltetés, illetve az alkalmazás követelményeinél fogva tábori, vagy kiépített bázishoz kötötten lehet (kell) végrehajtani a logisztikai feladatokat.

I.

A hadtápbiztosítás haderőnemi specifikumai

A hadtápbiztosítás haderőnemi specifikumait több szempont alapján is csoportosíthatjuk, ezekből az ágazati összetevőjük, a szakanyagok, illetve az ellátás módja szerint csoportosított sajátosságokat vizsgáljuk meg.

A hadtápbiztosítás általánostól eltérő szakági elemei az alábbiak:

- ruházati ellátás speciális tartalma;
- üzemanyagellátás speciális tartalma;
- élelmezési ellátás speciális tartalma.

A hadtápbiztosítás funkcionális terület általánostól eltérő főbb szakanyagai és tevékenységei:

- speciális hajtó és kenőanyag, valamint laborfeladatok, repülőpetróleum tárolása, adalékolása, kiadása;
- élelmezési ellátási normák (II.-III. norma);
- speciális repülő hajózó, repülő-műszaki, ejtőernyős ruházati felszerelési cikkek.

A hadtápbiztosítás módját meghatározza, hogy **az eszközök stacioner, vagy telepíthető körülmények között üzemelnek.** Az üzemeltetett eszközök esetében az üzemanyag-ellátás tartálykocsiból, illetve a JAS-Gripen eszközöknél speciális módon, Központi Üzemanyag Feltöltő Rendszer (KÜFR) mű-

ködtetésével, zárt rendszerben is történhet.¹ Tartálykocsiból történő üzemanyagfeltöltés esetén az ellátás rendje nem különbözik az általánostól, legfeljebb a hadtápbiztosítás eszközeinek üzemeltetésére vonatkozó előírások, és a stacioner bázis követelményei kívánnak speciális rendszabályokat és töltési képességeket.

Mind a radar, mind a légvédelmi rakéta csapatoknál – illetve a forgószárnyas erőknél – a hadtápbiztosítás tervezése nem különbözik az általánostól. A kitelepülő erők hadtápbiztosítása lehet teljesen önálló, történhet más katonai szervezet ellátási rendszerében, vagy a fegyvernemi ezred (szakcsapat) logisztikai-támogató alegységei kijelölt erőinek igénybevételével.

A légi repülőcsapatok feladataihoz szükséges ruházat (és egyéni felszerelés) – a feladat jellegénél, élettani következményeinél, illetve a balesetvédelem miatt – nagymértékben eltér a többi fegyvernemi rendszerétől. A harcászati repülő-pilóták ruházata biztosítja azt a fizikai állapotot, amely mind a légi feladathoz, mind a katasztrófa utáni vizire, vagy földre érkezés után képessé teszi a katonát a feladat folytatására, illetve a túléléshez szükséges egyéb tevékenységek végrehajtására.

A repülő-műszaki ruházat a tevékenység jellegéből adódó balesetvédelmi követelmények szerint lett kialakítva, az ejtőernyős ruházati felszerelési cikkek pedig az alaptevékenység speciális funkcionális igényeit szolgálják.

II.

A haditechnikai biztosítás haderőnemi specifikumai

Mivel a specifikumok leginkább ebben a logisztikai funkcióban nyilvánulnak meg, a szakági és szakanyag jellegzetességeken túl

¹ A JAS-GRIPEN eszközöket is lehet tartálykocsiból – zárt rendszerben – tölteni, de a KÜFR kifejezetten kisméretű, harci repülőgépek kiszolgálására alkalmas

szükséges egyfajta általános képet adni, és részletesebben foglalkozni a fegyverrendszerek feladatairól és működési rendjükről.

A haditechnikai biztosítás általánostól eltérő szakági elemei az alábbiak:

- repülő-műszaki biztosítás (speciális anyagi és fenntartási szempontok);
- repülőter műszaki (karbantartó) biztosítás (speciális anyagi és fenntartási szempontok);
- fedélzeti és légvédelmi rakétatechnikai biztosítás (speciális anyagi és fenntartási szempontok);
- radartechnikai biztosítás,
- elektronikai (FRISZ) és mérésügyi biztosítás;

1. Radar eszközök

1.1. A szovjet típusú radar eszközök általános jellemzője a stacioner működésen túli mobil (tábori) alkalmazhatóság, amihez a kiszolgálási – technikai fenntartási – rendszer is alkalmazkodik. A hagyományos orosz gyártmányú radarok fedetlen körülmények között üzemelnek a meghatározott „Üzemeltetési és Karbantartási Grafikonterv szerint”. (Mivel ezen radarok kiváltása korszerűbb nyugati technikával elengedhetetlen, a „régí típusú” technikai – kiszolgálási rendszert jelen írásban nem taglalom.)

A haditechnikai, akár a hadtáptámogatás elvei kihelyezett feladatnál nem különböznek a szárazföldi csapatok támogatási rendszerétől, a sajátosság inkább az üzemeltetéshez és üzemeltetéshez szükséges ismeretszintben és annak jellegében jelentkezik. Az elvonuló mobil radar csoport feladatainak támogatására és a kisjavítások végrehajtására a körülményeket figyelembe véve az egység logisztikai alegységéből radar fegyverzeti és páncélos- és gépjármű-technikai eszközök javítására alkalmazható javító csoportot alakítanak meg a szükséges javító készlettel. A mobil csoport

összetételét úgy kell megállapítani, hogy az üzemeltetéshez szükséges mérnöki állomány rendelkezésre álljon.²

A kitelepülő erők haditechnikai biztosítása – akár a hadtápbiztosítás esetében – lehet teljesen önálló, történhet más katonai szervezet ellátási rendszerében, vagy az ezred állományába tartozó radar század logisztikai biztosításának igénybevételével.

Önálló ellátás esetén telepített logisztikai ellátó pont, biztosítja a mobil radar csoport erői és eszközei minden oldalú logisztikai ellátását, a személyi állomány pihentetését, valamint a technikai eszközök üzemeltetéséhez, karbantartásához, javításához szükséges feltételeket.

1.2. A nyugati típusú radarok technikai- kiszolgálási rendszere egy más típusú haditechnikai kultúrán alapul. **A követelmények olyannyira technikai- eszköz meghatározottak, hogy szinte haditechnikai rendszerként (radar, légvédelmi rakéta, repülőtípusonként) specializált a kiszolgálási támogatási szintek felelőse, a szintek száma és tartalma.**

1.2.1. RAT-31 DL nagytávolságú felderítő gerincradarok:

A NATO integrált légvédelmi és rakétavédelmi rendszer részeként a NATO Biztonsági Beruházási Program (NATO Security Investment Program, 5A0044 számú képességsomag megvalósítása keretében 5 készlet (2 készlet

² A radar századok feladatrendszerükénél és haditechnikai eszközeikénél fogva szervezeti felépítésüket, állománytáblájukat tekintve eltérnek a szárazföldi katonai szervezeteknél rendszeresített századoktól. Ezek a radar századok úgy lettek kialakítva, hogy nagyfokú önállósággal tudjanak működni. Korábban a szovjet relációjú radarokat – melyek rendszere behálózta az egész országot, és a radar dandár 21 ilyen alegységével 9000 fős létszámmal működött - önálló századoknak nevezték, és logisztikájukat tekintve inkább közelítettek az önálló zászlóalj logisztikájának képességeihez, felépítéséhez.

a Cseh Köztársaság, 3 készlet Magyarország részére), fix telepítésű RAT-31DL radar kerül beszerzésre. A három készlet gerinc radarállomás grafikon szerint üzemel a Magyar Honvédségben, a gyártó a CLS (Contract Logistic Support) szerződésben foglaltak szerint biztosítja az alkatrészellátást és a karbantartások végrehajtását 4 szinten (Hardware/Software Level 1-4 szintekig).

A hadtápbiztosítás ezeknél a rendszereknél nem különbözik a stacioner katonai szervezetektől, ágazati specifikumok nincsenek, a haditechnikai támogatás azonban a hagyományos kiszolgáló-technikai rendszert tekintve – és az egyes kiszolgálási szintek tartalmában – csak az eszközre jellemző sajátosságokkal rendelkezik.

A rendszer karbantartási koncepciója azon az alapelven alapszik, hogy a rendszer alapelemeit képező szenzorok (RAT-31 DL radarok) 24/7 üzemeltetési rendben folyamatos üzemre képesek, ami alapján az év 365 napján folyamatosan üzemelnek. A radarok karbantartására évente 120 órát kell biztosítani, ezért a RAT-31DL radarok karbantartási célú leállítására egy évben 12 alkalom áll rendelkezésre, azaz havonta radaronként 10 óra időtartamú leállással kell számolni. A havonta végrehajtandó karbantartásokra szánt idő minimum 10 óra, de maximum nem lehet több mint egy munkanap, azaz a karbantartást végrehajtó, üzemeltető szolgálat másnap szolgálat váltás idejére üzemkész vagy üzemelő állapotban kell, hogy átadja az öt váltó szolgálat részére a technikai eszközöket.

A karbantartási szintek tartalmában a korábbi (szovjet) technikai-kiszolgálási rendszerhez viszonyítva koncepcionális különbségek vannak. A javító-karbantartó szakállomány esetében a beavatkozási lehetőség jóval kisebb, ami a technológiai kultúrából – digitalizáltság, többfunkciós panelek használata, gyári kalibrálási igények, magas fokú műszerezettség – adódik. **Háborús körülmények között az üzemeltetés rend-**

je nem változik, a gyártó felelősségi rendszere pusztán a 24/24-es alkalmazásnak megfelelően módosul!

Karbantartási szintek tartalma:

A Hardware/Software Level 1/2 (HL-SL 1/2) karbantartást a kezelő személyzetnek kell végrehajtani a kiadott dokumentáció (IETM) és a nemzeti beszerzés keretében biztosított szerszámzat és mérőeszközök segítségével. A HL 1,2 szintű javítások és karbantartások végrehajtása teljes egészében nemzeti feladat!

A HL-SL 1/2 –ben végrehajtandó feladatok:

- szemrevételezés;
- karbantartási feladatok (napi, havi, féléves, éves, stb.) IETM szerint;
- kézi beállítások (üzemmódok helyes megválasztása) ha szükséges IETM szerint;
- külső beállítások beleértve a kisebb módosításokat (IETM szerint);
- egységek és részegységek kiszérése és cseréje (IETM –ben meghatározott módon);
- rendszer meghibásodások javítása az online diagnosztika vagy a technika újraindításával;
- a részegységek (alrendszerek) meghibásodásainak off-line diagnosztikával történő felderítése és javítása;
- szoftverek telepítése, alkalmazása (IETM szerint).

A Hardware/Software Level 3/4 (HL, SL 3/4) a gyártó által nyújtott karbantartási lehetőségeket, technikai ellátást, segítségnyújtást és helyszíni beavatkozást foglal magába, melyeket csak a gyártó által megbízott, vagy kijelölt személyek végezhetnek és tevékenységük végrehajtásával a gyártót, mint jogi személyt képviselik.

A HL-SL 3/4 fokozat feladatai:

- javítás;
- az LRU és SRU alkatrészek, egységek kalibrálása és tesztelése;

- olyan meghibásodások javítása a radar helyszínen, amelyek meghaladják a HL,SL 1/2 karbantartási fokozat munkálatait;
- helyszíni beavatkozás, hibafelderítés és előre betervezett „menetrend szerinti” kiszolgálás/ teljes áttekintés felülvizsgálattal), részletes bevizsgálás;
- fő felszerelések alkatrészek javítása;
- fő alkatrészek módosítása;
- komplikált beállítások;
- software karbantartás és javítása;
- radar rendszer és felszereléseinek tesztelésé-
re valamint teljeskörű mérnöki és logisztikai ellátása.

A HL3-HL4 szintek a SELEX-SI felelősségi körébe tartoznak, szerződés szerint 24 órán belüli alkatrész biztosítással.

Szigorúan tilos a RAT-31DL radar üzemeltető szakállomány részére HL, SL 3/4 szintű javítási, karbantartási munkálatokat végezni, ugyanis az a garancia elvesztését vonhatja maga után, illetve plusz költségkihatásokkal járhat, melyet a CLS szerződés nem fedez. Ez esetben a NSPA mint a nemzetek jogi képviselője (a meghibásodás kiküszöbölése ügyében) a CLS szerződésben rögzített jogos igényekkel nem léphet fel a gyártóval szemben. Az IETM³ csak és kizárólag HL/SL 1,2 szintű feladatokat tartalmaz, így az üzemeltető szolgáltatók önállóan saját kezdeményezésre csak az IETM-ben foglalt tevékenységeket végezhetnek. Ezen tevékenységek sikertelensége esetén kötelesek a gyártó segítségét kérni még akkor is, ha a nyújtott segítség HL/SL 1,2 szintű javítás vagy karbantartási feladat elvégzéséhez szükséges.

³ Interaktív számítógépes program, mely a helyszínen elvégzendő és a befogadó nemzet felelősségi körébe tartozó feladatok részletes leírása mellett tartalmazza a radar műszaki dokumentációját is. A garanciaidő lejártával az IETM program naprakésszé tételéért az NSPA a felelős.

1.2.2. Az IFF idegen-barát felismerő radarok (ANTPX-54 és 56 típusok)

Az előző pontban leírtaktól eltérően csak az üzemeltetés folyik a katonai szervezeteknél, az üzemeltetést a szerződött fél biztosítja, a következők szerint:

Preventív karbantartási feladat elvégzése

- 1. féléves karbantartás;
- 2. féléves karbantartás.

Eseti javítási, felújítási feladatok

- Meghajtó motorok gyári felújítása;
- Új forgáscsatlakozó összeállítása, tartós üzemi próbája;
- Tápvonalak cseréje, mérések;
- Power kábel cseréje;
- Encoder, beszerzés, mechanikus és elektromos illesztés, kiegészítés, beüzemelés, főcsapágy felszabályozása, golyók cseréje, hajtómű kihajtás felszabályozás;
- UPS akkucsere + javítás, mérések;
- Rendszermérés 3 helyszínen UPM-155 és TS-4530 berendezéssel;
- Nagy nyereségű antenna, forgató állvány-
nyal, előerősítővel ADSB vevő számára;
- Külső HDD beszerzése és illesztése;
- Alaplap elem, processzor és tápegység
ventilátor csere 12 számítógépnél;
- Üzemen kívüli AN/TPX-54 ellenőrzése;
- Üzemen kívüli számítógépek ellenőrzése;
- Időközi ellenőrzések;
- Számítógépek OS tesztelése, upgrade.

2. Légvédelmi Rakéta eszközök

2.1. SA-6 (KUB) légvédelmi rakéta komplexum

A kis hatótávolságú KUB komplexum rendeltetése az 50-14 000 m magasságból, 3,7-24 km távolságból támadó repülőgépek, manőverező robotrepülőgépek és más légi célok megsemmisítése.

A jelenleg meglévő SA-6 fegyverrendszer a végrehajtott fejlesztések eredményekép-

pen teljesítette a NATO integráció követelményeit, azaz rendelkezik a NATINADS-hoz (NATO integrált légvédelmi rendszer) való csatlakozás képességével. A végrehajtott SA-6 modernizáció következtében a komplexum képességei számos területen nőttek.

Az SA-6 légvédelmi rakéta fegyverrendszer önjáró alváza által nagyfokú mobilitással rendelkezik⁴, technikai kiszolgálása tehát tábori körülmények között is lehetséges a mérnöki/technikusi állomány javítási jogosultsági (lehetőségeinek) szintjéig.⁵ A rendszer és a rakéták magasabb szintű technikai kiszolgálását a meglévő állománytáblában szereplő mérnöki/technikusi szakállományon kívül a HM ARZENÁL Zrt. szakemberei végzik az MH Összhaderőnemi Parancsnokság és az MH Logisztikai Központ igényei szerint.

2.2. MISTRAL légvédelmi rakéta komplexum:

A MISTRAL-2 jelenleg a Magyar Honvédség legkorszerűbb légvédelmi rakéta fegyverrendszere, aminek jóllehet, beszerzése óta egyetlen eleme sem esett át gyári szintű korszerűsítésen, hazai, kiegészítő fejlesztése azonban bizonyos egységeiben megvalósult. Korszerűsítéssel (elsősorban a „barát-ellenesség” felismerő képessége terén) és minimális kiegészítő (nem komplex) fejlesztésekkel (NATO együttműködési képessége javítása vonatkozásában) képes a számára meghatározott NATO légibázisok oltalmazási és nemzeti légvédelmi feladatokra.

A MISTRAL eszközök üzemeltetéséhez, üzemeltetéséhez település esetén települési helyenként szükséges az „O” (osztályszintű) technikai-műszaki kiszolgáló egység.

Az eszközök üzemeltetését a KUB rendszerhez hasonlóan a meglévő állománytáblában szereplő mérnöki/technikusi szakállomány és a HM ARZENÁL Zrt. szakemberei végzik. Amennyiben a javítás a Zrt. képességeit meghaladja, a gyártó cég – a rakéták bevizsgálásával együtt – végzi el a hadrafoghatóság visszaállításához szükséges feladatokat.

3. Repülőeszközök

A repülőeszközök logisztikai-haditechnikai támogatásának legspeciálisabb területe a repülő-műszaki biztosítás, ám mint a többi fegyvernem (szakcsapat) esetében, ezen szakterület jellemzői is szorosan kötődnek a támogatott fegyverrendszer képességeihez, sajátosságaihoz.

3.1. Szovjet relációból származó eszközök

Ezeknél a repülőeszközöknél (Mi-8, MI-24 helikopterek, AN szállító repülőgépek) a technikai kiszolgálási kultúra hasonló a keleti radar- és légvédelmi rakéta eszközökhöz. A repülőeszköz javítása csapatszinten, a Magyar Honvédség repülőeszközeinek középjavítására kijelölt szervezete (MH LÉJÜ⁶) és az arra feljogosított, auditált ipari javító vállalatok által valósul meg.

⁴ Az SA-6 komplexum elemeinek telepítési és bontási ideje egyaránt 15 percnél kevesebb, ami még a technikai magasabb színvonalat képviselő és más NATO tagországokban már rendszerben álló fegyverrendszerek között is kiemelkedő.

⁵ A fegyverrendszerrel az első négy technikai kiszolgálási szint csapat hatáskörben, az ötödik és hatodik szint központi javító szerv által valósul meg.

⁶ Az MH LÉJÜ speciális képessége a harci sérült helikopterek tábori javítása mobil javítócsapat által, harci körülmények között. (Természetesen a sérülés mértékétől függően. A harci repülőgépek hasonló körülmények közötti javítására a MH-ben módszertani eljárás, elfogadott STANAG szabvány nincs.)

A javítások fajtái:

- nagyjavítás;
- középjavítás;
- hibamegelőző (profilaktikus) javítás;
- csomóponti javítás;
- sérüléssel javítás;
- időszakos vizsga;
- szervizjavítás;
- csapatjavítás;
- üzemidő hosszabbítás;
- modernizáció.

Az arra feljogosított ipari javító vállalatok nagy és közép -, valamint csomóponti javításokat, üzemidő hosszabbítást, modernizációt végeznek. Hibamegelőző (profilaktikus) javításokat, szintén az ipari javító vállalatok, a közepes javító szerv, vagy a katonai szervezetek repülőeszköz csapatjavítását végző alegységei hajtanak végre.

Sérüléssel és csomóponti javításokat – a sérülések mértékétől függően –, valamint időszakos vizsgákat azok bonyolultságától függően, modernizációt az ipari javító vállalatok, a közepes javító szerv és a katonai szervezetek repülőeszköz csapatjavítását végző alegységei végzik.

Szervizjavítást az ipari javító vállalatok, vagy közép szintű javító szerv hajthat végre. A csapatjavítást a katonai szervezetek repülőeszköz csapatjavítását végző alegységei végzik.

A repülőeszköz repülésre való előkészítési idejének csökkentése céljából könnyen telepíthető, centralizált tüzelőanyag-töltő rendszereket és elektromos energiaforrásokat alkalmaznak. Ez elősegíti a repülőtér álcázását is, mivel ilyen esetben lényegesen csökken a különleges gépkocsik forgalma.

A szovjet típusú eszközök különleges kiszolgáló gépjárműveket igényelnek, amit a kettős beosztású – gépjárművezető-felépítménykezelő – katonai üzemeltető. A felépítménykezelési kiképzés a kiképzési programok-

ban szereplő tárgykörök, és az adott katonai szervezet előírásai alapján történik.

A repülőeszközök üzemeltetéséhez, üzemeltetéséhez feltétlenül szükséges objektumok az alábbiak:

- a repülőeszköz javító alegység műhelycsarnoka a szakműhelyekkel;
- a repülőműszaki üzemeltető alegység-nél helyiség a repülőgépről leszerelhető berendezések számára;
- az akkumulátortöltő állomás a fedélzeti akkumulátorok kezelésére;
- magassági állomás a magassági berendezések műszaki kiszolgálására;
- műszaki előkészítő állomás a rakétafejverzet részére;
- munkahelyiségek a fedélzeti adatrögzítők kiértékelésére;
- sűrített gázokat töltő állomás (oxigén, levegő, nitrogén);
- gépesített kiszolgáló eszközöket tároló és javítóműhely;
- ejtőernyő tároló, javító objektum.

3.2. Nyugati típusú repülőeszközök

Ezen eszközöknél az üzemeltetési stratégia a következő elvek mentén valósul meg:

- Naptári idő szerinti üzemeltetés: a repülőgépet adott berendezésre, a gyártó által meghatározott naptári időközönként kötelező műszaki munkák elvégzése. Ilyen munkák lehetnek: ellenőrzés, csere, javítás.
- A repült idő szerinti üzemeltetés: a repülőgépet adott berendezésre, a gyártó által meghatározott repült órászám, vagy leszállások száma után kötelező műszaki munkák elvégzése. Ilyen munkák lehetnek: ellenőrzés, csere, javítás.
- A gyártó, valamilyen egységre vonatkozóan kiadott, egyszeri munkavégzésre felszólító intézkedésében foglalt munkák

végrehajtása. Ezek lehetnek: soron kívüli ellenőrzések, javítások, modifikációk.

- Az üzemeltetés során keletkezett hibák javítása.

Az első három esetben a munkák elvégzése előre tervezhető, a szükséges emberi és anyagi források a végrehajtás kezdetére allokálhatóak, meghibásodások esetén a szakágvezető mérnökének lehetősége van a hiba mértékétől és fajtájától függően dönteni az azonnali, vagy a későbbi javításról.

A rakétákon és a bombákon a gyártó által kiadott üzemeltetési utasításokban meghatározott munkákat kell elvégezni, melyek hasonlóan a repülőgépek stratégiájához, alapvetően ugyanazon elvek mentén kerültek meghatározásra. A fegyverek esetében azonban a gyártó előír olyan ellenőrzéseket is, melyeket meghatározott feltételek esetén (a fenti négy fajta kivételével) kell végrehajtani. Ilyenek lehetnek például, a teljesség igénye nélkül:

- a raktári készlet bizonyos hányadán végrehajtott komplex ellenőrzés;
- rendszeremeleken végzett ellenőrzés;
- szállítás után végrehajtott ellenőrzés;
- a hordozó által végrehajtott olyan manőver után, amikor az általa megengedett maximális túlterhelést túllépi;
- használat előtt/utáni ellenőrzés;
- sikertelen indítási kísérlet után.

A fenti munkák elvégzéséhez szükséges fogyó- és kenőanyagok, valamint tartalék alkatrészek és berendezések biztosítását a repülőgép vonatkozásában (fegyver szempontjából a gépágyú, valamint a fegyverek működését biztosító rendszerek), szerződések alapján a svéd fél biztosítja „Pooling and Sharing” rendszerben, vagyis az egyes anyagnemekből nem tart a svéd logisztikai szerv minden helyszínen mindent. Az anyagok felhasználásának viszonylag pontos megtervezhetősége lehetővé teszi az adott munkafolyamathoz szükséges

mindennemű anyag időbeni rendelkezésre állását. **Ennek a tervezési folyamatnak a nyomon követése, az igények jelzése, valamint a felhasználás dokumentálása egy külön erre a célra létrehozott, zárt számítógépes rendszerben történik.**

A külső függesztési pontokon hordozható fegyverek kiszolgálásához szükséges minden anyagot a magyar logisztikai rendszernek kell biztosítani.

Egyes esetekben polgári szervezettel megkötött szerződés keretében kerülhetnek biztosításra az üzemidő lejártá, vagy meghibásodás miatt cserére szoruló berendezések, továbbá a Magyar Honvédségnél jelenleg rendelkezésre nem álló speciális üzemeltetési fogyó- és kenőanyagok.

Ennek egyik példája a nem régen rendszeresítésre került AS 350-B helikopterek üzemeltetésének jellemző sajátossága: a csapatszintű javításon felüli (eltérő), időszakonként előírt mélyebb átvizsgálások és beszállítványozások végrehajtása, valamint a berendezéscserék és a komolyabb meghibásodások elhárítása érdekében, humán kapacitás és jogosultság hiányában a katonai légügyi hatóság működési engedélyével rendelkező polgári szervezet bevonásra kerülhet szerződéses jogviszony alapján.

4. A haditechnikai biztosítás haderőnemi specifikumai összefoglalva:

- A légierő haderőnem fegyvernemei a NATO Integrált Légvédelmi Rendszer részét képezik, így a NATO „SERVICE-IN SUPPORT” filozófia az újonnan beszerzett eszközök esetén már érvényesül. Ez egyben erősíti az alkalmazó felelősségét, másodsorban más típusú és szervezeti menedzsmentet feltételez.
- A rendszerek beszerzése és üzemeltetési feltételeinek megteremtése szintén más filozófia mentén valósul meg. A beszerzett eszközök esetén megkötött szerződések

nagy hangsúlyt fektetnek a logisztikai háttér megteremtésére és a kiképzések végrehajtására, úgymond életciklus menedzsmentet feltételeznek.

- A mérnöki/technikusi állomány ismereteinek fenntartása és bővítése érdekében az eszközt gyártó vállalatok rendszeres képzéseket tartanak, amelyek végén megszerzett bizonyítványok teszik lehetővé a berendezések további üzemeltetését. Ennek hiányában a kezelő nem végezhet üzem-bentartói tevékenységet.
- Üzemeltetési-üzembentartási szintek megfelelő jogosultságokkal biztosítják a logisztikai támogatást.
- Az üzemeltetés, üzembentartás jelentős forrás igényt követel, ugyanakkor az eszközök működési feltételei béke és minősített időszak esetén is biztosítottak.

III.

A Közlekedési biztosítás haderőnemi specifikumai

A közlekedési biztosítás módja fegyvernemi hozzátartozástól függően tartalmaz speciális elemeket. A légvédelmi és radar alegységek eszközeinek szállítása a szárazföldi haderőnemi fegyvernemeinek túlsúlyos és túlméretes (lánctalpas) eszközeinél is meglévő rendszabályok alkalmazását teszik szükségessé. A KUB alegységek lánctalpas eszközeinek szállítása általában vasúton valósul meg, a MISTRAL alegységek esetében a mozgás kijelölt útvonalon, közúton is történhet.

A repülőalegységeknél földi és légi lépcső alkalmazása a jellemző, ahol a fegyverrendszer levegőben, a technikai kiszolgáló és egyéb logisztikai erők földi úton csoportosítják át eszközeiket és állományukat.⁷ Fontos kü-

lönbség a helikopter és merevszárnyú eszközök között – ami a szállítási útvonalat, időt, kiszolgálás rendjét befolyásolja –, hogy míg a forgószárnyas eszközök képesek meghatározott terepviszonyok között füves (tábori, füves kialakított leszállóhelyen) leszállni, addig a merevszárnyas eszközök kiszolgálása csak kiépített, a típusra jellemző infrastruktúrával rendelkező repülőtéren (bázison) lehetséges. Ebben az esetben a repülőtéren műszaki és a közlekedési szervek együttműködése elengedhetetlen a feladat végrehajtásához. A repülőterek közlekedés-szaktechnikai eszközei megkívánják azokat a speciális anyagrakodó-szállító, paletta-mozgató képességeket, melyek lehetővé teszik a légirakodás-anyagmozgatás-egység-egység-egység-képzés feladatainak végrehajtását, a légiszállítás speciális rendszabályainak és módszertanának betartását.

A szállítási- anyagmozgatási feladatok sajátos területe a repülőtéren műveletek tervezése és szervezése, amin belül különös figyelemmel kell szervezni a bevetésre induló repülőgépek feltöltéséhez szükséges üzemanyagok és fegyverek repülőtéren szállítását és mozgatását.

IV.

A logisztikai (repülő-műszaki) alegységek feladatainak megoszlása a légierő egységénél

A repülőegységek logisztikai végrehajtó szervezetiben a repülő-műszaki szakterület külön alegységben szerveződik. A repülő-műszaki zászlóalj az azonban nemcsak a szakterület végrehajtói, hanem egyben a törzs (S-4) repülőműszaki törzskari feladatait is ellátják.

Az előző pontokban taglalt ágazati specifikumok feladatai az alábbiak szerint oszlanak meg a légierő egységeinek logisztikai (repülő-műszaki) alegységeinél:

⁷ Ez a csoportosítás a beszerzendő szállító repülőgépek től függően módosulhat.

- repülő-műszaki biztosítás
- repülőter karbantartó biztosítás
- légvédelmi rakétatechnikai biztosítás
- fedélzeti rakéta és lőszer
 - anyagi biztosítás
 - bevetések
- radar technikai biztosítás
- repülő üzemanyag és labor feladatok
- speciális ruházat és felszerelés
- magassági ruházat és felszerelés
- FRISZ
- speciális vegyvédelmi biztosítás
- speciális vezetés technikai támogatás
- repülő-műszaki zászlóalj
- repülést biztosító század
- művelettámogató zászlóalj
- logisztikai zászlóalj
- logisztikai zászlóalj
- repülő-műszaki zászlóalj
- repülő-műszaki zászlóalj
- egység logisztikai és támogató zászlóalj
- logisztikai zászlóalj
- logisztikai zászlóalj
- repülő-műszaki zászlóalj
- logisztikai, művelettámogató zászlóalj
- logisztikai, művelettámogató zászlóalj
- egység híradó alegység

V.

A logisztikai felkészítés-kiképzés sajátosságai a légierőnél

A logisztikai felkészítés és kiképzés sajátosságait a légierő fegyvernemeinek feladatrendszere, az üzemeltetett haditechnika bonyolultsága, az üzemeltetés és üzemeltetés szintjét meghatározó jogszabályok, az intézményi oktatás és az ezekhez kapcsolható állományrend határozza meg.

A sajátosságok különösen haditechnikai és infrastrukturális szakterületen jellemzőek. Egyrészt, mert a haditechnika magas fokú műszaki ismeretrendszert feltételez, másrészt mert az egyetemi képzés csak két szakág esetében tartozik a logisztikai intézethez. A mérnök- és közgazdászképzés megszüntetése különösen a légierő fegyvernemeinél és szakcsapatainál okoz problémákat, ahol nem csak az üzemeltetés, de az üzemeltetés is mérnöki felkészültséget kíván egy bizonyos szint felett: a mesterfokú mérnökképzés forrása ezeken a szakterületeken a civil szféra, ahonnan szerződéskötéssel, majd kiegészítő katonai ismeretek oktatásával próbálják

a szükséges humán erőforrást biztosítani. Az infrastrukturális szakterület szakembereit a műszaki katonai vezetőképzésből, a légvédelmi rakéta és radar üzemeltetői és üzemeltetői állományt a katonai vezetőképzésből biztosítja a Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara.

Az altiszti képzés esetében a repülőmérnök-műszaki képzés szakképzésben történő végrehajtását jogszabály írja elő, a radar- és lokátor-műszeresek képzése jelenleg szintén OKJ rendszerben folyik.

A repülő-műszaki szakterület sajátossága, hogy technikai eszközt csak a megfelelő szakszerződéssel rendelkező altiszt, vagy tiszt üzemeltethet. A többi fegyvernemenél és szakcsapatnál az osztályba sorolás rendszerének működtetésével valósul meg az egyre magasabb beosztásokhoz rendelhető bővebb ismeretanyag elsajátításának ellenőrzése.

A légierő katonai szervezetei – különösen a repülő- és radarcsapatoknál – a logisztikai állomány túlnyomó része altiszt, vagy tiszt, akik számára – főleg a nyugati technikánál

– a szerződött fél által szervezett, időszakonkénti különböző szaktanfolyamok biztosítják a felkészültség frissítését, a technikai változások követelmény szerinti követését.

Összegzés, következtetések

A leírtakból megállapítható, hogy jelenünkben a légierő logisztikai támogatási rendszerében egyszerre van jelen a régebbi keleti és az újabb nyugati kiszolgálási kultúra, melyek mind az állomány, mind az ehhez tartozó képességelemek – infrastruktúra, doktrínális háttér, haditechnikai eszköz – te-

rületén rendkívüli differenciált látásmódot és gyakran kreativitást igényelnek. Ezen differenciáltsághoz járul hozzá a haditechnikai rendszerekre általánosan jellemző nagyfokú bonyolultság, és a légierő alapvető komplex rendszerműködési sajátossága⁸. Mindezek ellenére elmondható, hogy a nehézségek ellenére a szakállomány sikeresen integrálja az eltérő igényelemeket, melyek remélhetően a jövőben – a haderőfejlesztési programok következtében - a homogenizálódás útjára fognak lépni, mind a kiszolgálási kultúrát, mind a technikai eszközök műveleti-támogatási sajátosságait tekintve.

⁸ Ha egyetlen repülő repül, akkor is a teljes légtér-irányítási-vezetési-kiszolgálási rendszernek működnie kell.

NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS MŰVELETEK

DRÓT LÁSZLÓ EZREDES: A BÉKEMŰVELETEKHEZ KAPCSOLÓDÓ FOGALMI ALAPVETÉSEK (2. RÉSZ)

Gondolataim a békefenntartás fogalmának különböző értelmezései körül

EBESZ és a békefenntartás

Az EBEÉ/EBESZ¹ államok között, vagy valamelyik államban kialakult konfliktus esetén lehet alkalmazni a béke és a stabilitás megteremtése érdekében, s a politikai erőfeszítések támogatására. Úgy, mint EBEÉ/EBESZ békefenntartás önállóan nem létezik, csak az átfogó, komplex konfliktus és válságkezelés képességének kiegészítő eszköze.

Formái:

- megfigyelő;
- békefenntartó;
- katonai erők telepítése;
- humanitárius akciók lehetnek.

Az EBESZ azonban kizárja a békekikényszerítést, a felek szétválasztását vagy másfajta fegyverhasználatot igénylő akciók végrehajtását. Az EBESZ azt is leszögezi, hogy a szervezet tevékenységét kizárólag az ENSZ alapokmány céljaival összhangban végezheti.

A fentiek szellemében a szervezet válság- és konfliktus megelőzési mechanizmusának elemei az alábbiak:

- *képviselő kinevezése:* az EBESZ soros elnöke egy válság vagy konfliktus elemzésének és megoldásának előmozdítása érdekében. A pontos felhatalmazás és fel-

adatszabás birtokában a személyes képviselő elvégzi feladatát, majd tanácsot, javaslatot tesz a soros elnöknek a rendezés lehetőségeiről;

- *kisebbségi főbiztos kinevezése:* a Tanács a nemzeti kisebbségi kérdések felismerésére a konfliktus források megszüntetésére tett intézkedések meghozatalára nevezi ki. Célja, hogy a nemzeti kisebbségi ügyek „gyorsan” becsatornázásra kerüljenek és a válságok, konfliktusok ne robbanjanak ki;
- *előrejelzés és megelőzés:* célja a veszélyek jelzéseinak felismerése és intenzív politikai együttműködések kezdeményezése a szóban forgó területeken;
- *sürgős intézkedések:* a főbiztos igényének megfelelően egy-egy konfliktus feloldása érdekében igényelheti a Tanács kezdeményezését gyakoribb konzultációk megtartására;
- *béketámogató műveletek:* az ENSZ Alapokmány céljainak és szellemének megfelelően a VI. és a VIII. fejezetek keretén belül kerülnek végrehajtásra. A résztvevők lehetnek katonák és polgári személyek az akciókban. Formái: tényfeltáró, jelentéstevő, megfigyelői, ellenőrzői, humanitárius missziók valamint jószolgálati tevékenységek.

Az EBESZ nem rendelkezik a béketámogató műveletekhez szükséges pénzügyi eszközökkel, sem megfelelő haderővel, sem logisztikai

¹ EBESZ- Európai Biztonsági Együttműködési Szervezet 1995 előtt EBEÉ - Európai Biztonsági Együttműködési Értekezlet

háttérrel. Ezért a felállításra kerülő missziók végrehajtásához támogatásra van szüksége. 1992-ben a NATO-t és az ENSZ szervezetét kérték fel tevékenységük segítéséhez. 1999-re ez a folyamat addig vezetett, hogy az isztambuli csúcstalálkozón megfogalmazták annak lehetőségét, hogy az EBESZ mandátumot adjon regionális vagy nemzetközi szervezetnek a béketámogató műveletek végrehajtásához. Ez azért is jelentős, mert az EBESZ tevékenységének folyamatos igazolását a ,90-99. közötti időszakban az ENSZ-től igényelte és kapta.

Az EBESZ fogalomrendszerénél látjuk, hogy a gyakorlatilag az ENSZ fogalmi keretét alkalmazza és használja.

Európai Unió (EU)/Nyugat-Európai Unió (WEU) és a békefenntartás²

A Nyugat-Európai Unió (továbbiakban: WEU) Miniszteri Tanácsa Petersbergi Nyilatkozata (1992. június 19. Bonn), három új feladatot határoz meg a szervezet tagállamai számára, amelyek nem esnek a Washingtoni és a módosított Brüsszeli Szerződés ötödik cikkelye alá, ami a közös védelemhez való hozzájárulást határozza meg. Ezek az új *petersbergi feladatok* a következők³:

- humanitárius és mentési feladatok,
- békefenntartási feladatok,
- harcoló erőként válságkezelési feladatok, beleértve a béketeremtést is.

E dokumentumban a WEU kinyilvánította, hogy eseti alapon saját döntéshozatali és alkalmazási elveinek megfelelően, kész támogatni a konfliktusmegelőző és válságkezelő

tevékenységeket, ideértve az ENSZ és EBEE békefenntartó tevékenységet, valamint javasolta, hogy az EBEE az ENSZ Alapokmány VIII. fejezete alapján nyilvánítsa magát a világszervezet regionális intézményévé.

A WEU alárendeltségébe tartozó katonai egységek alkalmazásáról a WEU Tanácsa dönt, összhangban az ENSZ Alapokmány idevonatkozó, alapvetően a VI. és a VII. fejezetével. Természetesen a petersbergi feladatokban való részvétel a tagállamok szuverén döntése, összhangban nemzeti alkotmányukkal. Összességében elmondható, hogy a petersbergi feladatok tartalma teljes mértékben megfelel az ENSZ Alapokmányában leszövegezett meghatározásokkal és a Békeprogramban megismert definíciókkal.

A '90-es évek elejétől tanúi voltunk az EU és WEU kapcsolatok elmélyítésének. Az EU 1992-ben elfogadott Maastrichti Szerződése a WEU-t védelmi összetevőjének tekinti, és megbízza az Unió biztonság- és védelempolitikai kérdéseinek kidolgozásával, amit a WEU Maastrichti Nyilatkozatában felvállal.

A WEU petersbergi feladatait az 1996-ban elfogadott és 1997-ben életbe lépett, a Maastrichti Szerződést felülvizsgáló EU Amszterdami Szerződése felvállalta, és az Unió feladatai közé emeli, amit a WEU Brüsszeli Nyilatkozatában elfogadott. Az együttműködés következtében 2000 márciusában az EU három új, ideiglenesen felállított intézménnyel bővült, amelyek alapvetően a közös kül- és biztonságpolitika megvalósítását hivatottak szolgálni. A Politikai és Biztonsági Bizottság és a Katonai Bizottság mellett felállított Katonai Törzs (továbbiakban: MS) végrehajtja a korai előrejelzést, helyzetértékelést és a stratégiai tervezés mellett a petersbergi feladatokat is. Az Európai Unió válságreakáló műveleteinek és rendszerének fejlődése NATO tevékenységéhez hasonlóan önálló identitással rendelkezik. Az EU az ENSZ, NATO, AU és egyéb más szervezetek átfogó válságreakáló tevékeny-

² Jochen Rehl and Hans-Bernhard Weissert: CSDP Handbook: The Common Security and Defence Policy Of The European Union's Handbook, Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria, Vienna, 2010, p. 56.

³ Dunay- Gazdag (szerk): Nyugat-Európai Unió, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 1994. p. 161.

ségének támogatására kész rendszert épített ki és önálló döntésének megfelelő fellépésre képes. A békefenntartás fogalmi értelmezését tekintve az EU-nál is azt láthatjuk, hogy egy fogalmi szűkülés ment végbe. Az EU továbbra is a petersbergi feladatok ellátását tervezi, nevezetesen a humanitárius és mentési feladatokat, a békefenntartó feladatokat, harcoló csapatok válságkezelési feladatait, amelyek magukba foglalják a béketeremtést is. Valamint a petersbergi feladatokon túl az EU kész átfogó lefegyverzési műveletek, konfliktus megelőző tevékenységek, és konfliktus utáni stabilizációs műveletek végrehajtására. Mindezen tevékenységeknek támogatnia kell a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelmet, harmadik ország támogatásával, az adott ország területén. Láthatjuk, hogy fogalmi rendszerében az EU az ENSZ, EBESZ, NATO fogalmi rendszerét használja a saját tevékenységének meghatározására, de hangsúlyosan az átfogó, komplex válságkezelés, mint megközelítés híve.⁴

A fogalmi megközelítések alkalmazásával megnéztük a történeti és az általam a békefenntartásban, térségünkben meghatározónak tekintett nemzetközi szervezetek fogalomrendszerét. Megállapíthatjuk, hogy a korai békefenntartás fogalmi hiátusától eljutottunk egy átfogó értelmezési rendszerhez, ahol a nagybetűs békefenntartás jelenthet mindent és jelenthet a nemzetközi béke és biztonság fenntartása, helyreállítása, megteremtése, kiépítése, kikényszerítése terén csak egy tevékenységet a sok közül. Ha most mondjuk azt, hogy ENSZ békefenntartás, vagy NATO békefenntartó művelet, már könnyebben meghatározható a szignifikáns különbség. A katonai műveletek rendszerében is el tudjuk helyezni, mind a békefenntartás mind a

válságreakálás tevékenység rendszerét. Az általam javasolt harmadik fogalmi megközelítési mód alkalmazásával még pontosabban meghatározhatjuk a békeműveletekhez csatlakozó definíciókat.

A nemzeti megközelítés kigondolásánál az elv vezetett, hogy a katonai műveleteket közjogi felhatalmazással, szükséges stratégiai és doktrinális háttérrel, a hadtudomány törvényszerűségeit ismerve, (mondhatjuk a kor tudományos eredményeinek használatával) hajtuk végre.

A nemzeti megközelítés

Törvényi, közjogi alapok, és a stratégiai és doktrinális háttér.

A nemzeti megközelítést további szempontok alapján érdemes tovább csoportosítani. Megkülönböztethetünk törvényi, közjogi meghatározásokat, fogalmakat, a stratégiákban, doktrínákban szereplő fogalmi rendszereket, valamint a tudományos világban használatos fogalmi megközelítést.

A békefenntartáshoz kapcsolódó közjogi fogalmak: **Az Alaptörvény** 45. cikke így fogalmaz: „Magyarország fegyveres ereje a Magyar Honvédség. A Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, **nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása**, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban **humanitárius tevékenység** végzése.” Az Alaptörvény meghatározza a Magyar Honvédség alapvető feladatait, melyek között hangsúlyosan szerepel a nemzetközi szerződésből eredő közös békefenntartó és humanitárius tevékenység. Mit is értünk ebben az esetben a békefenntartáson? Nyilvánvalóan ebben az esetben a „békefenntartás” egy tágabban értelmezett keretfogalom, amely jelentésében magában hordozza a nemzetközi szerződéseken ala-

⁴ Horváth Gábor: Az Európai Unió: Tagállamok által vezérelt válságreakálás (célok, struktúrák, eljárásrend, tapasztalatok és jövőkép), In: Seregszemle, Székesfehérvár, 2015, p7-17

puló béke és biztonság fenntartására és annak helyreállítására vonatkozó erőfeszítések összességét. Egyértelmű az utalás a közös jellegre és a nemzetközi joggal való harmonizációra is. Az Alaptörvény 45. cikk (5) bekezdés értelmében a Magyar Honvédség feladataira vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg. Mindemellett az Alaptörvény a közjogi kereteket határozza meg és nem ágazati precizitású szakkifejezéseket használ.

Az Alaptörvény 47. cikke: *A Döntés Katonai Műveletekben való részvételről* című fejezetben így fogalmaz:

„(1) A Kormány dönt a Magyar Honvédség és a külföldi fegyveres erők határátlépéssel járó csapatmozgásairól.

(2) Az Országgyűlés a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával dönt – a (3) bekezdésben meghatározott esetek kivételével – a Magyar Honvédség külföldi vagy magyarországi alkalmazásáról, külföldi állomásozásáról, valamint a külföldi fegyveres erők magyarországi vagy Magyarország területéről kiinduló alkalmazásáról, magyarországi állomásozásáról.

(3) A Kormány dönt a Magyar Honvédség és a külföldi fegyveres erők (2) bekezdés szerinti, az Európai Unió vagy az Észak-atlanti Szerződés Szervezete döntésén alapuló alkalmazásáról, valamint más csapatmozgásáról.

(4) A Kormány - a köztársasági elnök egyidejű tájékoztatása mellett - haladéktalanul beszámol az Országgyűlésnek a (3) bekezdés alapján, valamint a Magyar Honvédség békefenntartásban való részvételének vagy külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységének engedélyezése tárgyában hozott döntéséről.”

Az Alaptörvény átfogóan kezeli a Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásait. A döntést az országgyűlés és a kormány hatáskörébe utalja.

Összességében viszont az mondhatjuk, hogy alaptörvény értelemben a „békefenntartás” egy **gyűjtőfogalom**. A fogalom belső tartalmát azonban a Honvédelmi törvény adja meg pontosan.

A Honvédelmi törvény (HVT) 36.§. 1. bekezdés, c. pontja alapján: „*a honvédség fegyverhasználat joggal látja el a többek között: a szövetségi és nemzetközi szerződésből eredő egyéb katonai kötelezettségek - különösen a kollektív védelmi, **békefenntartó és humanitárius feladatok** – teljesítését*”.

„*A honvédség fegyverhasználati jog nélkül látja el többek között az alábbi feladatokat:*

- a) közreműködés a katasztrófavédelemmel összefüggő feladatok végrehajtásában,
- b) katonai szakértelmet és speciális eszközöket igénylő feladatok ellátása,
- c) részvétel az állami protokolláris feladatok teljesítésében,

d) közreműködés a nemzetközi megállapodásban vagy jogszabályban meghatározott hadisírok, katonai és hősi emlékművek fenntartásával kapcsolatos feladatok végrehajtásában és a kegyeleti tevékenységben.”⁵

Viszont itt kell szót ejteni a Magyar Honvédség nemzetközi békefenntartó tevékenységben történő részvételéről. A HVT 80. paragrafusában értelmében, amennyiben a békefenntartó tevékenység nem közvetlen célja maga a jelenlét, tehát az állomásoztatás (pld: megelőző telepítés) akkor sem tekinthető alkalmazásnak, mivel a 4. pont pontosan meg is határozza, hogy a „**békefenntartás: a Honvédség nem alkalmazás körébe tartozó, a szembenálló felek hozzájárulásával történő tevékenysége, amelynek célja a felek megállapodása végrehajtásának elősegítése, valamint közreműködés a lakosság biztonságos életfeltételeinek helyreállításában**”.

⁵ 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről

A stratégiákban, doktrínákban szereplő fogalmi rendszerek: A Nemzeti Biztonság Stratégia (NBS) a következőképpen fogalmaz:

„A Magyar Honvédségnek hazai és nemzetközi feladatai végrehajtása érdekében egyaránt rendelkeznie kell olyan korszerűen felszerelt és kiképzett erővel. A NATO keretei között folytatott kollektív védelemhez, valamint az ENSZ, a NATO, az EU és az EBESZ nemzetközi béketámogató, stabilizációs vagy humanitárius műveleteihez történő hozzájárulást. A nemzetközi békefenntartó és válságkezelő feladatok teljes körű, hatékony ellátása érdekében a rendelkezésre álló katonai szervezeti elemek és képességek mellé fel kell zárkóztatni a megfelelő civil komponenszt. A nemzetközi válsághelyzetek kezelése, utókezelése kapcsán egyre növekvő szerepet játszanak a polgári válságkezelő – megfigyelő, mentoráló, tanácsadó jellegű, rendészeti, jogállamisági, polgári védelmi, s egyéb polgári jellegű területeken végzett – missziók, amelyek megkövetelik a civil tényező megfelelő mennyiségű és minőségű jelenlétét. ENSZ-, EBESZ-, NATO- és EU-tagságunkból adódóan, és saját biztonsági érdekeinknek megfelelően további civil szerepvállalásra kell felkészülnünk a válságkezelés és békefenntartás terén. Kellő gyorsaságú és megfelelő képességekkel ellátott magyar részvétel előmozdítása érdekében egységes stratégiai keretek között fel kell mérni a válságkezelési célokra igénybe vehető humán és anyagi erőforrásokat. Ki kell építeni a minden érintett szerv részvételét elősegítő, párhuzamosságot kiküszöbölő közjogi és költségvetési oldalról is rugalmas reagálást biztosító struktúrát.”⁶

A biztonsági stratégia megnevezi a nemzetközi szervezeteket, melyeknek Magyar-

ország tagja és újabb fogalmakat vezet be, nevezetesen a béketámogató, stabilizációs műveleteket. Valamint a válságkezelő feladatok civil (nem katonai) jellegének növekedését. A fogalmak soraiban válságkezelő feladatok, valamint a béketámogató feladatok jelennek meg hangsúlyosan. A 44. és a 45. pontok értelmében azonban a béketámogató műveletek kifejezést a békefenntartó kifejezés szinonimájaként azonosíthatjuk, míg a válságkezelő tevékenységeket a humanitárius és, stabilizációs műveleteket is magába foglaló tágabb értelemben használható fogalom. A NBS konkrétan megfogalmazza azokat az erőfeszítéseket, melyeket Magyarország alkalmazni tervez a nemzetközi biztonság fenntartása, támogatása, kikényszerítése, stabilizálása terén. Itt már ténylegesen meg is jelennek azon nemzetközi szervezetek, melyek zászlaja alatt kívánjuk ez irányú céljainkat megvalósítani. Ha a békefenntartó és a béketámogató műveletek fogalmi helyettesíthetőek egymással, s mind e tevékenységek válságkezelő műveletek is akkor, a békefenntartásnak szűkebb értelműnek kell lennie, mint a válságkezelésnek. (Mint ahogy a szervezeti megközelítésben láthattuk a NATO és az EU rendszerében.) Azonos logika alapján arra is következtethetünk, hogy a válságkezelő műveletek magukba foglalják a béketámogató, stabilizációs, békefenntartó és humanitárius műveleteket. Megállapíthatjuk, hogy az NBS alkalmazza a szervezeti megközelítés azon elemeit, amelyek meghatározóak hazánk válságreakáló tevékenységének meghatározására, valamint érezhető a békefenntartás, mint fogalom kettős jellegének megjelenése is.

Tekintsük át Magyarország Nemzeti Katonai Stratégia ide vonatkozó részeit. **A katonai Stratégia**⁷ (NKS) bevezetőjében leírja,

⁶ Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája 1035/2012 (II.21.) kormányrendelet 44. pont

⁷ Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája 1656/2012. (XII. 20.) kormányhatározat

hogyan az Alaptörvénnyel, a védelmi szféra tevékenységét meghatározó jogszabályokkal a NATO stratégiai és az EU biztonsági koncepciójával összhangban, továbbá a NBS-ben lefektetett elvek alapján, kijelöli azokat a stratégiai célkitűzéseket, amelyeket a Magyar Honvédség önállóan, vagy szövetségi rendszerben teljesít. Elsőnek a 15. pontban található a magyar katonai erő határon túli alkalmazására vonatkozó alapvetéseket, amelyben a megfelelő nemzetközi jogi felhatalmazást követő, közjogi döntés alapján, nemzetközi szervezetek keretei között vagy alkalmi koalícióban, a közös érdekek és értékek alapján kerülhet sor. A haderő várható alkalmazására vonatkozó c, alfejezetben konkrét megfogalmazás található. Úgy mint a 41. pontban: „*A Magyar Honvédség **alkalmazására jellemzően válságkezelő műveletekben** kerülhet sor, sok esetben Magyarországtól jelentős távolságra, szélsőséges természeti és éghajlati viszonyok között, nehezen megközelíthető terepen, ahol csupán korlátozott mértékben vagy egyáltalán nem áll rendelkezésre befogadó nemzeti támogatás. A válságok kezelése során a hálózatalapú hadviselés, a hírszerzés és a felderítés, a precíziós fegyverek és modern technikai eszközök, a civil–katonai együttműködés, a pszichológiai hadviselés, valamint a különleges rendeltetésű erők széles körű alkalmazása szükséges. A válságkezelésre általában olyan, az alapfeladatát ellátni képtelen, gyenge államokban kerül sor, ahol irreguláris, félkatonai szervezetekkel, felkelőkkel, fegyveres csoportokkal, nemzetközi zsoldos és terrorista csoportokkal szemben kell a biztonságot megteremteni és fenntartani.*” A 43. pontban további feladatok kerülnek meghatározásra: „*Egyre többször válhat szükségessé a nemzetközi közösség humanitárius célú beavatkozása és segítségnyújtása katonai erő alkalmazásával. A válságok kizárólag katonai erővel nem kezelhetőek, kezelésük összetett civil és ka-*

tonai erőfeszítést, együttműködést igényel, különös tekintettel az azonos műveleti területen működő katonai és polgári szakemberek egymásra utaltságára. A katonai és a civil erőfeszítések nem választhatóak el élesen egymástól. A műveleti területen nem csupán állami, hanem számos nem állami szereplő is meghatározó módon van jelen.” A 63, 64, 66. pontok szerint „*Magyarország ENSZ-, NATO-, EU-, valamint az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezeti (a továbbiakban: EBESZ) tagságával járó felelőssége a szövetségi és egyéb nemzetközi kötelezettségek teljesítése, amelyben döntő szerep hárul a Magyar Honvédségre. A nemzetközi kötelezettségek teljesítése hozzájárul a nemzetközi béke és biztonság – és ezáltal Magyarország biztonságának – erősítéséhez, és egyben növeli az ország nemzetközi tekintélyét.*” A 64. pontja: „*a Magyar Honvédség közreműködik a természeti és ipari katasztrófák elhárításában, következményeinek felszámolásában, a humanitárius válságok kezelésében, valamint szükség esetén részt vesz a polgári hatóságok támogatásában.*” A 66. pont: „*A Magyar Honvédség feladatai ellátása érdekében **háborús, válságkezelő, valamint békeidőszaki tevékenységek** végrehajtására készül fel.*”

A NKS-ben szereplő fogalmak a Nemzetközi műveletek, a Válságreagáló műveletek, Humanitárius műveletek, Bizalom és Biztonságerősítő feladatok. Valamint a 66. pontban megjelenik a Magyar Honvédség feladatrendszerének hármastagozódása, miszerint háborús, válságkezelő, és békeidőszaki tevékenységeket hajt végre. A NKS nem taglal sem béketámogató tevékenységet, úgy mint a NBS teszi, vagy a nagybetűs Békefenntartást úgy mint az Alaptörvény, viszont bevezet egy újabb megközelítést a Magyar Honvédség feladatainak hármastagozását. Ennek megfelelően a Magyar Honvédség háborús, válságkezelő és

békeidőszaki tevékenységek végrehajtására készül fel. A fogalmakat vizsgálva tehát arra a következtetésre juthatunk, hogy az általam eddig felsorolt Békefenntartás, Békétámogatás, Válságreagáló műveletek, Humanitárius segítségnyújtás, Nemzetközi műveletek, Bizalom és Biztonságerősítő feladatok az említett három időszak valamelyikébe besorolhatóak. A Nemzeti Katonai Stratégia azonban nem bontja tovább a tárgyunkhoz tartozó fogalmi rendszert, így a következőkben az Összhaderőnemi Doktrína **3. kiadását**, (ÖHD-3) a „Magyar Honvédség alkalmazási elveinek, a műveletek tervezésének, vezetésének és végrehajtásának legmagasabb szintű általános összefoglalását tekintjük át.”⁸

Az ÖHD-3 mind két bevezetőjében megemlítésre került a katonai műveletek osztályozása, miszerint megkülönböztetünk háborús és nem háborús műveleteket. (Emlékezzünk a NKS, hármas felosztására: háborús, válságkezelési és béke időszaki műveletek.) A miniszter úr bevezetőjében újról hangúlyozza a válságkezelés szélesebb értelmezését, amely magába foglalja a katonai tevékenységek mellett a polgári, rendőri, katasztrófavédelmi erőfeszítéseket is. „Az MH csapatai rugalmasan, hatékonyan alkalmazhatók, telepíthetők és olyan fenntartható képességűek, amelyek alkalmassá teszik őket az ENSZ, a NATO, az EU és az EBESZ békétámogató, stabilizációs vagy humanitárius műveleteire, természeti vagy ipari katasztrófák következményeinek felszámolására.”⁹ Az ÖHD-3 alapján a Magyar honvédség alapvető feladata, hogy az Alaptörvénnyel összhangban

garantálja hazánk biztonságát, hozzájáruljon szövetségeseink kollektív védelméhez, valamint részt vegyen nemzetközi békétámogató és humanitárius segítségnyújtási műveletekhez. „...Az MH-nak legnagyobb valószínűséggel **alacsony intenzitású nemzetközi békétámogató műveletekben kell részt vennie**, melyekre várhatóan hazánktól jelentős, akár stratégiai távolságban fekvő területeken kerülhet sor. A nemzetközi **békétámogató műveletekben** való részvétel során a haderőnek jellemzően nem csupán az újjáépítéshez szükséges biztonsági körülmények megteremtése és a fegyveres ellenállók tevékenységének visszaszorítása a feladata, hanem jelentős szerepet vállal az újjáépítésben is a stabilitás megteremtéséig. Amennyiben a civil kormányzati- és nem kormányzati szervezetek is a művelet területén tevékenykednek, a siker elengedhetetlen feltétele a velük történő szoros együttműködés az átfogó megközelítés jegyében.”¹⁰

„Az MH-nak a hazai és a nemzetközi feladatai végrehajtása érdekében egyaránt rendelkeznie kell olyan korszerűen felszerelt és kiképzett erővel, továbbá rugalmas, hatékonyan alkalmazható, telepíthető és fenntartható képességekkel, amelyek lehetővé teszik az ország területének és szuverenitásának megvédését, továbbá a NATO keretei között folytatott kollektív védelemhez, valamint az ENSZ, a NATO, az EU és az EBESZ nemzetközi békétámogató, stabilizációs vagy humanitárius műveleteihez történő hozzájárulást. Az MH-nak rendelkeznie kell olyan képességekkel is, amelyekkel tevékenyen hozzájárulhat a természeti vagy ipari katasztrófák következményeinek felszámolásához.”¹¹

⁸ *Előszó, Ált/43, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás*, Honvédelmi Közlöny (HK 13), Budapest, 2012, p. VII

⁹ *Miniszeri bevezető, Ált/43, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás*, Honvédelmi Közlöny (HK 13), Budapest, 2012, p. XII

¹⁰ *Ált/43, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás*, Honvédelmi Közlöny (HK 13), Budapest, 2012, p.2-10

¹¹ *Ált/43, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás*, Honvédelmi Közlöny (HK 13), Budapest, 2012, p.2-11

A Magyar Honvédség műveleteinek hármas tagolódása:¹²

- A Magyar Honvédség háborús katonai műveletei
 - műveleteket (stratégiai, hadműveleti vagy harcászati szintű);
 - művelet (stratégiai, hadműveleti, harc) támogató tevékenységeket;
 - művelet (stratégiai, hadműveleti, harci) kiszolgáló-támogató tevékenységeket.

Az MH békeidőszaki tevékenységét Magyarország Alaptörvénye és a sarkalatos törvények írják elő, melyek az MH alkalmazásának jogi alapjait képezik. Az **MH békeidőszaki műveletei** lehetnek:

- nem harci kiürítés;
- hazai polgári hatóságok támogatása;
- humanitárius segítségnyújtás és katasztrófa elhárítás;
- kutatás és mentés;
- légtér-ellenőrzés.

A válságkezelő műveletekben történő részvétel az MH alaprendeltetéséből adódó feladat, ennek megfelelően előkészítésük és végrehajtásuk minden szinten beépül az MH napi feladatvégzésének rendjébe. Az **MH válságkezelő műveletei**¹³ lehetnek:

- béketeremtés;
- békefenntartás;
- békekikényszerítés;
- béke megerősítés;
- humanitárius segítségnyújtás;
- migráció kezelése;
- katasztrófa elhárítás katonai feladatai;
- belső rend helyreállítása;
- felkelés elleni műveletek;

- mentor és kiképző műveletek;
- terrorizmus elleni küzdelem.

Az ÖHD-3 fogalomrendszere az NKS fogalomrendszerének lebontását tartalmazza. Az MH tevékenységrendszerének hármas tagozódását alkalmazva a Válságkezelés, mint átfogó fogalmi meghatározás kerül bevezetésre. A béketámogató műveletek és a válságkezelő műveletek, kifejezések alkalmazása felváltva egymás szinonimájaként kerül alkalmazásra. A válságkezelő műveletek körének meghatározása még egy nagy halmazként tartalmazza a béketámogató műveleteket és egyéb „béke-művelethez”¹⁴ csatlakozó tevékenységeket, de magát a béketámogatást nem. Az ÖHD-3 alapján a békefenntartó tevékenység az MH válságkezelő tevékenységeinek része. A további értelmezések vizsgálata előtt meg kell jegyezni, hogy a doktrínák hűen tükrözik a nemzetközi szervezetek fogalom rendszerének változásait és tisztulási folyamatát. Mint ahogy a szervezeti, vagy szövetségesi megközelítésnél láthattuk, miként lett a béketámogató feladatokból, Átfogó Válságkezelő Rendszer, úgy ezen változásokat a hazai dokumentumokban is nyomon követhetjük. E folyamatnak az első állomása az ÖHD 3. kiadása. A következő állomás az Összhaderőnemi Műveleti Doktrína (ÖMD), és a letisztult jelenleg legmodernebb megjelenése a Válságkezelő Műveletek Doktrína. (VMD)

Összhaderőnemi Műveleti Doktrína¹⁵ (ÖMD)

Az Átfogó megközelítés:

Az ÖMD az ÖHD-3 hoz képest elmozdulást jelent a feladatrendszer hármas tagozódását

¹² Ált/43, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás, Honvédelmi Közlöny (HK 13), Budapest, 2012, p. 2-31

¹³ Ált/43, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás, Honvédelmi Közlöny (HK 13), Budapest, 2012, p. 2-34

¹⁴ Boldizsár Gábor: A békeműveletekben való részvétel hatása a Magyar Honvédségre, PhD értekezés, Budapest, 2008. p.4. értelemben használva.

¹⁵ Ált/38, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 1. kiadás, Honvédelmi Közlöny (HK 11.), Budapest 2013

tekintve. Ugyanis harci (háborús), biztonsági, válságreakáló és békeidőszaki katonai tevékenységet határoz meg, mindezt az Átfogó¹⁶ válságreakálás jegyében. „A katonai tevékenységek a stabilizáció lehetővé tétele érdekében általában a biztonságos környezet újratерemítésére, majd fenntartására irányulnak. A katonai hozzájárulás a konfliktusok kiváltó okainak, a bizonytalanság csökkentésére összpontosít annak érdekében, hogy egy adott országban, régióban lehetővé tegye egy ország önálló kormányzásához szükséges képességek, hatalmi ágazatok újjáépítését...”¹⁷ Az ÖMD érzetrendszere gyökeresen különbözik az eddigiektől. Hangsúlyosan megjelenik a katonai műveletek sokszínűsége, a kihívások komplexitása, az adandó katonai válaszok korlátai és az aszimmetrikus hadviselés elemei. Ennek következtében, ahogy az ÖMD fogalmaz „...A hagyományos, valamint a békében és válságkezelésben végrehajtható műveletek jellemzően nem egymást követően, hanem egyidejűleg, többnyire egymáshoz közeli területeken, egy térben folynak. A műveletek típusai közötti éles határok elmosódnak. A hadműveletek célja, illetve jellege szerint megkülönböztetünk harci (háborús), biztonsági, (magába foglalja az irreguláris erők elleni műveleteket is), béketámogató és egyéb válságreakáló műveleteket, valamint békeidőszaki katonai tevékenységeket.”¹⁸ A **harci (háborús)** műveletek meghatározás nem tartalmaz új elemeket. Azonban a biztonsági műveletek kategória teljesen új fogalomként jelenik meg. Jelentése az iraki és az afganis-

táni tapasztalatok tükrében értelmezhető sikeresen, mely szerint:

„... A **biztonsági műveletek** felölelik azt a kritikus időintervallumot, amely átmenetet képez a harci műveletekből a szembenálló fél legyőzéséig, a biztonságos környezet helyreállítására érdekében átfogó megközelítéssel folytatott stabilizációs műveletekig, valamint a rend, a törvényesség és a megfelelő kormányzás helyreállításáig...”¹⁹ „...E műveletek közvetlen katonai tevékenységei magukba foglalják a civil szervezetek működéséhez szükséges biztonságos környezet létrehozását, az erőszakos cselekmények bekövetkezésének megelőzését, a lakosság és a kulcsfontosságú objektumok védelmét, valamint hozzájárulást a fogadó ország biztonsági szektorának reformjához, a fegyveres és rendvédelmi erők képességeinek kiépítéséhez, az alapvető szolgáltatások helyreállításához.”²⁰

Az ÖMD a válságkezelő műveletek, helyett a válságreakáló műveletek fogalmat alkalmazza az átfogó megközelítés és az ÖHD-3 kategóriáit tovább pontosítja. „A **válságreakáló műveletek** olyan többcélú műveletek, amelyek során az összhaderőnemi erők – fegyverhasználati joggal vagy anélkül, – a politikai, a diplomáciai, és a civil erőfeszítésekkel szoros összhangban hozzájárulnak egy konfliktus megelőzéséhez, a válság megszüntetéséhez, továbbá a béke, a rend újbóli megteremtéséhez, a környezeti viszonyok normalizálásához.

Ilyen művelet lehet:

- a béketámogatás,
- az irreguláris tevékenység elleni művelet,
- a polgári hatóságok támogatása,
- a kutatás-mentés,

¹⁶ Átfogó megközelítés (comprehensive approach) értelmében.

¹⁷ Ált/38, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Műveletek Doktrína 1. kiadás, Honvédelmi Közlöny (HK 11.), Budapest 2013, p.1-5

¹⁸ Ált/38, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Műveletek Doktrína 1. kiadás, Honvédelmi Közlöny (HK 11.), Budapest 2013, p. 1-7

¹⁹ Ált/38, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Műveletek Doktrína 1. kiadás, Honvédelmi Közlöny (HK 11.), Budapest 2013, p. 1-8

²⁰ Ált/38, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Műveletek Doktrína 1. kiadás, Honvédelmi Közlöny (HK 11.), Budapest 2013, p. 1-8

- a nem hadviselők evakuálására indított művelet,
- a kivonási művelet,
- a szankciók és embargók, a hajózás és az átrepülés szabadságának biztosítása.

*Jellemzően e műveletek úgynevezett háborús küszöb alatti konfliktusok, valamint természeti, illetve ipari katasztrófahelyzetek és humanitárius válságok kezelése során kerülnek végrehajtásra. A válságreagáló műveletek általában a harci (háborús) katonai műveletekhez képest eltérő, más jellegű, ugyanakkor komplex környezetben folynak, így a fegyveres küzdelem elveitől, törvényeitől eltérő sajátosságok érvényesülhetnek a műveletek végrehajtása során.*²¹

Az ÖMD fogalomrendszere nem tartalmazza a békefenntartás kifejezést, de a béke helyreállítása, megőrzése, környezeti viszonyok normalizálása a nagybetűs Békefenntartás kategóriájába tartozó tevékenységi rendszernek tekinthetjük. A fogalmi rendszerek nemzeti megközelítés doktrinális fejezetének végén az **MH Válságreagáló Műveletek Doktrína (VMD)**²² **Az MH válságreagáló műveletei** című dokumentum elemzésével zárom. A VMD gondolati megközelítése a szervesen fejlődött NATO szövetségesi fogalmi összetettséget tükrözi. Idézve: „Az alkalmazott eszköz, megoldási folyamat teljes mértékben a kialakult válsághelyzet típusától függ. Ennek értelmében a lehetséges válaszleptések tartalmazhatnak jogi, gazdasági eszközöket, lehetnek humanitárius segítségnyújtások, és lehet katonai erő alkalmazása is.”²³

A VMD megközelítése szerint a válságreagáló műveletek közé sorolandó a **honi területeken végrehajtott** jellemzően nem katonai jellegű feladatok. (pl. katasztrófahelyzetek következményeinek felszámolásában történő részvétel); A **Magyarország biztonsági érdekeltségi zónájában** végrehajtott feladatok (Az érdekeltségi területet a Nemzeti Biztonsági Stratégia és a Katonai Stratégia is tartalmazza.) – **Magyarország határaitól távol eső területeken végrehajtott válságreagáló műveletek**, melyekben az MH rendszerint szövetségi kötelékben oldja meg feladatait. A válságreagáló műveletek katonai feladatai sokrétűek. Minden esetben a megfelelő biztonságos környezet megteremtése az alapfeladat, mely környezet megfelelő feltételeket biztosít a szociális, gazdasági és politikai rendezés beindításához és végrehajtásához.²⁴

Az MH válságreagáló műveletei lehetnek²⁵:

- béketámogató műveletek:
 - konfliktus megelőzés;
 - béketeremtés;
 - békekikényszerítés;
 - békefenntartás;
 - békeépítés;
 - humanitárius műveletek (a béketámogató műveletek dimenziójában).
- egyéb válságreagáló műveletek:
 - polgári hatóságok támogatása;
 - szankciók és embargók kikényszerítése;
 - nem harci kiűrités;
 - kimenekítési műveletek;
 - szabad hajózás és átrepülés biztosítása;
 - irreguláris tevékenységek elleni műveletek;
 - humanitárius segítségnyújtás támogatása;
 - katasztrófák elleni védekezés támogatása;
 - kutatás és mentés.

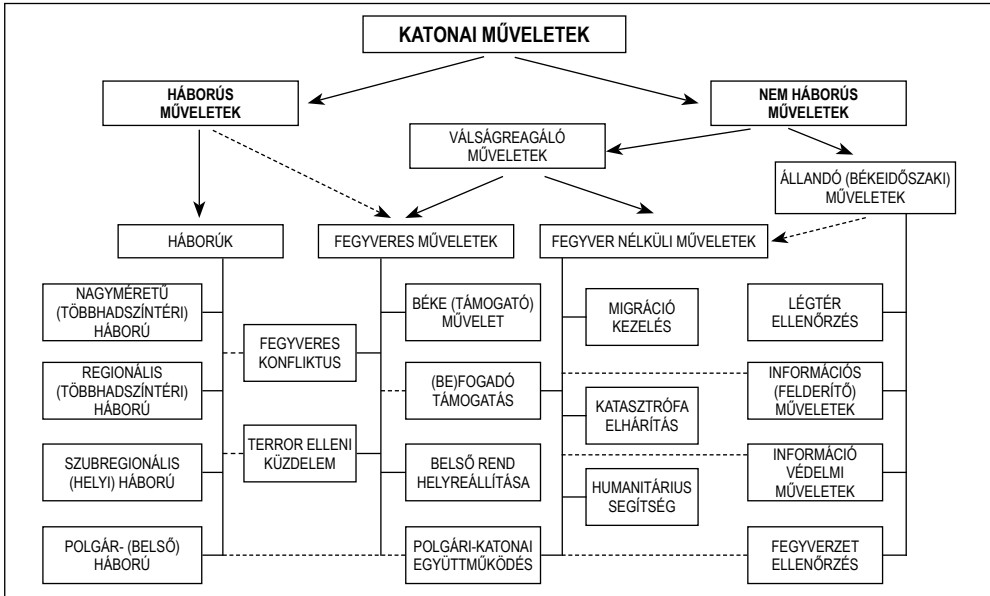
²¹ Ált/38, Magyar Honvédség Összhaderőnemi Műveletek Doktrína 1. kiadás, Honvédelmi Közlöny (HK 11.), Budapest 2013, p. 1-8-9

²² Ált/215, Magyar Honvédség Válságreagáló Műveletek Doktrína 1. kiadás, Honvédelmi Közlöny (HK4.) Budapest, 2016

²³ Ált/215, Magyar Honvédség Válságreagáló Műveletek Doktrína 1. kiadás, Honvédelmi Közlöny (HK4.) Budapest, 2016, p 1-6

²⁴ Ált/215, Magyar Honvédség Válságreagáló Műveletek Doktrína 1. kiadás, Honvédelmi Közlöny (HK4.) Budapest, 2016, p. 1-6-7

²⁵ Ált/215, Magyar Honvédség Válságreagáló Műveletek Doktrína 1. kiadás, Honvédelmi Közlöny (HK4.) Budapest, 2016, p. 1-12

1. ábra. Deák János: *Napjaink és a Jövő háborúja, katonai műveletek típusai*

A Válságreagáló Művelet Doktrína a békefenntartást a NATO kategorizálásával összhangban a béketámogató tevékenység egyik fajtájának és az átfogó válságreagáló rendszer részének tekinti. Doktrinális tekintetben egyfajta fogalmi fejlődés érhető nyomon, teljesen összhangban a nemzetközi folyamatokkal és a szervezeti, szövetségi megközelítéssel. (2. számú ábra: Deák János: *Napjaink és a Jövő háborúja, katonai műveletek típusai*)

A békefenntartás fogalmi megközelítésének vizsgálatát az oktatásban, és egyéb nemzetközileg elterjedt meghatározások áttekintésével egészíthetjük ki. A nemzeti fogalmi megközelítés tekintetében az alábbi kategorizálást, definíciókat *egyéb értelmezéseknek* tekintem.

Egyetemi jegyzet tartalmazza a katonai műveletek és elméletek átfogó feldolgozását és kategorizálását, ahol a békeműveletek, békefenntartás is megjelenik, elsősorban hazai elméleti alapokat ismertetve, ami sze-

rint a katonai műveletek alapvető fajtájának az alábbi négy osztályt lehet tekinteni²⁶:

- a békeidőszaki katonai műveletek;
- háborús katonai műveletek
- válságreagáló, más szóval nem háborús katonai műveletek
- valamint a felvonulás, amely minden előző katonai művelet egyik alap pillére

A témánk szempontjából vizsgáljuk meg, hogy mit tekint a jegyzet békeidőszaki, valamint a válságreagáló műveleteknek, ide értve a nem háborús műveleteket is.

A Békeidőszaki katonai műveletek azon műveletek, amiket a haderő békehadrend szerinti szervezettel békeidőszakban hajt végre, úgymint²⁷:

- a haderő napi életével kapcsolatos tervezési, szervezési és végrehajtási feladatok;

²⁶ Szendy István: *Hadelmélet és katonai műveletek*, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013, p. 32

²⁷ Szendy István: *Hadelmélet és katonai műveletek*, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013, p. 33-35

- a felkészülés, kiképzés
- közreműködés nemzeti védelmi rendszer funkcionális működtetésében;
- közreműködés a nemzeti oktatásügy közoktatási és köznevelési stratégiájának megvalósításában;
- protokolláris feladatok,
- hagyományápolás és hagyományteremtés

„A válságreagáló, nem háborús katonai műveletek, olyan műveleti tevékenység, melyek során a katonai képességeket a háborús műveletektől eltérő céllal alkalmazzák a béke helyreállítása vagy a helyzet stabilitása érdekében olyan módon, hogy az alkalmazott katonai erő a fegyveres beavatkozást a minimum szintre csökkentse, illetve ha lehetséges, akkor azt teljes mértékben mellőzze. A válságreagáló, nem háborús műveletek a végrehajtásuk során megvalósítandó célkitűzések, a megoldandó feladatok és az alkalmazott katonai képességek alapján az alábbi három csoportba sorolhatók:

A fegyveres erők részvétele a háborús küszöb alatti konfliktusok kezelésében: A háborús küszöb alatti konfliktusok kezelése során a hadsereg kijelölt erői a következő helyzetekben hajtanak végre korlátozott időtartamú és célú katonai műveletet:

- békekikényszerítés
- terrorizmus elleni harc
- felfegyverzett állami légi járművel végrehajtott szándékos légtérsértés;
- kisebb fegyveres csoport véletlenszerű át-sodródása az államhatáron;
- az ország területének, részterületének manőver céljából történő engedély nélküli igénybevétel;
- diverziós tevékenység az ország területén;
- proaktív jellegű szervezett, csoportosan végrehajtott fegyveres határsértés.

A fegyveres erők részvétele a különböző veszélyhelyzetek elhárításában, felszámolásá-

ban, illetve az azokkal járó katonai feladatok végrehajtásában. A veszélyhelyzetben történő katonai részvétel kiterjed a természeti, az ipari katasztrófák következményeinek felszámolására, illetve az azok bekövetkezését megelőző tevékenységre. Ennek a feladatkörnek a részét képezi a katonai részvétel a humanitárius segítségnyújtásban, valamint olyan egyéb műveletek és feladatok végrehajtására, mint:

- szankciók és embargók kikényszerítése;
- polgári hatóság katonai támogatása;
- kutatás és mentés.

Béketámogató vagy válságreagáló műveletek végrehajtása honi területen és azon kívül:

- A válságreagáló műveleteknek a tudományelmélet formális logikája szerint három szintje létezik:
- Békekikényszerítés
- béketámogatás
- békefenntartás”²⁸

Összefoglalva a nemzeti megközelítés sokszínű fogalmi halmazait, láthatjuk, hogy a békefenntartás mást jelent a közjogi megfogalmazásban, a stratégiai és a doktrinális meghatározásokban, valamint a tudományos világban. Amennyiben abból a felvetésből indulunk ki, hogy a közjogi meghatározásoknak tartalmaznia kell a végrehajtásra elgondolt katonai tevékenységet, mint azt tettük a nemzeti megközelítés elején, akkor megállapíthatjuk, hogy diszkrépancia található a békefenntartás, mint fogalom értelmezésében. A fenti okfejtés kísérletet tett egy fogalmi szűkítés és bővítés végrehajtására, hogy egyértelműen meghatározásokhoz jussuk, de ezen kísérletek ellenére is hiányérzetünk keletkezik.

²⁸ Szendy István: Hadelmélet és katonai műveletek, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013, p. 32-35

Mindezek után, ha feltesszük magunknak a kérdést. Mikor, melyik békeművelethez csatlakozó fogalmat célszerű használni, hogy megértsük egymást? Talán nem is olyan egyszerű a válasz. Ha a használatos fogalmakhoz hozzá tesszük a történeti, szervezeti, vagy a nemzeti megközelítésből adódó jelzőket, valamivel pontosabb képet kaphatunk. Például ha azt mondjuk, hogy az ENSZ békefenntartó műveleteiről beszélünk, az ismertett ENSZ terminológia kapcsán láthattuk, hogy az összes békeművelethez csatlakozó tevékenységet jelenti. Ugyanakkor, ha a NATO békefenntartásról beszélünk, akkor azt kell, mondjuk, hogy a NATO válságreakgáló műveleteinek része, azon belül is a béketámogató műveletek egy adott típusa. Ezzel párhuzamosan a magyar közjogi megfogalmazás az Alaptörvényben a nagybetűs Békefenntartást egy átfogó gyűjtőfogalomként jelöli ki a kereteket, amit a Honvédelmi törvény pontosít egy konkrét békefenntartás definícióval. A stratégiai dokumentumok áttekintésénél és a szövetségi megközelítés alkalmazásánál is láthattuk, hogy a békefenntartás, békeműveletek, válságreakgáláshoz csatlakozó fogalmak folyamatosan fejlődnek. Magáról a válságreakgálás mikéntjéről, annak rendszeréről alkotott elgondolásunk szintén egy organikus fejlődésen megy keresztül. Az új tevékenységek mindig új tartalmakat hoznak a fogalmakhoz, növelve tartalmukat mindaddig, míg meg nem érik a helyzet egy újabb fogalmi rendszer kialakításához. Miután képesek leszünk leírni mindazt a katonai tevékenységet, amit az ENSZ Alapokmány szellemiségének megfelelően, a nemzetközi béke és biztonság megteremtése, fenntartása és építése terén végrehajthatunk.

Joggal merülhet fel a kérdés, hogy mi várható a békeműveletek fogalmi rendszerének átalakulásában a jövőben? Véleményem szerint, mint ahogy utaltam is rá, a fejlődés nem állt meg, újabb és újabb kihívások jelentkeznek

napjainkban, és a jövőben is a nemzetközi béke és biztonság fenntartása területén. Az újabb körülmények megjelenése egy fejlettebb, átfogóbb és komplexebb fogalmi rendszer fog létrehozni. A történeti megközelítés által kijelölt úton, de nagy valószínűséggel a fejlődési irányok a szövetségi és meghatározó nagyhatalmi sajátosságok mentén fognak tovább haladni. A jelen korban és a jövőben egyre növekvő aszimmetrikus, hibrid és az ide tartozó kiber jellegzetességek térnyerésével más és más dimenziók nyílnak meg a békeműveletek előtt. Az aszimmetrikus és hibrid környezet kezeléséhez a békeműveletek területén idáig ismert eljárások nem vezetnek célra. Úgy gondolom, hogy az ilyen speciális körülmények között még a békeműveletekhez kapcsolódó tevékenységrendszer és az azt leíró fogalmak nagy fejlődés előtt állnak. Személyes meggyőződésem, hogy a jövőben hamarosan meg fognak jelenni olyan kollektív védelmi igények, amelyek például a „kiber-békefenntartás”²⁹ fejlődését fogják erősíteni.

A békeműveletekhez kapcsolódó fogalmak és értelmezésük folyamatosan változik és változni is fog, így a tevékenységeinket meghatározó, leíró elemző fogalmi rendszerünket is közjogi meghatározásainkat is folyamatosan fejlesztenünk és felülvizsgálunk szükséges, hogy megteremthessük a fogalmi rendszerek harmóniáját, és megértésük egységét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Kiss Dezső – Hodosi Lajos: A Magyar Honvédség béketámogató műveleteinek szervezeti és intézményi keretei, valamint elméleti és fogal-

²⁹ kiber-békefenntartás: mint fogalmi összekapcsolás a szerző vízióját jelenti meg a virtuális világban végrehajtott támadásokkal összefüggő nemzetközi békét és biztonságot fenntartani igyekvő cselekvés leírására

- mi háttere, Hadtudományi Tájékoztató 1998/6. Budapest, 1998.
- NATO Kézikönyv, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, valamint NATO Információs és Sajtóiroda, Brüsszel, 1997.
- NATO Kézikönyv, Jubileumi kiadás, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, valamint NATO Információs és Sajtóiroda, Brüsszel, 1999.
- Tisovszky János*: Az ENSZ és a békefenntartás, Magyar ENSZ társaság, Budapest, 1997.
- Simai Mihály*: Az ENSZ napjainkban, Kossuth, Budapest, 1985.
- Dunai – Gazdag*: Az Észak Atlanti Szerződés Szervezete, Tanulmányok és dokumentumok, Budapest, 1997.
- Gazdag Ferenc*: Európai Integrációs Intézmények, OSIRIS, Budapest, 1999.
- Halmosy Dénes*: Nemzetközi szerződések 1945-1982. (Gondolat, Budapest, 1985)
- Az ENSZ Alapokmánya, Magyar Közlöny (MK 82), Budapest, 1974
- FM 100-23, Peace Operations, HQs, Department of The Army, Washington, DC, 1994
- General Guidelines for Peace-keeping Operations, United Nations Department of Peace-keeping Operations, New York, 1995
- JWP 3-50, Peace Support Operations (The Permanent Joint HQ J7, Nortwood Middlesex, UK)
- Kofi A. Annan: Preventing War and Disaster, 1999 Annual Report on the Work of the Organization (United Nations Department of Public Information, New York, 1999)
- NORDIC UN tactical manual (NORDSAMFN, 1996)
- OSCE Istanbul Summit: Charter For European Security (Istanbul, November, 1999)
- Horváth Gábor*: Az Európai Unió: Tagállamok által vezérelt válságreakálás(célok, struktúrák, eljárásrend, tapasztalatok és jövőkép), In: Szeregszemle, Székesfehérvár, 2015
- Jochen Rehr* and *Hans-Bernhard Weissert*: CSDP Handbook: The Common Security and Defence Policy Of The European Union's Handbook, Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria, Vienna, 2010
- Agenda for Peace*, <http://www.un-documents.net/a47-277.htm>
- UNTSO mandátum, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/50\(1948\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/50(1948)), 2017.05.24.
- UNEF I <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/037/42/IMG/NR003742.pdf?OpenElement>, 2017.05.24.

POGÁCSÁS KRISZTIÁN SZÁZADOS: HARC BEÉPÍTETT TERÜLETEN

Fallujah¹ ostromának tapasztalatai alapján

A beépített területen vívott harc, talán az egyik legösszetettebb katonai tevékenység, amely jelentősen igénybe veszi az alegységeket mind az állomány elfáradása, mind a technikai eszközök elhasználódása tekintetében és amelyre korunk konfliktusaiban egyre nagyobb eséllyel kerülhet sor. Az Egyesült Nemzetek egy, a témával foglalkozó kiadványa² alapján, 2016-ban, a világ lakosságának 54,5%-a élt urbanizált területen, ezt az adatot 2030-ra már 60%-ra prognosztizálják. Szintén ebben a kiadványban található érdekes adat, hogy 2030-ra a világ lakosságának legalább 1/3-a fog félmillió főnél nagyobb lakossággal rendelkező városokban élni. Fontos, a témához kapcsolódó fogalom még a „megaváros” elnevezés, a nyugati szakirodalomban a legalább 10 milliós vagy annál nagyobb lakossággal rendelkező városokat kategorizálják ezzel a névvel, a már fent idézett kiadvány szerint 2016-ban 31 ilyen várost tartanak nyilván a világon, míg 2030-ra már 41-re nőhet a számuk. Mindemellett napjaink fejlett hadseregeivel szembeni alapvető elvárás, hogy ebben a komplex környezetben is a lehető legkisebb járulékos veszteség okozással hajtsák

vége küldetéseiket³. Amint hozzávesszük még ezekhez a tényekhez a hadviselés új fajtáinak megjelenését és/vagy elterjedését (aszimmetrikus-, proxy-, hybrid- és kiber hadviselés) tisztán láthatóvá válik, hogy a már természetéből adódóan is bonyolult beépített területen vívott harc, további nehézségekkel állítja szembe a jelen és a jövő parancsnoki állományát. Írásom célja, hogy a különböző hazai- és nemzetközi források felhasználásával bemutathassam, milyen új harcjelzésekkel és kihívásokkal kerülnek szembe városi környezetben az alegységek napjaink konfliktusaiban és hogy felhívjam az olvasók figyelmét a téma aktualitására és fontosságára, amelyet javaslok figyelembe venni a kiképzések tervezése, szervezése során. Remélem cikkem végére mindannyian érteni fogjuk Szun-Ce gondolatainak jelentőségét: „... aki igazán ért a hadviseléshez, úgy töri meg az idegen sereget, hogy nem vív csatát vele; úgy foglalja el az idegen várost, hogy nem ostromolja meg; úgy semmisíti meg az idegen fejedelemségeket, hogy nem tart sokáig (a háború) ...”⁴.

¹ A cikk témája Fallujah második ostroma 2004. novemberében. Mivel a témát jórészt angol szakirodalomból dolgoztam fel, így a cikk megírása alatt is végig a város nevét angol írásmóddal fogom leírni. A magyar írásmód Fallúdzsa lenne.

² The world's Cities in 2016 data booklet http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/urbanization/the_worlds_cities_in_2016_data_booklet.pdf Online, Letöltve: 2017.08.13.

³ Mark Milley vezérezredes: „America's Army has in the past, and will continue in the future, to place high value on the lives of the innocent noncombatants,” Milley said. „That's one of the problems in an urban environment. It's much, much more difficult with noncombatants.” <http://www.armytimes.com/news/your-army/2017/03/21/milley-future-conflicts-will-require-smaller-army-units-more-mature-soldiers/> Online, Letöltve: 2017. 09.23.

⁴ SZUN-CE: A hadviselés törvényei <http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm#terulet> Online, Letöltve 2017.08.22.

Napjaink városarcai

Mint, ahogy arra a bevezetőmben már utaltam, a városarcok nem korunk hadművészeti újításai, de napjainkban mindenképp egyre bonyolultabbá válnak. Az ókori Róma első kifosztása óta⁵ megváltozott az urbanizált területek jellege, a népesség növekedett, a városok közigazgatási területei kitolódtak, míg a településeken belül is megjelentek a nagyobb alapterületű és magasba törő épületek együttese. Mindezen fizikai jellemzőkben történt változások kiegészülve a technológia és a távközlés fejlődésével a már eddig is bonyolult környezetet, szinte áthatolhatatlan „betonpokollá” változtatta a harcoló csapatok számára. Ennek az írásnak a célja korunk eljárásainak változásait elemezni, így a városi harcok történetének bemutatását most elhagynám, de a téma iránt érdeklődőket bátorítanám ezek tanulmányozására akár a már említett ókori ostromoktól, a középkor várostromain át, a II. világháború vagy épp Vietnám brutális városarcaiig. Az általam kiválasztott város, Fallujah 2004 novemberi ostromakor az amerikai erők, egyes becslések szerint, 4500 fős felkelő erővel álltak szemben, akik a védelmet műszakilag is előkészítették. Írásom törzsanyagát két nagyszerű könyv adja, melyeket igyekeztem minimális változtatással bedolgozni összeszedettségükből és hitelességükből adódóan. A művelet bemutatásánál, főként *Donald P. Wright, Ph.D.: The liberation of Fallujah, November 2004* című művéből dolgoztam, míg az „életségűságot” és „testközelséget” *SSGT David Bellavia: House to House* című visszaemlékezése biztosította. További hasznos források és internetes anyagok a lábjegyzetekben, illetve a felhasznált irodalom jegyzékében találhatóak.

⁵ Kr. e. 390. július 18-án Brennus gall vezér Alliniánál összecsapott a római sereggel, majd azok veresége után elfoglalta Róma városát.

Fallujah, Al-Fajr hadművelet⁶

Az Al Anbar tartományban található iraki város neve talán még a laikusok számára is ismerős lehet, köszönhetően a bőségesen rendelkezésre álló szakirodalomnak és a hollywoodi filmipar termékeinek⁷.

1. ábra. Fallujah elhelyezkedése

Fallujah, a mecsetek városa, az Eufrátesz mentén terül el, 43 mérföldre (kb. 65 km) nyugatra Bagdadtól. Főként szunnita arab lakosság lakja, a sűrűn beépített 5 négyzetmérföldes (kb. 8 négyzetkilométer) területre kb. 250 000 lakos jutott a vizsgált időszakban. Két-három szintes betonépületek, körbekevert udvarokkal uralták a városképet. A várost a keletről-nyugatra futó 10.sz. autópálya választja szét északi és déli részre, az ipari zóna a déli részen terül el. Fallujah a Szaddam rezsim bukása után hamar gyűjtőponttá vált a térségben⁸. 2003 április 28-án a 82. légitámaszpont hadosztály katonáinak fegyvert is kellett használnia egy iraki tömegtüntetés

⁶ Operation Al-Fajr, jelentése Új hajnal művelet.

⁷ Az Amerikai mesterlövész című film egy híres jelente is az ostromot mutatja be nekünk, amerikai katonák szemszögéből.

⁸ Iraki háború vagy másnéven a második öbölháború 2003. március 20-tól április 9-ig tartott és a koalíciós erők teljes győzelmével ért véget. Az utána következő béketeremtés viszont 2010. szeptember 1-ig igényelte a nyugati erők jelenlétét.

megfékezésénél⁹, amely az amerikai jelenlét ellen irányult. Ez volt a kezdete annak a lassú átalakulásnak, amelynek a végére a város a felkelők és a terroristák bázisává vált. Az első katonai beavatkozást a felkelők 2004 március 31-ei akciója váltotta ki, amikor is elfogtak és kivégeztek négy, a Blackwaternek¹⁰ dolgozó contractort¹¹, majd a megcsónkított és meggyalázott tetemeket az Eufráteszen átívelő egyik hídra feszítették ki. A brutális események képei szinte azonnal bejárták a világot¹².

2004 nyarán több, mint egy évvel azután, hogy a koalíciós erők elfoglalták Bagdadot és eltávolították Saddam Husseint a hatalomból, a helyzet még egyáltalán nem volt stabilnak nevezhető. 2003 júniusa és 2004 márciusa között folyamatosan nőtt az erőszakos cselekmények száma, majd áprilisban a szunnita felkelők elfoglalták Fallujah városát, és a síita milicisták is megindították a saját támadásukat Sadr városában és a síita többségű dél-közép Irakban.

Az amerikaiak által vezetett erők műveletet indítanak Fallujah megtisztítására¹³, melyet, a kezdeti sikerek után, politikai nyomásra fel

kell függeszteniük, így 2004 nyarán a város felett újból szunnita szélsőségesek veszik át az irányítást. Ezek a csoportok a továbbiakban kiterjesztik befolyásukat Irak északi részeire is és elfoglalják Szamarra városát. A koalíciós erők ezek után több műveletet is kezdenek az érintett területeken lévő felkelő csoportok felszámolására, amely műveletek egész nyáron és kora ősszel folytatódtak¹⁴.

2004 elején még Szamarra volt a fő célpontja az amerikai erőknek, így odavezényelték a 4. gyalogos hadosztályt (4th IN DIV) a város megtisztítására a felelő sejtektől. A probléma viszont újra előjött, miután a koalíciós erők kivonták alakulataikat egy különleges műveleti csoport kivételével a területről, így 2004 közepére a felkelők visszaszerezték az irányítást a térség felett. A 4. gyalogos hadosztályt az 1. gyalogos hadosztály (1st IN DIV) váltotta le és októberben 3 gépesített lövészszázalójjal és a szövetséges iraki erőkkel kezdtek bele a város megtisztításába a BATON ROUGE hadművelet keretében. 3 nap kemény városarc után tudták csak megtisztítani a várost és mire Szamarra felszabadult, már csak Fallujah maradt az egyetlen fontos pozíció a felkelők kezén.

A terveknek megfelelően a támadást az 1st MAR DIV¹⁵ vezette. A parancsnok, Richard Natonski vezérőrnagy három célkitűzése a következő volt:

1. megtörni a felkelők ellenállását,
2. megteremtteni a lehetőségét az ellenőrzés átvételének a város felett,
3. az MNF-I¹⁶ szándékait támogatva, biztosítani Bagdad megközelíthetőségét nyugati irányból is.

⁹ <https://www.hrw.org/report/2003/06/16/violent-response/us-army-al-falluja>

¹⁰ A Blackwater nevű amerikai biztonsági cég, melyet 1997-ben egy volt Navy Seal tag, Erik Prince alapított. A cég az egész világon érdekelt volt, ahol szükséges volt az amerikai jelenlét. Sokan egyszerűen zsoldoshadsergnek tartották és tartják mai napig a jogutód szervezettel együtt. Ennek a cikknek nem témája a modern kor biztonsági cégeinek és tevékenységüknek vizsgálata, de akit jobban érdekel a téma annak bátran ajánlom a Hódosi Zoltán – Nóti -Nagy Attila: A zsoldos- Egy magyar Irak poklában című könyvet (Konkrét Könyvek Kft., 2015)

¹¹ contractor: angol megnevezés azokra, akik a fent említett magán biztonsági cégéknél állnak alkalmazásban. Nem tartottam célszerűnek sem lefordítani, sem magyarítani a szót, hiszen nem adná vissza a valós jelentését.

¹² Az abc News közvetítése az eseményről pl itt látható: <https://www.youtube.com/watch?v=pA2DZXBByAoQ>

¹³ Operation Vigilant Resolve

¹⁴ <https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2008/onpoint/chap08-06.htm>

¹⁵ 1st MARINE DIVISION (1st MAR DIV) jelentése:

1. Tengerészgyalogos hadosztály

¹⁶ Multi-National Force - Iraq

A terv négy fázisra épült és több hónapra tervezték a műveleteket¹⁷.

1. fázis: felkészülés/tervezés (erők kijelölése, hírszerzési információk begyűjtése az ellenség erejéről, előkészületeiről, eljárásairól.) Ez a tevékenység kétirányú volt. A felkelők is tudták, hogy a koalíció támadásra készül, de ez nem jelentette azt, hogy tisztában voltak a támadás idejével vagy helyével. A művelet tervezői arról is rendelkeztek információval, hogy a felkelők az erődítéseiket a város délkeleti felére koncentrálják, arra alapozva, hogy az áprilisi műveletek is ebből az irányból indultak ki. (a tervezők épp ezért további lépéseket tettek annak érdekében, hogy tovább erősítsék ezt a téves elképzelésüket) Az amerikai parancsnokok információkat szereztek továbbá arról, hogy az ellenállók 33 mecsetet használnak katonai célokra a meglévő 72-ből, és további épületeket azonosítottak be, mint a felkelők búvóhelyei. Ezek az épületek lettek a célpontjai a támadást megelőző akciónak, hogy összezavarják az ellenállók védelmi rendszerét.

Még ebben a fázisban az Al Fajr kigondolói információs műveleteket indítottak a felkelők legitimitásának megkérdőjelezésére, illetve különleges műveleti csoportok támadásaival és megtévesztő akcióival a déli részekben, tovább erősítették a feltételezést egy lehetséges délről kezdeményezett támadásról. Az amerikaiak PSYOPS csoportjai szintén nagy volumenű akcióba kezdtek, hogy a helyi lakosság körében megbontsák a felkelőkbe vetett hitet, illetve, hogy az emberek megtudják, 30 millió dollárt terveznek majd elkölteni a város gazdasági infrastruktúrájának helyreállítására. Ezzel szemben hangsúlyozták, hogy az ellenállói csoportoknak nincsenek konkrét politikai céljaik, különálló csoportokból

2. ábra. Fallujah kulcsponjtjai

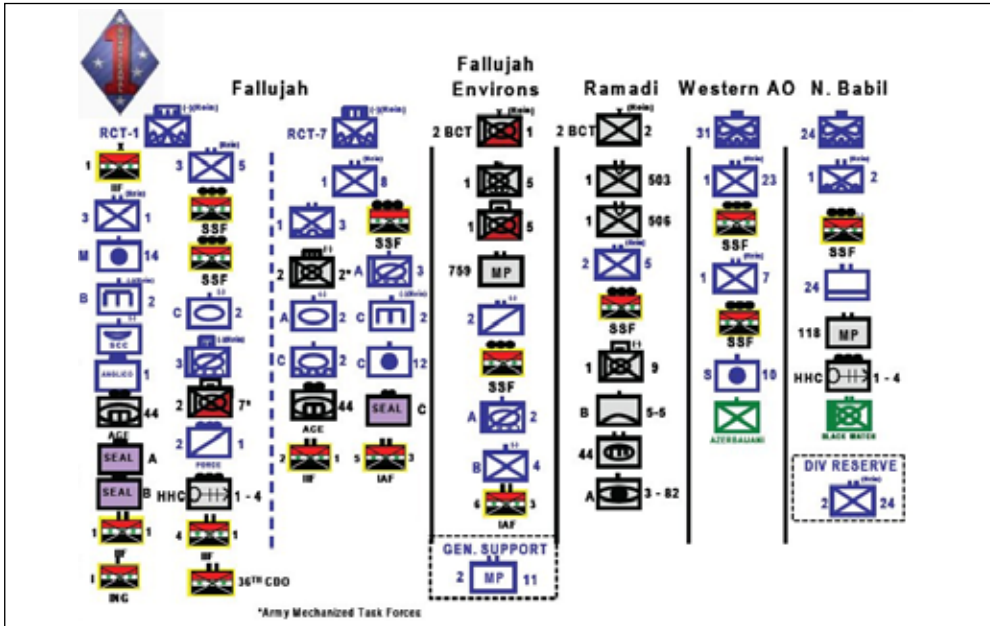
tevődnek össze, más és más érdekekkel. Az egyetlen közös pont bennük a koalíciós erők elleni harc volt. A legfontosabb üzenet mégis az volt, hogy felkérték a lakosságot, hagyják el a várost a műveletek megkezdése előtt, amelyre a helyiek kb 80%-a végül hallgatott.

Ebben a felkészülési periódusban, úgyszintén építettek még egy Camp Fallujah-nak elnevezett tábort a város délkeleti részére, amelyben a harcok várható hevességére tekintettel 15 napos készletet halmoztak fel a legfontosabb anyagmerekből (lőszer, élelem, üzemanyag stb), illetve ide rendelték a szövetséges iraki erőket is a felkészülés megkezdésére. Később ez a bázis lett a US Army egyik tüzérütegének a tüzelőállása is, amely a városba benyomuló erőknek biztosított tűztámogatást.

Ez a fázis 2004 szeptemberétől kezdődött és október végéig tartott, amikor is megfelelő körülmények alakultak ki mind politikai, mind katonai szempontból¹⁸.

¹⁷ Donald P. Wright, Ph.D.: The liberation of Fallujah, November 2004
Combat Studies Institute Press, US Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth, Kansas

¹⁸ A felkészülési fázis végének, nemcsak a katonai készenlét elérését vették alapul. Tanulva a tavaszi műveletből, amikor is az iraki kormány nyomására kellett felfüggeszteniük a felkelői csoportok felszámolását, most teljes támogatottsággal szerettek volna belekezdeni az akcióba. A várt időpontot a felkelők egy újabb öngyilkos merénylete hozta el, mely támadásban 8 tengerészgyalogos vesztette életét, míg 9 másik megsebesült. Az iraki miniszterelnök Ayad Allawi bejelentette nem látja tovább esélyét annak, hogy békés eszközökkel oldják meg a városban kialakult problémákat és 2004. november 7-től kijárási

3. ábra. Harc előtti csoportosítás struktúrája

A felkészülés végére két ezredharccsoport alakult meg a támadáshoz (RCT-1 és RCT-7¹⁹), kijelölésre kerültek támadási céljaik és a koordinációs vonalak. A fázis során a beérkező hírszerzési információkra alapozva Natonski vezérőrnagy megértette, hogy nem rendelkezik megfelelő mennyiségű nehézpáncélos erővel a támadáshoz, így további erősítéseket igényelt a feladat sikeres végrehajtásához²⁰. A Multi-National Corps – Iraq parancsnoka Thomas Metz altábornagy a kérés beérkezését követően az 1. gyalogos hadosztály egy gépesített zászlóalját (2nd INF, 2nd Bn, továbbiakban: 2-2 INF) és az 1. lovas hadosztály (1st CAV DIV) egy gépesített zászlóalját (7th CAV 2nd Bn, továbbiakban:

2-7th CAV) küldte megerősítésként. Ez a két zászlóalj a támadás élén, ahogy John Sattler altábornagy megjegyezte – keresztül tör az ellenállók védelmén és mélyen benyomul a városba, hogy megzavarja az ellenséges erőket a szilárd védelmük kialakításában és az ellenlökések végrehajtásában²¹.

Natonski elgondolása egy valóban összetett összhaderőnemi csoportot eredményezett. Nem elég, hogy a harccsoportján belül keveredtek a tengerészgyalogság és a szárazföldi erők (Army), megerősítve az őket kísérő hat iraki zászlóaljjal, illetve kiegészülve a US Navy SEAL²² egységeivel és előretolt

tilalmat rendelt el Irakban és engedélyezte a katonai alakulatok bevonulását Fallujahba.

¹⁹ Regimental Combat Team.

²⁰ A támadás élvonalába beosztott tengerészgyalogság ezredharccsoportok RCT-1, RCT-7, alapvetően csak kevés harckocsival rendelkeztek.

²¹ Az 1. ho. 2-es zászlóalja ekkor 14db M1A2-vel, 16 db M2A3 Bradleyvel, 12 db páncélozott HMMWV-vel és 8 db gyalogos rajjal rendelkezett. Az 1. lovas ho. 2-es zászlóalja 14db M1A2, 30db M2A3, 1 db 2 páncélozott HMMWV és 12 db gyalogos rajt tartalmazott. (Donald P. Wright, PhD: The liberation of Fallujah, November 2004, 12. old)

²² Az amerikai haderő egyik híres, különlegesműveleti alakulata. A rövidítés jelentése Sea-Air-Land.

légiirányítókkal (akik a légitámogatásért feleltek), de ezen belül még század szinten és néha az alatt is összevontak egységeket. Így pl a 2-2 INF zászlóaljába integrálta a tengerészgyalogosok egy LAV²³ századát vagy éppen a tengerészgyalogos felderítőket erősítette meg a hadsereg egy harcokocsiból és Bradleykből álló csoportjával. Mindent egybevetve a koalíciós erők létszáma megközelítette a 12 000 főt, akik közül 10 000 fő ugyanazon a ponton hatolt majd be a városba a művelet alatt.

Az első fázis végére az amerikaiak kialakították csoportosításukat a támadás végrehajtására.

A felkészüléssel kapcsolatban pedig nézzük meg, mit ír David Bellavia törzsőrmester²⁴ a visszaemlékezéseiben: Már a felkészülés időszakában kaptak hírszerzési jelentéseket arról, hogy a védők (szunniták és külföldi harcosok, több, mint 3000 fő²⁵) amerikai fegyverzettel is rendelkeznek (fegyverek, testpáncél, kevlársisak és egyenruhák). Arról szintén tájékoztatták őket, hogy a védők szereztek úgynevezett Texas-barriernek nevezett beton akadályelemeket (kb. 5 tonna súlyú egy darab), melyeket felhasználnak a város megerősítéséhez. Miután erről a katonák értesültek, voltak, akik letesztelték ezek lehetséges hatásait a csatára vetítve²⁶. A tesztek eredményeként megállapították pl., hogy a repeszálló mellényük megvédi

őket a legtöbb lövedéktől, bizonyos távolságból még a páncéltörő lőszerektől is, „... ez jó hír volt azoknak, akik harcba készültek és aggodalom is egyben, hiszen előfordulhat majd, hogy a szembenálló fél egyes tagjai is ilyen védelmi eszközöket fognak majd viselni...” A tapasztalatok a következők voltak: a SAW²⁷-al képesek átlőni a repeszálló mellényük kerámia betétjét is, és hogy a Texas barrier-ek ellen a leghatásosabb eszköz az M1A2-es tankok 120 mm-es lövege. „...A nap végén Command Sergeant Major Steve Faulkenburg, a zászlóalj vezénylő zászlósa rögtönzött hatásbemutató szervezett keleti fegyverekkel néhány amerikai céljárművön a tábor melletti lőtérén, miután RPG-vel és AK-47-esekkel felfedte a járművek sebezhető pontjait, megtervezték a „hulladék anyagokból” ezeknek rögtönzött megerősítését...”²⁸.

A csapatok a következő napokban intenzív gyakorlatokba kezdtek. Finomították a technikáikat és az együttműködésüket a harcokocsikkal és a Bradley-vel az átjáró nyitásoknál és a megerősített épületek megközelítésében. A szakaszba beosztott összes katonának tudnia kellett kezelni a szakasz minden fegyverét, vezetni a Bradleyt, kezelni a rádiót és részt kellett venniük CLS képzésen is. Az éjszakákat combat patrolokkal²⁹ töltötték, ahol a katonák állóképességét alapozták meg a közeljövő várható fizikai terheléseire³⁰.

2. fázis: A támadás megkezdése előtt a tervezők egy további rövid fázissal egészítették ki az eredeti tervet, mely célja jelentős előnyök megszerzése volt a kialakult helyzetben. Ennek értelmében a 2nd BCT³¹ az 1. Cavalry Division állományából (Black

²³ Light Armored Vehicle

²⁴ Bellavia 1999-ben vonult be és 2005-ig szolgált az amerikai hadseregben 6 éves katonai pályafutása alatt szolgált többek között Koszovóban és Irakban is. Iraki élményeit könyv formájában is megjelentette (Staff Sergeant David Bellavia with John R. Bruning: House to House Free Press, New York, 2007), amelynek idevonatkozó részeiből idézek is cikkemben. Katonai pályája során a következő kitüntéseket érdemelte ki: Silver Star, Bronze Star Medal, Army Commendation Medal, Army Achievement Medal.

²⁵ Staff Sergeant David Bellavia with John R. Bruning: House to House Free Press, New York, 2007 43. old.

²⁶ uo. 44. old.

²⁷ Squad Automatic Weapon. Raj géppuska itt az M249 típusú könnyűgéppuska.

²⁸ House to House 44. old.

²⁹ Combat patrol, jelentése: harci járőr.

³⁰ House to House 45. old.

³¹ Brigade Combat Team, jelentése Dandár harccsoport.

Jack dandár) pozíciókat foglalt el a várostól déli és keleti irányban a hidak biztosítása és a bevezető utak zárása érdekében. Ezalatt a többi alegység megkezdte mozgását a kijelölt támadó és blocking³² pozíciók elfoglalására nyugatra és északra Fallujahtól. Az ellenállók folyamatos nyomás alatt tartása érdekében a tervezők mesterlövészeket, rajtaütéseket és megtévesztő támadásokat alkalmaztak a térségben, mely akciókat Natonski vezérőrnagy később úgy írt le, mint a felkelők sorainak megbontására alkalmazott „magasabb szintű paranoia és aggodás”³³.

A támadás előestéjén 2004. november 7-én 1900-kor Natonski tervei szerint, az iraki 36. különleges zászlóaljjal (Commando Bn) beveszi a város nyugati peremén elhelyezkedő városi kórházat. A támadáshoz megerősítésként oda rendelte még a tengerészgyalogság 3. könnyűpáncélos felderítő zászlóalját (3rd Light Armored Reconnaissance Bn) megerősítve a hadsereg 503rd INF 1 zászlóaljának

4. ábra. Csapatok elhelyezkedése a támadáshoz

egy századával, akik feladatuk kapták a kórház melletti híd biztosítását³⁴.

3. fázis: 2004. november 8-a 1900-tól **támadás a város ellen**, amelynek célja megsemmisíteni minden ellenséges erőt. (4.ábra: Csapatok elhelyezkedése a támadáshoz) Ezt a tervezők két alfázisra bontották.

- IIIA alfázis: roham
- IIIB alfázis: keresés és megsemmisítés

A fázis az áprilisi hibákból kiindulva egy erőteljes és határozott támadással indított, amelyben, erősebben páncélozott és gyorsabb egységek kihasználva a meglepetés erejét, kombinálva a nagy mozgékonyssággal és tüzerővel indulhattak meg Fallujahba.

2004. november 8-án 19.00-kor megkezdődött a város északi sarkának támadása. Az amerikai hadsereg és a tengerészgyalogság erői körbevették a várost, míg a művelet első éjszakáján a két gépesített gyalogos zászlóalj, M1A2 Abramsekkel és Bradleyekkel megindultak a város központja felé, amely akcióval sikeresen megzavarták a felkelők vezetés-irányítási rendszerét. Az 1st MARDIV tervezte művelet (az Al Fajr), melynek az eredeti neve PHANTOM FURY volt Fallujah felszabadítására – a harcok intenzitása miatt azonban felülmúlta az addig legintenzívebbnek tartott BATON ROUGE hadművelet összezsugorítását. A műveletet a két tengerészgyalogság ezred szintű harci kötelék vezette, megerősítve a hadsereg két gépesített lövészzászlóaljával, jónéhány iraki zászlóaljjal és számos tüztámogató erővel. Ez a félelmetes erő találkozott a megerősített Fallujah megközelítőleg 4500 védőjével.

³² Block (FM 3-90) az ellenséges erők belépésének megakadályozása egy adott területre vagy előre mozgásuk megállítására egy adott útvonalon. Végrehajtható erőkkel és tüzzel, kombináltan akadályok telepítésével is.

³³ Donald P. Wright, PhD: The liberation of Fallujah, November 2004, 43. old

³⁴ A Vigilant Resolve művelet alatt a lázadók csoportjai a kórházat használták a propagandájuk terjesztésére valamint a közhangulat koalíciós erők ellen fordítására, a művelet célja éppen ezért ennek a megismétlődésének megakadályozása volt.

„A csata Fallujahért, a rajparancsnokok és szakasparancsnokok csatája volt... a katonák megtettek mindent, amit mondtak nekik: berúgtak minden ajtót, átkutattak minden apró sötét sarkot... folyamatosan házról-házra, gyalogos harc az utcákon, hinne kell a srácokban a terepen... mert ők viselték mindennek a nehezét.”³⁵

Captain Jeff Emery
Alpha század, szakasparancsnoka
2-2 INF

A csata, III/A alfázis

Amint a kijelölt erők megszállták a kórházat és a környékét, Natonski elrendelte a 3. fázis „A” alfázisának megkezdését. A támadás a kórház ellen megtévesztette a védőket. Úgy gondolták, ez lesz a főerőkifejtés iránya, így megindultak kis csoportjaikkal a harcok irányába, ezzel felfedve pozíciójukat, technikai eszközeiket. Ezzel ellentétben a támadás a tervek szerint a város másik oldalán indult meg november 8-án. A felvonuló csapatok két helyen is áttörtek a vasúti töltésen és az északi városfalon. A kijelölt két támadó csoportosítás, kihasználva a zavart, párhuzamosan indult meg támadási céljuk felé, az RCT-1 a város nyugati, míg az RCT-7 a város keleti felén. A támadás ékét pedig a megerősítésre rendelt M1A2 Abrams-ek és Bradley-k vezették a 2-7th CAV és a 2-2nd INF állományából.

David Bellavia így ír a támadás előtti utolsó eligazításukról: *„...részletes tájékoztatót kaptak a benti helyzetről megtudták, hogy a házak, a mecsetekkel együtt meg lettek erősítve, tüzelőállásokat alakítottak ki a tetőkön, az ablakokban, megtisztították a tüzelési szektorokat, aláaknázták az utakat és telerakták meglepő aknákkal az épületeket. Az idegen harcosokról is kaptak információkat, akik a helyi ellenállókat egészítették ki. Az eligazítás szerint az ő támadási sávjukban*

találkozhatnak majd: szíriai, iráni, szaúdi, filipinó, olasz és csecsen ellenállói csoportokkal. Ezek a csoportok az információk szerint jól képzettek, jól felszereltek és ideológiailag motiváltak. A századparancsnokuk eligazítása szerint 30%-os veszteséggel lehet számolni az ilyen jellegű város harcnál a támadó részéről.

A felkelők részéről az „üss és fuss” (Hit and Run) taktikával számoltak, de tudták azt is, hogy elég felkelő van a városban ahhoz, hogy „mobil tartalékokat” használjanak a város egyes pontjainak megerősítésére, illetve rajtaütésekre, ellenlökések végrehajtására.

A sebesültek kiürítésével kapcsolatban, a MEDEVAC (Medical Evacuation) lehetőségét csak földi kiürítésre korlátozták, a városon belül túl veszélyes lett volna helikopterek alkalmazása.”³⁶

November 8-án 1900-kor 155mm-es tüzérségi előkészítés után, az Alpha század a 2-2nd INF-ből megközelítette a várost övező falat. A zászlóaljhoz rendelt műszaki csoportok átjárót nyitottak, amin keresztül az egységek meg tudtak indulni. A nyitáshoz használt Mine Clearing Line Charge (MCLC) azonnal be is indított 6db IED-t, amelyeket a védők a fal közelében helyeztek el. Az átjárón való áthaladásnál két aknafordítós M1A2 ment elől Sean Sims századossal, a századparancsnokkal³⁷.

Az RCT-7 élén haladó Alpha század (2-2nd INF), megerősítve az Alpha harcokosi századdal (2-63rd ARM³⁸), déli irányban szélesítette ki a területet, a következő 3 órában ez a két század folyamatos kontakban volt a védőkkel. A felkelők könnyűfegyverzettel rendelkeztek (kézifegyverek, RPG-k) és IED-eket használtak, az utcákról és a tetőről támadták a katonákat. David Bellavia

³⁶ House to House 63. old.

³⁷ uo. 14. old.

³⁸ ARM jelentése: ARMoured vagy ARMORED azaz páncélos általában harcokcsizó egységek.

³⁵ Donald P. Wright, PhD: The liberation of Fallujah, November 2004, 17. old

törzsőrmester a 2-2nd INF Alpha századának rajparancsnoka visszaemlékezésében leírja, milyen kifinomult védelmi állásokkal találkoztak mindjárt a falon történő áthaladás után. „...*A nap folyamán látható volt mennyire be voltak ásva a felkelők és a könnyörtelen 155mm-es zárótűz nélkül nagy veszteségeket kellett volna elszenvednünk. A pókháló szerűen elhelyezett védelmi állások, felül is fedettek voltak...*”³⁹ A 2-2nd INF többi katonája is hasonlókat tapasztalt, néhol egész épületek voltak elaknásítva C4-gyel, mint egy hatalmas IED. A felkelők felismerték, hogy az éjszakai sötétben az amerikai erők a toronyfegyverek nagy tűzerejét használva kombinálva ezt az éjjellátó képességükkel rombolják le egyik védelmi állásukat a másik után, így ők házról-házra menekülve (csatornákon és a tetőkön keresztül) vonultak vissza folyamatosan tűz alatt tartva a gyalogságot. David Bellavia visszaemlékezésében leírja, hogy az amerikaiak egy nagyon közvetlen és hatékony módszert fejlesztettek ki az ellenállás megszüntetésére: „...*amint a felkelők megtámadtak minket, és az AK-47 tüzre a (harcjárművek) lövegeivel válaszoltunk, aztán BOOM! Csend...*”⁴⁰ Ezt a taktikát használva a 2-2nd INF katonái mélyen benyomultak a városba és hajnalra túljutottak a kijelölt céljukon. A 10.sz. autópálya (másnéven MSR⁴¹ Michigan) egy jól felismerhető határvonal volt az északi és déli oldal között és egyben ez volt a művelet alatt a FRAN fázisvonal is⁴². Az északkeleti oldalról kitolt ellenállók

a 2-2nd INF előre nyomulása elől elkezdtek a város nyugati felébe özönlenni.

A nyugati támadási irányban, az RCT-1 lassabban haladt, ugyanis nehézségeik akadtak a vasúti töltésen az átjárónyitással. Ennek ellenére november 9-én 0200-kor már menetben voltak a város központja felé és a 2-7 CAV vette át az él vezetését. A 2-7 CAV gyors előrenyomulásba kezdett és az Alpha százada tankjaival elérte a Jolan Park-ot, a közelebbi támadási céljukat. Ahol ellenállásba ütköztek, ott hasonló eljárást alkalmaztak, mint a keleti oldalon harcoló társaik (CAS⁴³ és az M1A2 illetve Bradley-k főfegyvereinek a tüze). A városban a fő támadási irányból kivált a 2-7 CAV-ot addig követő 3-8 ARM Alpha százada ami egy keleti irányú elmozgást követően a párhuzamosan haladó úton vonult déli irányba a 2-7 CAV élével. Ezen a két párhuzamos úton gyorsan haladt előre a két Alpha század Fallujah szívébe.

Amint a 2-7 CAV Alpha százada elérte a Jolan Parkot, James Rainey alezredes, a harccsoport parancsnoka utasította a század tankjait, hogy nyomuljanak keresztül a nyílt terepen, míg velük harcjárműről szállt gyalogságot küldött. Tudta, hogy jelen helyzetben a győzelem kulcsa a gyorsaság és az agresszivitás, az ellenállás teljes megsemmisítése: „...*az ellenállók épp megpróbáltak kitérni az előre robogó tankok és Bradley-k elől, mikor az őket kísérő gyalogságunk már a nyakukban volt...*”⁴⁴ A november 9-én felkelő nap már a park területén találta a 2-7 CAV-ot, akik felkészültek az 1. tengerészgyalogos ezred 3. zászlóaljának a vonalaikon történő áthaladására, annak érdekében, hogy a támadás lendülete ne törjön meg.

³⁹ uo. 14. old.

⁴⁰ uo. 15. old.

⁴¹ MSR rövidítés, jelentése: Main Supply Route

⁴² A FRAN fázisvonal, azaz a 10.sz. út, mint támadási cél azért volt fontos, mert a koalíciós erők a várost kettészelő főút biztosításával megteremthették saját csapataik mozgásának szabadságát kelet-nyugati irányban, másfelől elérhették, hogy a várost akár keleti, akár nyugati irányban elhagyni szándékozó az ő általuk telepített ellenőrző-áteresztő pontokon haladjanak keresztül, így biztosítva a terrorista gya-

nús személyek kiszivárgásának megakadályozását a műveleti területről.

⁴³ CAS rövidítés, jelentése: Close Air Support, Közeli légitámogatás

⁴⁴ Donald P. Wright, Ph.D.: The liberation of Fallujah, November 2004, 18. old

5. ábra. Marlboro Marine

Az Al-Fajr művelet kigondolói 72-96 órát számoltak a város központjának eléréséig, ezzel szemben a gépesített ékek vezette támadók kevesebb, mint 43 óra alatt elérték a Fran fázisvonalat, meglepve ezzel a tervezőket. (5. ábra: Marlboro Marine) A gépesített ékek gyors előremozgása azt sem tette lehetővé, hogy a védők bárhol megvethessék a lábukat és hevenyészett védelmet alakíthassanak ki. Így folytatódhatott a tervezett déli irányú előremozgás.

A második napra a legtöbb manőver erő a kijelölt sávján belül, kijelölt zónájában a „keresd és pusztítsd el” (Search and Destroy) feladatot hajtotta végre. A városban maradt felkelők, már a harcdeztelább, tapasztaltabb fajtából kerültek ki, akik tudták, hogyan kell hatásosan kihasználni fegyvereik tűzét és a védelmi lehetőségeket. A 2-7 CAV Charlie századának parancsnoka, Cpt. Chris Brooke szerint a felkelők harcot kezdeményeztek a szűk utcákon és a megerősített épületeknél, folyamatos RPG tüzzel árasztva el az amerikai csapatokat. Az amerikai harcéljárások itt is hasonlóak voltak, gyors rámanőverezés az ellenséges védelmi állásra majd a toronyfegyverekkel lefogni az ellenfelet addig, amíg a 120 mm-es aknavetők vagy a 155 mm-es tüzérség, esetleg egy előretolt légiirányító által a célra vezérelt 500 pound-os bombával⁴⁵, meg nem semmisítették az állást. „...a

lehető legnagyobb úrmérettel támadtuk őket, amit az FSO⁴⁶-nk csak lekérhetett...ez biztosította a legnagyobb hatékonyságot.”⁴⁷

„...elképedtem és meghökkenem és mindig le leszek nyűgözve az amerikai harcosok önzetlenségén és hatékonyságán: tengerészek és gyalogosok, harckocsizók és lövészek...látni ezeket a fiúkat, amint átkutatnak épületeket ami tele van rosszfűkkel és ők tudják, hogy ott vannak, látni ahogy figyelnek egymásra és figyelnek a parancsnokaikra és mennek és mondják „A pokolba is, meg tudjuk csinálni!”... ők mentek épületről-épületre, tömbről-tömbre és győztek minden egyes ütközetben.”⁴⁸

Lt.col. James Rainey
2-7 CAV parancsnoka

III/B alfázis

Az első 5 nap „keresd és pusztítsd el” feladatai után a felkelők ellenállása kezdett megtörni. A harcok szórványossá váltak és a felkelők is nagyobb számban adták meg magukat. A hadsereg két megerősítő zászlóalja is az RCT-vel maradt a következő 8 napban, amikor is sikerült a várost megtisztítani és az 1st MARDIV felkészült a következő fázisra. Mialatt az RCT-k a vártnál jobban teljesítettek, fény derült néhány koordinációs problémára is a tengerészek és a hadsereg között. Ennek fő oka a hadsereg gépesített egységeinek gyorsasága volt a tengerészekkel szemben. Habár ez a gyorsaság zavarta össze a védők vezetés-irányítási rendszerét is, sokszor előfordult, hogy a hadsereg alakulatainak gyors manőverei közben a tengerészgyalogosok lemaradtak és ezáltal hézagok, rések keletkeztek, illetve biztosítás nélkül maradtak egyes szárnyak. Időnként a tengerészgyalogos pa-

sabban használt Mark 80 szériájú Mk 82-es típusú, irányítás nélküli 227 kg-os légibombák.

⁴⁶ FSO rövidítés, jelentéses: Fire Support Officer azaz Tűztámogató tiszti.

⁴⁷ Donald P. Wright, PhD: The liberation of Fallujah, November 2004, 18. old

⁴⁸ uo. 21. old.

⁴⁵ 500 lb bomba: az amerikai légierőben legáltaláno-

rancsnokok kénytelenek voltak megállítani a kapott gépesített egységek mozgását azért, hogy a tengerészek felzárkózhassanak rájuk. Ez a különbség a csapatok elé kitűzött különböző feladatokból adódhatott. Míg a hadsereg feladata az volt, hogy áttörve a védelmen, foglalja el a város kulcspontjait, addig a tengerészgyalogság feladata a területek teljes megtisztítása volt, ami lassú és aprólékos feladat. Egyéb problémák adódtak még a kommunikációval, a légi csapások lehívásával és koordinálásával, illetve a hírszerzési adatok megosztásával is, ami tovább nehezítette a műveletet. Ezeknek a gondoknak a kezelése olyan szintű integrációt okozott a tengerészgyalogság és a hadsereg között, amire a II. világháború óta nem volt példa. Egyes esetekben a tengerészgyalogosok kértek lefógó tüzet a tankoktól és a Bradley-ktől mielőtt rohamra indultak volna egy épület ellen, míg máskor a hadsereg kapott műszaki/utász alakulatokat a tengerészgyalogságtól, akik a falakon robbantott átjárókkal segítették a zászlóaljok támadásra induló gyalogosait.

Michael Shupp ezredes az RCT-1 parancsnoka szerint kitűnő volt az együttműködés a tengerészgyalogosok és a katonák között, valóban igaz volt rájuk „...one team, one fight...”

Az iraki hadsereg integrációja is könnyedén ment a műveletben, szemben az ép-

6. ábra. Házról-házra

rilisi műveletekkel, amikor is az egyik iraki egység megtagadta a harcot a művelet alatt. Az itt részt vevő mind a hat iraki zászlóalj nagyszerűen teljesített. Megtámadták és elfoglalták a számukra kijelölt célpontokat, átvizsgálták a szenzitív helyeket (mecsetek) és részt vettek a hírszerzési információk gyűjtésében is. Fontos szerepük volt még a körözött személyek elfogásában és kihallgatásában, ahogy abban is, hogy megállapítsák, az elfogott személy részt vett-e harcoló félként az ütközetben vagy nem.

A művelet sikere viszont nagy árat követelt november 7. és december 31. között (amíg a harcok teljesen elültek). Az amerikaiak 82 főt (76 fő tengerészgyalogost és 6 főt a hadseregtől) veszítettek, míg több, mint 600-an megsebesültek. Az áldozatok jórésze a tengerészgyalogosok közül kerültek ki, akik a házról-házra történő harcok nehezezték. A megközelítőleg 4500 fős védelemből az amerikaiak kb 2000 fő veszteséggel kalkuláltak és nagyjából 1200 főt ejtettek foglyul. Ezek a számok bár hatalmasak, mégis azt kell mondanunk, hogy rendkívül szerénynek számítanak, ha azt vesszük alapul, hogy a harc erősen beépített terepen zajlott. A jelentős tüzerő, amit a koalíciós erők használtak megmagyarázza azt a nagyarányú különbséget, amely a támadók és a védők veszteségei között alakult ki. A támadók több ezer tüzerési- és aknavetőgránátot illetve levegő-föld rakétát használtak fel, a védő ellenállását megtörni szándékozó városi harcok ez velejárója. Természetesen ez a masszív tüzerő felhasználás problémákat okozott, amint véget értek a műveletek és megkezdődött az újjáépítés fázisa. Természetesen a műveletek alatt a szövetséges csapatok igyekeztek elkerülni a felesleges, esetleg az infrastruktúra kulcspontjai elleni támadást, úgymint elektromos vezetékek, hidak az Eufráteszen vagy épp a vízellátás. Emellett készültek még a harcot követő IV. fázisra, aminek érdekében rengeteg élelmet, vizet és gyógyszereket hal-

moztak fel a városon kívül telepített Camp Fallujah-ban. A harcok végeztével a táborban készenlétben álló CIMIC csoportok és a tengerészgyalogság egy építő zászlóalja települt Fallujah városába és azonnal megkezdtek a CIMIC műveleteket és a helyreállítást/romeltakarítást. Más csapatok a megmaradt IED-k és UXO-k hatástalanítását kezdték meg, míg az amerikai követség Iraki Rekonstrukciós Irodája (IRMO) egy hosszútávú 12 millió USD értékű programot dolgozott ki a város rendbehozatalára. 6 héttel a támadás megindítása után megkezdődött a helyiek visszaköltöztetése, akik 2500 USD kárpótlásban részesültek az ingó és ingatlan tulajdonukban történt veszteségek enyhítésére. Szigorú ellenőrzések mellett az iraki és az amerikai erők megpróbálták megakadályozni a felkelők visszaszivárgását a városba. Ahogy Irak készült a 2005 januári választásokra, úgy Fallujah felszabadítása vált Irak szimbólumává a koalíciós haderő és az iraki kormányzat sikerének, akik képesek bármilyen akadályt elhárítani a fejlődés útjából⁴⁹.

Következtetések

A műveletek ilyen részletességű bemutatása feltétele annak, hogy helyes következtetéseket vonhassunk le napjaink városarcaival kapcsolatban. Donald P. Wright műve részletesen végigvezet minket a tervezéstől a végrehajtáson át a konszolidációs időszakig. A műveleti elgondolás a klasszikus városarc sémájára épült rávetítve a helyi környezeti aktualitásokra. **A felkészülés időszakában** a csapatok időt kaptak az **együttműködés megszervezésére** és alapvető **begyakorlások** végrehajtására, a **logisztikai** elem megkezdte és időre be is fejezte a kurrens **készletek felhalmozását** összhangban a várható nagyobb anyagigénnyel. **A végrehajtás fázisaiban**

az aleggységek **elfoglalták** támadó állásaikat vagy épp blokkol **pozíciójukat**. A támadás sikere az átjárók nyitása után a gépesített erők gyors rohamán múltott. **A támadó erők** É-D-i tengelyen haladva **irányokban támadtak**, a megfelelő oldalbiztosításokkal. **A követő** tengerészgyalogság **erők** kapták az **épületek megtisztításának** feladatát. Itt került fel a **koordináció fontossága**, amikor is az élen lévő erők elszakadtak a főerőktől. A végrehajtás második felében a megszerzett területeket zónákra osztották. Egy-egy szakasz/század kapott egy-egy zónát és ott megkezdte a terület teljes megtisztítását. Az **új-jáépítés fázisában** a terveknek megfelelően a CIMIC és építő aleggységek alkalmazásával megkezdtek a **helyiek „szívéért” folytatott műveleteket** is. Amit alapvetően látnunk kell a fentiekből, azok a következők:

1. Nem „úszhatjuk” meg a katonáink jelenlétét a konfliktusövezetekben⁵⁰. Ebből kiindulva pedig fel kell készülnünk műveletek végrehajtására erősen beépített környezetben is.
2. Növelnünk kell a katonáink egyéni és aleggység kötelékben végrehajtott kiképzéseinek intenzitását, kifejezetten városi környezetben. A bonyolult műveleti környezet szükségessé teheti a csapatok irányításának decentralizálását. Század-, zászlóaljharccsoportok kell, hogy alkalmasan egy homogén egységet a vezetés

⁵⁰ Mark Milley vezérezredes: “It took the infantry and the armor and the special operations commanders to go into that city, house by house, block by block, room by room, to clear that city,” he said. “What I’m telling you is there’s a myth out there that you can win from afar. To impose your political will on the enemy typically requires you, at the end of the day, to close with and destroy that enemy up close with ground forces.”

<https://www.armytimes.com/news/your-army/2017/07/27/milley-future-wars-will-be-long-theyll-be-fought-on-the-ground-and-spec-ops-wont-save-us/> Online, Letöltve: 2017. 09. 23.

⁴⁹ uu. 19–23. old.

terén.⁵¹ Az alacsonyabb szinteken is fel kell készítenünk a beosztott parancsnokokat az önálló feladatvégrehajtásra és döntéshozatalra. A cél az kell, hogy legyen, hogy a beosztottak tisztán lássák és jól értelmezzék a parancsnok szándékát. A lehető legmagasabb szinten kell tartanunk a konvencionális haderő kiképzettségét. Használhatunk, sőt használunk is kell a különleges műveleti erőket, de ők nem képesek a háborúkat önmagukban megnyerni.⁵²

3. Az egyéni felkészítések mellett, időt kell szakítanunk az összefegyvernemi begyakorlásokra is. Még itthon fel kell készítenünk az állományt a más harcoló és harctámogató csapatokkal való együttműködésre. A gyalogos tiszteknek tudniuk kell egy harcokcsizó fejével gondolkodniuk és fordítva. A katonáknak ismerniük kell a másik alegység képességeit, fegyverrendszereinek hatásosságát, gyengeségét.
4. Folyamatosan vizsgálunk kell más nemzetek ilyen irányú tapasztalatait és azok feldolgozásával kell új manővereket begyakorolni vagy éppen a már meglévőket frissíteni. Ahogy azt Fallujahnál is láthattuk, megnövekedett a precíziós fegyverek szerepe és itt nem feltétlenül kell mindig

a „méregdrága” lézerirányított vagy GPS vezérelt eszközökre gondolnunk. Mint olvashattuk, jelentős szerepe van a jól felkészített mesterlövész csoportok alkalmazásának. Kézenfekvő a harcjárművek fegyvereivel támogatott manőverek begyakorlása. Érdekes elgondolás a hangtompítós fegyverek alkalmazása a szakaszokon belül keverten is.⁵³

5. A mi világunkban naponta érik egymást a technológiai újítások és ne feledjük azt sem, hogy a mi katonáink már az „Y” generáció tagjai, ugyanúgy ahogy jövőbeli ellenfeleink is azok lesznek. Ha ezt vizsgáljuk, láthatjuk, hogy míg Fallujahban 2004-ben nem volt nagyon jellemző, addig Moszulban 2017-ben már mindennaposá vált a civil életben is beszerezhető technikai újítások militarizálása, pl drónok használata felderítésre, zavarásra, kisebb támadások végrehajtására.⁵⁴ Emellett fel kell ismernünk, hogy a veszteségeink csökkentése érdekében hol alkalmazhatóak katonai környezetben hol napjaink technológiai fejlesztései.⁵⁵

Összességében elmondható, hogy a cikkem jó alapja lehet a téma körüljárására, de napjaink gyorsan változó környezetében a tapasztalatokat naprakészen kell tartanunk, hogy a kiképzés-felkészítés rendszere jó irányba haladjon. A következőkben tervezem még a

⁵¹ Mike Milley vezérezredes: That might look like company- or battalion-sized operational units, he added, but it wouldn't mean doing away with brigades and divisions.

<http://www.armytimes.com/news/your-army/2017/03/21/milley-future-conflicts-will-require-smaller-army-units-more-mature-soldiers/> Online, Letöltve: 2017. 09. 23.

⁵² Mark Milley vezérezredes: “There’s a myth that you can just throw Special Forces at it and it works – it’s magic dust,” he said. “It’s great, but winning wars is not in their job jar, by themselves.”

<https://www.armytimes.com/news/your-army/2017/07/27/milley-future-wars-will-be-long-theyll-be-fought-on-the-ground-and-spec-ops-wont-save-us/> Online, Letöltve: 2017. 09. 23.

⁵³ Egy érdekes cikk az amerikai haderő ilyen irányú begyakorlásairól: <http://www.militarytimes.com/news/your-military/2017/06/27/the-new-stealth-infantry-how-suppressors-will-change-battlefield-tactics/> Online, Letöltve: 2017. 09. 23.

⁵⁴ <http://www.thebaghdadpost.com/en/story/7651/Video-ISIS-drones-target-civilians-in-Mosul-s-right-bank> Online, Letöltve: 2017. 09. 23.

⁵⁵ Mark Milley vezérezredes említi a katonai konvojok automatizálásának lehetőségét is, mint egy lehetséges fejlesztési irány. <http://www.armytimes.com/news/your-army/2017/03/21/milley-future-conflicts-will-require-smaller-army-units-more-mature-soldiers/> Online, Letöltve: 2017. 09. 23.

2016/2017-es év szíriai és iraki eseményeinek vizsgálatát is illetve az ukrainai események behatóbb tanulmányozását, fókuszálva az orosz beavatkozásra és az orosz eljárások tanulmányozására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Staff Sergeant David Bellavia with John R. Bruning: House to House
Free Press, New York, 2007

Donald P. Wright, PhD: The liberation of Fallujah, November 2004
Combat Studies Institute Press, US Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth, Kansas

John Keegan: Az iraki háború
Európa Kiadó, Budapest, 2004

<http://www.armytimes.com/news/your-army/2017/03/21/milley-future-conflicts-will-require-smaller-army-units-more-mature-soldiers/> Online, Letöltve: 2017. 09. 23.

<http://www.thebaghdadpost.com/en/story/7651/Video-ISIS-drones-target-civilians-in-Mosul-s-right-bank> Online, Letöltve: 2017. 09. 23.

<http://www.militarytimes.com/news/your-military/2017/06/27/the-new-stealth-infantry-how-suppressors-will-change-battlefield-tactics/> Online, Letöltve: 2017. 09. 23.

<https://www.armytimes.com/news/your-army/2017/07/27/milley-future-wars-will-be-long-theyll-be-fought-on-the-ground-and-spec-ops-wont-save-us/> Online, Letöltve: 2017. 09. 23.

<https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2008/onpoint/chap08-07.htm> Online, Letöltve: 2017. 09. 21.

<http://index.hu/kulfold/fj6308/> Online, Letöltve: 2017. 09. 21.

[\[must-be-ready-to-fight-in-megacities/\]\(http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm#terulet\) Online, Letöltve: 2017. 09. 22.](https://www.defensenews.com/digital-show-dailies/ausa/2016/10/05/army-chief-soldiers-</p>
</div>
<div data-bbox=)

<http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm#terulet> Online, Letöltve 2017. 08. 22.

http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/urbanization/the_worlds_cities_in_2016_data_booklet.pdf Online, Letöltve: 2017. 08. 13.

Képek forrásjegyzéke

1. ábra: Irak térkép
<http://www.military.com/daily-news/2014/11/08/on-10th-anniversary-of-2nd-battle-of-fallujah-veterans-remember.html> Online, Letöltve: 2017. 09. 26.
2. ábra: A támadás kulcspotjtjai
http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/pop_ups/04/middle_east_enl_1099932781/html/1.stm Online, Letöltve: 2017. 09. 26.
3. ábra: A támadás előtti csoportosítás struktúrája
https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2008/onpoint/chap08_16.htm Online, Letöltve: 2017. 09. 21.
4. ábra: Csapatok elhelyezkedése a támadáshoz
<http://www.talkingproud.us/Military/FallujahIntro/FallujahThoughtsofFew/FallujahThoughtsofFew.html> Online, Letöltve: 2017. 09. 26.
5. ábra: Marlboro Marine
<https://www.dailykos.com/stories/2014/5/2/1296396/-Anniversary-of-a-broken-covenant> Online, Letöltve: 2017. 09. 26.
6. ábra: Házról-házra
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b6/US_1stCavDiv_Fallujah%2C_Nov_12%2C_2004.jpg Online, Letöltve: 2017. 09. 26.

DR. VARGA ISTVÁN SZÁZADOS: A NEMZETKÖZI HADIJOG KIALAKULÁSA

„A jog bizonyos társadalmi kihívásokra jött létre. Mivel az emberi természet nagyjából egyforma, ezért minden közösségnek hasonló problémákkal kell szembenézni. Általánosan megfogalmazva: az embereket rá kell bírni arra, hogy bizonyos magatartásokat tanúsítsanak, másoktól pedig tartózkodjanak. Az e kihívásra adott válaszok azonban nem mindig egyformák. Bonyolítja a helyzetet, hogy az emberi természet egyetemes jellemzőin túl az emberek által kialakított társadalmi szerveződések már jelentős helyi (vagy regionális) különbözőségeket mutatnak. Alapvetően három megoldási kísérletet különíthetünk el.

A) A nyugati (szekularizált) társadalmak professzionizált jogalkotást és jogalkalmazást fejlesztettek ki; a jog formálisan elkülönül más szféráktól (vallás, erkölcs), ezekkel csak a politikai jogalkotáson keresztül érintkeznek.

B) Más kultúrákban (például muzulmán országok) a vallási előírásokkal fonódik össze a jog (ezek adják kötelező erejét és jelentős részben tartalmát is).

C) Léteznek olyan közösségek is, ahol a viták rendezése nem előre lefektetett szabályok alapján történik, hanem az érintettekre bizzák a legjobb megoldás megtalálását (a Távol-Kelet hagyományos közösségi rendje). Ebben az esetben már az is kérdéses, hogy beszélhetünk-e jogról.¹

A hadijog fejlődése a nyugati eszmék és a nyugati kultúra alapjaira épült, azon bontakozott ki. A gyarmati rendszer miatt nem kellett számításba venni a nemzetközi konfliktusok színterén a kulturális, vallási és jogalkotási különbségeket, mivel Törökország kivételével nem volt más olyan állam, amely különbséget mutatott volna kulturálisan vagy vallásilag, ugyan is a tényezőként nem szereplő területek vagy gyarmatként, valamelyik nyugati hatalom belső igazgatása alá tartoztak, vagy nem képviseltek jelentős tényezőt a nemzetközi színpadon. Még így is, hogy relatíve egy kultúrkörhöz tartozóan bontakozott ki a nemzetközi hadijog, annak kialakulása egy lassú folyamat volt és többnyire – szemben egyes jogágakkal – csak kullogott az események után, és a mai napig mozgásban van.

A jog és a háború

A háborúskodás jogának fejlődése már az ókorban elkezdődött, viszont ezen a jogterületen egy lassú és általában utólagos szabályozásról beszélünk.

Az egyiptomiaknál jelent meg először az a jelenség, hogy a legyőzötteket rabszolgasorba taszították. A rabszolgák értéket képviseltek. A művelteket, a művészeket képzettségüknek megfelelően alkalmazták, a többiekkel végeztették a legnehezebb, legpiszkosabb munkákat. Itt már ráébredtek arra, hogy a legyőzötteket „civilizáltabb” módon is fel lehet használni. A görögöknél ismertek voltak a hadicselek, ők vezették be először a védett intézményeket, például nem

¹ Kondorosi Ferenc: *A világ végveszélyben? A nemzetközi jog új kérdései*, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó (2008) 128-129.

lehetett a templomokba menekülőket bántani, illetve védelemmel élveztek a hadikövetek.

Időszámításunk előtt az 1. században Manu, indiai uralkodó írott törvénykönyvében jelentek meg először hadviselésre vonatkozó szabályok. „*A földművelőt megölni, a mezőket felégetni, a fákat kiirtani tiltva volt. Templomokat és az emberek otthonait feldúlni a törvény még ellenséges területen sem engedte meg. Nem volt szabad megölni az ellenséget, ha kegyelmet kért, vagy ha önként meghódolt, ha nem volt felvértezve, és ha aludt. A lovon ülő katona nem támadhatta meg a gyalogost, és egyik sem azt, akinek fegyvere összetört, aki gyászban volt vagy megsebesült. A harceszközök közül a harcosnak nem volt szabad használni a fűrészt, mérgezett vagy égő (tüzes) nyilatokat. A meghódolt területen lévő ingó dolgok szabad zsákmányt (préda) képeztek. Manu törvénye e részben az ókor általános felfogását vezeti be. Az ellenség tulajdonában talált kocsik, lovak, elefántok, továbbá a föld terményei és a nők egyaránt a zsákmányba tartoztak. Az arany és ezüst a királyt illette. A törvénykönyv említést tesz még a szövetségekről, a beavatkozásról és a semlegességről is.*”² Már Manunál tisztelet és sértetlenség övezte azokat az embereket, akik a sérülteket ápolták, gyógyították.

Az ókor igazi nagy hadijoggal foglalkozó népe a római volt. A rómaiak hadikultúrája igen fejlett volt. Követték az igazságos háborúskodás elvét³, viszont kiprovokálták a háborút, mindig kerestek egy causus bel-

lit. Ami nem is volt igazán nehéz, mivel a rómaiak pökhendi követeket, úgynevezett fetiálisokat küldtek az idegen törzsekhez, hogy szerződést kössenek, vagy átadják a hadüzenetet. A követek megsértése vagy az őket ért atrocitások elegendőnek számítottak Róma megsértéséhez. A római jog szerint az számított igazságos háborúnak, ha a háború indításának szabályait, illetve a hadüzeneti formákat betartották. Kiemelkedően alkalmazták a hadiköveteket, a kémeket, valamint nagyon komolyan vették a tűzszünet megsértését. „*A barbárokkal jogilag bármit lehetett tenni. Joguk megengedte a mezei termények elpusztítását, a városok lerombolását, a víz elzárását, a magánvagyon zsákmányolását. Foglyaikat mindazonáltal nem ölték le. Akiket közülük ki nem váltották, sem ki nem cserélték, azokat részint megtartották, mint nyilvános rabszolgákat, részint rabszolgának adták fel őket.*”⁴ Ez alól csak a legyőzött nép vezetője volt kivétel, akit nyilvánosan, a diadalmenet után kivégeztek.

A Nyugatrómai Birodalom bukása után, a háborúskodás jogának fejlődése több évszázadra leállt, sőt visszafejlődött, mivel a népvándorlásban érintett népek hozták magukkal a maguk zsákmányszerző, többnyire megsemmisítő és rabszolgasorba döntő kultúrájukat. Az egyházi hatalom mellett a világi hatalomra is szert tett római katolikus egyház megszilárdulásával újra megjelent a hadviselés enyhébb szabályozása. A nyugati népek között a pápa volt a béke követe, valamint egy idő után már igyekeztek megóvni a civil lakosság testi épségét is. Ezzel szemben a muzulmánokkal vívott háborúban, a hitetlenekkel nem lehetett érintkezni, kivéve a békekötést. A muszlim hadifoglyok két alternatíva közül választhattak: szolgaság vagy halál. Ezzel szemben, abban az időben a muzulmán vallás felvilágosultabbnak volt

² Almási Ferenc: *A hadijogról*, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó (1990) 14.

³ A háború viselésére és a hadjáratok folytatására a Szenátus adhatott csak felhatalmazást. A rómaiak, a hadüzenet jeleként, annak a törzsnek a területére, amellyel háborút kívántak viselni, átdobtak egy dárdat ezzel jelezve szándékukat. A birodalom növekedésével ez a cselekmény már kivitelezhetlenné vált, viszont hogy megtartsák a berögzült szokásokat, ezt a szertartásos dárdatétést a forum romanumon vitték végbe.

⁴ Almási Ferenc: *i.m.* 15.

nevezhető, mivel ők a muzulmán hitre áttérteket felszabadították, valamint adó ellenében a leigázott népek tovább gyakorolhatták vallásukat.⁵ Ebben az időben jelent meg a lovagi harcmodor és vele együtt a lovagi becsület. A lovagi szolgálat abban az időben a nemesek kiváltsága volt. Ők – magukat is megvédvé – kidolgoztak egy olyan elvrendszert, amely szerint éltek életüket, illetve ami alapján teljesítették szolgálatukat a hadjáratokban. A lovaggá válás a hosszú tanulás követően a lovagi esküvel vált teljessé. A lovagi becsület és így a lovagi adott szó akkor többet jelentett bármilyen írott szerződésnél.

A lovagi kor hanyatlásával, a központosításokkal és az abszolút monarchiák megjelenésével megjelentek az állandó hadseregek. Ezen haderők kiképzése, együtttartása, illetve alkalmazása bizonyos szabályok lefektetését kívánta meg. „*A nemzetközi jogban ekkortájt – először a harmincéves háborút (1618–1648) befejező vesztfáliai békében⁶ – nyert elismerést a hatalmi egyensúly, illetve az államok egyenjogúságának elve.*”⁷ A hadseregek megszervezésében és a hadviselésben megjelentek azok a reformok, amelyek a világon több évszázadra megeremtettek az európai országok (kivéve az Oszmán Birodalmat, amely a harmincéves háborúból is kimaradt) katonai erejének hegemoniáját. Az állandó zsoldos hadseregek fenntartása, illetve a sorozás intézményének megjelenésével megjelentek a kiképzési rendszerek, valamint a rögzített harcéljárások. Az európai hadseregek hasonló felépítése és fegyvernemei új szintre emelték a háborúskodás művészetét. A hasonló metodikák lehetővé tették, hogy a hadviselés és a hadi cselekmények lefoly-

tatásának szempontjából megjelenhettek a kétoldalú egyezmények. Ezek a szerződések tartalmazták azokat az alapvető szabályokat, amelyeket a feleknek minimálisan be kellett tartaniuk a háborúskodás folyamán. A pusztítás mellett nagyobb hangsúlyt kapott a könnyörület is. Az uralkodók ráébredtek arra, hogy a sebesültek ápolásával csökkenthetővé válhat a veszteség. A harctéri segítségnyújtás egyre szakszerűbbé vált. „*1487-ben állították fel a katonáorvosi értelemben vett első tábori kórházat a Malagát ostromló spanyol hadsereg sebesülteji számára. A XVI. század végi német szabályzatok szerint a katonák zsoldjából levont garasokból kellett a csapatkórházakat fenntartani. Az egészségügyi ellátást az ugyancsak zsoldosként felfogadott borbélysebesztek végezték. IV. Henrik francia király uralkodása idején jelent meg az első szabályzat (1591) a sebesültek ellátásáról. 1571-től tudunk állandó tábori főorvosról, akihez a kisebb egységekhez szerződötített felcserek, borbélyok felügyelete tartozott. A helyben gyógyítás mellett előtérbe került a sebesültek kezelésre való hátraszállítása. Az ellenfél sebesülteiről és azokat gyógyító orvosokról szerződésben először Tournay belga vár feladásánál (1581) gondoskodtak.*”⁸ „*1692-től maradt fenn az első, részletes, hosszú távú megállapodás a hadifoglyokra. I. Lipót német császár és magyar király kötötte XIV. Lajos francia királlyal. Ebben kölcsönösen kötelezték magukat az emberes bánásmódra, s arra, hogy egy adag kenyert adnak naponként a hadifoglyoknak, fekvőszalmájukat minden héten felújítják, és a foglyokat rangfokozat és szám szerint két-hetenként kicserélik.*”⁹

A szabályozás kiterjedt a tengeri hadviselésre is. Az állandó hadseregek megjelenését nem követte egyből a flották megjelenése. Bár az országok rendelkeztek hajókkal, szá-

⁵ Almási Ferenc: *i.m.* 16-17.

⁶ A vesztfáliai békeszerződés volt az első olyan nemzetközi dokumentum, amely megrajzolta Európa térképét és az államoknak méretüktől függetlenül egyenjogúságot biztosított.

⁷ Almási Ferenc: *i.m.* 18.

⁸ Almási Ferenc: *i.m.* 18-19.

⁹ Almási Ferenc: *i.m.* 19.

muk nem volt számottevő illetve nem volt elég ahhoz, hogy a háborúkat jobban kiterjesszék. Megjelentek a kalózlevelek. A tengeren a legfontosabb kérdés a zsákmányjog volt. A fő cél ugyanis az ellenség kereskedelmének és utánpótlásának az ellehetetlenítése volt. A kérdés pedig eléggé tisztázatlan volt a tekintetben, hogy mi legyen azzal az áruval, amely az ellenséghez tartozik, de semleges hajón utazik, vagy mi van akkor, ha a hadban álló hajó semleges árut szállít? Ez a dilemma és a semleges hajók zaklatása, valamint a később megerősödött brit flotta túlkapásai miatt 1780-ban Katalin orosz cárnő kiadta a fegyveres semlegeségi nyilatkozatot. „*Oroszország nyilatkozata kimondotta, hogy a semleges hajók szabadon hajózhatnak a hadviselő felek partvidékein. Meghatározta a hadi dugárú fogalmát s kijelentette, hogy semleges hajón, a hadi dugárú kivételével, az ellenséges áru is védve van. A blokádnak kötelező voltát pedig a semlegesekre csak azon esetekben ismerte el, ha az illető kikötő tényleg körül volt zárva.*”¹⁰ A nyilatkozathoz a legtöbb nagyhatalom csatlakozott. A XVII. század végén megjelentek az első kórházhajók is a francia flottánál.

Ius ad bellum

A XIX. századtól egyes uralkodókban megérett az a gondolat, hogy a fokozatosan kifinomuló fegyverek és harceszközök elterjedése miatt nemzetközi egyezményekben próbálják megadott keretek közé szorítani azok használatát, valamint hogy lassítsák a fegyverkezési versenyt. Több vezető rájött arra, hogy ha már a fegyverekhez kell nyúlni, akkor az valamilyen rögzített keretek között történjen. Bár nem egyik napról a másikra, de tudatosult, hogy a háborúnak egyre több áldozata van, akiket meg kell védeni. Ilyenek

voltak a civilek, a foglyok, a sebesültek, a bizonyos javak, stb.

A nemzetállamok megszületésével a háborúskodás joga erős korlátok közé került. Az uralkodók kezükbe vonták a háború indításának valamint a béke megkötésének a jogát. Ez bár csekély mértékben visszaszorította a fegyveres konfliktusokat, mégis mindig a háború maradt az utolsó eszköz az érvek palettáján az uralkodók kezében. Egyetlen gátat csak az államok közötti kétoldalú egyezmények jelentettek. Az első igazán komolyabb korlátozás 1907-ben született, a Drago-Potter egyezmény, amely megtiltotta azokat a fegyveres konfliktusokat, amelyeket pénztartozás címén indítottak¹¹. „*A Nemzetek Szövetsége Egyezségokmánya az elsőként tiltotta meg a háborúindítást bizonyos esetekben, azt jogsértésnek minősítette és nemzetközi jogi szankciókkal látta el. Az Egyezségokmány alapján jogos háború megindítására akkor van lehetőség, ha ez egy olyan állam ellen történik, amely az első támadó lépést tette. 1928-ban a Kellogg-Briand paktumban az államok lemondanak a háborúról, mint a nemzetközi viták rendezési módjáról*”¹². A paktum értelmében minden

¹⁰ Ferenczy Árpád: *A semlegesség elmélete*, Budapest, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda (1907) 22.

¹¹ A napóleoni háborúk után főleg a spanyol és portugál gyarmatok a dél-amerikai kontinensen kivívták függetlenségüket. Az új és önálló latin-amerikai országok nagyon gyorsan eladósodtak és emellett fizetésképtelenné is váltak. Az európai államok emiatt többször is indítottak csapatokat az adósság behajtása végett, mint például 1861-1865 között Mexikó ellen vagy 1902-1903 közötti időben Venezuela ellen. Ezt az egyezményt, amelyet a 1907-s hágai konferencián terjesztettek elő, Drago argentin külügyminiszter dolgozta ki és Potter amerikai külügyminiszter terjesztette elő. Az amerikai kormányzat örömmel fogadta a kezdeményezést, mivel az összhangban volt a Monroe elvvel, és így végleg ki tudták űzni az európai nagyhatalmakat az amerikai kontinensről, valamint elérték, hogy a kontinensen ők lettek a vezető hatalom.

¹² A paktum, bár hatalmas előrelépésnek számított, mégsem teljesítette a hozzá fűzött reményeket. Ezt bizonyítja például a szovjet- finn háború, vagy Len-

*háború nemzetközi bűncselekmény kivéve a védelmi és szankcióháborút.*¹³

Az ENSZ Alapokmányának 2. cikk (4) bekezdése fogalmazza meg az erőszak tilalmát, valamint megszabja azokat a szűk kereteket, amelyek között háború indítható és a háború jogszerű. És mikor jogszerű? Az Alapokmány 51. cikke értelmében: *„Alapokmány egyetlen rendelkezése sem érinti az Egyesült Nemzetek valamelyik tagja ellen irányuló fegyveres támadás esetén az egyéni vagy kollektív önvédelem természetes jogát mindaddig, amíg a Biztonsági Tanács a nemzetközi béke és biztonság fenntartására szükséges rendszabályokat meg nem tette. A tagok az önvédelem e jogának gyakorlása során foganatosított rendszabályukat azonnal a Biztonsági Tanács tudomására tartoznak hozni és ezek a rendszabályok semmiképpen sem érintik a Biztonsági Tanácsnak a jelen Alapokmány értelmében fennálló hatáskörét és köteleességét abban a tekintetben, hogy a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása végett az általa szükségesnek tartott intézkedéseket bármikor megtegye.*¹⁴ Egyszóval önvédelemről lehet beszélni mindaddig, amíg az ENSZ nem biztosítja a tagállam védelmét. A másik eset, amikor az Alapokmány 43-48. cikke alapján maga az ENSZ, illetve az államok a Biztonsági Tanács felhívására alkalmaznak jogszerűen erőszakot.

gyelország lerohanás. A Nürnbergi perben, az egyik vádpont a béke ellen bűncselekmény volt, amelynek alapját képezte ez a paktum. Egy fontos momentum mégis volt, a paktum beemelésre került az ENSZ chartájába.

¹³ Ádány Tamás Vince - Almási Ferenc - Baller Barbara – Bartha Orsolya – Géczy Balázs – Harai Dénes – Hegedűs Zoltán – Horváth Csaba – Kussbach Erik – Rátkaikai Balázs – Törő Csaba – Varga Réka: *A fegyveres összestűközések joga*. Budapest, Zrínyi Kiadó (2009). 23-24.

¹⁴ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya (www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/186) (Letöltés ideje: 2016. 08. 14.)

Ius in bello

A ius in bello nem mást jelent, mint a háború folyamán alkalmazott jogot. Mint ahogy már korábban leírtam, a nemzetállamok, valamint a nemzeti hadseregek felállításával megjelentek a kétoldalú egyezmények a háború során betartandó szabályokról. A ius in bello-nak két ága van. Az egyik a hágai-, a másik a genfi egyezmények rendszere.

A hágai egyezmények rendszere

A hágai jog a háborúban alkalmazandó szabályokra vonatkozik. Története a XIX. század derekáiig nyúlik vissza. *„Az amerikai polgárháború (1861-1865) kitörésekor Lincoln elnök felkérte Francis Lieber harvardi jogászprofesszort, hogy készítsen el egy olyan szabályzatot az unionis-ta erőknél, amelynek révén egyértelművé válik minden katona számára, hogy milyen elveket kell betartania a déliekkel való küzdelemben. Az 1863-ban kibocsátott Lieber-kódex (General order n° 100.) túlnyomórészt az államközi háborúra vonatkozik, de utolsó, X. fejezete a polgárháborúkra.*¹⁵ *„A Lieber-kódexben egyszerű megfogalmazásban jelennek meg a humanitárius nemzetközi jog alapkérdései: a kombattáns kategóriája és feltételei, a hadifogoly jogai, a perfidia, azaz a hadi álnokság bűncselekménye, az elfoglalt területeken a megszálló hatalom jogai és kötelezései stb.*¹⁶

A XIX. század végen Európában gőzerővel beindult a fegyverkezés. Új fegyverek, fegyvernemek jelentek, mint a léghajók, a repülőök, a gáz, a sorozatlövő fegyverek, stb. A hadi költségvetések igen megemelkedtek, ami egyenesen utat nyit egy új konfliktushoz. A béke és a korlátozás elősegítése végett II. Miklós orosz cár felkérésére a németalföldi

¹⁵ Kovács Péter: *Nemzetközi közjog*. Budapest, Osiris Kiadó (2011) 1239.

¹⁶ Kovács Péter: *i.m.* 1239.

kormány megrendezte az első hágai békekonferenciát 1899. május 18-án. A konferencián 26 állam vett részt egyenlő szavazati joggal. A konferencián több bizottságot hoztak létre, ahol a három fő bizottság a következő javaslatokat készítette elő.

Az első bizottság három nyilatkozatot dolgozott ki:

1. nyilatkozat a fojtó vagy mérges gázokat terjesztő lövedékek tiltásáról;
2. nyilatkozat az emberi testben ellapuló vagy könnyen szétmenő lövedékek tiltásáról;
3. nyilatkozat az első ötévi időtartamra a léggömbökről lövedékek és robbanóanyagok indításának tiltásáról.

A második bizottság egyezményt dolgozott ki a szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól.

A harmadik bizottság pedig a nemzetközi viták békés rendezéséről létrejött egyezményben szabályozta a jószolgálatot, a közvetítést, megteremtette a választott bírások intézményét, valamint létrehozták az állandó választott bíróságot.¹⁷

A második hágai konferenciának az összehívását Theodore Roosevelt elnök szorgalmazta, aki az európai hatalmak közül II. Miklós személyében talált támogatásra. A II. hágai konferenciát újra a németalföldi kormány hívta össze 1907. június 15-ére. Ez a konferencia már négy hónapig tartott, és azon negyvennégy állam vett részt. Ezen a békekonferencián tizenhárom egyezményt dolgoztak ki:

- „1. *Egyezmény a nemzetközi viszályok békés elintézéséről.*
2. *Egyezmény a szerződéses követelések behajtása végett igénybevett fegyveres erő alkalmazásának korlátozásáról.*

3. *Egyezmény az ellenségeskedés megkezdéséről.*

4. *Egyezmény a szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól, a hozzáméltelt Szabályzattal, de az utóbbiban foglalt 44. Cikk¹⁸ nélkül.*

5. *Egyezmény a semleges hatalmak és személyek jogairól és kötelességeiről szárazföldi háborúban.*

6. *Egyezmény az ellenséges kereskedelmi hajókra vonatkozó elbánásról az ellenségeskedés kitérőkor.*

7. *Egyezmény a kereskedelmi hajók átalakításáról hadihajókká.*

8. *Egyezmény a tenger alatti önműködő ütköző aknáknak elhelyezéséről.*

9. *Egyezmény a bombázásról tengeri haderővel háború idején.*

10. *Egyezmény a Genfi Egyezmények elveinek alkalmazásáról a tengeri háborúra.*

11. *Egyezmény a tengeri háborúban gyakorolt lefoglalási jog egyes korlátozásairól.*

12. *Egyezmény a semleges Hatalmak jogairól és kötelességeiről a tengeri háborúban.*¹⁹”

A nemzetközi zsákmánybíróság felállításáról szóló egyezményt Anglia elutasító magatartása miatt nem erősítették meg.

A hágai egyezmények igen hangzatosak voltak, viszont azokat már az első világhábo-

¹⁷ Almási Ferenc: *l.m.* 34.

¹⁸ Több nemzet, köztük az Osztrák-Magyar Monarchia a Szabályzat 44. cikkét nem erősítette meg, így az egyezmény a nélkül lépett az adott országokban hatályba. A 44 cikk a következőképpen hangzik: *Tilos a hadviselő félnek a megszállott terület lakosságát arra kényszeríteni, hogy a másik hadviselő fél hadseregéről vagy védelmi eszközeiről felvilágosításokat adjon.*

¹⁹ 1913. évi XLIII. törvénycikk az első két nemzetközi békeértekezleten megállapított több egyezmény és nyilatkozat becikkelyezése tárgyában (<https://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7239>) (Letöltés ideje: 2017. 09. 13.)

rúban több állam is felrúgta. Ilyen volt például az első német gáztámadás Yper-nél 1915. április 22-én, vagy amikor az ötéves hadiléggömbökről szóló korlátozást már nem erősítették meg. A hágai egyezmények több nyitott kérdést is hagytak, amelyekre bár igyekeztek az államok valamiféle megoldást találni, egyes esetekben sikerült, viszont túlnyomó többségében nem.

Ezek közül az első volt az 1909-ben Londonban összehívott konferencia, amely a tengeri hadviselés nyitott kérdéseire próbált választ találni. Bár az egyezmény soha nem lépett hatályba, mégis szokásjogi szinten nagy eredményeket ért el. Folytatásként az 1928. évi havannai tengeri semlegességi egyezmény pontosította a II. hágai konferencián elfogadott XII. egyezményt.

A tengeralattjárók megjelenésével egy újabb terület nyílt a még nem szabályozott harceszközök területén. Ennek keretében a 1937. évi londoni jegyzőkönyv volt hivatott, amely előírta, hogy a tengeralattjárók is kötelesek betartani a tengeri hadviselés szabályait. Ez a szabályozás már a második világháborúban megbukott, és mai napig nem született új.

A következő nagy probléma a légi hadviselés szabályozása, amely szintén a mai napig problémákat okoz. A klasszikus hágai szabályok csak a léghajók, hadiballonok alkalmazását szabályozták öt évre, és azt sem újították meg a részes felek. A levegőben közben megjelentek a repülőgépek, és az országok megkezdték az új eszköz katonai alkalmazását. A tüzérő és a teljesítmény növekedésével ezek a harceszközök igen hatékonyá váltak az égi fronton, valamint egyre alkalmasabbak lettek szárazföldi célpontok támadására. Időszerűvé vált a további szabályozás. E témakörben született meg az 1923. évi hágai légi hadviselési szabályzattervezet, amely csak szokásjogi szinten lépett életbe.

A XX. század végének egyik jelentősebb hágai dokumentuma, amelyet mai napig is

felülvizsgálunk és folyamatosan javítanak, az az 1980. évi genfi egyezmény egyes hagyományos fegyverek eltiltásáról a mellékelt jegyzőkönyvekkel. Ez egy keretegyezmény, amelynek ma már 103 tagja van, és azt ötévente felülvizsgálják. Az egyezmény azért született meg, hogy megpróbáljanak gátat szabni azoknak a hagyományos fegyvereknek, amelyek az alkalmazásuk során válogatás nélkül egyaránt veszélyesek mind a katonákra, mind a polgári lakosságra.

A genfi egyezmények rendszere

A genfi folyamatok és egyezmények – a humanitárius jog – már nem a fegyverek alkalmazását szabályozzák, hanem a háború áldozatait próbálják védeni, nekik segíteni. Az állandó hadseregek megjelenésével a fegyverek „tökéletesevével” egy fegyveres összecsapás egyre több áldozatot szedett. A katonák többsége nem a harceszközök alatti veszítette el életét, hanem a csaták alatt megsérült és az ellátatlanságba, vagy a nem megfelelő ellátásba halt bele. A hadviselő felek egyre nagyobb igényt támasztottak ennek a területnek valamilyen szabályozása felé.

Dominique-Jean Larrey báró és francia katonatorvos – a triage²⁰ rendszert megalapozója – 1792-ben, egyedülálló újjáépítésként seregtestében megszervezte a gyors járművekkel felszerelt mozgó mentőszolgálatot, amelynek az volt a feladata, hogy az ellenséges ágyútűz alóli területekről kihozzák a sebesülteket nemzetiségre és rangra való tekintet nélkül, akik így szakszerű ellátást kaphattak.

A solferinói ütközet jelentette – 1859. június 24. – az első komoly előrelépés a háború áldozatainak védelme érdekében. Henry Dunant, svájci üzletember, üzleti tárgyalást kívánt folytatni III. Napóleonnal, aki az

²⁰ trier (fr) = válogatni, szortírozni

osztrák-piemonti háború miatt Itáliában tartózkodott. Dunant „azon a napon érkezett Castiglione della Peivébe, amikor ott a közelben vívták a solferinói csatát. Amikor a város megtelt sebesültekkel és kiderült, hogy az orvosi ellátás nem kielégítő, mi sem volt természetesebb Dunant számára, mint hogy segélycsapatok szervezésével igyekezett enyhíteni a szenvedést. E cselekedete tökéletesen megváltoztatta az életét. A Solferinói emlék kiadása rövid dicsőséges szakaszt nyitott Dunant életében. Sokan lelkesen magukévá tették kezdeményezését, hogy gyakorlott önkéntesekből egyesületek alakuljanak minden országban a sebesültek ápolására. Nagy érdeklődést keltett az a javaslata is, hogy nemzetközi egyezményekkel szabályozzák a sebesültek jobb, emberibb ellátását. Dunant sok európai fővárosba elutazott. Minden ajtó megnyílt előtte, sok befolyásos személlyel tárgyalt. Közismert emberré vált. Aktivitása 1863-ban és 64-ben érte el a tetőpontot. Az emberek szervezkedni kezdtek, bizottságok alakultak, konferenciákat tartottak, és miközben valóra kezdtek válni Dunant kezdeményezései, az alatt ő maga fokozatosan félreállt és átadta helyét a gyakorlati embereknek.”²¹

„1863 februárjában összeült Genfben az úgynevezett „ötök tanácsa” – Dunant és négy másik tekintélyes genfi vállalkozó –, mely októberre tető alá hozott egy háromnapos nemzetközi konferenciát. Az október 29-én elfogadott alapokmány értelmében aztán Svájc és még 14 európai állam tagságával létrejött a Sebesülteket Segélyező Nemzetközi Bizottság. Az üléseken résztvevő országok megegyeztek arról, hogy – kormányzati segítséggel – otthon felépítik a segélyszervezet alacsonyabb szintjeit, és a későbbi konfliktusok során mind a sebesült katonákat, mind a betegápoló önkénteseket semlegesnek, ezáltal sérthetetlennek tekintik majd. A biztonság érdekében

²¹ Vöröskereszt Budapest (http://www.voroskeresztbp.hu/content_11-hu.html) (Letöltés ideje: 2017. 09. 14.)

a harctéri orvosok és ápolók megkülönböztető jelzést kaptak; ez lett a ma is jól ismert vörös kereszt, amit a svájci zászló inverzéből hoztak létre.”²² A Sebesülteket Segélyező Nemzetközi Bizottságból alakult meg 1864. augusztus 22-én a Nemzetközi Vöröskereszt.

1864-ben már tíz cikket fogadtak el az Első Genfi Egyezményben, amelyben is az egyik legfontosabb előírás az volt, „hogy a sebsült vagy beteg katonákat össze kell szedni és ápolásban kell részesíteni tekintet nélkül az állampolgárságára.”²³ Az egyezmény kötelezi a feleket a sebesültek vagy betegek ápolására tekintet nélkül annak rangjára vagy nemzetiségére, valamint előírta az egészségügyi alakulatoknak a megkülönböztető jelzés, a vöröskereszt viselését mind az embereken, mind az épületeken és járműveken. A gyakorlati alkalmazása egy kicsit dőcögösen indult, mivel nem minden európai állam lett annak azonnal részese, viszont egy idő után csatlakozás nélkül is alkalmazni kezdték a felek az elveket.

„Genfben 1906-ban az 1864. évi helyébe lépő egyezményt kötötték, amely részletesebben szabályozta a sebesültek, betegek helyzetét, az egészségügyi alakulatok védettségét, egyértelműen rögzítette, hogy az elfogott katonai hadifogoly, tiltotta a védett státussal és védett jelvényt viselő visszaélést. A védett jelvény továbbra is a vöröskereszt volt az egyezményben, de Törökország arra irányuló fenntartása nyomán, hogy ő a vörös félholdat fogja használni, az államok gyakorlata ezt egyenértékű megkülönböztető jelzésként elfogadta.”²⁴

1929-ben már negyvenegy állam részvételével tovább szabályozták a sebesültek és

²² Tarján M. Tamás: 1864 augusztus 22. Megalakul a Nemzetközi Vöröskereszt (http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1864_augusztus_22_megalakul_a_nemzetkozi_voroskereszt/) (Letöltés ideje: 2017. 09. 14.)

²³ Almási Ferenc: i.m. 41.

²⁴ Kovács Péter: i.m. 1243.

betegek helyzetét, valamint a hadifoglyokkal való bánásmódot. A hadifoglyok elhelyezése és státusza, valamint ellátása ezek után javulni kezdett, amire a második világháborúban már voltak pozitív példák. Ilyen újítás volt a testi és lelki gondozás, ellátás, levelezés, kapcsolattartás a családdal, Vöröskereszt általi ellenőrzés, segélycsomagok, stb.

A második világháború pusztítása, a civil lakossággal és a foglyokkal szemben alkalmazott bánásmód miatt az államok vezetői elkövetkezettnek látták az időt arra, hogy mindenkire és mindenre érvényes, a civil lakosságot és a hadifoglyokat védő egyezményeket fogadjanak el. 1949-ben a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának javaslatára 61 állam képviselői Genfben április 21. és augusztus 12. közötti konferencián fogadták el azokat az egyezményeket, amelyeket ma a genfi egyezmények alapjainak tekintünk. A résztvevő államok a következő egyezményeket fogadták el:

I. A hadra kelt fegyveres erők sebesültjei és betegek helyzetének javításáról szóló egyezmény;

II. A tengeri haderők sebesültjei, betegek és hajótörtek helyzetének javításáról szóló egyezmény;

III. A hadifoglyokkal való bánásmódról szóló egyezmény;

IV. A polgári lakosság háború idején való védelméről szóló egyezmény.²⁵

A második világháború pusztításai nem kímélték a kulturális örökségeket sem. A kulturális javak megőrzése végett született egy vegyes jellegű jog, ami bár Hágában fogalmazódott meg, az mégis túlnyomó részt humanitárius szabályokat tartalmazott az 1954.

évi, a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelméről szóló egyezmény.²⁶

A XX. század második felében a konvencionális hadviselés szabályai szerint folytatott háborúk lassan háttérbe kezdtek szorulni. Egyre ritkábbá vált az ország-ország elleni háború. Az 50-es évektől változás állt be a fegyveres cselekmények terén. A koreai háború után egyre jobban teret nyert a gerilla-hadviselés. Több kisebb helyi, államon belüli polgárháború robbant ki. Az 1949-es genfi egyezmények nem tartalmaztak részletes szabályokat ezekre az új harcjelzősokra. A polgári lakosság sokkal kiszolgáltatottabb lett a harcoknak, mivel azokat többnyire a falvakban és a környező földeken vívták. Az ENSZ és az ICRC megpróbált megtenni mindent annak érdekében, hogy a polgári lakosságnak minél több jogi védelmet nyújtson a konfliktusokban. „*A VKNB 1971-ben kormányszakértői konferenciát hívott össze, melynek négy bizottsága megvitatta az alábbi kérdéscsoportokat:*

I. A betegek és sebesültek, hajótörtek védelme.

II. A nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelme és a gerilla-hadviselésben alkalmazandó szabályok.

III. A polgári lakosság védelme az ellenségeskedésekből származó veszélyek ellen, és a harcosok magatartásának szabályai.

²⁵ Forrás: 1954. évi 32. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben, az 1949. évi augusztus hó 12. napján kelt nemzetközi egyezményeknek a Magyar Népköztársaságban való törvényerejéről

²⁶ Ezen egyezmény megsértéséért Ahmad al-Mahdi ellen indult egyedül eljárás. A hágai Nemzetközi Büntetőbíróság 2013. január 13-án kezdte meg vizsgálni, hogy mi történt Timbuktu megszállása alatt. 2015 szeptemberben vádat is emeltek al-Mahdi-t ellen, akit a Niger kormány adott ki Hágának. A per 2016 augusztus 22-én kezdődött, ahol al-Mahdi mindent bevallott. Az ítélethirdetésre szeptember 27-én került sor, ahol al-Mahdi kilenc évet kapott. (Forrás: Hágai Nemzetközi Büntetőbíróság hivatalos weboldala. www.icc-cpi.int/mali/al-mahdi, letöltés időpontja: 2017.09.14-én.)

*IV. A hatályos jog alkalmazásának erősítése célzó intézkedések.*²⁷

Az elkövetkező években lefolytatott tárgyalások, illetve a különböző javaslatok eredményeként születtek meg a genfi egyezmények kiegészítő jegyzőkönyvei 1977-ben. A nagyobb terjedelmű I. Kiegészítő Jegyzőkönyv a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szól. A II. Kiegészítő Jegyzőkönyv, a nem nemzetközi fegyveres összeütközésekre vonatkozik. „Az I. Kiegészítő Jegyzőkönyv legnagyobb érdeme, hogy lényegi előrelépést eredményezett a hadviselés szabályaiban, engedélyezett módszereiben és eszközeiben, valamint a polgári lakosságnak a háború idején történő védelmében. Ez utóbbi jelentőségét külön ki kell emelnünk, hiszen napjaink fegyveres összeütközéseinek áldozatai főként a polgári lakosság köréből kerülnek ki. A jegyzőkönyvben három általános érvényű szabályt fogalmaztak, illetve erősítettek meg. Először is, hogy az összeütköző felek joga a hadviselés módszereinek és eszközeinek kiválasztásában nem korlátlan. Másodszor tilos olyan fegyvereket (...) és hadviselési módszereket alkalmazni, amelyek természetüknél fogva felesleges sérüléseket okoznak. Végezetül azt hogy a polgárok és polgári objektumok nem lehetnek a támadás célpontjai.”²⁸ „A II. Kiegészítő Jegyzőkönyv az első olyan egyetemes szerződés, amely – a nem nemzetközi fegyveres összeütközés esetén – kizárólag az egyén védelmével és az erőszak alkalmazásának korlátozásával foglalkozik. A II. Jegyzőkönyv lényeges kiegészítője az 1949. évi Genfi Egyezmény közös

3. cikkének, amely korábban az egyetlen, az ilyen helyzetekre alkalmazható előírás volt.

A II. Kiegészítő Jegyzőkönyv az 1974-77. évi konferencián beterjesztett eredeti tervezetnél jóval rövidebb lett, mindössze 28 cikket tartalmaz. Kevesebb és általánosabb jellegű rendelkezései mégis mérföldkőnek tekinthetők a polgárháborúk áldozatainak védelmében. Mindenek előtt azért, mert részletesen felsorolják azokat az alapvető jogokat és jogi garanciákat, amelyek valamennyi, a fegyveres összeütközésben közvetlenül nem, vagy a továbbiakban már részt nem vevőkre, valamint a szabadságukban gátolt személyekre vonatkozik. A jegyzőkönyv sokkal tovább megy, mint az emberi jogok általános védelmét tartalmazó legfontosabb nemzetközi instrumentumok.”²⁹

A III. Kiegészítő Jegyzőkönyv 2006. június 19-én lett aláírva Genfben. Magyarországon a 2006. évi LXXVIII. törvénnyel került kihirdetésre. A Jegyzőkönyv technikai kérdésként a megkülönböztető jelzéseket szabályozza.

Összefoglalás

Ahogy az a tanulmány elején is elhangzott, a hadijog fejlődése tehát továbbra is mozgásban van. Minduntalan új kérdésekre kell választ adni. Ilyen például az ötödik generációs hadviselés, amelynek szabályozása még várat magára. Vagy olyan esetekre is választ kéne találni, hogy mi a helyzet, amikor egy terrorista szervezet állammá nyilvánítja magát, akkor az ellenük indított fegyveres konfliktus esetén milyen jogot kell alkalmazni? Illetve feltehetjük azt a kérdést is, hogy a mai kor aszimmetrikus hadviselésében hol a helye a nemzetközi hadijog szabályainak?

²⁷ Almási Ferenc: *i.m.* 52.

²⁸ Szimpózium az 1949. évi Genfi Egyezmények 1977. évi két Kiegészítő Jegyzőkönyve elfogadásának 25. évfordulója alkalmából, Budapest, Kiadja a Magyar Vöröskereszt, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága Budapesti Regionális Képviselőtének támogatásával (2003) 8.

²⁹ Szimpózium az 1949. évi Genfi Egyezmények 1977. évi két Kiegészítő Jegyzőkönyve elfogadásának 25. évfordulója alkalmából *i.m.* 9.

HADTÖRTÉNELEM

DR. B. STENGE CSABA:
SÚLYOS HATÁRINCIDENSEK CSEHSZLOVÁKIA
ÉS MAGYARORSZÁG KÖZÖTT
1938. OKTÓBER–DECEMBERÉBEN¹
2. RÉSZ

1938. október 7. Esztergom-nyugat

1938 őszén a második súlyos határincidens két nappal a kacagópusztai esetet követően történt Esztergom és Párkány térségében. A felelős ez esetben is egy öntörvényűnek mutakozó magyar századparancsnok volt. A fennmaradt és rendelkezésre álló források – az 1938. október 17-én keltezett kivizsgálási jegyzőkönyv, a résztvevők kitüntetési felterjesztései és helyi információk² – feltárással elég részletesen be lehet mutatni ezt a határincidenst is mind a mozgatórugók, mind pedig az eseménytörténet tekintetében.³

A határincidens eseménytörténete

A 2/III. gyalogzászlóalj csévi (Piliscsév) kitelepülésekor a 2/7. gyalogszázad parancsnoka, Rácz János főhadnagy⁴ az ottani főjegyzőtől

arról értesült, hogy több polgári személy – főleg újságírók – átmentek az esztergomi Mária Valéria hídon Párkányba, és azon keresztül az ettől északra fekvő Nána községbe, ahol elbeszélésük szerint csehszlovák katonákat már nem láttak, csak pénzügyőröket. Rácz ugyanígy a csévi főjegyzőtől hallotta azt is, hogy a nánai főjegyző és főbíró is átjöttek a határon Esztergom vármegye alispánjához és kérték, hogy tegyen valamit, mert a csehszlovák csapatok kiürítették a községet.

Ezeknek a híreknek a hatására Rácz főhadnagyban megérlelődött az elhatározás, hogy az október 6-ai, Esztergomtáborba, állomáshelyére történő bevonulását követően még a 7-ére virradó éjjel átkel a Dunán. Célja volt, hogy meggyőződjön az állítások valóságtartalmáról, és hogy megszállja a párkányi hídfőt, a közeljövőben bevonuló csapataink átkelésének biztosítására. Október 7-én este vacsora után a tisztí étkezdében alantós tisztjeinek és tisztjelöltjeinek egy része – dr. Keresztes András tartalékos hadnagy, Imre József és Inokai István karpaszományos címzetes őrmesterek – előtt felvetette tervét, majd annak részleteiről is tárgyalt. Az ehhez szükséges csónakok keresésére motorkerékpárral elküldte Keresztest és Inokait. Keresztes hadnagy Esztergom városában, az ott állomásozó

¹ A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

² Esztergomban kiemelendők a témával kapcsolatban Bélay Iván kutatásai, lásd erről HM HIM HL TGy. 3770.

³ Az elkövetkezendőkben – ha az eltérő forrás külön nincs jelölve – az események menete a kivizsgálási jegyzőkönyv alapján kerül ismertetésre: HM HIM HL Vkf. 1938. 1. oszt. 3406/eln.

⁴ Rácz János (Kiskunfélegyháza, 1911. január 25.–Budapest, 1984. április 5.) 1933. augusztus 20-án került hivatásos gyalogos hadnaggyá avatásra, főhadnaggyá 1937. május 1-el nevezték ki. Avatásától 1937. szeptember végéig Piliscsabán, az 1/III. határőr-zászlóalj-

nál szolgált, ezután helyezték át Esztergomtáborba, a 2/III. gyalogzászlóaljhoz. 1938-at követő katonai pályafutását lásd később a főszövegben.

utászoknál történő érdeklődés közben össetalálkozott Kolossváry Imre ezredessel, a 2. gyalogezred parancsnokával, akinek a tervről jelentést tett, és aki az akció végrehajtását kifejezetten megtiltotta. Ezt a csónakkereső útról eredménytelenül visszatért Keresztes jelentette is Rácz főhadnagynak.

Időközben az egy szlovák nyelven beszélő katonát kereső Rácz főhadnagy megemlítette a tiszti étkezdében dolgozó Gulyás József tizedesnek és Magyar András őrvezetőnek. Ők azonnal, önként jelentkeztek a vállalkozásban való részvételre, és egyúttal előkerítették Sugárdi József gyalogost is, aki beszélt szlovákul. Gulyás és Magyar polgári ruhába öltöztek, míg Sugárdi egy felöltőt vett fel az egyenruhájára. Ezek után éjfél tájban Rácz főhadnagy bement a 7. század elhelyezési körletébe és felébresztette a legénységet. Őket maga köré gyűjtötte, majd buzdító szavak kíséretében – melynek nagyobb nyomatékot adandó kétszer is a levegőbe lött – tájékoztatta őket átkelési szándékáról. Ezt követően – a vizsgálati jegyzőkönyv szerint – megkérdezte legénységét, hogy kik vállalkoznak a követésére. Erre a mintegy 120 fő közül – akik abban a hiszemben voltak, hogy az akció felsőbb parancsra történik – 9-10 fő kivételével mind lelkesen csatlakoztak. Rácz ezután újra felszólítást intézett alárendeltjeihez, figyelmeztetvén őket, hogy a családosok, és akiknek veszítenivalójuk van, gondolják meg jól, és lépjenek vissza, mert lehet, hogy nem térnek vissza. Ezután alárendeltjei közül több jelentkezőt félreállított, és végül négy szakaszba beosztott, 100 főnyi létszámú, négy golyósóróval, kézi lőfegyverekkel, 4-5000 db tölténnyel, sisakkal és gázálarccal felszerelt századával a tábornok éjféli után egy órával elhagyta. Az eseménytörténet további ismertetése előtt itt fontos megjegyezni, hogy a vizsgálati jegyzőkönyvben foglaltaknak ebben a kérdésben részben ellentmondanak a helyi források. Egy visszaemlékezés szerint az egyik később elesett katona – Szabó József – egyáltalán nem akart

jelentkezni a vállalkozásra, mert nem sokkal későbbre tervezte az esküvőjét. Azonban a visszaemlékezőnek Szabó bajtársai később azt állították, hogy nőtlen mivolta miatt századparancsnoka ennek ellenére Szabó Józsefet is elvitte magával. Ráadásul a helyi, kórházi iratokban szereplő részletadatok alapján a sebesültek közül öt fő nős volt, ez sem azt jelzi, hogy a családosokat kímélni igyekezett volna előljárójuk.⁵

A visszamaradók közül kijelölt napos tizedesnek Rácz főhadnagy kifejezetten megtiltotta, hogy távozásuk céljáról bárkinek is beszéljen. Így nem tudott arról például a 2/III. gyalogzászlóalj parancsnoka, Hárskuty Lajos százados sem. A századparancsnok Esztergomtáborból északi irányban elindulva csoportját a vasúti átjárón át a dorogi bányavállalat dunai szénrakodó telepére vezette és ott rejtőztette. Ő maga ezt követően néhány emberével csónak keresésére indult. A közelben egy csónakházat erőszakkal feltörték, onnan egy nagyobb, 6-7 fős csónakot és egy – csoportos átkelési célra nyilvánvalóan alkalmatlan – kisebb kajákat elvittek a Nyárosi-szigetet határoló Duna-ághoz. Egy további, parthoz kikötött csónakot alárendeltjei vittek oda. Eközben érkezett meg motorkerékpáron újabb csónakkereső újtjáról Inokai karp. c. őrmester. Inokai jóllehet talált csónakot, mégis a parancs ellenére elrendelt vállalkozás meghiúsítása érdekében nemleges jelentést tett előljárójának, akihez egyúttal odavezetett egy határőr járőr is. A határőrök jelentették, hogy a túlsó part erősen meg van szállva a cseh-szlovák csapatok által. Rácz fhdgy. azonban – láthatóan feldúlt idegállapotban – a járőr jelentését figyelemre sem méltatta. Ezt követően Inokai – hogy az időt húzza a világozásig – jelentkeztet a feladatra, hogy a táborból kézigránátokat hoz. Egyben kérte, hogy Rácz fhdgy.

⁵ HM HIM HL TGy. 3770.

az átkelést addig halassa el. Inokai két óra elteltével tért vissza, addigra a század átkelésre kijelölt csoportjának zömét a csónakokkal már átszállították a Nyárosi-sziget északi részére. Közben a második, szigetre átszállított csoport után a nagy csónakot átvitték a Duna fő ágának oldalára, és miután azt ott vízre bocsátották, hét fő beszállt, és észrevétlenül áteveztek a csehszlovák oldalra. Onnan ketten (Sugárdi és Steininger gyalogosok) a csónakot visszahozták, öt fő pedig (Gulyás tizedes, Magyar örvezető, Krecs, Szilágyi és Wellisch gyalogosok) két golyószóróval és megfelelő mennyiségű lőszerrel odaát maradtak, ahol igyekeztek megszállni a közeli magaslatot. (Gulyás kitüntetési felterjesztése szerint nem egyszer, hanem kétszer kelt át a folyón civil ruhában – először csak felderítés céljából –, és második alkalommal maradt ott, de ez lehet elírás is.)⁶ A visszatérő Sugárdi és Steininger csónakját a Duna sodrása elnyomta, és az átkelési helytől csak néhány száz méterre érték el a partot. Itt a csónakból mindketten kiszálltak, és a segítségükre siető dunai hajósok által rendelkezésükre bocsátott két csónaknál, két-két dunai hajós segítségével feleveztek az átkelési ponthoz. Ugyanekkor érkezett ki a kis Duna-ág Nyárosi-szigettel szemben lévő partjára a 2/III. gyalogzászlóalj segédtisztje (aki Inokaitól értesült a tervezett akcióról), és aki egy Kalkó Gyula vezérkari őrnagy által aláírt parancsot is hozott, mely utasította a századot az azonnali bevonulásra. A parancs tartalmát a Duna-ágon átkiabálva hozták Rác tudomására, aki azt nyugtázta, azonban nem hajtotta végre. Rác főhadnagy ezzel egy időben kapta Sugárdi gyalogos jelentését a túldalalon észleltekről, majd a visszavonulás helyett az átkelést rendelte el. Tette ezt annak ellenére, hogy ekkorra már a túlparttól is eldördültek az első lövések, miután nyilvánvalóan felfedezték Gulyás átkelt csoportját. Rác főhadnagy magához vett

egy golyószórót és beszállt a polgári hajósok egyik csónakjába. A kivizsgálási jegyzőkönyv szerint a csónakba szállva önként csatlakoztak hozzá hatan. Mikor elindultak, már meglehetősen világos volt. Ezt követően 5-10 perccel még egy csónak indult el az északi part felé. Miután a második csónak is elhagyta a Duna középvonalát, az első pedig már csak mintegy 20 méterre volt a túlsó parttól, az északi parttól mindkét csónak erős géppuskatűzetet kapott. A tüzet a csónakokban ülők, illetve dr. Keresztes hadnagy vezetésével a Nyárosi-szigeten maradt szakaszok igyekeztek viszonzni. Az első csónakban a géppuskatűzben Krikszán gyalogos súlyos – valószínűleg a tüdejét érő – mellkaslövést kapott, majd ezt követően a vízbe zuhant. Csakhamar megsebesült a golyószóróval tüzelő Rác főhadnagy is, aki a mellkasát ért sebesülést követően még több lövést leadott, majd a golyószórót a csónakban hagyva a vízbe ugrott. Végül fél karral úszva a Nyárosi-szigettől mintegy egy kilométerre keletre ért partot a saját oldalán, miközben Párkány felől folyamatosan lőtték rá. Ebből a csónakból még Sugárdi és a sebesült Somogyi gyalogosok – utóbbi a reumája ellenére – ugrottak a vízbe. Sugárdi ereje fogytával hamarosan visszamászott, míg Somogyi a csónakba kapaszkodva és mellette úszva, sebesült bajtársait mentve azt a saját partra irányította.⁷ Ebben a csónakban kapott még sebet Kann és Leskó gyalogos is. Utóbbi nem életveszélyes fejlövést kapott: Sugárdin kívül még egy fő maradt épen a csónakban tartózkodó katonák közül.

A második csónak kapta a legjobban fekvő, legpontosabb és legerősebb tüzet, melynek következményeként ketten meghaltak benne: Szabó gyalogos fejlövéstől azonnal, és Krist hajó kormányos is halálos sebet kapott. A többiek zöme: Vigh karp. c. tizedes, Márki, Ungár, Skultéti és Szabadi gyalogo-

⁶ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 259. sz.

⁷ HM HIM HL Kit. 1 doboz, 708. sz.

sok 2-3 végtag- és mellkaslövéstől súlyosan megsebesült. A magyar katonai jelentésben zavarosan szerepel itt két polgári halott. Egy név nélkül, „állítólag vízbe esett” hajós és egy a csónakban maradt, aki halálos lövést kapott. Ő „Anton Krust” névvel szerepel, azonban ő valójában nem idegen állampolgár volt, hanem az 53 éves Krist Antal paksi hajókormányos. Másik polgári halott nem szerepel a helyi kórházi és az állami halotti anyakönyvi feljegyzésekben, pedig a nevének nyoma kellett volna, hogy legyen, ha lett volna még egy áldozat. Véleményem szerint az osztráknak jelzett hajós nem halt meg, sőt részt sem nagyon vehetett az akcióban. Már mint a Harmadik Birodalom állampolgárát kevéssé valószínű, hogy ilyesmire kényszeríthették volna, a halála pedig nagyobb médianyilvánosságot kapott volna, és politikai következményei is lettek volna. Úgy gondolom, Krist neve tévesen szerepel idegen alakban, mint Anton Krust, és valójában ő volt az egyetlen polgári áldozata az akciónak, csak a neve kétféle írásával „duplázódott” meg a polgári áldozatok száma. Helyi források is két halott hajósról emlékeznek név nélkül, egy helyi visszaemlékezés szerint az „osztrákot” fellobogóztattak hajón vitték el, azonban ha ez így lett volna, a neve is szerepelne a helyi feljegyzésekben: a fellobogóztott hajón valójában Krist holttestét vitték haza, Paksra.⁸

Ez a második csónak is – zömében magatehetetlen, súlyosan vérző sebesültekkel – a saját partra sodródott. A csónakokban lévők mentésével kapcsolatban ki kell emelni a 2. gyalogezred ezredorvosát, dr. Abaházy Istvánt. Ő a géppuskatűz hallatán, parancsot be sem várva a Duna partjára sietett, és ott a Sobieski-emlékmű közelében, kiteve magát az esetleges ellenséges tűznek is, előbb egyedül, majd egy Bartus György nevű polgári személy segítségével mentette a két csó-

nakban hányódó súlyos sebesülteket, akiket biztonságba helyeztetett és a legrövidebb időn belül az esztergomi városi Kolos kórházba szállíttatott. Így hét fő elvérést sikerült megakadályoznia (Abaházy hőstettéért Signum Laudist kapott).⁹

A túlpartra átkelt öt fő közül egy fő elesett, a többi négy fő – lőszerük elfogyta után – fogásba esett, ketten közülük sebesülten. A két golyószórójuk is ott maradt, és csehszlovák kézbe került. A kétségkívül rendkívül bátor csoport harcáról Gulyás utólagos kitüntetési felterjesztése azt írja, hogy „A parttól elszorítva, a kilátástalan helyzet dacára vitézül 13 órán keresztül – míg a lőszerük el nem fogyott – hősiessé harcoltak, s a cseheknek [tüzüket] a lakosság bemondása szerint 18 halotlat és több teherautó sebesültet okozott.”¹⁰ Az itt megfogalmazottak közül azonban mind az ellenállás időtartama, mind pedig a csehszlovák félnek okozott veszteségek nagyságrendje erős kritikával kezelendők, mert szinte kizárt, hogy olyan mennyiségű lőszer vitték volna magukkal, mellyel 13 órán át ki tudtak volna tartani. Az esetlegesen az ellenfélnek okozott veszteségekkel kapcsolatban pedig már Kacagópuszta vonatkozásában kitértem az ilyen bemondásokkal kapcsolatos problémákra. Fontos megjegyezni ezzel kapcsolatban, hogy a csehszlovák erők hivatalos forrásaik szerint ezen a napon sem veszítettek ellenséges behatásra egyetlen halottat sem.

A 2/7. gyalogszázad átkelésre gyülekező, Nyárosi-szigeten lévő maradékát reggel bevonultatták Esztergomtáborba.

A korabeli, helyi sajtóból érdemes még a határincidens utólagos – már az első bécsi döntést követő – két rövidebb említését idézni:

⁹ HM HIM HL Kit. 1 doboz, 1. sz., Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek), 1939/3. 8. o., ill. TGy. 3770. Abaházy Signumját is hadiszalagon a kardokkal adományozták, ahogy az összes többi, a tanulmányban jelzett Signum Laudist is.

¹⁰ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 259. sz.

⁸ HM HIM HL TGy. 3770.

„Az esztergomi cserkészek megtudták, hogy a múltkori átkelési vállalkozás egyik elesett hős katonája a párkányi temetőben van eltemetve (az átkelt Krecs Józsefről van szó – szerző), kivonultak a sírjához, amelynek keresztje nem is volt látható a rengeteg virágtól és koszorútól. A sírnál megható ünnepélyt rendeztek a cserkészek. A parancsnok hazafias beszédet mondott, a Hymnust énekelték, majd a kürtös búcsúszót fújt.

A párkányiak elmondották, hogy Halottak napján feltűnő nagy kegyelettel áldoztak a párkányiak a sírnál az elesett magyar katona emlékének. A sok hervadó virág és a sok gyerityamaradvány, amely széles karéjban veszi körül a sírt, ma is bizonyítja ezt. A csehek igen haragudtak ezért a párkányiakra és nagyrészt ez is okozta azt, hogy még szombaton (november 5-én – szerző) este sem hagyhatták el a párkányiak lakásukat és hogy Párkányban a honvédek átkelése előtt csak alig pár órával tűzhették ki a magyar nemzeti zászlót.¹¹

Az tény, hogy a csehszlovák államvédelmi őrség állományában sok magyar etnikumú személy teljesített szolgálatot, akik nyilván-

valóan az első adandó alkalommal átálltak volna. Ennek ellenére forráskritikával kezelendő a felbolydult párkányi helyőrségre való korabeli visszaemlékezés egy része, az incidens második említése a helyi sajtóban:

„Nagy érdeklődéssel hallgattuk azt, amit a pár héttel ezelőtti dunai átkelést célzó vállalkozásról beszélnek.

– A véletlenen múltott akkor, hogy az az egypár hős magyar fiú elfoglalja Párkányt. Ha a következő állásba kerülnek, akkor nyert ügyük van. Abban ugyanis már magyarok voltak, akikben segítőkre akadnak. Így is óriási ribilliót csináltak a csehek között. A réműlet nagy volt. Őrült módra robogtak a békés utcákon a cseh autók, harci kocsik (sic!), futkostak a csehek.¹²

Csehszlovák oldalról a szinte teljesen egyoldalú összecsapás lényegi részét az államvédelmi őrség érsekújvári székhelyű 28. zászlóaljának (parancsnok Karel Jahelka alezredes) párkányi alegységei vívták, a zászlóalj Ladislav Jetel pénzügyőr felügyelő vezette szakasza verte vissza az átkelési kísérletet (az egyik géppuskát maga Jetel kezelte).¹³

Magyar veszteségek

Halottak:

Név és rendfokozat	Halál helyszíne, ideje, oka	Megjegyzés
Krecs József gyal.	1938. október 7. Esztergom NY	a túlparton esett el, Párkányban eltemetve
Krizsán Vince gyal.	1938. október 7. Esztergom NY 5 h gp. tűz	csónakban érte a halálos lövés, a Dunába esett, Érsekújváron eltemetve
Szabó József tart. gyal.	1938. október 7. Esztergom NY 5 h gp. tűz	csónakban fejlövés, Esztergomban eltemetve
Krist Antal hajókormányos (civil)	1938. október 7. Esztergom 5:30 h gp. tűz	csónakban mellkaslövés, Pakson eltemetve

¹¹ A magyar honvédség dicsőséges bevonulása Párkányba. In: Esztergom és vidéke, 59. évf. 86. sz. 1938. november 10. 2. o.

¹² Beszélgetés a párkányiakkal. In: Esztergom és vidéke, 59. évf. 87. sz. 1948. november 13. 3. o.

¹³ Marek (2004), 120–121. o. Az államvédelmi őrség 28. zászlóaljának parancsnoksága az első bécsi döntést követően Nyitra téra települt vissza.

Mindhárom hősi halált halt katonát ez esetben is posztumusz a Magyar Nagy Ezüst Vitézségi Éremmel tüntették ki.¹⁴

Sebesültek: Rácz János fhdgy., Vigh Gáspár Pál karp. c. tiz., Magyar András őrv. (fogságba is esett), Kann (Kaán) Pál, Kémeri Ferenc, Leskó Lajos, Márki Dezső, Skultéti Gyula, Somogyi József, Szabadi Antal, Szilágyi László (fogságba is esett), Ungár Béla gyalogosok.¹⁵

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a sebesültek közül két fő, Ungár és Kann izraelita volt. 1938–39-ben az izraelita felekezetű katonák még fegyveres szolgálatot teljesítettek a magyar honvédségben, jelentős számban részt is vettek a határincidensekben és Kárpátalja visszacsatolásában is: 1939 márciusából két fő izraelita hősi halott honvédet is be tudtam azonosítani.¹⁶

Fogságba estek: Gulyás József tiz., Magyar András őrv. (sebesülten), Szilágyi László gyalogos (sebesülten), valamint Wellisch Tibor gyalogos.¹⁷

Rácz János későbbi pályafutása

A könnyebb természetű mellkaslövése miatt 1938. október 15-éig kórházi kezelés alatt álló Rácz János esetében sincs nyoma a vele kapcsolatos katonai iratokban – Felcsiki Gáborhoz hasonlóan –, hogy következményekkel járó fegyelmi eljárás folyt volna le ellene. Hogy katonai előmenetelét ez az önhatalmú

akciója nem befolyásolta negatívan, arra a legjobb példa, hogy Rácz 1938 őszén már a Hadiakadémia hallgatója volt, ahonnan a határincidenst követően nem távolították el, és ennek elvégzése után, 1941 nyarán át is került a vezérkarhoz (századossá 1941. május 1-jével nevezték ki). 1941. június 1-től 1944. április végéig a 9. határvadász dandárnál teljesített szolgálatot Erdélyben, mint anyagi tiszt és kiértékelő. E beosztásából háromszor vezényelték rövidebb időre hadműveleti területre. Ezt követően, 1944. május 1-től a VI. hadtest parancsnokságán szolgált, mint törzsszázadparancsnok a Felső-Tisza völgyében. Ebben a beosztásban volt 1944. október 2-áig, mikor Kőrösmezőnél nagyon súlyosan megsebesült (áll-, bal váll- és bal karlövés), és hosszú időre kórházba került. Sebesülése következtében 50%-os rokkantságot állapítottak meg nála, hadibeosztásban a háború végéig már nem szolgált. 1944. november 1-jével vezérkari őrnaggyá nevezték ki. Rácz János 1945 elején Budapesten volt, amikor a várost a Vörös Hadsereg elfoglalta, de a még mindig orvosi kezelés alatt álló tisztet nem ejtették hadifogságba. A háború végét követően is katonai szolgálatot teljesített, közben 1945. augusztus 1-jével vezérkari alezredessé nevezték ki. A Néphadseregben egészen 1952. november 15-éig teljesített szolgálatot, mikor múltja miatt (volt hivatásos „horthysta” katonatiszt), mint megbízhatatlant tartalékállományba helyezték (ennek az 1938-as határincidenshez nincs köze). Végül az 1956-os forradalom és szabadságharcot követő nagy felülvizsgálati hullám következményeként – melynek „eredménye” a Horthy-korszak volt tisztikarának tömeges lefokozása volt – 1958. május 6-án Rácz János rendfokozatát is elvették, lefokozták tartalékos honvéddé (természetesen ez sem a határincidens következménye volt).¹⁸

¹⁴ HM HIM HL Kit. 1. doboz 438., 442. és 735. sz., ill. Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek) 1939/3. 13. o.

¹⁵ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 344, 382, 464, 503, 703, 774, 848 és 878. sz.

¹⁶ Lásd erről B. Stenge (2013), 249–250. o.

¹⁷ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 259–260, 482–483, 774 és 892. sz. A fogságba esettek közül két fő sebesült meg: Szilágyi biztosan megsebesült, a második sebesült személye a hiányos, illetve ellentmondásos források miatt bizonytalan (a szövegben Magyarat jelöltem sebesültként).

¹⁸ HM HIM HL KI 302/678. sz. tiszti okmánygyűjtő alapján.

1938. október 8. Szap község és Madarász-sziget között a Dunán

A három, komáromi tárgyalásokat megelőző súlyos határincidens közül a legutolsóról lelhető fel a legkevesebb információ, az események azonban ez esetben is rekonstruálhatóak, itt egyértelműnek tűnik a csehszlovák oldal felelőssége. 1938. október 8-án a Dunán a 2/II. határbiztosító-osztály 4. századának járőröző – akkori szóhasználat szerint portyázó – magyar határbiztosító járőrére csehszlovák csapatok tüzet nyitottak a folyó bal partján fekvő Szap és Madarász-sziget között. A határbiztosító járőrből két fő – fejlövést kapva – elesett. Egyikük, Bedő István övezető a 4/III. gyalogzászlóaljtól fegyvergyakorlatra volt vezényelve a 2/II. határbiztosító-osztályhoz.¹⁹ Feltehetően az történt, hogy a határfolyam magyar oldalán haladó rohamcsónakban szolgálatot teljesítő járőrre az északi, csehszlovák kézen lévő partról sorozatlövő fegyverrel, vagy fegyverekkel – géppuskával, illetve golyószórával – tüzet nyitottak.

Ez esetben az incidensről bár készült magyar jelentés, de az előadói ív belsejéből hiányzik a hozzácsatolt ügyirat, melyet 1938. október 14-én kiemeltek, és aztán később már nem került vissza a helyére. Azt azonban az előadói ívre is egyértelműen feljegyezték, hogy „A jelentésből minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy a járőr saját területen végezte a Dunán a portyázást, amikor a túlpartról tüzet kapott.”²⁰ Ezt egészíti ki a két elesett katona posztumusz kitüntetési feltejtése, ugyanis az elesetteket utólag ezúttal is hősi halottá nyilvánították, és posztumusz a Magyar Nagy Ezüst Vitézségi Éremmel tüntették ki.²¹

Van még egy korabeli forrás, mely említést tesz az esetről. Kánya Kálmán magyar külügyminiszter az incidens után három nappal, a komáromi tárgyalások során is szóba hozta az incidenst. Ezt nyilvánvalóan azért tette, mert egyértelmű volt a csehszlovák oldal felelőssége. Ekkor szó szerint a következőket mondta: „...egy dunai motorcsónakból rálöttek a magyar katonákra, aminek következtében két magyar katonát agyonlöttek.”²²

Mivel a katonai jelentés fennmaradt részleteiben „túlpartról” lőtt tűz szerepel, lehetséges, hogy a Kányához eljutott információ pontatlan volt, és nem motorcsónakból löttek a magyar járőrre, csak ők maguk voltak abban.

Csehszlovák oldalról az incidenshez kapcsolódó levéltári forrást sem sikerült találnom, és a vonatkozó cseh nyelvű szakirodalomban sem találtam az esetről adatokat. Ez utóbbinak feltételezhetően az az oka, hogy az esetet érdemben ki sem vizsgálták, a felelős, vagy felelősök megállapítására, elszámoltatására kísérlet sem történt, így az elkövető(k) következmények nélkül úszták meg ezt a gyakorlatilag kettős gyilkosságnak tekinthető akciót. A tettesek az államvédelmi őrség pozsonyi székhelyű 27. zászlóaljának (parancsnok Josef Fanta alezredes) egyik alegységéből kerülhettek ki (vagy esetleg az Esztergomnál már említett, érsekújvári 28. zászlóaljból – a két zászlóalj sávhatára valahol a térségben lehetett). Esetleg – ha a Kánya által említettek pontosak voltak – elkövetőként szóba kerülhetne a csehszlovák folyamórség egyik úszóegysége is, bár a témával kapcsolatos szakirodalomban sem szerepel ilyen esemény.²³

Sajnos Szap községből sem tudtam az incidenssel kapcsolatban további információkhoz jutni.

¹⁹ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 63. és 90. sz.

²⁰ HM HIM HL Vkf. 1938. 1. oszt. 3340/eln.

²¹ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 63. és 90. sz., ill. Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek) 1939/3. 13. o.

²² Szarka–Sallai–Fedinec (2017), 289. o.

²³ Pejčoch (2012), 4–25. o.

Magyar veszteségek

Halottak:

Név és rendfokozat	Halál helyszíne, ideje, oka	Megjegyzés
Bedő István tart. őrv.	1938. október 8. Szap és Madarász-sziget között a Dunán gp. tűz	járórszolgálat közben fejlődés
Boda Imre hőr.	1938. október 8. Szap és Madarász-sziget között a Dunán gp. tűz	járórszolgálat közben fejlődés

1938. december 19. Nagyszalánc

Az 1938-as év vége felé, 1938. december 19-én Nagyszaláncnál zajlott még egy olyan súlyos határincidens, mely reguláris alakulatok tevékenységéhez köthető.²⁴ Az első bécsi döntés során megalkotott, az adott viszonyok között korrektnek tekinthető, az etnikai-nyelvi határt lehetőség szerint követő új határok²⁵ ellenére számos olyan, csehszlovák területen maradt német és magyar település fejezte ki csalódottságát, melyek Magyarországhoz szerettek volna kerülni. A magyar katonai-politikai vezetés emiatt tartott is egy fegyveres felkelés kirobbanásától, és a helyszínre kiküldött Stefán Valér vezérkari százados útján igyekezett az újonnan kialakult helyzet elfogadására rávenni ezeket a településeket. A Kassától délkeletre fekvő, akkor még magyar többségű Nagyszalánc is olyan település volt, mely az első bécsi döntést követően Csehszlovákia része maradt, közvetlenül az új határ túloldalára esve. Az elkeseredett helyi magyar lakosság sorozatosan protestált ez ellen, ehhez kötődően robbant ki a határincidens is. Itt érdemes megjegyezni, hogy ez esetben az etnikai hovatartozáson túl a követelésnek praktikus okai is voltak: tőlük északnyugatra feküdt Kassa, melyhez minden fontos szálon – pl. hivatali ügyintézés, egészségügyi ellátás – kötődtek, a községtől nyugatra és délre húzódó, Magyarországhoz

visszakerült erdőtől történt elszakadásuk pedig a fakitermelésből élők megélhetését veszélyeztette.

A határincidensben magyar oldalról a Kagagópustánál is érintett, Balgha Sándor ezredes vezette 7. határbiztosító-csoport egyik alosztálya, a 7/3. határbiztosító-század vett részt, míg csehszlovák oldalról az államvédelmi őrség 32. zászlóaljának (parancsnok Jaromír Libánský alezredes) egy zömében pénzügyőrökből álló szakasza.²⁶

Az események lefolyása

A magyar hivatalos források – kivizsgálási jegyzőkönyvek,²⁷ illetve részben kitüntetési felterjesztések – alapján a határincidens eseménytörténete a következőképpen zajlott. Nagyszaláncon a lakosság egy része már napok óta demonstrált a község Magyarországhoz csatolása mellett, sőt több ízben fel is keresték a velük szemben a magyar határon álló 7/3. határbiztosító-századot és 7/9. határbiztosító őrsöt, hogy vonuljanak be Nagyszaláncre. A Magyarországhoz való csatlakozást követelő tüntetés 1938. december 19-én is megismétlődött. 11 h tájban egy 15-20 nagyszalánci férfiból álló csoport a nagyszalánci vár felől, míg egy asszonyokból és leányokból álló csoport a falu belsejéből indult meg a falu nyugati

²⁴ Hőrcsik (2006), 60–73. o.

²⁵ Az első bécsi döntésről lásd bővebben Sallai (2002), valamint Szarka–Sallai–Fedinec (2017).

²⁶ Lášek (2008), 332. o. A zászlóalj parancsnoksága eredetileg Kassán volt, majd az első bécsi döntést követően Eperjesre települt vissza.

²⁷ Lásd erről a határincidens tudományos igénnyel először feldolgozni igyekvő Hőrcsik (2006), 63–68. o.

bejáratánál elhelyezett csehszlovák pénzügyőr őrs felé. Ekkor a falu irányából egy kézigránát-robbanás hallatszott – melyről nem volt megállapítható, hogy a csehszlovák államvédelmi őrség erői, vagy esetleg a helyi magyar civilek dobták el –, majd több lövés dördült el. A közelben gyakorlatozó 7/8. határbiztosító őrs parancsnoka, Görgey János tartalékos zászlós, a kézigránát robbanására és a lövésekre felfigyelve a községtől nyugatra fekvő erdő szegélyéig sietett előre – még a demarkációs vonal magyar oldalán –, hogy onnan figyelje meg az eseményeket. Ekkor a puskatűz már az erdő és az általa vezetett útellenőrző járőr felé irányult, és Görgey zászlós, miközben egy kórákás mögül egy fa mögé akart ugrani, haslövést kapott, melynek még aznap délután belehalt.

Amint Holicfalvi (Holicsek) Lajos törzsőrmester őrsparancsnok-helyettes előljárója, Görgey zászlós sebesüléséről értesült, az erdő belsejéből előrejött, és a csehszlovák pénzügyőrök és csendőrök irányába történő szándékos tüzelését látva az őrsből önként jelentkezett 12 fővel a község szélén lévő őrház – melynek ablakából egy géppuskával is belőtték a nyugatra, Abaujrákos felé vezető utat – megrohanta. Az őrházból a községben álló csehszlovák szakasz részei rendezetlenül, harceszközeiknek és felszerelésüknek egy részét – beleértve sorozatlövő fegyvereiket is – elszórva menekültek a község belseje, illetve azon keresztül kelet felé, Szaláncúváros irányába.²⁸

Az üldözés közben jobb alkarján megsebesült Nyíri Sándor szakaszvezető, akinek egy visszaemlékezés szerint jobb alkarját később amputálták.²⁹

Szintén az üldözés közben Dombai István határőr, golyószórós csatár a kezében lévő golyószóróval akadály miatt tüzelni nem tudott, mikor azt a közvetlen közelében lévő csehszlovák pénzügyőr megragadta, végül Iván József határőr lötte le Dombairól ellenfelét a közelharc közben.³⁰ Az ekkor elesett pénzügyőr felügyelő volt az egyetlen csehszlovák halálos áldozat – akit a fentebb is jelzett hivatalos iratok szerint közelharcban lelőttek, míg egy egyéb aspektusokban is pontatlanabbnak tűnő visszaemlékezés szerint közelharcban szuronnal ledőfték³¹ –, rajta kívül az államvédelmi őrség helyi szakaszának állományából még két fő pénzügyőr megsebesült. A községben a csehszlovák kézfegyvertűznek egy helyi, nagyszalánci magyar polgári lakos is áldozatul esett.

Az üldözéshez az időközben beérkezett 7/3. határbiztosító-század is csatlakozott. Az eredetileg gyakorlatozó század Czékus Elemér hivatásos hadnagy, a század arcvonalalmögötti tisztje vezetésével a lövöldözés és Görgey sebesülésének hírére támadásba ment át, a várat megkerülve a községet elfoglalta, és egészen a községtől keletre, észak-déli irányban húzódó vasútvonalig nyomult előre, ahol az üldözést beszüntette. A községben több foglyot, illetve túszt ejtett, a községre a magyar zászlót kitűztette, majd utasította az egyik fogságba esett

ügyek) 1939/3. 15. o. Az, hogy rokkantságot elszenvedve, akár egy kar csonkolásos sérülése után is tovább dolgozott az érintett személy, ekkoriban általános volt. Így tett például a Kárpátalja visszacsatolása során, 1939 márciusában vívott harcokban a tiszt-helyettesek és legénység számára adományozható legmagasabb kitüntetés, a Magyar Arany Vitézségi Érmel elnyert Tóth Lajos is, aki később, 1942-ben egy baleset következményeként szintén elvesztette a jobb alkarját, ennek ellenére továbbra is dolgozott a háború után a civil életben. Lásd erről B. Stenge (2014), 43–46. o.

³⁰ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 169. és 328. sz.

³¹ Lásd erről Hórsik (2006), 69. o.

²⁸ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 300. és 846. sz.

²⁹ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 583. sz., ill. Hórsik (2006), 69–70. o. Utóbbi feldolgozásban téves az a vélekedés, hogy Nyíri „mellőzöttsége” miatt dolgozott később a civil életben és nem kapott méltányos eljárást, mivel Nyírit a Magyar Kis Ezüst Vitézségi Éremmel is kitüntették, lásd erről HM HIM HL Kit 583. sz., valamint Honvédségi Közlöny (Személyes

pénzügyőrt, hogy a legközelebb talált csehszlovák tisztet hívja előre.³²

14:30-kor egy előjáró, dr. Murányi Mátyás alezredes, a 7/II. határbiztosító-osztály parancsnoka is beérkezett Kassáról Nagyszalánra, ahol nagyjából vele egy időben megjelent egy csehszlovák százados³³ és egy hadnagy. Rövid tárgyalás után – melyben dr. Murányi alez. jelezte a csehszlovák félnek, hogy a magyar csapatok nem Nagyszalánc elfoglalása céljából, hanem a csehszlovák erők rájuk lőtt, célzott tüze miatt mentek át támadásba, majd próbálta a helyi magyar lakosságot is megnyugtatni, az új határ és az ezzel kialakuló helyzet elfogadására rávenni – a magyar csapatok 17:45-re kiürítették a települést. Érdekességképpen megjegyezhető, hogy a garbócbogdányi csendőrőrs állományából is részt vett néhány fő a határincidensben: a sebesült Görgey tűzvonalból történő hátraszállításában is segítettek, illetve Nagyszalánc elfoglalása után ott is megjelentek, hogy a rend fenntartásában részt vegyenek.³⁴

December 20-án 10:30-tól 12:05-ig a demarkációs vonalon a helyi tárgyalások, az incidens kivizsgálása folytatódott. Ekkor magyar oldalról Farago Gábor ezredes Hámory Hugó és dr. Murányi alezredesekkel együtt egy ezredesből, egy alezredesből, egy száza-

dosból³⁵ és egy hadnagyból álló csehszlovák bizottsággal tárgyalt az eseményekről (ennek során a csehszlovák pénzügyőr szakasz letagadta, hogy ők a magyar határőrökre lőttek volna). Közben csehszlovák oldalról a Nagyszaláncról délre fekvő Szalánchutát – abban a hiszemben, hogy ott magyar csapatok tartózkodnak – a falun kívülről kézifegyvertűz alatt tartották, ahol ennek következtében meghalt egy gyermek. Ezt az áldozatot sajnos nem tudtam név szerint beazonosítani, azt azonban fontosnak tartom megjegyezni, hogy mivel Szalánchuta lakosságának túlnyomó többsége létrejötté óta szlovák nemzetiségű volt, feltehetően az itteni áldozat is szlovák etnikumú volt.³⁶

Az incidensről készült két csehszlovák összefoglaló rendvédelmi jelentés is, az egyik december 20-án, a másik december 21-én.³⁷ Ezek a jelentések megerősítik a magyar kivizsgálás során vázolt eseménytörténetet, a legelső – a magyar fél szerint a csehszlovák területre történő behatolást kiváltó – momentum, a tűzmelegnyitást, és ez így került a dokumentumba. Fontos még kiemelni, hogy tényként említik a jelentések a nagyszalánci magyarbarát tüntetéseket és a részletesebb, adatgazdagabb jelentés ehhez azt is hozzáteszi, hogy „terrorista aktivitás” a helyi magyar lakosság részéről nem volt, csak néhány fő vett részt az államvédelmi őrség elmenekült

³² HM HIM HL Kit. 1. doboz, 146. sz.

³³ A csehszlovák tiszt pontos rendfokozata štábní kapitán volt, melynek nincs magyar megfelelője. Ez a rendfokozat a két világháború között létezett a csehszlovák haderőben, és a százados (kapitán), valamint az őrnagy (major) között helyezkedett el. Nem megfeleltethető a magyar vezérkari századosi rendfokozatnak, mert ez nem egy külön állománycsoport volt, speciális képzéssel, hanem csak egy kvázi „betoldott” tisztí rendfokozat a százados és az őrnagy között. Korabeli magyar katonai iratok gyakran szó szerinti fordításban „törzskapitány”-ként jelzik, de mivel ez a magyar olvasó számára értelmezhetetlen, a századosi rendfokozat használata, és ezen lábjegyzetben történő magyarázat alkalmazása mellett döntöttem.

³⁴ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 807. sz.

³⁵ Itt ismét egy štábní kapitánról van szó, lásd erről a 31. sz. jegyzetet.

³⁶ Hóresik (2006), 65–66. o.

³⁷ VÚV–VHA Praha, fond Hlavní štáb, 3. oddělení, dodaky I, karton číslo 22.

állománya által hátrahagyott értékek szét-hordásában.³⁸ Ennek ellenére a helyi magyar lakosságot később nagyon súlyos retorziók érték, mint arról még szó lesz.

A csehszlovák területre történő benyomulás egyértelműen a magyar fél által kezdeményezett akció volt, így a magyar oldal felelőssége. A források összevetése alapján úgy tűnik azonban, hogy a határ átlépését megelőző lövöldözést a csehszlovák oldal kezdte, mely Görgey zászlós halálát sebesülését eredményezte.

Dr. Hőrcsik Kálmánnak a térségben végzett kutatásaiból egy másik, nagyon érdekes szál is előkerül, mely azt sugallja, hogy a Nagyszalanc elleni magyar támadás nem spontán, hanem megtervezett akció volt. Egy visszaemlékezés – aki nem szemtanú volt és időközben már elhunyt, a 7/3. határbiztosító-században szolgáló egyik katona öccse – szerint a korábban is említett nagyszalanci küldöttségeknek, akik a magyar csapatokat próbálták meggyőzni arról, hogy foglalják vissza Nagyszalancot, végül eredményes volt a tevékenységük. Görgey két másik tisztjársával – Hegymeghy László hivatásos és Hadai László tartalékos hadnagyokkal – összebeszélte, hogy mintegy 30 fővel támadják meg és foglalják vissza községet. Ezt a visszaemlékezést azonban semmilyen egyéb forrás nem támasztja alá. Hegymeghy és Hadai nevei nem bukkannak fel semmilyen, az összecsapással kapcsolatos forrásban, így ők gyakorlatilag biztosan nem vettek részt az akcióban. A 7/3. határbiztosító-század harcba vetett kötelékét Czékus hadnagy vezette, aki a visszaemlékező szerint sem tudott az „összeesküvésről” (és akit egyébként kitüntettek a Signum Laudissal).³⁹

Ebben a verzióban nincs magyarázat arra sem, hogy ha valóban Görgey kezdeményez-

te a támadást még sebesülése előtt, akkor azt miért világos nappal, jó látási viszonyok mellett tette, miért nem sötétben, vagy pirkadatkor indította meg (egyébként magát a támadást már nem is ő kivitelezte). Végül fontos megjegyezni, hogy más esetekben a magyar hivatalos szervek a kivizsgálás eredményeként nem titkolták el, ha teljesen magyar kezdeményezésre történtek a határincidensek. A magyar csapatok behatolásának tényét ez esetben sem tagadták, de Görgey saját területen történő sebesüléséhez kötötték, mint indítóokhoz. Ezért véleményem szerint ez a visszaemlékezés nem megbízhatóbb a hivatalos verziónál.

A határincidens utóélete

Az incidens politikai következményeként az első bécsi döntést követően felállt vegyes magyar–csehszlovák delimitációs – határki-jelölő – bizottságból az autonóm szlovák kormány delegátusait visszahívva megszakította a tárgyalásokat (ez a bizottság a határvonal pontos megállapításán dolgozott, mivel Bécsben egy 1:750 000 méretarányú térképen tüntették fel az új határvonalat, mely a valóságban egy 750 méter széles sávot jelentett). Az 1939. január 6-ai munkácsi incidens⁴⁰ ismét kitolta a tárgyalások megkezdését, és ezek csak január második felében indultak újra.⁴¹

³⁸ VÚV–VHA Praha, fond Hlavní štáb, 3. oddělení, dodakty I, karton číslo 22.

³⁹ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 146. sz., Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek), 1939/3. 8. o.

⁴⁰ 1939. január 6-án hajnalban a Kárpátalján állomásozó csehszlovák 12. gyaloghadosztály 36/I. zászlóaljának 1. és 2. százada az államvédelmi őrség egy helyi alakosága és ukranofil irreguláris erők részvételével, páncélgépkocsik kíséretében, tüzérségi támogatással Oroszvágy felől megtámadta Munkácsot, és súlyos harcok bontakoztak ki, melynek reguláris és irreguláris fegyveresek, valamint polgári személyek is áldozatául estek (mindkét oldalról összesen 15 fő halt meg). Ez volt a legsúlyosabb határincidens a csehszlovák-magyar határon 1938–39 folyamán. A határincidens eseményeiről lásd részleteiben a szerző hamarosan megjelenő külön tanulmányát.

⁴¹ Sallai (2002), 176–183. o., Szarka–Sallai–Fedinec (2017), 557. o.

A határincidens utóéletének tragikus fejezeteként a helyi magyar lakosságot súlyos retorziók érték. Sorozatos letartóztatásokra került sor (egy magyar jelentés szerint 70 magyar nemzetiségű férfit tartóztattak le a községben). A csehszlovák csendőrök súlyosan bántalmaztak nagyon sok helyi magyar polgári személyt – nemcsak a férfiakat, de nőket és gyermekeket is –, akik közül számosan szorultak ezután kórházi kezelésre. A retorzióknak természetesen komoly anyagi vonzatai is voltak. Az eset után odavezényelt csehszlovák századot a községnek kellett élelmeznie, és az elesett pénzügyőr özvegyének 10 000 koronás segélyét is a község lakosságának kellett összeadnia. A retorziók ráadásul nemcsak közvetlenül a határincidens után, de 1945 után is elérték a község magyar – zömében református felekezetű – lakosságát, bár ez utóbbi megtorló hullám minden bizonnyal nem választható el egyértelműen a felvidéki magyarságot ért kollektív jogfosztástól.⁴²

Veszteségek

Magyar oldal

Halott:

Görgey János tart. zls.
1938. december 19. Nagyszalánc NY, lövés de. kapott haslövésbe 16 h-kor behalt, Zsujtán eltemetve

Görgeyt posztumusz a Magyar Érdemrend lovagkeresztjével tüntették ki hadiszalagon a kardokkal, valamint tartalékos hadnagyi rendfokozatba is kinevezték.⁴³

Sebesült:

Nyíri Sándor szkv.
A csehszlovák pénzügyőrök tüzeiben egy helyi, nagyszalánci magyar civil lakos, a

46 éves Varga István is tüdőlövést kapott és hiába szállították a kassai kórházba, ott az éjszaka folyamán meghalt (ő még fiatal katonaként az első világháborúban már túlélte egy tüdőlövést).⁴⁴ Mint arról már szó esett, másnap Szalánchután is volt egy polgári áldozata a csehszlovák erők tüzeinek.

Csehszlovák oldal

Csehszlovák oldalról a község védelmét el látó, az államvédelmi őrség állományába tartozó tizenkilenc fős szakaszból – az eseménytörténeti részben már ismertetett módon – egy csehszlovák pénzügyőr felügyelő, Josef Hrdina esett el (a korabeli magyar kivizsgálási jegyzőkönyv szerint ő a helyi pénzügyőr őrs parancsnoka volt). Két sebesültjük is volt, közülük Gadošík pénzügyőr felügyelő sérülései súlyosak voltak (egy december 21-ei csehszlovák összefoglaló jelentés Hrdina halálát jelzi és megnevezi a súlyos sebesültet: más sebesült ebben az anyagban nem szerepel, feltehetően azért, mert a második sebesült sérülése könnyebb természetű volt).⁴⁵

Konklúziók az 1938-as súlyos határincidensekkel kapcsolatban

Az első két súlyos határincidens esetében egyértelműen a két érintett századparancsnok, Felcsiki Gábor és Rác János személyes felelőssége volt azok kiobbantása. Itt mindkét esetben jól képzett, számottevő szolgálati idővel rendelkező hivatásos tisztokról volt szó. Ide sorolhatjuk még a kacagópusztai incidensben elesett, az ott elszenvedett súlyos személyi veszteségekért részben felelős Meskó Tibort is.

Esetükben tehát a katonai szaktudással, képességekkel nem volt probléma, a fegyve-

⁴² Hórcsik (2006), 68. és 71–72. o.

⁴³ HM HIM HL Kit. 1. doboz, 251. sz., ill. Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek), 1939/3. 8. o.

⁴⁴ Hórcsik (2006), 70–71. o.

⁴⁵ VÚV–VHA Praha, fond Hlavní štáb, 3. oddělení, dodakty I, karton číslo 22.

lem volt az, mely ez esetekben csorbát szenvedett. Az önálló, parancsok nélküli, illetve azok ellenére lezajló akciók kivitelezésében a döntő ok egyértelműen emocionális volt, hiszen a trianoni békeszerződés revíziójára nemcsak kiemelkedő jelentőségű állományokra, hanem a magyar haderő személyi állománya is erre készült fel közel két évtizeden át, ezek a katonák ezzel keltek és feküdtek minden nap.

Minden bizonnyal ezért voltak ilyen megengedőek is az incidensek kezdeményezőivel szemben a magyar katonai hatóságok, mert elmarasztaló ítélet, érdemi retorzió nem született az incidensekért felelős tisztekkel kapcsolatban.

Kiemelendő még, hogy Rácz Jánosnak a leszármazottait is sikerült megtalálnom (Felcsikinek tudomásom szerint nem volt gyermeke). Ebben az esetben azonban a leszármazottak a jelentős eltelt idő távlatából már nem hogy a határcidenst követően esetlegesen a Rácz Jánost ért retorziókról, de magáról az általa kirobantott határcidenstől sem bírtak tudomással.

Ami a harmadik, csehszlovák kezdeményezésű súlyos határcidenst illeti, a felelős személy, illetve személyek nem beazonosíthatóak, így ez esetben a motivációval kapcsolatban felesleges találgatásokba nem bocsátkoznék. Két tényezőt azonban kiemelnék, mely összefügghetett az esettel: a müncheni döntést követően a csehszlovák fegyveres testületeknél a morális válság, és ennek következtében a fegyelem drasztikus romlása fontos tényező lehetett. A másik aspektus a folyamatos magyarellenés csehszlovák politikai retorika eredményeként a csehszlovák fegyveres testületek állományának egy részében a magyarokkal szemben kialakult averzió, mely szintén szerepet játszhatott az események lezajlásában.

A negyedik, nagyszalánci súlyos határcidenstől is részleteiben esett szó fentebb. Ez esetben a kiváltó ok komplexebb, és nem

köthető egyetlen személyhez. Az események láncolatában szerepet játszott a helyi magyar lakosság elkeseredése, illetve mind a csehszlovák, mind a magyar oldalról az érintett alakulatoknál előfordult fegyvelmeztlenségek, bár a csehszlovák területre történő benyomulást végül a magyar haderő hajtotta végre.

Összességében megállapítható, hogy az 1938 októberétől decemberéig terjedő időszak feszült politikai helyzete erős kihatással volt mindkét oldal reguláris fegyveres erőinek személyi állományára is. Ennek következménye volt a négy súlyos határcidenst, melyek során összességében mintegy húsz fő vesztette el az életét. Úgy gondolom, hogy a négy, szóban forgó határcidenst eseménytörténetének, mozgatórugóinak – a lehetőségek határáig történő – részletes bemutatása jelentős adósságot törleszt a tárgyidőszak történettudományi feldolgozásával kapcsolatban, és egyben fontos tanulságokkal is szolgál.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Kiadatlan források

- HM HIM Hadtörténelmi Levéltár (HL)
A honvéd vezérkar főnöke (Vkf.) I. osztály iratai, 1938
Kitüntetési felterjesztések (Kit. – különgyűjtemény), 1. doboz
Központi Irattár (KI) tiszti okmánygyűjtői
Tanulmánygyűjtemény (TGy.):
3770 – Bélay Iván: Erőszakos átkelési kísérlet 1938. 10. 07.
2893 – Felcsiki Gábor: 1938. október 5-e története
2983 – Kovács Dezső: Felsőhangony, 1938. október 5.
Vojenský ústřední archiv (VÚV–VHA, Prága)
A csehszlovák vezérkar 3. osztályának iratai, 1938
Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára
XXXIII/2/a. 1901. évi agárdi (Zemplénagárd) születési anyakönyvi másodpéldány
XXXIII/1/a. 1977. évi Miskolc I. kerületi állami halotti anyakönyv másodpéldánya

Felhasznált irodalom

- B. Stenge Csaba: A magyar páncéltörő tüzérség tüzkeresztisége – 1939 március, Kárpátalja (II. rész). In: Haditechnika 2014/1., 43–46. o. (B. Stenge 2014)
- B. Stenge Csaba: Kárpátaljai zsidók a honvédségben: fegyveres szolgálat és munkaszolgálat. In: Bányai Viktória, Fedinec Csilla, Komoróczy Szonja Ráhel (szerk.): Zsidók Kárpátalján: Történelem és örökség a dualizmus korától napjainkig. Budapest, Aposztróf, 2013. 249–256. o. (B. Stenge 2013)
- Beneš, Jaroslav: Stráž obrany státu 1936–1939. Dvůr Králové nad Labem, FORTprint, 2007. (Beneš 2007)
- Esztergom és vidéke 1938-as és 2004-es évfolyamai
- Honvédségi Közlöny (Személyes ügyek) 1939. évfolyama
- Hőrcsik Lajos Kálmán: Nagyszalánci határcidens. In: Ad acta, 2006. 60–73. o. (Hőrcsik 2006)
- Sallai Gergely: Az első bécsi döntés. Budapest, Osiris, 2002. (Sallai 2002)
- Simon Attila: Cseh és szlovák kolonisták betelepítése Dél-Gömör falvaiba a két háború közötti időszakban. In: Gömörország 2004/1. 40–45. o. (Simon 2004)

- Simon Attila: Sípbal, dobbal, nagyböggövel – avagy kísérlet a „Felvidék visszafoglalására”. In: Fórum Társadalomtudományi Szemle 2006/4. 145–159. o. (Simon 2006)
- Szarka László–Sallai Gergely–Fedinec Csilla: Az első bécsi döntés okmánytára. Diplomáciai iratok 1938. augusztus–1939. június. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2017. (Szarka–Sallai–Fedinec 2017)
- Lášek, Radan: Jednotka určení SOS. Díl třetí. Praha, Cody Print, 2008. (Lášek 2008)
- Marek, Jindřich: Hraničářská kalvárie. Cheb, Svět Křídél, 2004. (Marek 2004)
- Pejčoch, Ivo: Československé lodní vojsko 1918–1959. In: Historie a vojenství, 2012/4., 4–25. o.
- Plachý, Jiří: Nástin personálních ztrát Československé armády v době od 21. května 1938 do 31. března 1939. Praha, PIC MO, 2009. (Plachý 2009)

Internetes források

- Jogszabálykereső (hatályos jogszabályok gyűjteménye): <https://net.jogtar.hu/>
- A Magyar Közlöny elektronikus számai: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/index.php>
- Országgyűlési irományok: <http://www.parlament.hu/iromanyok-lekerdezese>

KITEKINTŐ

DR. HABIL. NÉGYESI IMRE PHD EGYETEMI DOCENS DR. RIKK JÁNOS PHD TANÁRSEGÉD: KATONAI FELADATOK TÁMOGATÁSA MESTERSÉGES INTELLIGENCIÁVAL

BEVEZETÉS

Az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériumának egyik tudományos bizottsága szerint nagy bajban van az amerikai hadsereg, mert rosszul áll mesterséges intelligencia (a továbbiakban MI) felhasználásában az amerikai hadsereg. Ezt a kijelentést erősíti az a tény is, hogy az amerikai hadsereg csak nagy késéssel reagált az állandó cybertámadásokra, mindenki mástól alaposan lemaradva erősítette meg a védelmét. Az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériumának jelentése szerint hasonló lemaradásban vannak a mesterséges intelligencia alkalmazásának terén is és ezért azonnali intézkedésekre van szükség a háborús MI fejlesztésében. Ez nem jelenti azt, hogy nem történtek lépések ebben az irányban. Mára már az MI a mozikból a laboratóriumokba költözött, és a hadseregek szeretnék az arzenáljukban tudni. A piacvezető vállalatok, mint az Amazon és a Google, mesterséges intelligencia iránti kereskedelmi érdeklődése is hatalmas és van kereslet a világ legfejlettebb hadseregeiben is. Az MI alkalmazások legfontosabb területei, amelyek száma folyamatosan szaporodik és a világ kormányainak figyelmét felkeltették, ma már a katonai alkalmazások. A múltban, amikor kifejlesztették az MI algoritmusokat, mint a generikus programozás és a neurális hálózatok, a fő alkalmazások az akna és bombakeresők, valamint a különböző radarok voltak, de mára már egyre jobban bővül az alkalmazások köre.

A MI ELMÉLETI ALAPJAI

Ebben a fejezetben kiindulásként tisztázunk néhány fogalmat. Erre mindenképpen szükségünk lesz, mert már előljáróban ki kell mondanunk, hogy a mesterséges intelligenciának nincs egységes tudományos definíciója és ebből adódóan sokan azonos fogalomként kezelik az automatizálással vagy például a programozott robotokkal is. A technika fejlődése a 20. század közepére a számítógép megjelenésével megteremtette a lehetőséget arra, hogy az ember legtöbbre értékelt tulajdonságát, az intelligenciáját mesterséges eszközökkel részben helyettesítse. Ebből következően a kiindulási alapot az emberi intelligencia és annak fogalom-meghatározása jelenti. Ennek megfelelően nézzünk két meghatározást az emberi intelligenciára:

- Arisztotelész: "Az intelligencia az igazságot megragadó megállapítás, beleértve a következtetést, amely ahhoz a tevékenységhez kapcsolódik, amely jó, vagy rossz egy ember számára. ...és ez megfelelőnek tűnik azután egy intelligens személy számára arra, hogy képes legyen finoman megítélni, mi a jó és előnyös számára; nem néhány korlátozott területre vonatkozóan (pl. ami jó az egészség, vagy az erő számára), hanem amely általában támogatja a jólétet.,,
- Elaine Rich: „Az intelligencia az az egyetlen általános, közös jellemző, minőség az emberi tevékenységben, amely lehetővé teszi, hogy bármikor jobbak legyünk a számítógépnél.”

A kiragadott példákban látható, hogy milyen változatosak a megfogalmazások. Ez a változatoság a mesterséges intelligencia fogalmának meghatározásában is nyomon követhető, bár ezek a meghatározások nem tekintenek vissza a történelmi múltba:¹

- Peter Jackson: „A mesterséges intelligencia a számítógép-tudomány azon részterülete, amely az ember olyan kognitív (megismerő) képességeit emuláló számítógépi programok tervezésével és alkalmazásával foglalkozik, mint a problémamegoldás, vizuális érzékelés és a természetes nyelvek megértése.”
- David Wechsler: „Az intelligencia az egyénnek az az összesített, vagy globális képessége, amely lehetővé teszi, hogy célszerűen cselekedjen, hogy racionálisan gondolkodjon és eredményesen bánjon a környezetével.”

Mindezek mellett a köznyelvben is több jelentésben használják a fogalmat:

- A mesterségesen létrehozott tárgy állandó emberi beavatkozás nélkül képes legyen válaszolni környezeti behatásokra (automatizáltság);
- A mesterségesen létrehozott tárgy képes legyen hasonlóan viselkedni, mint egy természetes intelligenciával rendelkező élőlény, még ha az azonos viselkedés mögött eltérő mechanizmus is húzódik meg;
- Végül, a mesterségesen létrehozott tárgy képes legyen viselkedését célszerűen és megismételhető módon változtatni (tanulás) – ez utóbbi jelentés az, ami a modern MI- kutatásban előtérbe került, és jelenleg az MI fogalmával legjobban azonosítható.

Az előzőekben ismertetett meghatározások alapján folynak jelenleg is a kutatások, amely kutatásoknak a célját szintén változatos módon fogalmazták meg a tudósok:

- Yoshiaki Shirai – Jun-ichi Tsujii: „A mesterséges intelligencia kutatásának célja az, hogy a számítógépeket alkalmassá tegyük az emberi intelligenciával megoldható feladatok ellátására.”
- Aaron Sloman: „A számítógép-tudomány egy alkalmazott részterülete. A mesterséges intelligencia egy nagyon általános kutatási irány, mely az intelligencia természetének kiismerésére és megértésére, valamint a megértéséhez és lemásolásához szükséges alapelvek és mechanizmusok feltárására irányul.”

Összefoglalva tehát nincsenek ugyan egységes, tudományos definíciók, de a mesterséges intelligenciával szembeni elvárások egységes képet mutatnak:

- Ember által került létrehozásra;
- Mintázza az emberi gondolkodást;
- Képes felmérni mi történik a környezetében;
- Képes reagálni arra, ami történik vele / körülötte;
- Képes optimális döntéseket hozni.

Ezeket az elveket, meghatározásokat figyelembe véve kezdődtek meg és folynak jelenleg is a mesterséges intelligencia fejlesztések. Ebbe a sorba jelentős mértékben beilleszthetőek a katonai (védelmi) jellegű tevékenységek támogatását célzó fejlesztések. A katonai jellegű tevékenységeket vizsgálva értelemszerűen felértékelődik az a tény is, hogy a mesterséges intelligencia esetén nem kell olyan emberi faktorokkal számolni, mint például az éhség, vagy a fáradtság (bár gépeknek is szüksége van karbantartásra és „pihentetésre”), és az MI egyéni képességei és korlátai elsősorban attól függenek, hogy hardveresen mennyire gyors processzorral és memóriamodullal szereltük fel.

¹ A MI (AI) fogalmát először McCarthy alkalmazta 1956-ban. Elterjedését Marvin Minsky 1961-ben megjelent „*Steps towards artificial intelligence*” című cikkének köszönheti.

A elméleti alapok zárásaként nézzük meg, hogyan történhet a MI-k osztályozása.

1. Alkalmazási terület szerinti csoportok:

- logikai játékok (logical games);
- tételbizonyítás (theorem proving);
- automatikus programozás (automated programming);
- szimbolikus számítás (symbolic algebraic computation);
- látás, képfeldolgozás (vision);
- robotika (robotics);
- beszédfelismerés (voice recognition);
- természetes nyelvek feldolgozása (natural language processing);
- korlátozás kielégítés (constraint satisfaction);
- cselekvési tervek generálása (planning);
- szakértőrendszerek (expert systems);
- mesterséges neurális hálózatok (artificial neural nets);
- adatbányászat (data mining);
- ágensek, multi-ágensek (agents, multi-agents).

2. Alkalmazási módszerek szerinti csoportok:

- problémareprezentáció;
- tudásreprezentáció;
- tudás kinyerés;
- tanulási technikák;
- következtetési technikák;
- keresési technikák;
- evolúciós technikák;
- bizonytalanság kezelés;
- szimbolikus programozás;
- tudáshasznosítás.

Az alkalmazási terület szerinti és az alkalmazott módszerek szerinti osztályozáson is jól látszanak a kapcsolódási pontok a katonai alkalmazáshoz, ezért ezen a vonalon folytatjuk a vizsgálódást.

A cikknek nem célja ugyan a mesterséges intelligencia veszélyeinek vizsgálata, de

azért nem mehetünk el szó nélkül a kérdés mellett. Az emberi jogi csoportok és a nem kormányzati szervezetek, mint például a Human Rights Watch és a gyilkos robotokat megállítani kívánó kampánya arra ösztönözte a kormányokat és az Egyesült Nemzetek Szervezetét, hogy foglalkozzanak a veszélyekkel is. A probléma összetettségét jelzi az is, hogy az Egyesült Királyság ellenezte az ilyen kampányokat és a Külügyminisztériuma útján kijelentette, hogy "a nemzetközi humanitárius jog már elegendő szabályozást biztosít erre a területre". 2015 júliusában több mint 1000 mesterséges hírszerző szakértő levelet írt alá a katonai mesterséges intelligencia fegyverkezési versenyének veszélyéről, és kérte az autonóm fegyverek tilalmát. A levelet a mesterséges hírszerzésről szóló 24. nemzetközi közös konferencián Buenos Airesben mutatták be, amelyet Stephen Hawking, Elon Musk, Steve Wozniak, Noam Chomsky, a Skype társalapítója Jaan Tallinn és a Google DeepMind co-t többek között az alapító Demis Hassabis is aláírt. A veszélyek között szerepelnek a pszichológiai veszélyek is. Ismert hogy az amerikai katonák elnevezték a robotokat, amelyek mellettük szolgáltak; néha barátok, családok és hírességek után; háziállat; vagy egyszerűen maguk után. A robothoz rendelt "nem" szorosan kapcsolódik a katona családi állapotához. Néhányan fiktív kitüntetésekkel adták a harcban edzett robotok számára, sőt temetést tartottak az elpusztult robotoknak. 23 tüzszerész véleménye azt mutatja, hogy míg úgy érzik, jobb, ha egy robotot veszítenek el, mint egy embert, akkor is érezték a haragot és a veszteség érzését, ha megsemmisültek. A hadsereg 746 emberének felmérése azt mutatta, hogy 80% -uk szereti vagy szerette katonai robotjait, és inkább a földi mint a légi robotokat kedvelték. A veszélyes harci helyzetek túlélése együtt növelte a katona és a robot közötti kötődés szintjét, és a mesterséges intelligencia aktuális és jövőbeli fejlődése tovább erősítheti a

kötődést a katonai robotokkal. A veszélyek realizálásáról tehát vitatkozhatunk, valószínűleg nem lesz egyetértés a kérdésben, de az biztos, hogy nem mehetünk el a kérdés mellett szó nélkül. Mindezek mellett az is biztos, hogy hiba lenne, ha a veszélyek hangsúlyozása gátat szabna a további fejlődésnek.

RENDSZERBE ÁLLÍTOTT MESTERSÉGES INTELLIGENCIA ALKALMAZÁSOK

Az MI modern katonai felhasználása nem korlátozódik a csatatérre, bár ez nem kis része a hadseregnek. Az egyik kutatott terület például a gépkocsik hosszú távon, nehéz terepen való mozgásának automatizálása. Egy megjelent tanulmány már arról szólt, hogy egy robotkatonát építsenek, amely azonosítani tudja a baráti vagy ellenséges erőket. (A tanulmány természetesen azt is kijelentette, hogy ez a robot várhatóan 25 éven belül nem készül el) Ez többek között abból is adódik, hogy a létrehozott robot katonának képesnek kell lennie arra, hogy döntéseket hozzon, kövesse az utasításokat, célokat semmisítsen meg és sikeresen teljesítse a missziókat. Nem használják addig, amíg meg nem győződnek róla, hogy képes ezekre. Általánosságban kijelenthető, hogy a hadsereg számos előnyhöz jut az MI eszközök alkalmazásával. Segíthetnek a háborúkban az élőerők veszteségeinek csökkentésében és hatékonyabbak lehetnek, mint a „hagyományos” katonák. Ráadásul rendszerbe állításuk után már az üzemeltetési költségek is alacsonyabbak, mint a „hagyományos” katonáké.

Ebben a fejezetben nézzünk meg egy-két olyan alkalmazást, amelyet a különböző országok hadseregeiben már rendszeresítettek és használnak. (A szerzők megjegyzése: Az alkalmazások kiválasztása szubjektíven történt a publikáció megírásának pillanatnyi időpontjában rendelkezésre álló dokumentumok alapján. Figyelembe véve a fejlődés

ütemét és folyamatosságát, a bemutatott alkalmazások már további fejlesztéseket is tartalmazhatnak. Törekedtünk arra is, hogy a bemutatott példák kapcsolódjanak különböző fegyvernemekhez és szakcsapatokhoz is.)

Az első példánk legyen a Védelmi Kutatási és Fejlesztési Szervezet (New Delhi; India) által kifejlesztett, teljesen automatizált eszköz a **Daksh**, amelyet a DRDO kutatási intézet fejlesztett. A **Daksh** egy akkumulátorral működtetett, kerekre szerelt és távvezérelt robot, amely célja a veszélyes tárgyak felkutatása, kezelése és biztonságos hatástalanítása. Elsődleges feladata a bombák megsemmisítése. Az eszköz navigálhat a lépcsőkön, meredek lejtőkön, keskeny folyosókon és vontathat járműveket, hogy veszélyes anyagokat érjen el. A robotizált kar segítségével fel lehet emelni egy gyanús objektumot, és megvizsgálhatja azt hordozható röntgensugárzó eszközzel. Ha az objektum egy bomba, akkor a **Daksh** vízsugárral hatástalanítja. Fel van szerelve egy lőfegyverrel, amely zárt ajtókat képes feltörni és képes megvizsgálni a robbanóanyagokat is, távvezérelhető 500 m-ig nyílt terepen vagy épületen belül. A robot alkotórészeinek kilencven százaléka indiai gyártmányú. Az indiai hadsereg korlátozott sorozatgyártásban megrendeléseket adott 20 db **Daksh**-ra. Az első öt darabos tételt 2011. december 19-én adták át a hadsereg mérnökeinek. A gyártási technológiát átruházták három vállalatra, a Dynalog, a Theta Controls és a Bharat Electronics Ltd.-re.

A **MARCBot**-ot alacsony költségű robotplatformként tervezték a gyanús tárgyak ellenőrzésére és felkutatására Irakban. Több mint 1000 **MARCBot** szolgált Irakban és Afganisztánban. Nem hiteles információk alapján az ára 19.000,- USD, amivel a legolcsóbb ilyen célra használt eszköz. A rászertelt kamera segítségével képes benézni ajtók és ablakok mögé. Üzemideje kb. 6 óra, ami megfelel az Irakban szolgáló katonák igényeinek. Alkalmos támadó fegyverként való használatra

is. A MARCbot volt az első földi robot amelyik vért ontott Irakban. Az egyik egységet Claymore típusú gyalogsági aknával szerelték fel. Ha támadást feltételeztek akkor előre küldték a robotot és ha az ellenséges felkelőt azonosított akkor robbantották a gyalogsági aknákat az ellenség megsemmisítése céljából.

A következő példánk a légielő feladataihoz kapcsolódik. Az **Elbit Systems Hermes** 450 egy izraeli, közepes méretű többfunkciós rakétameghajtású légi jármű (UAV), amelyet hosszú távú taktikai küldetésekre terveztek. Több mint 20 óra a működési ideje, elsődleges feladata felderítés, felügyelet és adatok továbbítása. Több más ország hadserege is üzemelteti így megtalálható Brazília, Ciprus, Mexico, Botswana, Kolumbia, Szingapúr hadseregeiben is, valamint az Egyesült Államok légieroje is használja. Az eszköz általános jellemzői közül érdemes kiemelni:

- Súly: 150 kg;
- Hosszúság: 6,1 m;
- Szárny fesztáv: 10,5 m;
- Teljes tömeg: 450 kg;
- Hajtómű: 1 db UAV Engines Limited R802/902(W) Wankel motor (39 kW);
- Maximális sebesség: 176 km/h;
- Utazó sebesség: 130 km/h;
- Hatótáv: 300 km;
- Üzemidő: 20-30 óra;
- Elérhető magasság: 5500 m;
- Emelkedési sebesség: 4.6 m/s.

A General Atomics **MQ-9 Reaper** (néha Predator B) pilóta nélküli légijármű (UAV), amelyet a General Atomics Aeronautical Systems (GA-ASI) fejlesztett elsősorban az Amerikai Egyesült Államok Légieroje (USAF) számára. Távvezérelt vagy autonóm repülési műveletekre képes. Az MQ-9 az első „gyilkos” UAV, amelyet hosszú távú, nagy magasságú megfigyelésre terveztek. 2006-ban T. Michael Moseley, az Amerikai Egyesült Államok Légierő főosztályvezetője elmondta: "Az UAV-okat elsősorban hirszer-

zési, megfigyelési és felderítő szerepkörökre használták az iraki szabadságharc előtt, a Reaper igazi pusztító szerepet tölt be. Az MQ-9 nagyobb, nehezebb és hatékonyabb repülő eszköz, mint a korábbi General Atomics MQ-1 Predator; és az MQ-1-ek vezérléséhez használt földi rendszerekkel vezérelhetőek. A Reaper egy 950 lóerős (712 kW) motorral rendelkezik (szemben a Predator 115 kW-os (86 kW) motorjával). A nagyobb teljesítmény lehetővé teszi, hogy a Reaper 15-ször több terhet szállítson és utazási sebessége az MQ-1 sebességének háromszorosa. A repülőgépet a földi ellenőrző állomás felülyeli és ellenőrzi, beleértve a fegyverek használatát is. 2008-ban a New York-i Légi Nemzeti Gárda 174-es százada az F-16-os vadászgépekről az MQ-9-es Reaperre váltott át, és ez lett az első harci egység, amely teljes egészében a pilóta nélküli légi jármű (UCAV) használatára tért át. 2011 márciusában az Egyesült Államok Légieroje több „drónpilótát” képzett a légi járművekhez, mint bármely más fegyverrendszerhez. A Reaper az Egyesült Államok haditengerészete, a CIA, az Egyesült Államok Vámügyi és Határvédelmi Hivatala, a NASA és számos más ország hadserege is használják. Az USAF azt tervezi, hogy az MQ-9-et a 2030-as évekig üzemben tartja. Egyéb üzemeltetők: Ausztrália, Dominica, Franciaország, Németország, Olaszország, Hollandia, Spanyolország, Egyesült Királyság, India.

A következő példa a haditengerészethez kapcsolódik. A **Goalkeeper** egy holland fegyverrendszer, amelyet 1979-ben vezettek be. Ez egy autonóm és teljesen automatikus fegyverrendszer a hajók védelme érdekében a manőverezhető rakéták, a repülőgépek és a gyorsan manőverező felszíni hajók ellen. A rendszer bekapcsolása után a rendszer automatikusan átveszi a teljes légvédelmi folyamatot a felügyeletől és a felderítéstől a megsemmisítésig, beleértve a következő cél kiválasztását is. Az eszköz rendszeresítve

van a Belgiumban, Chilében, Hollandiában, Peruban, Portugáliában, Katarban és Dél-Koreában is. (Hasonló rendeltetésű eszközök: AK-630, AK-630M1.2 (Oroszország), Phalanx (USA), DARDO (Olaszország)) Az eszköz általános jellemzői közül érdemes kiemelni:

- Fegyverzet: GAU-8/A Avenger 30 mm hét csövű gépágyú;
- Magasság: 3,71 m;
- Súly: 6,372 kg 1190 db lőszerrel;
- Emelkedés: 85°-tól –25°-ig;
- Torkolati sebesség: 1109 m/s;
- Forgási sebesség: 360° 3,8 mp alatt;
- Tűzgyorsaság: 70 lövedék/másodperc;
- Maximális sorozat: 1000 lövedék;
- Tár: 1190 lövedék;
- Újratöltés: 9 perc;
- Hatótáv: 350-tól 1500-2000 méterig a löszertípus függvényében;
- Kereső radar hatótáv: kb. 30 km.

A **Guardium** egy harci műveletekre és a Gázai övezetben határvédelemre használt, vezető nélküli földi jármű. Egyaránt használható távvezérelt és teljesen autonóm módban is. Egyik mód sem igényel emberi beavatkozást ahhoz, hogy a kezelő a jármű környezetéről teljes hang és vizuális információt kapjon. Mindkét üzemmódban lehetséges a harc a kezelő életének veszélyeztetése nélkül. Csoportos munka során a járművek képesek együttműködni hálózati kommunikáció segítségével. Az eszköz alkalmazása csökkenti a járőrözések emberigényét és egyben elretentő célt is szolgálnak. Elegendő mennyiségű páncélzattal van ellátva, hogy megvédje magát a kézi fegyverekkel történő támadásoktól. A jármű 2,95 méter hosszú, 1,8 méter széles és 2,2 méter magas. Középméretű harci járműnek számít, körülbelül egy Jeep J8 mérete; súlya 1,4 tonna, és akár 80 km/h sebességre képes. Akár több napig is üzemképes a felhasználás intenzitásától függően. A jármű fel van szerelve: infravörös kamerával, ra-

darokkal, nagy érzékenységű mikrofonokkal és különböző szenzorokkal. A felszerelés váratlan támadásokra készült, de fő célja a megfigyelés. Mivel támadások előfordulhatnak, a járművek mind halálos, mind „nem halálos” fegyverekkel is fel vannak szerelve annak védelme érdekében. Előre programozható arra is, hogy az adott útvonalon haladjon. Hatékony érzékelői képesek észlelni és elkerülni a váratlan akadályokat az infravörös kamerájával együtt, amely segíti észrevenni a betolakodókat a sötétben. Amikor terepen mozog, a kamerák segítik a mozgást bármilyen terepen és időjárási körülmények között.

Egy másik határőrizetnél használt robot a **Samsung SGR-A1** (vagy a Samsung Techwin SGR-A1) egyfajta „őrszem fegyver” (autonóm löfegyver), amelyet a Samsung Techwin (jelenleg Hanwha Techwin) és a Korea University fejlesztett ki közösen a dél-koreai csapatoknak a koreai demilitarizált zónába. Nagyon széles körben elfogadják, mint a legelső kereskedelmi robotot, amelynek autonóm képességei vannak, és az első fajta egység, ami olyan integrált rendszerrel rendelkezik, amely felügyeletet, követést, tüzelést és hangfelismerést tartalmaz. Bár a **Samsung SGR-A1** egységeit állítólag telepítették, a számuk nem ismert, mivel a projekt „erősen minősített”. Az eszköz általános jellemzői:

- Súly: 117 kg;
- Magasság: 120 cm;
- Hatékony lőtáv: kb. 3 km;
- Nappali szenzorok hatótávja: max 4 km;
- Éjszakai szenzorok hatótávja: kb 2 km;
- Fegyverzet: 45 mm automata gépágyú (1000 lövés/perc) és 40 mm gránátvető.

Végezetül néhány példa olyan alkalmazásokra, amelyek a cikk megírásakor is a fejlesztés stádiumában voltak.

Az **Armored Combat Engineer Robot** (ACER) kb. 2,25 tonna súlyú kis buldózer méretű. Az ACER a földi katonai robotok

közül a legnagyobb. Moduláris szerkezetű, amely lehetővé teszi a felszereltség küldetéshez való alakítását. Képes elérni a 6,3 km/h sebességet. Feladatai közé tartozik egyebek között a bombák/aknák hatástalanítása, teherszállítás, sérült járművek vontatása. Az Atlas egy kétlábú járó, „humanoid” melyet a DARPA² felügyeletével a Boston Dynamics fejleszt. Hidraulikus mozgató, kb. 1,8m magas, 150 kg súlyú, alumínium és titán anyagokból készült. Kezei finommotoros működésre alkalmasak. Képes nehéz terepen mozogni és mászni függetlenül használva a kezeit és a lábait. Képes önállóan ki- és beszállni járműbe, vezetni azt, ajtókat kinyitni, dobozokon ugrálni, egy lábon egyensúlyozni, hátraszállítani és elektromos szerszámokat használni.

A **Battlefield Extraction-Assist Robot** elsődleges feladata a sérült katonák harctérről való kimentése az élő erő kockáztatása nélkül. Erős hidraulikus rendszerének köszönhetően akár nehéz terhet hosszú távon és durva terepen is képes szállítani. (Jellemzők: acél törzs, 1,8m magasság. Fejlesztés alatt állnak a nyomásérzékelők és a kémiai- biológiai hatóanyag detektorok.)

A **Dassault nEUROn** francia vezetéssel, nemzetközi együttműködésben fejlesztett, pilóta nélküli, harci lopakodó légijármű, amelynek hossza 9,5 m, szárnyfesztávja 12,5 m, üres tömege 4900 kg, hajtóművét a Rolls-Royce cég gyártja, maximális sebessége 980 km/h, legnagyobb repülési magassága 14000 m.

A **Dragon Runner** városi harcra kifejlesztett katonai robot. Kb. 10 kilós súlyával, 38 x 13 cm méretével elég könnyű és kicsi, hogy hordozható legyen. A Dragon Runner olyan területek számára készült, amelyek túl veszélyesek vagy nem elérhetők az élőerők számára, különösen a városi terepen.

A **Ripsaw** vezető nélküli harcjármű, amelyet a Howe & Howe Technologies tervezett és gyártott az Egyesült Államok hadserege számára. A Ripsaw különböző missziók, köztük a kötelékvédelem, a peremvédelem, a megfigyelés, a mentés, a határőrség, a tömegek ellenőrzése és a robbanóanyag-ártalmatlanítás végzésére szolgál. Kb. 1 km távolságból távvezérelhető, néhány másodperc alatt képes váltani a különböző halálos és nem halálos löszerek között. Ezek a képességek lehetővé teszik a hagyományos járművek személyzete számára, hogy a **Ripsaw**-t előre küldje és harcba szálljanak anélkül, hogy a katonákat veszélybe sodorják.

FELHASZNÁLHATÓ ÚJ EREDMÉNYEK A KATONAI FELADATOK VÉGREHAJTÁSÁHOZ

A magáncégek kutatásai a mesterséges intelligencia és az automatizálás világában messze előbbre tartanak attól, mint ahol az amerikai hadsereg tart. A szakértők attól tartanak, hogy ugyanaz történik majd, mint a cyberhadviselésben. A bevezetésben idézett tudományos bizottságnak persze megoldási javaslata is volt. Szükségesnek tartják felmérni, hogy a világ melyik országa hogyan áll MI-fronton, illetve válasszmegoldások kiépítését is elengedhetetlennek látják. A fejlesztések eredményeképpen a hadsereg átvehetné az önálló harci eszközök feletti irányítást. Mindezen felül a harctéri körülményekhez alkalmazkodó okosfegyverek fejlesztését is szükségesnek tartják. Ezek a nyilatkozatok bizonyítják a cikk aktualitását és ezek hatására tekintjük át a mesterséges intelligencia használatának lehetőségeit a hadseregekben.

Ezekkel a mondatokkal összecsengenek Vlagyimir Putyin orosz miniszterelnök szavai is, ugyanis szerinte is hatalmas lehetőségek rejlenek a mesterséges intelligenciában, és bármely ország is jár élen a fejlesztésben, az egyben politikai előnyöket is jelenthet.

² DARPA: Defense Advanced Research Projects Agency

Vlagyimir Putyin egy diákoknak tartott előadásában arról beszélt, hogy azon ország fogja uralni a globális kapcsolatokat, amelyik élen jár az MI fejlesztésében. Az orosz miniszterelnök azt is hozzátette, hogy a jövő háborúit már drónokkal vívják az országok, nem katonákkal. „A mesterséges intelligencia jelenti a jövőt, nemcsak Oroszország, de az emberiség számára is. Kolosszális lehetőségek rejlenek benne, de egyben fenyegetés is, a kimenetelt nehéz előre megjósolni. Bárki is lesz a vezető ebben a szférában, a világ ura is lesz.” – mondta Putyin. Az amerikai hadsereg lemaradása azért is érdekes, mert jelenleg Kína és az Egyesült Államok jár élen a mesterséges intelligenciák fejlesztésének területén. (Kína nemrég jelentette be, hogy 2030-ra szeretne egyedüli vezetővé válni.) Sok elemző is arra figyelmeztet, hogy az USA lemaradhat, különösen annak fényében, hogy a Trump-adminisztráció szorosabbra húzza a gyeplőt a tudományos és technológiai kutatások támogatásában, amely kihatással lehet az amerikai haderő ilyen irányú fejlesztésére is. (A mesterséges intelligencia jelentőségét mutatja az is, hogy az Egyesült Arab Emírségekben önálló minisztériumot hoztak létre a mesterséges intelligenciával kapcsolatos ügyek előrelendítésére és kezelésére.)

Mielőtt rátérnénk néhány jelenleg is működő mesterséges intelligenciát használó rendszer ismertetésére nézzük meg mit válaszolt Jens Stoltenberg a NATO Főtitkára a Harvard Kennedy Iskolában Greg Almond hallgató kérdésére. A kérdés reagált Robert Work volt védelmi miniszter-helyettesnek egy előadáson elhangzott szavaira, amelyek között felsorolt néhány fontos tény. Work azt mondta, hogy az Egyesült Államok és a nyugati katonai fölény jövője a mesterséges intelligencia technológiáknak a stratégiába történő hatékony beépítésén alapul majd, és arra számítanak, hogy 2030-ra fegyveres erők 30 százaléka lesz „robotos” fegyver. Ezeknek a mondatoknak az elhangzása alap-

ján a hallgató kérdése így hangzott: „Kíváncsi vagyok, mi a NATO stratégiája a robotika és a mesterséges intelligencia használatára?”

Jens Stoltenberg válaszában először is kiemelte a technika fontosságát és a különféle, még fejlettebb fegyverrendszerek fontosságát. Elmondta, hogy ő amikor meglátogatta az Észak-atlanti Tanácsot ugyanazokat a kérdéseket intézte a jelenlévőkhöz. Kifejtette, hogy éppen ez az egyik oka annak, hogy többet kell fordítani a védelemre, mert ehhez befektetésekre van szükség a kutatás és fejlesztés területén, és megköveteli, hogy együtt dolgozzunk a fejlesztéseken a civil szférával. Összefoglalva tehát az a helyzet, hogy koncentrálnunk kell erőforrásainkat és be kell fektetnünk a kutatásba és a technológiába, ahhoz hogy képesek legyünk a technológiai előnyöket a jövőben is megőrizni.

Természetesen aggályok is merülnek fel a mesterséges intelligencia használatával kapcsolatban. Ezek közül talán a legfontosabb, hogy elveszik-e az emberek munkáját a robotok. Az ELTE Lágymányosi campusán a TEDxBudapest Klub 2017 végén tartott házasi beszélgetést rendezett ennek a problémának a megvitatására. A moderátor két beszélgetőtársa volt Martin Ford³ jövőkutató, illetve Porkoláb Imre⁴, aki a NATO Stratégiai Parancsnokának képviselője a Pentagonban. Ford szerint nem nagyon lehet manapság úgy MI-ről beszélgetni, hogy ne kerüljön

³ Martin Ford ismert szilícium-völgyi vállalkozó és jövőkutató. Számítástechnikából és üzleti ismeretekből szerzett diplomát, majd 25 évig számítógép-tervezéssel és szoftverfejlesztéssel foglalkozott. *The Lights in the Tunnel* című 2009-es könyvének több jósolata mára beigazolódtott, a *Robotok kora* című könyve pedig 2017-ben jelent meg magyarul.

⁴ Porkoláb Imre dandártábornok a NATO Stratégiai Parancsnokának képviselője a Pentagonban. Feladatai közé tartozik a kapcsolattartás az amerikai Védelmi Minisztériummal, az Egyesített Vezérkarral és a Washington DC-be települt kutatóintézetekkel, illetve az amerikai védelmi innovációs kezdeményezésekért felelős szervezetekkel.

elő ez a kérdés. Az mára evidencia, hogy az MI elterjedése alapjaiban fogja átalakítani a munkaerőpiacot, bár arról intenzív vita folyik, hogy ez mennyi és milyen munkahely megszűnésével jár, és kiket fog főleg érinteni. A DARPA, vagyis az amerikai védelmi minisztérium kutatási részlege jelenleg is főleg alapkutatásokat végez, ezeknek inkább később lesz érezhető hatása. Persze rövidebb távú kutatásokat is folytatnak, de ezen a téren a Szilícium-völgy valóban élén jár, és több pénzt investál a fejlesztésekbe, ezért a hadseregnek is van mit tanulni tőlük, hatékonyabb innovációs ökoszisztémát kell kialakítaniuk. A jövőkutató szerint felvetett téma nem újkeletű, a mai helyzet több szempontból is különbözik a korábbiaktól. Az egyik különbség, hogy a technológiai fejlődés olyan hosszú ideje folyik exponenciális ütemben, hogy előbb-utóbb tényleg elkerülhetetlenül olyan helyzetben kell találnunk magunkat, amire nem vagyunk felkészülve. A másik különbség, hogy az ember által végzett munkák elvégzésére megjelentek olyan gépek, amelyek először kezdtek el tényleg kognitív képességekkel rendelkezni.

Porkoláb Imre a katonai példák alapján az ember-gép együttműködésben látja a megoldást, vagyis azt kell megtalálni, hogy tudunk a gépekkel leginkább csapatként együttműködni, kiegészíteni egymást. Az amerikai hadsereg 2014-ben meghirdetett fejlesztési stratégiája, az úgynevezett Third Offset Strategy is az ember-gép interakcióra összpontosít, a géppel akarja fokozni a katonák helyzetismeretét és teljesítményét. Példa erre az F-35-ös vadászgépek pilótáinak 360 fokos virtuális látképet adó high-tech sisakja, vagy a leginkább Vasember páncéljára emlékeztető védőruha. De ugyanez a civil életben is tetten érhető a különféle agyimplantátumokon és gondolatlan irányítható robotvégtagokon. Tehát az automatizálási láz nemcsak a civil, de a katonai világot is felforgatja. Ennek leglátványosabb példája a robotrepülő

általánossá válása: Porkoláb Imre szerint ma már több drónpilóta van az amerikai hadseregben, mint hagyományos, és a több mint tízezer ember nélküli repülő mellett egyre több a távvezérlésű vagy önjáró földi és vízi jármű is.

Az automatizált fegyvereket és az MI harcászati felhasználását hagyományosan sok kritika éri. Porkoláb NATO-tisztként nyilván úgy gondolja, hogy a drónok alkalmazása megfelelően szabályozott és világosan kijelölt keretek között zajlik. Az amerikai hadseregben például alapelv a human-in-the-loop, vagyis, hogy az ember mindig része a döntéshozatali folyamatnak, a gépek sose kapnak szabad kezet. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy nemcsak harci drónok segítik a katonákat, hanem szállításra, orvosi ellátásra, felderítésre is használják a mesterséges intelligenciát.

A következőkben nézzünk meg, néhány olyan új eredményt, amely segíthet a NATO Főtitkár szavainak a katonai gyakorlatban történő megvalósításában, vagyis milyen új MI eredményekkel számolhatunk a katonai feladatok támogatásában. Ezek az eredmények mindegyike az ún. COTS-eszközök⁵ csoportjába tartozik, ezért viszonylag könnyen bevonhatóvá tehető a katonai feladatok megoldására is.

A Texas Egyetem (Austin) kutatói személyek bőrére ideiglenes tetoválásokhoz hasonlóan tapadó grafénalapú egészségügyi szenzorokat fejlesztettek. A szenzorok ugyanolyan pontosan mérnek, mint a hagyományos orvosi műszerek. A 0,3 nanométer vastag graféntetkók a világ eddigi legvékonyabb felhámra tehető elektronikus készülékei. A szívből, tüdőből és az agyból érkező elektromos jeleket mérik, de meghatározzák a bőrhőmérsékletet és a hidratációs szintet is. A kutatók az elektrokardiogramhoz (EKG)

⁵ COTS = Commercial Off-The-Shelf = „polcról levethető eszközök”

hasonló vagy jobb minőségű, de észrevétlen monitoring technológiát akarnak fejleszteni. Egyrétegű grafén rézlapon történő növesztésével kezdték, majd a kétdimenziós szénlapot nyúlékony polimer segédanyaggal borították be, és a rezet kimaratták. (A grafén megfelel a bőrnek, ami lehetővé teszi a kiváló minőségű méréseket.) A polimer-grafénlapot ideiglenes tetkőpapírra helyezték, és a grafént elektródákká alakították. Az elektródák nyújtható spirálformájú kapcsolatot alkotnak. Megvalósíthatósági példakísérlet során öt mérést végeztek a graféntetkőkkel, az adatokat összehasonlították a hagyományos szenzorok által gyűjtöttekkel. Megállapították, hogy a mellkason viselt grafén érzékelő olyan gyenge ingadozásokat is észlelt, amelyek egy szomszédos, hagyományos elektróda által kivett EKG-n nem voltak láthatóak. A következő lépés az lesz, hogy egy antennt adjanak hozzá a konstrukcióhoz, hogy a jeleket a készülékről egy telefonra vagy egy számítógépre sugározhasák. Ez a lépés mindenképpen szükséges lesz a katonai alkalmazás lehetőségének megfontolásához.

Brit kutatók viselik városi környezetével interakciókat folytató okos ruhákat fejlesztenek. A technológia lehetővé teszi, hogy maguk a felhasználók váljanak mobil szenzorokká, javítsanak a városok szennyezettségének és közlekedésének megfigyelésén, és segítsenek nagyobb balesetek, katasztrófák mentési műveleteinek koordinálásában. A viselhető (wearable) érzékelőkkel és elektronikával a felhasználó személyre szabott egészségügyi és vásárlási szolgáltatásokat kap, miközben keresztülmegy a városban, épülettömbökön. A Steve Beeby professzor által vezetett projektben a ruhák okos városok hálózati rendszereivel folytatott kommunikációjához dolgoznak ki alacsony energiafogyasztású szenzorokat és mesterségesintelligencia-megoldásokat. A technológiával az érzékelőket jobban elosztják a városban, kutatók úgy befolyásolhatják velük a kapott

információk sűrűségét, hogy a felhasználót megkérjük, látogassa meg ezt és ezt a kerületet. Mai rögzített megoldásokkal kivitelezhetetlen rugalmas és mobil inputot adnak az okos városnak. Egy másik projektben elektronikus eszközöket (mikroprocesszorokat, mikrokontrollereket, logikai áramköröket és szenzorokat) fonálba integráló technológiát dolgoznak ki. A fonalakkól magunkon viselhető intelligens ruhákat varrnak. A szenzorokat és az elektronikát működtető energiagyűjtő technológiákat (piezoelektromos filmeket stb.) is tanulmányozzák.

Az MIT⁶ (a továbbiakban: MIT) Számítástudományi és Mesterséges Intelligencia Laboratóriumának (Computer Science and Artificial Intelligence Laboratory, CSAIL) a barcelonai Neurális Információfeldolgozó Rendszerek konferenciáján bemutatott, felvett beszédet képekhez kapcsoló rendszere vezethet a teljesen automatizált beszédfelismeréshez. A rendszer tematikusan kapcsolódó képek és az e képeket leíró szövegek (amelyeket egy nagy audiofelvétel-gyűjtemény tartalmaz) viszonyát elemzi. A rendszer ezután megtudja, hogy a felvételek akusztikai jellemzői milyen korrelációban állnak a kép jellemzőivel. Az akusztikai jegyek képekhez társításából – felügyelet nélkül – tanulja meg, hogy milyen hangzó elem milyen gépelt szónak felelhet meg. Az a cél, hogy úgy tanulja meg a nyelvet, ahogy az ember. Ebből kiindulva a rendszereik kiépítéséhez a kutatók olyan ideghálózatokat, gépi tanulási rendszereket alkalmaztak, amelyek közel állnak az agy szerkezetéhez. A neurális hálózatok olyan feldolgozó csomópontokból állnak, amelyek - mint az egyes neuronok - csak nagyon egyszerű számításokat képesek elvégezni, de sűrű hálózatokban egymáshoz kapcsolódnak. Az adatokat táplálják a hálózat bemeneti csomópontjaihoz,

⁶ MIT: Massachusetts Institute of Technology

amelyek módosítják és továbbítják azokat más csomópontoknak, amelyek módosítják és továbbadják a többi csomópontnak stb. Az így képzett neurális hálózat folyamatosan módosítja a csomópontok által végrehajtott műveleteket annak érdekében, hogy javítsa a teljesítményét egy adott feladaton. A kutatói hálózat valójában két különálló hálózat: az egyik, amely képeket készít bemenetként, és egy, amely spektrogramokat rögzít, ami hangot jelenít meg az amplitúdó és frekvencia, időbeli változásaként. Az egyes hálózatok felső rétegének kimenete egy 1024-dimenziós vektor – egy 1024 számból álló sorozat.

A minden hálózat végső csomópontja két vektorból előállított értéket vesz fel. Ez azt jelenti, hogy összeszorozza a vektorok megfelelő elemeit, majd mindegyiket összeadja, hogy egyetlen számot hozzon létre. A tanulás során a hálózatoknak meg kellett próbálni maximalizálni a pontértéket, amikor az audiojel megfelel a képnek, és minimalizálni azt, ha nem. A kutatói rendszer által elemzett valamennyi spektrogram esetében, képes azonosítani azokat a pontokat, ahol a pontértékek maximálisak.

A kutatók ezer képes adatbázison tesztelték a rendszert, mindegyik kép egy szabadformájú szöveges leírás felvételéhez volt társítható. Az egyik felvételt betáplálták a rendszerbe, amelynek ki kellett nyernie a tíz leginkább kapcsolódó képet. A rendszer 31 százalékos pontossággal dolgozott.

A következő kutatás mottója az volt, hogy egy okos MI-nek kíváncsinak is kell lennie. A Berkeley Kaliforniai Egyetem kutatói „belső kíváncsiság modellel” vértettek fel egy algoritmust, hogy még erős visszacsatolás hiányában is működhessen. A modell felidéz egy virtuális videojáték-ágenst irányító mesterségesintelligencia-szoftvert, hogy maximalizálja környezeti ismereteit, tisztában legyen a környezetével, különösen a környezet rá leginkább hatást gyakorló elemeivel. A kutatók megerősítéssel tanulásal együtt,

két egyszerű játékban alkalmazták a modellt. A mesterséges kíváncsiság mindkét alkalommal hatékonyabbá tette a tanulási folyamatot. Az ágens megtanult lényegesen gyorsabban navigálni a környezetében. Bármilyen más jutalom nélkül is kevesebb ideje ment el azal, hogy nekiment a falaknak, vagy megölték. A technológiát fizikai közegben, olyan feladatokon, mint például bizzar, szabálytalan tárgyak megragadásának kivitelezését megerősítéssel tanulásal elsajátító robotokon tesztelik. Segíthet a jelen gépi tanulástechnológiáival kapcsolatban felmerülő problémák orvoslásában, és kijelölheti az utat, módszert arra, hogy a gépek miként oldjanak meg valóságbeli problémákat, hiszen a belső kíváncsiság környezetünk gyorsabb felderítésére, közelünkben lévő tárgyakkal való kísérletezésre ösztönzi a robotokat és más gépeket is.

A legtöbb MI technológia a szoftverre koncentrált, és működési sebessége alacsony, ami rosszul illeszkedik a mobiliszközökhöz. Ezért sok nagyvállalat fektet be a félvezető chippek fejlesztésére az alacsony teljesítményigényű, de nagy sebességű MI programok futtatására. A Korea Advanced Institute of Science and Technology (a továbbiakban: KAIST) kutatói által fejlesztett CNN Professor (CNNP) félvezető chipen ultra-alacsony áramellátás mellett futnak mesterségesintelligencia algoritmusok, valamint a K-Eye nevű arcfelismerő rendszer is a chipet használja. A K-Eye okostelefonnal bluetoothon keresztül használható, magunkon viselhető eszköz. Egyik nagy előnye, hogy saját belső elemével több mint 24 óráig működik. A K-Eye felhasználói okostelefonjuk vagy okosórájuk segítségével ellenőrizhetnek személyekre vonatkozó információkat, emellett okos készülékeikkel egy adatbázishoz is hozzáférhetnek. Ugyanakkor a rendszer tartalmaz egy hardverkulcsot, amely bármikor felismer és megosztja a felhasználókkal kapcsolatos információkat. A rendszerhez tartozik egy állandóan bekapcsolt állapotban lévő képérzékelő is.

A szenzor megállapítja, hogy található-e arc a kamera hatótávolságán belül, majd képkockákat rögzít, és az eszközt csak akkor hozza működésbe, ha tényleg van egy (vagy több) arc a közelben. A fejlesztés azért különleges, mert a mesterséges intelligencia köztudottan az egyik legdinamikusabban fejlődő technológia. A világ vezető infokommunikációs vállalatai mindent megtesznek, hogy az MI-ben ők érjék el a legnagyobb sikereket, fokozódik a verseny, fejlesztéseik viszont a szoftverre redukálódnak. Ezek a szoftverek sajnos túl lassúak ahhoz, hogy mobil eszközökön megfelelően működjenek. Ezért van szükség az MI-programokat alacsony energiafelhasználás mellett is megfelelő sebességgel – gyorsan – futtató félvezetőkre, és ezért fontos a KAIST CNNP-je.

A Purdue és más egyetemek kutatói által kidolgozott „organizmoidok”⁷ nevű új számítási technika az emberi gondolkodás egyes aspektusait utánozza azzal, hogy hogyan felejtse el lényegtelen emlékeit, miközben megőrzi a valóban fontosakat. (A munkát a Purdue, a Rutgers Egyetem, a Massachusetts Institute of Technology, a Brookhaven National Laboratory és az Argonne National Laboratory végezte.) Agyunk többek között azért képes az egész életen át tartó tanulásra, mert a nem kritikus információk nagy részét elfelejti. A kutatók ezt próbálják egy bizonyos szinten másolni, hogy létrehozzanak nemcsak tanuló, hanem felejtani is megtanuló számítógépet. A kutatás középpontjában álló kerámiaszerű szamárium-nikkelát „kvantumanyagból” hozták létre az organizmoid eszközöket. Az eszközök rendelkeznek az élőlények egyes jellemzőivel, és lehetővé teszi az emberi agy egyes aspektusait utánozó tanulóalgoritmusok fejlesztését. Hidrogén-

gáz hatására az anyag ellenállása nagyon megváltozik, a hidrogénatomok „felpumpálják” a kristályhálóját. Ha hidrogént adunk hozzá, megnyúlik, ha elveszük belőle, összehúzódik. A látványos kvantumjelenség teszi lehetővé az ellenállás több nagyságrendű változását. A változások nagyon hasonlítanak az állatok egyik kulcsfontosságú viselkedési formájához: amikor hozzászoknak valamihez. A kutatók ezért beszélnek szervezeti viselkedésről: ha egy információt rendszeresen látunk, megszokjuk, elraktározzuk a memóriánkban. Ha sokáig nem látjuk, elkezd „romlani.” Az exponenciálisan növekvő, csökkenő elektromos vezetéssel e minta szerint dolgozható ki inkrementálisan tanuló és közben felejtő számítási modell. A kutatók létre is hoztak egyet, egy neurális tanulómodellt. A kutatás azért kiemelkedő, mert egyik első példája, hogy kvantumanyagokat közvetlenül használnak a neurális tanulás fontos problémájának megoldására.

A Granada Egyetem (UGR) Számítástudomány és Mesterséges Intelligencia Tanszékének kutatói által fejlesztett MI-program valós időben automatikusan detektálja videókon, ha a rajtuk látható valamelyik személy löfegyvert vesz elő. A fejlesztés eredetileg a repülőterek, bevásárlóközpontok biztonságának javítására fókuszált. A kutatók a kilencvenes évek ismertebb filmjeit és a YouTube-on található gyengébb minőségű videókat elemezve fejlesztették, gyakoroltatták a modellt. A mozgókép-anyagok közös vonása, hogy mindegyikben nagyon sokszor láthatók löfegyverek. Az algoritmus másodpercenként 5 képkockát elemzett valós időben és 96,5 százalékban pontosan detektálta a fegyvereket. Amikor a pisztoly megjelent az analizált képen, a rendszer egy vörös doboz formájában küldött egy figyelmeztetést a képernyőn, hogy hol található a fegyver.

A dél-spanyolországi egyetem egyik tanára elmondta, hogy a modell összekombinálható riasztórendszerekkel. Kifejezetten olcsó

⁷ Az "organizmusok" elnevezésű új számítástechnika az emberi gondolkodás néhány aspektusát imitálja azáltal, hogy megtanulja elfelejtani a nem fontos emlékeit, miközben megőrzi a létfontosságúakat.

kivitelezni, videokamerák és közepesen jó teljesítményű számítógép kell hozzá. Az emberi felügyeletet nem igénylő rendszer bárhol – külső és belső terekben egyaránt – implementálható, ahova videokamerák helyezhetők el. Például repülőtereken is hasznos lehet, ráadásul több szempontból is előnyösebb, mint a mai megoldások. Eddig a fő fegyver-érzékelő rendszerek ugyanis fém észlelésen alapultak, és a repülőtereken és nyilvános rendezvényeken zárt terekben használták azokat. Bár ezeknek a rendszereknek az az előnye, hogy képesek lőfegyvert kimutatni még akkor is, ha elrejtették, sajnos számos hátrányuk van. Ezen hátrányok között az a tény, hogy ezek a rendszerek csak egy adott ponton keresztül képesek kommunikálni (ha a fegyvert hordozó nem jár ezen a ponton, a rendszer használhatatlan). Ezek a rendszerek szükségessé teszik az emberi szereplők állapotának jelenlétét, és hibázhatnak, amikor nagy az átvizsgálendő emberek létszáma. Mindennapos hibák, hogy a rendszer fém tárgyakat, például érméket, övcsatokokat és mobiltelefonokat is felderít. Ez szükségessé teszi a szállítószalagok és röntgenkészülékek használatát ezekkel a rendszerekkel együtt, ami lassú és költséges. Ráadásul ezek a rendszerek nem érzékelik a nem fémről készült fegyvereket, amelyek a háromdimenziós nyomtatás miatt lehetségesek. Silham Tamik az egyik fejlesztő szerint ez a fajta mélytanulási modell az utóbbi öt esztendő egyik legkomolyabb előrelépése tárgyak detektálásában, felismerésében és osztályozásában, azaz a számítógépes azonosításban.

A Hitachi Ltd. bejelentette egy felderítő és nyomkövető technológiájának a kifejlesztését (mesterséges intelligencia használatával), amely valós időben képes megkülönböztetni a személyeket a külső jellemzőik alapján. A képelemző technológia segítségével azonnal lehet észlelni és nyomon követni a keresett személyeket. Ennek a technológiának a segítségével fel lehet fedezni nem csak egy

gyanús egyént, de akár egy elveszett gyermeket is a szemtanúktól származó információk felhasználásával. Továbbá az észlelt személy teljes képének elemzésével lehetőség van arra, hogy a kihelyezett kamerák kövessék az embert ott is, ahol a követett személy arca nem látható, mert az ember csak távolról látható. A vészhelyzetek elkerülése érdekében azonban szükség van a gyanús személy vagy az elveszett gyermek helyzetének azonnali rögzítésére is. Mivel az összes képet csak korlátozott számú személyzet látja, az emberek felfedezésére és nyomon követésére szolgáló technológiát olyan azonosítási pontokhoz fejlesztették, mint például a ruházat színe, a kamera által készített arcképek. Ennek megfelelően nehéz volt felismerni és nyomon követni egy személyt olyan helyszínen, ahol együtt tartózkodik hasonló színű ruhát viselő más személyekkel, vagy ha a megfigyelő kamera nem tudott világos arcfelvételt készíteni a látószög vagy a világítás miatt.

Ennek a kihívásnak a leküzdéséhez a Hitachi a mesterséges intelligenciát alkalmazta az egyén valós idejű megkülönböztetésére többféle funkcióval, mint például a neve, az életkor és a ruházat, valamint a valós idejű nyomon követés lehetősége a szélessávú megfigyelő kamerák segítségével. A kifejlesztett technológia jellemzői a következők:

- Nagysebességű személyfelismerő technológia, amely a külső megjelenés és a mozgás jellemzőit kategorizálja és keresi. A mesterséges intelligencia, amely valós idejű felismerést valósíthat meg a kameraképek azonosítása érdekében, több mint 100 olyan jellemzővel rendelkezik, amelyek 12 fajta megjelenéshez kapcsolódnak, mint például a nem, az életkor, a frizúra, a szín és a ruhaforma, valamint a változó tételek. A mozgási jellemzők 10 kategóriájából vizsgálnak, mint például a gyaloglás, a futás és a hajlítás. Hagyományosan minden egyes elemet külön kellett kiszámítani

a jellemzők megkülönböztetésére. Ezúttal több elem egyidejű kiszámításának módját fogadták el, csökkentve a negyvened részére a számítási időt.

- Nagysebességű személy nyomkövető technológia, amely részletesen elemzi a test teljes képét és ezáltal kiszűri az ugyanazon személyről készült képeket. Az MI felismeri az egyént és egyértelműen és csak egyszerűen azonosítja azáltal, hogy elemzi és átalakítja az egész test képét egy számszerű leírással, hogy ugyanaz a személy felismerhető legyen, függetlenül a testszög vagy a világítás változásától. A MI elemzés eredményének rögzítésével a Hitachi által kifejlesztett nagysebességű vektor-feldolgozású adatbázisban ugyanazon személy képét több tízezer rögzített képből lehet kivenni 1 másodpercnél rövidebb idő alatt.

Az emberek valós idejű észlelését és nyomon követését a kifejlesztett technológiák kombinálásával lehetett elérni. A Hitachi ezt a technológiát alkalmazza a további fejlesztéseknél a szélessávú biztonsági és felügyeleti rendszerekhez (például a nyilvános helyiségekhez), hozzájárulva a közbiztonsághoz. Mindezek mellett az is igaz, hogy keveset tudunk a MI gondolkodásmódjáról. A legtöbb mai mesterséges intelligencia mélytanulással működik, vagyis megkap egy adatsort és az óhajtott kimenetet, amely alapján létrehozza az algoritmust, és azzal oldja meg a feladatot, majd a rendszer ismétli, fenntartja magát. Az agyi neuronok által ihletett mesterséges neurális hálózatok szimulálják az agyat olyan feldolgozó rendszer formájában, amely példák elemzésével tanulhat, akárcsak az ember. A minta felismerése és az adatok osztályozása a lehetséges alkalmazások egy része, de a lehetséges alkalmazások széles körét még meg kell vizsgálni. A mesterséges neurális hálózatok párhuzamos számítási modellek (ellentétben a számítógépeinkkel, amelyek egyetlen

feldolgozóval rendelkeznek az adatok összegyűjtésére és megjelenítésére). Ezek a hálózatok általában több egyszerű processzorból állnak, amelyek egymással párhuzamosan képesek a változó rendszerek modellezésére. Ez a párhuzamos számítási folyamat lehetővé teszi a megoldások gyorsabb feldolgozását és kiszámítását is.

Mindenképpen ezzel a módszerrel kell MI-t alkotni, mert a számítógép gyorsabban kódol, mint az ember, kézi kódolással életünk végéig vagy még tovább tartana. Ha nagyon kicsi a neurális háló (az idegháló), talán megértjük. De ha nagyra nő, és több száz rétegből, rétegenként több ezer egységből áll, érthetlenné válik. Ma már eljutottunk ezekig az óriásrendszerekig, ezért felmerült a kérdés: Hogyan értsük meg őket? Mindenképpen meg kell, mielőtt megbízunk bennük. Első módszer az algoritmusok visszafejtése. A képfelismerésben ez azt jelenti, hogy a gépet a megtanult minta felismerésekor képalkotásra vagy módosításra programozzuk. Az első módszer az volt, hogy az MI egy kép megváltoztatásánál azt az utasítást kapta, hogy tegyen a képre kutyákat, ha felismeri valahol az állatot. Innen tudjuk meg, mit jelent az MI számára a kutya. Az MI által használt adat azonosítása egy másik módszer, hogy megadjuk neki a felismerendő mintát, aztán részleteket rögzít, szakaszokat emel ki a szövegből. A harmadik módszer egy-egy idegsejt folyamatos figyelése. Méri, hogy melyik kép stimulálja leginkább. Ezzel az eljárással dedukció útján tudjuk meg, mit keres leginkább. Ezek a módszerek sajnos nem hatékonyak, úgyhogy még nagyon messze járunk a teljesen megmagyarázható mesterséges intelligenciától. Pedig kellene ismerni a működésüket, mert már köztünk vannak, életünket befolyásoló területeken dolgoznak. Addig meg sem bízhatunk bennük, amíg nem tudunk mindent róluk, csak reménykedhetünk, hogy nem követik el ugyanazokat a hibákat, mint mi. Persze egyelőre még az em-

beri döntéshozás és tudatosság is titokzatos, és a világ ezért is érdekes hely.

Végezetül álljon itt egy olyan példa, amelyre sokan csak legyintenek. Nevezetesen egy játékokból tanuló MI-ról van szó, amely azonban módszerében újszerű és előremutató. (A játékok egyébként nagyon népszerűek az MI-kutatók köreiből. Előszóval használnak videojátékokat gépi tanuláshoz, hogy az MI rajtuk keresztül jobban megértse a való világot. Más szempontból a játékok azért is jók, mert kezelhető mennyiségűből álló részekre bonthatók szét, amivel sokat segítenek előremutató MI-hipotézis kidolgozásában.) Egyszerű angol nyelvű utasításokból tanulta meg a Montezuma bosszúja játékot egy a Stanfordon fejlesztett mesterségesintelligencia-rendszer. A játék azért jelentett kihívást más MI-knek, mert ritka jutalmakat kínált, és a játékosoknak több lépést kell meggyerniük, hogy akármilyen pontot is kapjanak. A rendszer megerősítéses tanulással, természetes nyelvű utasítások formájában ismerte meg gyorsan a Montezuma bosszúját. A módszer azért lehet komoly hatással az MI-k fejlődésére, mert természetes nyelven nemcsak programozók, hanem bárki adhat nekik utasításokat. A tanítást az utasítások ún. „screenshotokkal” való összekapcsolásával oldották meg. A képek ugyanazt a cselekedetet ábrázolták, mint az elmondottak. Mindet a játékból vették ki. A játékfejlesztő cégek örömmel látják az érdeklődést, reagálnak is rá. A Microsoft 2015-ben alapított Project Malmo MI-fejlesztő platformjának rendelkezése a hatékony MI-ember együttműködés a világépítő Minecrafton keresztül. A Google AlphaGoról és Demis Hassabisról ismert londoni DeepMind-ja több tucat klasszikus Atari-játékon is pallérozódott. Az így szerzett kuriozitas- és jutalomvezérelt ismereteit magasabb szintű feladatoknál, például a cég adatközpontjainak hatékonyabb energiakezelésére alkalmazza.

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

A bevezetőben az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériumának egyik tudományos bizottsága szerint megfogalmazott mesterséges intelligencia „hiányok” az amerikai hadseregben, azért nem mutatnak ennyire sötét jövőképet. A Boston Consulting Group szerint 2000 és 2015 között a katonai robotika fejlesztésére világszerte elköltött költségek 2,4 milliárd dollárról 7,5 milliárd dollárra nőttek, és 2025-re várhatóan több mint duplájára 16,5 milliárd dollárra tovább nőnek. A DoD (Department of Defense) tudományos kutatási részlegében az áldozatok elpusztításának és az amerikai vagyoni védelmének új módjairól szóló jelentés szerint a mesterséges intelligencia és az autonóm robotrendszerek kulcsfontosságú részét képezik az ország védelmi stratégiájának. Egy új DoD jelentés taktikai előnyöket lát abban, ha az emberek és a tisztán önjáró gépek együtt dolgoznak a művelési területen. Egy foratókönyv szerint, harci drónok állnának a harci zóna fölé, hogy megakadályozzák az ellenséges kommunikációt, valós időben felügyeljék a területet, és önállóan tüzeljenek az ellenség ellen. Természetesen nem hagyhatjuk figyelmen kívül a robotokban rejlő veszélyeket sem, de a katonák egyre inkább belátják, hogy a mesterséges intelligencia a katonai feladatok végrehajtásának minden területén hasznosítható, csökkenthető segítségével az élőerő vesztesége, növelhető a hatékonyság, tehát a robottechnika használata jelentheti a jövőt a hadviselésben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] www.spectrum.ieee.org/nanoclast/semiconductors/nanotechnology/graphene-temporary-tattoo (Letöltve: 2017. 10. 05.)
- [2] www.theengineer.co.uk/project-aims-for-wearable-systems-in-people-centred-smart-cities (Letöltve: 2017. 10. 05.)

- [3] www.news.mit.edu/2016/recorded-speech-images-automated-speech-recognition-1206 (Letöltve: 2017. 10. 05.)
- [4] www.technologyreview.com/s/607886/curiosity-may-be-vital-for-truly-smart-ai (Letöltve: 2017. 10. 05.)
- [5] www.sciencedaily.com/releases/2017/06/170615100700.htm (Letöltve: 2017. 10. 05.)
- [6] http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_135317.htm?selectedLocale=en (Letöltve: 2017. 10. 10.)
- [7] Négyesi Imre: COTS rendszerek alkalmazási lehetőségeinek vizsgálata (Hadtudományi szemle on-line, IV. évfolyam (2011) 4. szám, 111-116. oldal, HU ISSN 2060-0437)
- [8] Négyesi Imre: DIE ÜBERPRÜFUNG DER VORAUSSETZUNGEN VON COTS SYSTEMEN (COTS RENDSZEREK KÖVETELMÉNYEINEK VIZSGÁLATA) (Hadmérnök on-line, VII. évfolyam (2012) 2. szám, 371-376. oldal, ISSN 1788-1919).
- [9] <http://phys.org/news/2017-07-artificial-intelligence-based-gun-video.html> (Letöltve: 2017. 10. 11.)
- [10] <https://phys.org/news/2017-03-image-analysis-technology-ai-real-time-identity.html#nRlv> (Letöltve: 2017. 10. 11.)
- [11] www.purdue.edu/newsroom/releases/2017/Q3/organismic-learning-mimics-someaspects-of-human-thought.html (Letöltve: 2017. 10. 16.)
- [12] www.futurism.com/still-know-very-little-about-ai-thinks (Letöltve: 2017.10.17.)
- [13] www.newscientist.com (Letöltve: 2017. 10. 20.)
- [14] INDEX.HU/TECH/2017/10/28/TEDX_MARTIN_FORD_PORKOLAB_IMRE_MESTERSEGES_INTELLIGENCIA_ROBOTOK_DRONOK (Letöltve: 2017.11.01.)
- [15] <http://theasiandefence.blogspot.hu/2009/08/bomb-disposal-robot-daksh-for-indian.html> (Letöltve: 2017. 11. 05.)
- [16] <https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Goalkeeper%20CIWS> (Letöltve: 2017. 11. 05.)
- [17] <http://www.defensereview.com/samsung-sgr-a1-armedweaponized-robot-sentry-or-sentry-robot-remote-weapons-station-rws-finally-ready-for-prime-time/> (Letöltve: 2017. 11. 05.)
- [18] https://ipfs.io/ipfs/QmXoyvizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/General_Atomics_MQ-9_Reaper.html (Letöltve: 2017. 11. 05.)
- [19] https://www.revolvy.com/main/index.php?s=PackBot&item_type=topic (Letöltve: 2017. 11. 05.)
- [20] <https://epo.wikitrans.net/Guardium> (Letöltve: 2017. 11. 05.)
- [21] <https://gizmodo.com/5943055/the-g-nius-guardium-guards-golan-like-a-golem> (Letöltve: 2017. 11. 05.)
- [22] <http://militarybots.weebly.com/armored-combat-engineer-robot.html> (Letöltve: 2017. 11. 05.)

UDOVECZ GYÖRGY: 100 ÉV A PIHENÉS SZOLGÁLATÁBAN A balatonakarattyai Honvéd Üdülő története

Alapítástól a II. világháborúig

1917. november 17-én a Székesfővárosi Alkalmazottak Segítő Alap Balatonkenese község határában egy 45 hektáros területet vásárolt a Csikerrét és az Öreg-tó mentén. Az ekkor még nádas, zombékos területen alakították ki a Fővárosi Üdülőhely nevű pihenőhelyet. Eredetileg ezt a területet a főváros fel akarta parcellázni. A kialakított parcellákon családi házakat és kisebb gazdaságokat gondoltak építeni a fővárosi tisztviselők számára. Az I. világháborút követő évek zűrzavaros eseményei, és az azokat követő gazdasági válság ezt nem tették lehetővé. A parcellázástól elálltak, így lehetővé vált a későbbi üdülőtelep kialakítása.

Természetesen az I. világháborút lezáró békefeltételek az üdülésben is jelentős változásokat hoztak. Az addigi fiumei (riekai) illetve abbáziai (opatijai) klasszikus adriai nyaralóhelyek elvesztésével új lehetőségeket kellett keresni, így felértékelődött a Balaton és környéke.

1922-ben megkezdődött az építkezés. A Székesfővárosi Üdülő épületeit Lavotta Gyula műtanácsos tervei alapján készítették el. A gyenge és változó altalaj miatt az épület alapozása a közvetlen előállított Leidl Konrád-rendszerű, kúpos alakú cölöpökön, kb. 600 db cölöp beépítésével történt. 1923-ban először a kertészlak, a gépház, 1924-ben az első szállóépület került átadásra. Az akkor európai szintű szállodában volt dohányzószoba, női szalon, kártyaterem, fedett és zárt teraszok.

Az új létesítményről így írt dr. Sziklay János: *„Külön vendéglő épület nagy, nyílt verandával, a vendéglőépületben művésziesen kiképzett díszterem hangversenyek és mulatságok számára. Továbbá játékház, kuglizó, billiárd és ping-pong termekkel. A játékházhoz egy a Balatonra néző oszlopos tornác csatlakozik. A telepnek saját könyvtára, teniszpályája van. Az üdülőtelep többi épülete részben gazdasági épület, részben a személyzet lakásait foglalta magában. A telep maga tartott házi gazdaságot, baromfiudvart, saját pékműhelyt, maga termelte a konyhakerti növényeket, télen sertés hizlalással is biztosította a telepen üdülők élelmezését, téli hétvégi disznótoros kirándulásokhoz. A telepnek saját vízvezetéke és villamos világítása volt. A Balatonpartot 560 méter hosszú fal védi. A fürdőhelység mellett evezős, motoros és vitorlás csónakok nyújtanak alkalmat a vízi sportolásra. A telepet a fővárosi alkalmazottak és családtagjaik, beleértve a nyugdíjasokat is vehetik igénybe. Aug. 21-től kezdődően jún. 20-ig a fővárosi tisztviselők rokonai, barátai és ismerősei is igénybe vehették az üdülőtelepet. Állami, vármegyei, városi tisztviselő és katonatiszt azonban 10, minden más társadalmi osztályhoz tartozó vendég 20% felárat fizetett. Az ellátás jutányossága valósággal áldás a fővárosi alkalmazottaknak.”* Az épületben 80 szoba, valamint egy 300 fő befogadására alkalmas vendéglőegység konyhával került kialakításra. A szállodát 1925. július 15-én nyitották meg.

1927. február 14-én „a Fővárosi Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége oktató osztá-

lyának igazgatótanácsa kitűnően szervezett kirándulást szervezett Balatonkenesére, ahol az üdülőtelepen egyúttal igazgatótanácsi ülést is tartottak. Az igazgatótanács vasárnap délelőtti megtekintette az üdülőtelepet. Elkészült a kétemeletes szálló, a vendégház és több gazdasági épület, az új, többszáz főnyi férőhellyel rendelkező nagyszálló építési munkálatait pedig most kezdték meg. A szállodák előtt négyszáz lépésnyi szélességben hatalmas park húzódik, amelynek túlsó szélét a Balaton hullámai locsolgatják. Gyönyörű szép hely. A szép természeti fekvését még inkább fokozzák azok a modern kényelmi eszközök, amelyek a legkényelmesebb igényt és izlést is teljesen kielégítik. Saját fejlesztésű villanyvilágítás, saját vízvezeték, és mindenféle fürdő és higiénikus berendezés teszik kényelmessé a kifáradt, pihenni és üdülni vágyó fővárosi alkalmazottak balatonparti otthonát. A szállodaépületben világos és tágas folyosókról nyolcvan egy- és kétágyas szoba van. Kedves játékszobák, tánctermek, éttermek, verandák és teraszok teszik változatosabbá és díszessé a különben is csinos épületet.” A cikk további részében külön kiemelik Kuszende Béla igazgató, illetve Csármann Ferenc, Krencsey Géza, Lavotta Gyula és Haffner Károly műszaki tanácsos, Jaczó Győző főmérnök, valamint Raede Károly kertészeti igazgató kiemelkedő munkáját az üdülő kialakításának eddig elvégzett munkájában.

További két szálloda építése 1928-tól folyamatban volt. Mivel ekkor még nem volt az üdülőknek „saját” vasútállomása, ezért a vonat csak Kenesén állt meg. Innen az üdülő saját autói hozták a vendégeket az üdülőbe, méghozzá személyenként 30 fillérért. A Fővárosi Üdülőben azonnal megindult az élet; télen rendszeresek voltak a fakutyázások, a szánkózások. Neves korcsolyabajnokok segítettek az alapok elsajátítását a korcsolyázni tanulóknak. Nyáron fürdés mellett a vitorlászásnak volt jelentős varázsa.

Dulácska György vitorlázó (vitorlášhajós) így emlékszik ezekre az időkre: „Apám vezető beosztású tisztviselőként dolgozott a székesfővárosnál, az ő javaslatára vette meg a főváros a húszas évek elején az Akarattya és Kenese között húzódó parti területet, amelynek nagy része akkor mély, ingoványos, vizenádas volt. A terület a Fővárosi Segítő Alap tulajdonába került. Feltöltése nagyon hamar elkezdődött, s itt létesült később a Balaton legszebb üdülőegysége gyönyörű szállodákkal, parkkal, vitorláškikötővel, stranddal. Még áramfejlesztő telep is működött, mert a hálózat még nem ért el odáig. Az akkori léptékek szerint az építkezés gyorsan haladt, és 1926-ban az első szálloda már vendégeket fogadott. Az egész beruházást az alap igazgatójaként apám irányította. 1928-ban Uhl Raoul szeretett volna egy vitorlášklubot összehozni. A szomszéd szobából figyeltem, amint kérték apámat, hogy adjon engedélyt és támogatást. Ott volt Raoul, Gyula, Jordán Richárd, aki teátrálisan még le is térdelt. Az engedélyt megkapták, és a BSE vitorlás szakosztálya 1933-ban elkezdett működni. Az első tagok a fentiekén kívül Kovács Andor Aligáról, Klosterhuisék, Göllnerék és a főváros vitorlášzó tisztviselői voltak, az első hajók pedig a Polgármester 22-es jolle, két dingi és két 14-es. Hamar születtek eredmények. Jordán Richárd dingi versenyeket nyert. A szakosztály vezetői az alapítókól kerültek ki, Jordán volt a kapitány. Klubházunk is lett, megkaptuk az első gépházat, persze szépen átalakítva. Közben az üdülő is egyre szépült. 1932-ben az első kenesei yachtversenys is megrendezésre került.” 1933. június 28-án az üdülő területén felavatásra került a BSE (Balatoni Sport Egyesület) épülete, amely több évtizedig szolgálta a vitorlášklub életét.

Az eredmények ismeretében a balatonkenesei üdülőt 1933-ban a belügyminiszter a 217.738/1933. BM. számú rendelettel üdülőhellyé nyilvánította. 1932. június 15-én a Magyar Királyi Állam Vasutak igazgatósá-

ga Balatonkenese-Üdülőttelep néven vasúti megállóhelyet nyitott az üdülő fölött, így az üdülő menetrendszerinti járatokkal könnyen megközelíthetővé vált. Ma már Csittényhegy néven található meg a vasúti menetrendben.

1936-ban az Országos Balneológiai Egyesület „Magyarország fürdőinek, ásványvizei-nek, üdülőhelyeinek ismertetése” című munkája már komoly terjedelemben ismertette a Balatonkenese területén frissen kialakított Fővárosi Üdülőhely ismérveit: „*Balatonkenese községtől Budapest felé 3 kilométernyire 50 holdas parkban a tó partján fekszik három modernül berendezett hideg- meleg folyóvízzel, központi fűtéssel ellátott szállodája, művészi ízléssel berendezett közös szobáival, kényelmes úri otthont nyújt. Saját vasúti megálló, postaiügynökség, és telefon. Kitűnő ivóvíz, az egész telepen villanyvilágítás.*”

Cholnoky Jenő földrajztudós, szintén 1936-ban, a következőket írta: „*Nézzük meg, mennyire felel meg a Balaton vidéke annak a célnak, hogy a fáradt idegzetű emberek pihenőhelye legyen. Mindenekelőtt kényelmes lakás és jó koszt szükséges hozzá. Egyes helyek kivételével a kényelmes lakás nagy ritkaság a Balaton mellett. Akinek nincs villája, az a vendéglőkre és panziókra van utalva, s ezekben bizony nagyon, de nagyon sok még a hiányosság. Egészen kiváló modern alkotás a kenesei székesfővárosi üdülőttelep, bár annak is kicsik a szobái és kevés a fürdőszobája... Persze a székesfővárosi üdülni vágyó tisztviselők nem ilyen nagyigényűek, az ő céljaiknak a telep tökéletesen megfelel.*”

Az üdülő történetének ebben a korai szakaszában számos ismert személyiség keresett itt felüdülést: írók, költők, képzőművészek. Többek között itt üdült Németh László, Veres Péter, Kodolányi János. A festőművészek közül ifj. Richter Aladár, Királyfalvy Kraft Károly, Mészáros Jenő. Ebben az időben ismert képzőművészeti alkotások is keletkeztek az üdülőről, így láthatjuk, hogy milyen is volt frissen épített állapotában.

1939 szeptemberében elkészült a part feltöltése, a parti védművek engedélyezése és megépítése. A munkálatok elkészültével kialakult az új strand, és a kikötő is. A '30-as évek végére összekötötték a két szálló közötti szakaszt, és ott kialakították az éttermi részt. Ebben az időszakban az üdülőben 160-175 férőhely állt a vendégek rendelkezésére. Ekkor alakult ki az a kép, amely azóta is jellemző az üdülőrre.

1940 és 1944 között, bár tombolt a II. világháború, az üdülő folyamatosan és gazdaságosan működött. Az üdültetések rendben, zavarmentesen történtek. A csendesebb időszakokban konferenciákat tartottak. Ilyen volt az 1940. január 5–7. között megrendezett tuberkulózis kongresszus, neves professzorok és családtagjaik részvételével. Gyakran itt jöttek össze tanácskozársra a Balaton fő közigazgatási vezetői és hatósági orvosai is.

Sűrűn jelentek meg az üdülőben politikai pártok vezetői, sőt 1939 tavaszán Wilhelm Frick német birodalmi belügyminiszter, 1941 őszén Bogdan Filov bolgár miniszterelnök is itt tartózkodott.

Az üdülők körében egyre nagyobb igény mutatkozott egy kápolna kialakítására. A hívek száma időnként elérte a 300-400 főt. A nagyszállóban volt ugyan egy terem, ahol ideiglenesen tartottak miséket, de ez nem volt végleges megoldás. Az akkori kenesei alpolgármester, dr. Bódy László elnöklete alatt létrehozott építőbizottság látott hozzá a kápolna építési feltételeinek kidolgozásához. 1941. augusztus 15-én 10 órakor ünnepélyes kerekük között elhelyezték a kápolna alapkövét az üdülő parkjában. 18-án este az üdülő nagytermében hangversenyt rendeztek, amelynek fénypontja Sztójánovits Jenő: „*Madarak dalversenye*” című kis daljátéka volt. A bevétel teljes egészében a kápolna építésére fordítódott. A kápolna felszentelése még abban az évben megtörtént.

1944. október 1-től november 1-ig az 524. számú magyar táborig kórház települt az épületekben. A kórház többi része Balatonfü-

reden (532. sz.) volt 1944. december 14-ig. 1944. december 4-én a kormány a Dunántúlt hadművelési területté nyilvánította és elrendelte annak kiürítését. Az üdülőben működő tábori kórházat megszüntették és az új felállítási helyére, Passauba telepítették ki. Sok legénységi állományú katona azonban nem volt hajlandó a kórházzal együtt Németországba menni. 16 fő Fonyódon megszökött. Érdekes, hogy a szökésekről a jegyzőkönyvek csak 1945. február 22-én készültek...

A tábori kórház Németországba telepítése után, 1944 júniusától, már csak az „I. Deutscher Befehlshaber West-Ungarn” (D.B.W.) törzs Hermann von Breith altábornagy parancsnoksága alatt állomásozott itt 1944. december 4-ig. A német egységek az üdülő energiaellátásához szükséges villanymotorokat a kiürítéssel egy időben leszerelték és ismeretlen helyre szállították. Ebben a körzetben került kiépítésre a „Margit”, illetve a „Klára” vonal. Ugyanakkor a német „Süd” (Dél) Hadseregcsoport Budapest felmentésére irányuló 1945. januári „Konrad III.”

kísérletei is ebből a térségből indultak ki. Később, 1945 márciusában a Balaton északi-északkeleti térsége volt a megindulási körlete a „Tavaszbredés” (Frühlingserwachen) fedőnevű hadműveletnek is. 1944. december 9-én a szovjet csapatok elérték a Balaton déli partját. Balatonfőkajár és Balatonakarrattya között védelmi állásokat építettek ki. Természetesen ezek a hadműveletek igen nagy megterheléssel jártak az itt élő lakosság számára is, hiszen sok esetben hadimunkára kötelezték őket. Ezek voltak többek között a védelmi állások kiépítése, az elesettek eltemetése, de természetesen el kellett szenvedniük a harcokkal együtt járó bombázásokat, és az egyéb harcselekményekkel járó, sok esetben borzalmas eseményeket is. Többek között a vasúthálózat is jelentős károkat szenvedett, az akarattyai vasúti alagutat is felrobbantották. Március 18-án az esti órákban a szovjet légiőrbombázta Kenesét.

A községben összezsúfolódott magyar és német katonák valamint a polgári lakosság körében sokan sebesültek meg illetve veszítették életüket. A harcok csak 1945. március 22-én fejeződtek be a térségben.

A szovjet hadsereg 1945. március 22-től 1946. június 6-ig vette igénybe az üdülő épületeit és területét. Ez alatt az idő alatt különböző csapattek állomásoztak a területen, többek között technikai javítóműhely. Az bizonyos, hogy az üdülő a II. világháború fő ütközeteit, dúlásait elkerülte. Nagyobb károk, rongálások nem történtek. Az okozott kárt főleg a helyi lakosság betörései okozták, amelyek egy részét a helyi rendőrség felderítette, illetve a szovjet alakulatok távozása után a tárgyak egy része vissza is került.

A Székesfővárosi Alkalmazottak Segítő Alapja által készített korabeli jelentésekben ez olvasható:

„1945. június 20. A szálló és egyéb épületekben komoly és eredményes munka nem végezhető. A megmentett javakból 70 asztalt, 233 széket és 1 vaságyat átvételi elismervény alapján a füredi orosz tisztii üdülő részére átszállítottak.

1945. június 24. Az átvonuló katonaság (szovjet) több csapatteste teljesen lefoglalta a szállodai épületeket.

1946. július 4. A szovjet 01665 tábori postaszámú alakulat illetve a javítóműhely kiürítette az üdülőt.”

A II. világháború után

Az épületek renoválását a székesfővárosi üzemek munkásai kezdték meg. Először a III. szállót tették üzemképessé, így az 1946. augusztus 1-től 18 szobával megkezdhette működését. Az I. illetve a II. szállók külső rendbehozatala is megkezdődött, sőt az év végére be is fejeződött. 1946. december 1-től az élet lassan visszatért az üdülő falai közé: 1 db Magyar Nemzet, illetve 1 db Hírlap megrendelését láthatjuk a jelentésekben.

1947. május 12-én kelt jelentésből kiderül, a Székesfővárosi Alkalmazottak Segítő Alapja tulajdonában álló Balatonkenesei Fővárosi Üdülöhely újjáépítése lehetővé tette, hogy 1947 nyarára az üdültetés ismét megkezdődhessen. Meghatározták azt is, hogy elsősorban a székesfőváros közigazgatási, közoktatási és üzemi alkalmazottak részesülhetnek méltányos áron gyógyüdültetésben. A már korábban idézett, 1933-ban kiadott BM rendelet már akkor leírta, hogy az üdülő szolgáltatásait nem fővárosi alkalmazottak is igénybe vehetik. Az üdülő ekkor is „nyilvános jellegű” maradt.

Sor került az üdülő könyvtárának újjászervezésére is. 1947. május 17. és június 1. között a Székesfőváros Nyilvános Könyvtárának igazgatója, Hajdú Henrik megbízásából Tiszai Andor, a Nyilvános Könyvtár osztályvezetője végezte el. 1947. május 17-én 400 kötet érkezett a székesfővárosból.

1947. június 28-án az üdülöhely részben megnyitásra került. A vendéglőizem működtetésére a polgármester dr. Bastius Jánost bízta meg, aki rendelkezett szállodai és vendéglátóipari végzettséggel.

1947. augusztus 15. és 1948. szeptember 1. között a Székesfővárosi Elektromos Művek 120 e Ft kamatmentes kölcsönt bocsájtott az üdülő rendelkezésére a kis szálló 20 szobájának berendezése céljából. Ezért ezekben a szobákban az Elektromos Művek saját tag-ságával rendelkező tagjai kaptak beutalást. Elszámolás a kamatmentes kölcsön terhére:

napi 9 Ft penzió 3-szori étkezés. (Csak érdekesség: járulékok 12% kiszolgálási díj, 9% forgalmi adó, üdülöhelyi díj, fűtési időnyben 10% fűtési díj terhelte még az üdülőket.)

1947. november 20-án az újjáalakult IBUSZ tisztviselőivel megállapodás született, miszerint az IBUSZ által ideirányított vendégeket elhelyezik. Ennek ellenében az IBUSZ a vendégforgalom növelése érdekében „hatásos propagandát” fog kifejteni. 1947. november 23-án az üdülő lehetőségeivel ismerkedett meg a szobakiadással foglalkozó IBUSZ tisztviselőinek 27-30 fős csoportja.

1947. november 4-ével a szükséges vízvezeték és a csatornázási munkák elkészültek az üdülő területén.

1948. március 6–7-én itt került sor a Független Kisgazdapárt vezetése és képviselőcsoportjának tanácskozására 98 fő részvételével. A tanácskozáson részt vett Ortutay Gyula miniszter, Ferenczi Péter főispán, Bognár József polgármester és több államtitkár is. A köztársasági elnök (Tildy Zoltán) szűkebb megbeszélésére is itt került sor.

1948. május 25-ével a Budapesti Postaigazgatóság rendelkezett az üdülő időszakos Postahivatalának megnyitásáról. Az intézkedés szerint minden év június 1. és szeptember 30. között 7-től 21 óráig tart nyitva 2 tisztviselő és 1 altiszt segítségével.

Az üdülőnek nemzetközi programjai is voltak: 1948. június 26 és július 2. között például a Magyar Vitorlászövetség nemzetközi vitorlásversenyt rendezett balkáni és közép-európai országok részvételével. Ekkor 7 nemzet 45 sportolója volt a szálloda vendége. Az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal 1948-as nyári prospektusában már 180 szobát emel ki 60 holdas parkkal. Ebben az évben egy fényképész-mester, Frecskai István labort bérelt az üdülőben május 1. és szeptember 30. között. 1948. június 19-én a varsói és a prágai polgármester látogatta meg az üdülőt.

1948. június 26–27-én a magyar–német kereskedelmi tárgyalásoknak is az üdülő adott otthont.

1949. január 10-től a 228/1948 kgy. (közgyűlési) számú határozat az üdülőhelyet önálló üzemmé nyilvánította. Ez azt jelentette, hogy a Segítő Alap központi gazdaságáról leválasztva önálló gazdasági egységként működött a továbbiakban.

Az 1949. január 18-án kelt 1079/1949. I. számú rendelet az üdülő összes ingatlanát a korábbi tulajdonostól elkülönítette és a Fővárosi Üdültetési Központ kezelésébe adta. A 810/1949. sz. kormányrendelet a Székesfővárosi Alkalmazottak Segítő Alapját megszüntette, feladatainak egy részét az újjá szervezett OTI kezelésére bízta.

1949. október 2-án az üdülő a Közlekedési Minisztérium tulajdonába került. A minisztérium pedig az IBUSZ kezelésére bízta. Ebben az időszakban „Balaton Parkszálló” néven üzemelt az üdülő. Az IBUSZ Balatonkenesére is úgynevezett „filléres vonatokat” indított. Egy-egy vonaton 500-600 fő utazott, de volt úgy, hogy 1 000-1 200 fő is tartózkodott az üdülőben szombattól vasárnapig. A szálloda nyilvános vendéglátó üzemként dolgozott, így a Balatonra tervezett kirándulások során sok esetben a honvédség vendégei is itt üdültek. Több alkalommal Ilku Pál, a Honvédelmi Minisztérium Agitációs és Propaganda Osztályának vezetője is megfordult az üdülőben. A hadseregnek több üdülője is volt a Balaton környékén, de ilyen szép környezetben, ilyen felszereltséggel egyik sem rendelkezett. Különösen nem volt olyan üdülője, ahová a külföldi vendégeket is levihették volna.

1949 végén, egy kormányhatározatot követően a Magyar Néphadsereg tulajdonába került. Egy másik forrás említi egy elnökségi határozatot, amelynek száma 33000/1948. Annyi bizonyos, hogy az üdülő a Magyar Néphadsereg tulajdonába került 3. számú Gyógyház néven, de pontos adat nincs az átvételre vonatkozóan. 1950. június 5-én kezd-

te meg az első, a néphadsereg katonáiból álló turnus az üdülést.

Az üdülő első parancsnoka, Kálóczy Antal hadnagy a kinevezését követően a két bejáratot kaput lezáratta, a polgári lakosság bejáratát az üdülőbe megszüntette. A vasútállomás és a műút mentén elhelyezett „Park Szálló” feliratú táblákat „Honvéd Üdülő” táblákra cseréltette.

Az üdülő körbekerítése az építési osztály segítségével megtörtént. Új, egységes étrendet állított össze, a büfé árait leszállította. A konyhakertben termeltek eladását megszüntette, azokat a vendégek ellátásának javítására használtatta fel.

Az üdülő feldíszítését a vendégek segítségével végezték, a kultúrmunkát a Politikai Főcsoportfőnökség Kulturális Osztályáról kirendelt munkatárs végezte.

1950. augusztus 3-tól rendszeresen érkeztek napilapok és folyóiratok az üdülőbe, sőt a csehszlovák vendégek számára cseh nyelvű sajtó is volt.

A sporteszközök terén is jelentős változás állt be, röp-, tenisz-, és futball-labdák, valamint asztalitenisz-felszerelés, sakk és egyéb társasjátékok is érkeztek. Az üdülőnek két vitorlása és 8 db egypár-, 6 db kétpárevezős csónakja, télen 20 db fakutyája volt, illetve zárt térben is lehetett asztaliteniszezni.

1950. június 30-án Nógrádi Sándor altábornagy politikai főcsoportfőnök meglátogatta az üdülőt. A szemle után többek között elrendelte egy 30-40 személyes autóbusz kiutalását az üdülő használatába, hogy a kirándulásokhoz megfelelő személyszállító eszköz álljon rendelkezésre. Ezen kívül egy 3 tonnás teherautót is kiutaltatott a beszállítások megkönnyítésére. Tekintettel az üdülőn belüli nagy távolságokra, 2 db kerékpár is került az itt dolgozók segítésére. Továbbá a filmvetítések beindítására egy vetítőgépet, és egy mozi-gépészt is igényelt az üdülő számára.

1951. június 26-án a Honvéd Üdülő és a MÁV pályatest közötti ingatlanok illetve 8

villa kisajátításra került. Ezek részben romos állapotú épületek, illetve munkások által lakott, de a fővárosi tisztviselők tulajdonában voltak. Ezen objektumok, és a hozzájuk tartozó földdarabok átvételével alakult ki az üdülő mai területe. 1956-ig a székesfőváros által épített szállókban és kiszolgáló-épületekben működött az üdülő. Ebben az időszakban szinte semmiféle átalakítás, fejlesztés nem történt.

Az üdülő ekkor ténylegesen az MH Egészségügyi Csoportfőnökség felügyelete alá tartozott. A gyógyító- és megelőző-osztály üdültetési alosztálya kiosztotta a férőhelyeket az üdültetési bizottságok számára. Ezek az üdültetési bizottságok a magasabb-parancsnokságok, fegyvernemi-parancsnokságok, illetve a HM szervek székhelyein működtek. A bizottság tagjai: a parancsnok, a politikai helyettes, illetve a vezetőorvos voltak. A felterjesztések alapján az üdültetési alosztály engedélyezte és adta ki az üdültetési lapokat.

Ekkoriban a balatonkenesei Honvéd Üdülő tényleges férőhelyszáma 400-410 fő. Természetesen mindenről pontos kimutatások, jelentések álltak az alosztály rendelkezésére. Ilyenek voltak a munkaerő felhasználásáról, a beutalások várható forgalmáról, az éttermi forgalmakról készült jelentések, amelyeket havi rendszerességgel kellett készíteni. Természetes, hogy az üdülő parancsnoksága, illetve az üdültetési alosztály kiválóan ismerte az üdülő kihasználtságát. Kimutatták, hogy a természeti adottságoknál fogva az üdülő csak nyáron működik az elvárt szinten. Szerencsebb lett volna, és ez talán egy kicsit ma is igaz, ha a tervezett üdüléseket egész évben, arányosan lehetne beosztani. Ebben az évben beindult a cseréüdültetés rendszere is, elsősorban bolgár és csehszlovák tisztek üdültek az intézményben.

1951 júniusától a hétvégi beutalások szabályozásra kerültek. Ettől kezdve Balatonkenesére és Mátraházára kizárólag a HM csoportfőnökök, hadosztály- és ezredpa-

rancsnokok részére engedélyezte a hadtápszolgálat főnöke a hétvégi leutazást. A kérelmeket csütörtökig kellett eljuttatni az üdülési osztályra, és ha volt még hely, akkor a beutalásokat kiadták.

1951-ben megjelent „*A honvéd gyógyházak és üdülők ideiglenes működési szabályzata és házirendje*” (SZMSZ)

A szabályzat IV. fejezete a gyógyház orvosának kötelességévé tette:

„1./ Minden beutaltat megérkezéskor megvizsgálni.

2./ Megérkezés és távozás alkalmával a beutaltak súlyát megmérni és azt feljegyezni.

3./ A beutaltakat a szükséges orvosi utasításokkal ellátni üdülésük időtartamára és azok végrehajtását ellenőrizni.

4./ A szükséges orvosi gyógykezelés céljából naponta 2 órát köteles rendelni...

5./ Felelős azért, hogy a gyógyházban / üdülőben/ fertőző betegek ne kerülhessenek be.

6./ Ellenőrizze a konyha, a raktárak tisztaságát, vegyen részt az étlap összeállításában, rendelje el az esetleg szükséges diétát. Utóbbi csakis az orvos rendelkezésére adható ki.

7./ Ellenőrizze a tisztaságot, és tisztálkodási lehetőségeket. Tartson minden egyes turnus részére népszerű előadást, vagy az éppen akkor aktuális fertőző betegség elleni védekezésről, vagy az üdültetés egészségügyi jelentőségéről, vagy más közérdekű eü. problémáról...

8./ A turnus végén terjesszen fel rövid jelentést az Eü. Csf-ségre a beutaltak súlyváltozásáról, eü.-helyzetéről, a kezelésekről, orvosi tanácsok számáról, esetleges hiányosságokról.”

Természetesen ez, illetve az 1950-ben megjelent szervei határozványok megjelenése után jelentősen javult a vendégek orvosi ellátásának, és az üdülő higiéniai viszonyának színvonala.

A honvéd gyógyházak 1951. október 15-től átszervezésre kerültek. Az A típusú üdülők szanatórium jelleggel egész évben működ-

tek, míg a B típusúak csak nyári szezonban és kifejezetten csak üdültetés jelleggel bírtak. A gyógyházak élére ettől kezdve katonaaállomány került, így a Bbalatonkenesei gyógyház is orvos parancsnokot kapott dr. Leitner Ferenc orvos ezredes személyében. A gyógyházak számozással lettek ellátva és a nevük is megváltozott, így a balatonkenesei honvéd gyógyház 3. sz. Honvéd Üdülő lett. Természetesen az üdülők szakosodtak, így a „*balatonkenesei üdülő az ideggyengeség, kimerülés, fekélybetegség és gyomorhurut gyógyhelye lett*” 1952 januárjában dr. Felkai Dénes orvos ezredes, egészségügyi csoportfőnök, a gyógyító- és megelőző osztály vezetőjével, valamint a szovjet Nyevrajev és Germanov professzorokkal meghatározták a szanatórium jellegű üdülő poliklinikai kialakításához szükséges feladatokat. Általános és belgyógyászati rendelő, gyógyszertár is rendelkezésre állt a beutaltak kezelésére. Kialakítottak egy hidroterápiás részleget is, ahol különféle fürdők, szénsavas-, villany-, és tus-

fürdők álltak rendelkezésre. Természetesen ezek a feladatok nagy létszámú szakszemélyzetet igényeltek, ugyanakkor a beutaltaknak csak kis százalékra volt ténylegesen beteg, a többiek inkább üdülési céllal érkeztek ide. 1955. november 1-ével a szanatórium jellegű üdültetést meg is szüntették. A beosztott egészségügyi személyzet ezután áthelyezésre, illetve tartalékállományba került.

1952. szeptember 1-én a Balatonlelleli 5. sz. Honvéd Üdülő és Úttörőtábor, illetve a Balatonföldvári 6. sz. Üdülő szervezetileg Balatonkenese (3. sz.) alá lett rendelve. 1953. február 25-től az üdülő 2. számú Gyógyház néven funkcionált. Az anyagok ismeretében megállapíthatjuk, hogy a Székesfevárosi Üdülési Alap által épített objektumokon kívül 1956-ig új építkezés nem történt.

A szállók fűtése és meleg vízzel történő ellátása kazánházakból történt. Az I. szállót a pincében elhelyezett Marabu-4 típusú gőzkazán fűtötte, a II. szállóban a földszinti folyosón etázsűtés, az emeleten pedig kályhafűtés

volt. A melegvíz-szolgáltatás nyáron 172, télen 90 szobába, 22 illetve 20 fürdőszobába volt megoldva.

1951-ben az elektromos hűtőszekrényeken kívül 6 db különféle jégszekrény volt. Ezenkívül volt egy 495 m³ térfogatú jégverem, ahol a télen a Balatonból kivágott jégtömböket tárolták.

Az üdülő területén működött egy nagy kapacitású mosoda, amely nem csak az üdülő részére, hanem a környező magyar és szovjet katonai alakulatoknak is vállalt mosást. Például 1952-ben a Szentkirályszabadján állomásozó szovjet alakulat számára havonta 4 tonna ruházati anyag tisztítását végezték 4 Ft/kg-os áron. Ezenkívül az üdülő rendelkezett asztalos- és lakatosműhellyel, amelyek a karbantartáshoz, a kisebb javításokhoz elegendő alapvető eszközzel voltak felszerelve.

Ekkor létesítették a meteorológiai állomást, amely „rendelkezett a légnyomás változásainak folyamatos feljegyzésére szolgáló barográf-fal, higany légnyomásmérővel, páratartalom maximum és minimum mérővel, széljelzővel, majd széliró készülékkel, valamint a légnedvességet mérő higrométerrel és a légnedvességet regisztráló higrográffal, termográffal és esőmérővel”

Az üdülő 1952 májusában 1 telefon fővonalal és egy LB-5 típusú alközponttal rendelkezett. Ez további 5 mellékállomást jelentett. A katonai összeköttetés csak Székesfehérváron át történhetett a HM központtal.

Az ivóvízellátáson is javítani kellett, hiszen addig a Balatonból kiszivattyúzott vizet használták ivásra, illetve egyéb vízigények kielégítésére, azonban főleg nyáron az szinte ihatatlan volt. Ennek kiváltására új kutat fúrtak, amely egy időre megoldotta az ivóvíz ellátásának problémáját.

Az üdülők étkeztetését továbbra is nehezítette a túl kicsi konyha, illetve az akkori előírásoknak sem megfelelő előkészítő, mosogató és edénytaroló is. Érdekes felidézni az üdülő akkori étkezési normáját: „*Marhahús-*

ból 30 gr., sertés- és borjúhúsból 100-100 gr. kiszabattal. Kásafélékből 50-50%-ban rizs, és burizs lett”

1951-ben kiadásra került az *Ideiglenes működési szabályzat és házirend* (mai szóhasználattal: SZMSZ) amely meghatározta az üdültetés célját: a bajtársak kipihenten, egészségesen térjenek vissza a szolgálati helyeikre. Ennek érdekében sport- és kulturális rendezvények álljanak az üdültetést igénybevevők rendelkezésére.

Az utasításnak meg is lett az eredménye: az üdülő dolgozói körében működött színjátó-csoport, vegyeskar (ének), szavalókar és néptáncgyűttes is. Nem csak a helyi erőkre támaszkodhatott a gyógyház vezetősége, hanem az Egészségügyi Főcsoportfőnökség (Eü.Csf.) is küldött különféle művészegyütteseket, élsportolókat az üdülőbe. Többek között a Honvéd Művészegyűttes, a Néphadsereg Tiszti Ház kultúrgárdája adott itt műsorokat. Neves írók és költők is meghívásokat kaptak, járt itt Devecseri Gábor és Karinthy Frigyes is.

Természetesen az üdülő parancsnoka, saját hatáskörben is közreműködött a kulturális élet színesebbé tételében. Felkérte a Természettudományi Társulat megyei szervezetét természettudományi, történelmi, irodalmi és általános műveltséget bővítő előadások megtartására. A megyei Idegenforgalmi Hivatal akkori vezetője, dr. Zákonyi Ferenc, a Balaton ismert kutatója több előadás keretében foglalkozott a Balaton szerepével, a török kor végvári harcaival, a Rákóczi-szabadságharc környékbeli eseményeivel. Az üdülő autóbusszával kirándulásokat is szervezett, ahol felkeresték az előadásaiiban szereplő helyszíneket. Az egyik előadásón jelen volt Hazai ezredes, az akkori Politikai Főcsoportfőnök helyettese, akinek azt javasolta, hogy az üdülőt nevezzék el Béri Balogh Ádámról, megemlékezvén a brigadéros győzelmére 1707 februárjában a balatonkenesei Hosszúmezőn vívott csatában. Az emléktábla meg is való-

sult, elhelyezésére az I. szálló bejárata mellett került sor. Az üdülőt ezek után különböző balatoni útikalauzban még az 1960-as években is Béri Balogh Ádám Honvéd Üdülőnek nevezték.

Jelentős sportesemények zajlottak az üdülő területén, például volt kispuska löverseny is. Természetesen nem csak az üdülő dolgozóinak sportélete volt kimagasló, hanem az egyes sportágak jeles képviselői is felkészüléseket tartottak az üdülőben. Többek között a Budapesti Honvéd labdarugó csapata, vízilabdázói, kosár- és röplabdázói is rendszeres vendégei voltak az objektumnak. Kiemelt esemény volt az „aranycsapat” balatonkenesei látogatása 1953 januárjában. A korabeli Népsport így tudósított: *„Megkezdte a magyar labdarugó válogatott felkészülését a balatonkenesei Honvéd Üdülőben az 1954. évi labdarugó világbajnokságra”*.

1955. november 1-én a szanatóriumi jellegű üdülők a Honvédelmi Minisztérium belső átszervezése miatt megszűntek. A komplexum új parancsnokot kapott Árvai Mihály alezredes személyében. A parancsnoki feladatok átadásával egy időben a poliklinikai részleg is felszámolásra került, eszközeit leszerelték és elszállították.

A szűkös pénzügyi feltételek a főépület és berendezési tárgyainak felújítását tették lehetővé. A munkálatok 1955. május 1-ig tartottak. A munkálatokat Muczina Ferenc ezredes hadtápfőnök-helyettes ellenőrizte.

Bata István vezérezredes, az akkori honvédelmi miniszter 1956-ban két alkalommal járt az üdülőben. Egyik alkalommal itt fogadta az albán védelmi minisztert is. Nagy keletje volt az üdülőknek akkoriban, üdült itt a lengyel, a bolgár nagykövet, valamint a jugoszláv katonai attasé is. Az üdülő által nevelt sertések levágása alkalmából havi két alkalommal disznótoros vacsorát készítettek a vendégek és a dolgozók számára. Azt azért meg kell jegyeznünk, hogy ebben az időszakban a nyári szezon idejére a dolgozókat sátorban, illet-

ve az alagsori helyiségekben helyezték el. A 160 szobában valamint a két Balaton-parti barakkban összesen mintegy 500 fő üdüléséről kellett gondoskodni. Az ételmezési norma 5000 kalória volt, amelyet zsíros, fűszeres ételekkel biztosítottak, a reggelihez fél deci rum, az ebédhez és a vacsorához bor dukált.

1956-ban a Honvédelmi Minisztérium az üdülő tevékenységét is átvilágította, Trepper Iván ezredes, titkárságvezető irányításával egy leszerelési bizottság működött az intézményben. Nagy létszámléépítést akartak végrehajtani, de átlátva a feladatokat és a mel lérendelt személyi állományt, csak az üdülő hátsólovaikat vitték el.

Az 1956-os események az üdülőt lényegében nem érintették. Árvai Mihály alezredes több alkalommal felkereste a HM, a Veszprém és a Fejér megyei pártbizottságokat információkért illetve utasításokért, de azok semmi konkrétumot mondani nem tudtak. *„Csak azt tudják mondani, hogy a jónanész szerint cselekedjünk, s csak arra vigyázzunk, hogy az üdülőben nagyobb károk ne keletkezzenek, s a kérdés, mely felvetésre került, az Budapesten kerül eldöntésre.”* Az események tovább pörögtek. Veszprém megyében is megalakult a Forradalmi Tanács. Ennek egyik döntése az volt, hogy az üdültetést meg kell szüntetni és az intézményt a „szabadságharcosok” részére kórházzá kell alakítani. A börtönökből kiszabadult rabok egy csoportja a parancsnokot meg is fenyegette az ő, illetve a családja kiirtásával. Kérésére a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság egy szakasz államvédelmist küldött ki, de ők már másnap vissza is mentek, mert közben a szervezetet feloszlatták. A fenyegetés tovább tartott, ezért most a székesfehérvári hadtestparancsnokságtól kértek segítséget. Egy szakasz egy 76 mm-es löveggel meg is érkezett. Véres eseményre nem került sor, mert a tűzparancsot nem adta ki (kisgyerekeket állítottak a kapu elé és a felnőttek mögöttük álltak). Másnap, október 31-én az üdülőben

megalakult a Katonai Forradalmi Tanács dr. Villányi Tivadar orvos százados elnökségével. A tanács felszólította a parancsnokot, hogy a vérontás elkerülése végett hagyja el az üdülőt. Eleinte tiltakozott, de azután kivett egyhavi szabadságot és az üdülő gépkocsijával Salgótarjánba távozott (ott aktívan részt vett a forradalom elleni tevékenységben). Az üdülőt ezután kizárólag sebesült magyar katonák ápolása céljából rendezték be, vöröskeresztes zászlókat helyeztek el a bejáráshoz és más épületekre is. Ápolószemélyzetet Balatonfüzfőről terveztek áthozni. A változásokat természetesen jelentették a Honvédelmi Minisztérium felé. November 15-én Münnich Ferenc parancsa értelmében Árvai Mihály alezredes visszatért Balatonkenesére, hogy ismét átvegye a parancsnokságot.

Decemberben a Belügyminisztérium állambiztonsági szervei egy héten át nyomoztak a környék forradalmárai után, majd elkezdődtek a letartóztatások is. A letartóztatottakat illetve a letartóztatást végzőket az üdülőben helyezték el, élelmezésüket is az objektum biztosította. Egy időre a játszóház börtönné vált. Az üdülő védelmére a székesfehérvári hadtestparancsnokság egy tiszti karhatalmi különítményt vezényelt az objektumba. Ezek két váltásban nem csak az üdülő, hanem más fontos objektum védelmét is ellátták. 1957. március 1-től december 5-ig Szigeti Gyula alezredes, majd 1958. június 20-tól Bori Zoltán alezredes lett az üdülő parancsnoka. Ő visszaemlékezésében azt írja, a politikai helyzet „konszolidálódott” erre az időre, viszont komoly problémát jelentett számára az, hogy az „ellenforradalom” (sic! – UGY) alatt több mint 60 család lakott bent az üdülőben, sőt egy részük a vendégek számára fenntartott szobákban. Az év végére 15 család maradt az üdülő területén. Ők voltak azok, akiket a nap 24 órájában el lehetett érni és a zavartalan működtetést biztosították. A parancsnok, a politikai helyettes, a tisz-

tek jelentős része is a beutaltaknak kiadható szobákban kaptak elhelyezést. Ebben az időben az objektum nem rendelkezett szolgálati lakásokkal, amelyek megoldhatták volna az elhelyezési problémákat. Az iroda az I. szálló épületében működött, úgyhogy a szállóvendégek mindennaposak voltak az irodában. Ennek nyilván voltak előnyei, hiszen a vendégek minden problémájáról azonnal értesültek, de ugyanakkor hátráltatta a munkát, hiszen szinte mindig volt az irodában valaki. Az orvosi ellátás sem volt megoldva, mert az állományban, ebben az időszakban nem volt orvos. Ezt a problémát időszakos vezényléssel oldották meg valamelyik honvédségi kórházból. A térítési díj mindenki számára azonos mértékű volt, ami jelentős feszültséget okozott a beutaltak között, hiszen senkinek sem volt mindegy, hogy egy fürdőszobás lakosztályban kaptak elhelyezést, vagy a strand melletti úgynevezett „bika szállóban”, amely tulajdonképpen egy 20 ágyas lebetonozott fa barakképület volt. Ebben az időszakban igen sok problémát okozott az is, hogy a beutaltak egyszerre érkeztek az üdülő portájához, ahol a beosztások elkészítése 2-3 óráig is igénybe vett. Ezt később úgy oldották meg, hogy négy napon keresztül történt a turnusváltás. Az üdülőben dolgozók gyerekei iskolába gyalog jártak télen-nyáron. Később kaptak a Postától egy leselejtezett zárt, lóvontatású kocsit, így már ez a probléma is megoldódott. Két éves kortól hat éves korig a beutaltak gyermekei részére óvodai ellátást kellett biztosítani. Elhelyezésük bentlakásos volt, így a szülők csak délelőtt illetve délután vehették ki gyerekeiket egy-egy órára. Sor került az üdülő képzőművészeti alkotásainak feltöltésére is. Ezt úgy oldották meg, hogy fiatal képzőművészeket térítés nélkül üdültettek, amiért ők a Képzőművészeti Főiskola által zsűrizett, az üdülő témájával kapcsolatos festményeket, grafikákat készítettek, amelyek az objektum tulajdonába kerültek.

Két évtizedes fejlődés

Az üdülő tervszerű fejlesztése a Honvédség részéről 1960-as években kezdődött meg. A tervezés, majd annak elfogadtatása a Balatoni Intéző Bizottság Tervtanáccsal volt az a fontos lépés, amely a fejlesztésekhez kellett. Miután ez megtörtént, szinte lépésről lépésre kezdett megújulni az üdülő. A park rendbetétele és a jégkitermelés a Balatonból az üdülő dolgozóinak feladata volt. Ezekben a munkákban a parancsnoktól kezdve minden dolgozó részt vett heti egy alkalommal. Például 1961. április 12-én a Vosztok-1 űrhajó fellövésének napján is parkrendezés közben hallgatták a híreket.

Központi beruházás ebben az időszakban még váratott magára, viszont sok önerőből történő fejlesztés valósult meg. Saját erőből építették meg az állomás új portásépületét, raktárépületeket, istállót, 6 vagonos széntárolót, motor- és kerékpártárolókat.

Az üdülőnek saját színjátzó csoportja is volt. Nagy sikerrel mutatták be a *Kormos ég* című darabjukat, de többek között a dunaújvárosi, és a székesfehérvári színházban is tartottak előadást. A *Figaró házassága* című darabot is nagy sikerrel játszották.

Az étkeztetés jegyrendszerben működött, kétféle reggeliből, négyféle ebédből és háromféle vacsorából választhattak a vendégek. Ebben az időben az üdülőnek jelentős kiegészítő gazdasága volt, amely egyrésztől disznóhízlalással foglalkozott, másrészt a mai IV. szálló területén és a Balaton-parti „rabkertben” kertészkedtek. A gazdaságban 30 fő dolgozott, így folyamatosan volt friss zöldség és gyümölcs ellátás a vendégek számára. A KÖJÁL (Közegészségügyi és Járványügyi Hivatal) utasítására az egész Balaton környékéről ki kellett telepíteni a sertés hizlaldákat, ezért Balatonakarattyán, a Pécsi-villa irányában alakították ki az új telepet 1963-ban. Dr. Major Zoltán alezredes 1963. december 15-től vette át az üdülő parancsnokságát.

Az MN Egészségügyi Főcsoportfőnökség utasítására 1966. szeptember és 1967. május között az üdültetés szünetelt.

1967-ben megtörtént az I. szálló felújítása, vízvezetékeinek és burkolatainak teljes rekonstrukciója. A parancsnokság a rekonstrukció miatt a III. szállóba költözött át ideiglenesen. 1968-tól 1974-ig sor került a hőközpont és a távfűtési rendszer megépítésére. Ebben az időszakban került sor a portalanított utak építésére is. Megépült a szennyvízátalakító-rendszer, amely lehetővé tette a saját, akkorra már elavult rendszer kiiktatását. Megtörtént a vízvezetékrendszer teljes felújítása, új kút illetve a víztorony felépítése, és a regionális hálózatra csatlakozás. Elkezdődött az új szálló (IV.) tervezése is a kerteszet helyén.

Még az üdülési szezon beindulása előtt, 1969 tavaszán, befejeződött a II. szálló generálfelújítása, innentől már ott is kialakítottak recepciót, így jelentősen megkönnyítették az üdülők szobafoglalását. A parti villák és az I. szálló földszintjén a játékszobák helyett fürdőszobás szobákat alakítottak ki. A régi étterem helyén kultúrközpont került kialakításra. A mozi-terem és a könyvtár azóta is jól szolgálja a pihenni vágyókat. Megindult a III. szálló átalakítása parancsnoksági épületté. A IV. villa átalakítása is megtörtént, itt új vendégszállásokat alakítottak ki. Az V., és a VI. (miniszteri) villák előtti partszakasz meghosszabbítására is sor került. Ebben az időszakban épültek fel a lakóépületek (szolgálati lakások) a személyzet részére. 1969 őszére elkészült az „A” és a „B” lakóépület. A kétemeletes épületekben szintenként 1 db egyszobás, és 3 db másfélszobás szolgálati lakás van. Ez összesen 24 szolgálati lakást jelent. A szobák fűtése akkoriban olajkályhával történt. A lakások korszerűsítése 1979-ben már megtörtént. Azóta villanybojler van a fürdőszobában, és a fűtés gázkonvektoros. Ma is ezt használják. Természetesen ezen a területen még két régi villa is az elhelyezést szolgálja: a Mazgony-villa a másik pedig és a Szécsi-villa.

Szintén 1969-ben kezdődött meg a IV. Napfény szálló, és az új kazánház, a mosoda, a melegvíz- és a távfűtési rendszer kiépítése is.

Az 5 emeletes IV. szálló a rossz talajszerkezeti viszonyok és a magas talajvízszint miatt úgynevezett kútalapozással készült. Maga a szálló rendelkezett egy 80 férőhelyes éttermi résszel és egy 40 fő befogadására alkalmas presszóval a földszinten, amely közvetlen kapcsolatban állt a tévéteremmel, a játszószozával, illetve a 200 kötetes könyvtárral is. A recepció, a lépcsőház és a két lift közvetlenül a hallból nyíltak. A 200 adagos főzőkonyha szintén a szálló földszinti részén lett kialakítva. Szintenként 10 egyszobás lakrész és 2 kétszobás lakosztály szolgált a vendégek elhelyezésére. Az épület és a lakószobák tájolása délnyugati, szép kilátást biztosítva az üdülő parkjára és a Balatonra. A szobákat nyitáskor mustársárga, piros és zöld kárpitozású fávázás „Tihany” típusú heverőkkel, asztalokkal, székekkel látták el, csakúgy, mint az 1966-ban felújított I., és II. szállókat.

Az V. és a VI. villák építése ugyancsak 1969-ben kezdődött meg. A területi adottságok itt is kútalapozást tettek szükségessé. Két különálló épület, földszinti és emeleti kialakítással, épületenként 2-2 lakosztállyal. A beépített alapterület épületenként 243 m². Az egyes lakosztályok két részre tagozódtak. A földszinten került kialakításra a nappali, illetve a társalgó, a tálaló és a fürdőszoba. Az emeleti részen pedig 2-2 hálószobát alakítottak ki. A villák átadására 1970 őszén került sor, így 1971 nyarán már fogadhatta az első vendégeit.

A központi kazánház és a hőközpont kialakítása szintén 1970-ben történt. Az épületbe a Láng Gépgyár által készített 4 db 3 HO 1,5/12 típusú gőzkazán került beépítésre, Mat-100 típusú olajégővel. A kazánház mellett, vele egybeépítve a hőközpont került megépítésre. Az üdülő hőigényének ellátását ekkor nyáron kettő, télen három kazán biztosította. Természetesen az új távfűtési rend-

szer kiépítésével egy időben a szállók addigi elavult önálló kiskazánokkal történő széntüzemelésű fűtése megszűnt.

Nagy gondot jelentett az időszakos dolgozók elhelyezése. A problémák enyhítésére átalakításra került a Karafiáth-villa, amely ettől kezdve nőtlenzállásként működött a nyári időszakban. Ettől kezdve az időnyomunkások méltányos albérteti díjért jó minőségű szálláshoz jutottak. 1970–71-ben az addigi kertészet helyén épült meg a Platán szálló előtti parkoló, az új konyha és éttermi blokk. Természetesen ez az addigi vízmű és a kertészet épületeinek lebontásával járt. A kétszintes épület elhelyezése a lejtős terep adottságainak kihasználásával történt. A felső éttermi blokk egyszerre 300 fő befogadására lett alkalmas. Nagyságánál fogva kiválóan alkalmas ismerkedési-, búcsú-, tánc- és egyéb műsoros estek étkezéssel egybekötött megrendezésére. Maga a konyha 1200 adagos volt. Mögötte helyezkedett el a konyhaüzem raktárblokkja, amely közvetlenül egy rámpához kapcsolódott, megkönnyítve a nagy tömegű áru mozgását. A konyhaüzem helyiségeinek elhelyezkedése: északi részen a raktárak, a nyugati részen a hűtőcsoport és a kiseraktárak, a keleti részen a személyzeti öltözők; a mosdók a déli részen, az étteremmel határolva a tálaló és a cukrászat került kialakításra.

A volt étterem átalakítása után a kultúrközpont kapott helyet, így az I. szálló földszintjén lévő „kék szalon”, a játéktér, és az olvasóterem átalakításra került, helyükön vendégszobákat alakítottak ki.

Az 1928-ban épült víztároló helyett 1971-ben épült fel az új, kilátóval ellátott víztorony, amely 125 m³ ivóvíz tárolására volt alkalmas. Maga a torony kör alakú, 27 m magas. A kilátóterasz 16 m magasán került kialakításra. Sajnos a torony használatát kilátótoronyként közegészségügyi okok miatt nem engedélyezték.

Ekkor került sor a már igencsak elavult mosoda felújítására is. Mint már korábban

említettem, 1950 óta nagy tömegű ruházat, illetve a szálloda működtetésével együtt járó egyéb textilanyagok mosását végezte az üdülő. Az évek múlásával maga az épület, de a berendezései is elhasználódtak, így az 1960-as évek végére a megnövekedett igényeknek már nem tudott megfelelni. 1970-ben 163 ezer kg, 1971-ben pedig már 204 ezer kg ruházati anyag mosását végezték el az itt dolgozók. Az új 400 q kapacitású mosoda 1972. június 30-án került átadásra. Időközben az MNHF Önálló Ruházati Osztály, tekintettel az Magyar Néphadsereg érdekeire, a mosodaépületet összes helyiségével és berendezésével az MN Gőzmosodák Parancsnoksága vette át. Természetesen a Gőzmosodák Parancsnoksága a mosoda új kapacitását kevésnek találta, ezért a műszaki átadást követően 600 q-ra növelte.

1972-ben az új szolgálati lakótelep mellett megépült az ABC-bolt, amely kisebb megszakításokkal azóta is üzemel. 1972-ben megkezdődött az I. szálló aktuális felújítása. Ekkor valósult meg a szobák tapétázása, a szobaajtók biztonsági zárral történő ellátása, a közös helyiségek rendezése, a parketák csiszolása és újra lakozása. Időközben megjelent az MN. 56/971. számú utasítás, amelynek alapján az intézetben dolgozók jogállását is érintette. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy a dolgozók szerződéses állományból kinevezett polgári alkalmazottak lettek. A kempingben is történtek fejlesztések. 1975-ben megépült a konyha és éttermi blokk, valamint korszerűsítették a vizesblokkot is. 1975-ben felújításra került az úgynevezett Luhn-villa, és elkezdődött a BSE épületének felújítása is. Befejezése után ebben az épületben működött az óvoda.

1983/84-ben az I. és a II. szálló felújítása is megtörtént, az épületeket korabeli fényképek alapján, az akkori környezetnek megfelelően építették újjá. Ettől kezdve minden második szobához fürdőszoba is tartozik.

1989-ben a parancsnokság az újonnan épült parancsnoki épületbe költözött, így a

III. szálló ismét átalakításra került. Átadása után, 1990. július 15-től 60 fővel bővült az üdülő kapacitása.

1987-ben felépült a parancsnoki állomány részére a parancsnoki sorház. A sorház négy család befogadására alkalmas kétszintes épület garázzsal kiegészítve.

Ez alatt a 6-8 év alatt az egész üdülő újjá varázsolódott. 250 szobával és 23 lakosztállyal bővült a kapacitása. A fürdőszobás elhelyezés a korábbi 10%-ról 45%-ra növekedett. A rekonstrukció után az üdülő már meg tudott felelni a honvédség feladataiból következő elvárásoknak is. Kibővült a külföldi csereüdültetés lehetősége is. Az eddigi 250 fő helyett most már 500-600 fő fogadására volt lehetőség. Továbbá szerződést kötöttek a SZOT üdülő rendszerrel is, így a nyári időszakon kívül 100-120 fő érkezett az üdülőbe. Beindultak a regenerációs üdülési programok is. Ide jártak a MALÉV pilótái, és természetesen az MN repülő személyzetei is, úgyhogy téli időszakban is 150-300 fő körül mozgott a vendégek száma. Természetesen az építkezések mellett sok egyéb feladatot el kellett látnia az itt dolgozó állománynak, ilyen volt a sífoki, a lovasberényi üdülők üzemeltetése, sőt két kemping (Sóstó, Kenese) működtetésének gondjai is az üdülőt terhelték.

1987-ben megnyílt a kenesei Honvéd Kemping. A 120 főre kialakított saját sátras elhelyezést saját főzőblokk, és büfé tette közkedvelté. A kemping használatához nem kellett előzetes bejelentés, nem minősült üdülésnek az itt tartózkodás. Természetesen a kemping lakói igénybe vehették a központi szervezésű programokat is. Rendszeresen járhattak kirándulni, látogathatták a kiállításokat, rendezvényeket is.

A rendszerváltás az üdülő életében is sok változást hozott. 1990-ben bezárásra került a mosoda. Ettől az időponttól kezdve egy külsős cég végzi a szállodakomplexum számára a szükséges mosási feladatokat. 1990-től az üdülő a HM Üdülők és Gyermekeintézmények

Főigazgatóságához tartozott Honvéd Üdülő Balatonkenese néven. 1991 márciusában az üdülő egy kápolnával bővült. A Honvédelmi Minisztérium részéről Raffay Ernő államtitkár úr avatta fel a kápolnát, amely öku-menikus istentiszteletek, esküvők és egyéb egyházi rendezvények befogadására is kiválóan alkalmas. A kápolnát Németh Gyula református lelkész áldotta meg. 1991 kora tavaszán Bella Kálmán úr a Kiskőrösi Állami Gazdaság vezetője egy 8200 literes boroshordóval kedveskedett az Üdülőnek, a strandhoz vezető úton helyezték el. A benne kialakított borozó azóta is kedvelt pihenőhelye az üdülő borozgatást, beszélgetést kedvelő vendégeinek. A nyári szezonban tangóharmonikás esteket, baráti találkozókát is rendszeresen tartanak itt.

1998-tól az eddigi fenntartó megszűntével a HM Üdültetési, Rendezvényszervező és Továbbképző Intézet alárendeltségébe került Balatonkenesei Üdülő néven. Az üdülő ekkor egyidejűleg 700 vendéget tudott fogadni, lakosztályokban, 2-3-4 ágyas fürdő-

szobás, zuhanyzótálcás szállodai szobákban. A strand és kiszolgálóegységei egy-egy nyári hétvégén 2-3 ezer vendég kiszolgálását is biztosítani tudták. A sportolási lehetőségek is kiválóak voltak: 2 salak és 2 műanyag borítású teniszpálya, röplabdapálya, kondicionálóterem pingpongasztalokkal és erőfejlesztő gépekkel.

2001-től ismét változott a fenntartó szerv; az országot két régióra osztották, keletre és nyugatra. Az új előljáró szervezet a HM ReCreativ Kht. lett. Az üdülő a HM ReCreativ Kht. Balatonkenesei Üdülője nevet kapta. A Kht. főigazgatója és egyben a Balatonkenesei Üdülő igazgatója továbbra is Túri Mihály, aki ekkor már főigazgató és igazgató is volt egyben.

Dr. Berek Lajos ezredes készítette az üdülő számára egy Béri Balogh Ádámot ábrázoló faszobrot. A professzor úr több kopjafát és egy nagyméretű kettős keresztet is készített az üdülőnek, a szobor azonban különleges, csak az intézetnek készült. Mint már a fentiekben említettem, az I. szálló bejárati

ajtajánál korábban egy emléktábla került elhelyezésre, amely Rákóczi fejedelem tábornokának állít emléket. Ezt kiegészítendő került sor a szobor ünnepélyes felavatására 2003. május 22-én. Az avatást Erdélyi Lajos dandártábornok végezte el. A ceremónián részt vett a Veszprémi Légierő Zenekar Kationa János alezredes vezetésével, valamint az Összhaderőnemi Parancsnokság díszszakasza is.

2007. március 1-én Turi Mihály helyére Ács Gábor nyugállományú őrnagy, igazgató került. 2008-tól az intézet a HM Protokoll, Rekreációs és Kulturális főigazgatóság alárendeltségébe került, mint balatonkenesei fióktelep. 2009-ben a régi faházas pihenőket elbontották és helyükre vizesblokkal, főzési lehetőséggel, légkondicionálóval ellátott, modern faházakat építettek. Az egyik épület mozgássérültek részére lett kialakítva.

2011 májusában megalakult az MH Bessenyei György Kulturális és Üdültetési Non-profit Balatonkenesei Üdülő Kft. Ács Gábor igazgató 2011. december 31-ig töltötte be a vezetői tisztelet. Helyét 2012. január 1-től Mészáros Lajos nyugállományú alezredes vette át, mint megbízott igazgató volt. 2013-ban jelentős változások álltak be az üdülő történetében. Közvetlenül a Honvéd Vezérkar alá rendelték az intézményt, parancsnoka Kisbenedek Sándor ezredes lett 2013. június 24-től. Az üdülőközpont MH Balatonkenesei Rekreációs Központ elnevezést kapta. Jelentős felújítások kezdődtek a struktúraváltással egy időben. Megkezdődtek az időközben végelszámolás alá vont Bessenyei Kft. anyagainak felmérései, azok leltárba vétele, illetve az üdülő működési feladataihoz szükséges anyagainak megvásárlása is.

A Miniszteri-villákat kifestették, bútorzatát kicserélték, új kerti bútorokkal látták el. Az előkertben egy szalonnasütő hely is kialakításra került. A régi, már omladozó csónaktárolót elbontották, helyére új, tágasabb épület került. A csónakház kiválóan alkalmas a

vízi eszközök téli tárolására. Egységesek lettek az üdülő több pontján elhelyezett kis kopjafák és emlékhelyek is. A tornaterem mellett kialakításra került egy emlékpark, ahol kulturált módon lehet megemlékezéseket tartani.

2014 decemberében elkezdődött a konditeremként működő tornaterem átépítése. A felújítás során a teljes tetőszerkezet, a bejárati és a fedett rész járólappal történő burkolására, valamint az épület külső részének betonozására is sor került.

2015 februárjában megkezdődött a kultúrközpontoz tartozó két régi faház felújítása is. Közben a könyvtár eddigi helyéről átköltözött az egyik, korábban szükségbüféként működött faházba. Az addigi könyvtár helyén 2015 márciusában a Rendezvényszervezői Részleg számára új helyiségek kialakítására került sor, ahol helyet kaptak a részlegvezető, és a szervezőállomány irodái is.

2015. november 1-jétől Kisbenedek Sándor ezredest felmentették parancsnoki megbízása alól, helyette Piros Ottó ezredest nevezték ki a parancsnoki feladat ellátására. Az intézmény neve 2016. január 1-jétől MH Rekreációs, Kiképzési és Konferencia Központ lett, továbbra is a Honvédezerkar irányításával. A szervezeti változásokat követően megkezdődtek az üdülő intenzív felújítási munkái. Elsőként az öreg, beteg fák, a beláthatatlan bozótos kivágása, és a már elkerülhetetlen új parkoló kialakítása kezdődött meg a Napfény Hotel melletti elavult, használaton kívüli tenispálya helyén. Ezzel párhuzamosan a parancsnoki épület felújításának munkálatai is elkezdődtek. Új irodák kerültek kialakításra, új burkolatot kapott a tárgyaló is. 2016 nyarán, a játszóház helyén kialakításra került a Zrínyi presszó. A felújított faházban, korszerű kiszolgáló egységek kerültek beszerelésre, így a kiképzési rendezvények kiszolgálása megoldódott. A nyári főszezonban szabadtéri színházi előadásokat, koncerteket rendeznek a megújult teraszon. Elkészült a „lovagterem” is a kultúrközpontban, amely

méltó helyet ad a különböző delegációk, kisebb fogadások lebonyolításának.

A kultúrközpont kiállítótermében kiállításokat, kisebb rendezvényeket tartottak 2016-ban. Többek között bemutatásra került a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum „*Négy év vérben és vasban*” című **vándorkiállítása**, kiegészítve a Jászkun Magyar Királyi Honvéd Hadikultúra Alapítvány tárgyi emlékeivel, a „*Közös légtér*” című kiállítás, de látható volt a régi egyenruhákról szóló tárlat is. Itt rendezték meg a honvédségi alkotótábor eseményeit is.

Elkezdődött a 2017-ben 100 éves évfordulóját ünneplő üdülő alakulattörténeti múzeumának kialakítása is, amely már most több eredeti tárgyi anyagot tartalmaz az üdülő történetéből. A kultúrközpont előtti nagyrétet is bevonták a rendezvény-helyszínek sorába. 2016. augusztus 21-én második alkalommal rendeztek „teltházás” katonai hagyományörző bemutatót. A rendezvényen került sor, első alkalommal az „Üdülő tortájának” bemutatására is, amelyet a mintegy hatszáz vendég percek alatt elfogyasztott.

2016 végén megindultak a szállók elavult, vizesblokk nélküli szobáinak átalakítási munkálatai; a még 1970-es években vásárolt ágyak, heverők, és szobabútorok lecserélése új, modern és a kor igényeinek megfelelő bútorokra.

Megújultak az Aranyhíd, a Sirály, és a Napfény szállók recepciós pultjai is. A változtatás időszerű volt, hiszen ezek még az 1980-as évek óta változatlan formában üzemeltek. A recepciósok így már korszerű körülmények között fogadják a vendégeket.

Sor került a kápolna felújítására is. Az igényeknek megfelelően misék esküvők megtartásához méltó módon, kb. 40 fő befogadására alkalmas kápolnát ökomenikus istentisztelet keretében szenteltek fel 2016. október 2-án.

Az imatermet Bíró László katolikus tábori püspök szentelte fel, és Oláh Emil alezredes, a Protestáns Tábori Püspökség kiemelt vezető tábori lelkésze áldotta meg.

A domboldali villák felújítása is megindult, hiszen a szükséges karbantartási munkák elvégzésén túl, az utóbbi 30 évben ezekben semmiféle korszerűsítés nem történt.

A strand büfé előtti oszlopok átépítése megtörtént, így várhatóan 2017-es szezon már sokkal levegősebb, kulturáltabb várokozást biztosít a vendégek számára. A strand területén is lényeges változások történtek. A régi rossz minőségű füves focipályák és a röplabdapálya helyét homokkal töltötték fel, így a terület már kiválóan alkalmas nyári sportolásra. Megújult a strand játszótere is, amely korszerű, az új követelményeknek megfelelő fából készült mászókéval egészült ki.

A vendégek vízi-sport igényét kielégítő, a régi, már nem javítható vitorlás hajó helyére két újonnan vásárolt egység került. A vízibicikli-park is megújult és kiegészült. A már erősen lepusztult fa kenuk, kajakok helyett új, biztonságos gumi egységek szolgálják az üdülésre, pihenésre vágyókat. A gyerekek nagy öröme az üdülő szállodái elé ugrálóvárak kerültek. Ezeket szinte folyamatosan, minden nap sötétedésig teltházzal üzemeltetik. Az üdülő egészségháza is megújult. 2016 végére kívül, belül teljes felújításon esett át, így korszerű körülmények között fogadhatja a segítségre szorulókat.

2016-ban az üdülő történetében először sor került az „Év katonája”, illetve az „Év közalkalmazottja” kitüntető cím adományozására. A kitüntető címet Romsics Katalin százados, és Horváth Róbert közalkalmazott vehette át. Az elismerések átadására 2016. december 20-i állománygyűlésen került sor.

Természetesen az üdülő feladatai között a pihenni vágyó katonák, honvédségi közalkalmazottak és a hozzátartozók színvonalas és tartalmas szórakoztatása szerepel. Ennek érdekében színházi előadásokat, katonazenekari koncerteket, bálakat, karácsonyi és szilveszteri műsorokat szerveznek az év folyamán. Minden turnus számára szerveznek kirándulásokat és komoly érdeklődést kiváltó

rendezvényeik méltán kapnak sok elismerést az üdülőktől.

2016-ban az üdülő is csatlakozott a KatonaSuli programhoz. Az üdülő katonái és közalkalmazottai az együttműködési szerződéseknek megfelelően előadásokat, bemutatókat tartottak a fűzfői, a balatonkenesei és a balatonfőkajári általános iskolákban.

2016. évben az üdülő együttműködési szerződést kötött fontos stratégiai partnerekkel. Ezek az együttműködések biztosítják az üdülő és a környezet folyamatos, mindennapos kapcsolatát.

A terület kertészeti munkái azóta is folyamatosak, a Napfény szálló előtt kialakult egy igazi homokos pihenő rész is, fa kerti bútorok kerültek ki a strand kulturált kiszolgálásának érdekében.

Összességében látható, hogy az üdülő parancsnoksága és dolgozói az elmúlt 100 esztendőben mindent megtettek, és megtesznek a pihenni vágyó katonák és családtagjaik kényelmének biztosítására.

A Tisztelt Olvasó részletesebben tájékozódhat a 2017. november 17-én az üdülőben, a zászlóátadás ünnepségét követően bemutatott könyvből: *100 éves a Honvéd Üdülő 1917–2017.* (Zrínyi Kiadó, Budapest, 2017.) Kérem, hogy aki olvasta ezt a népszerűsítő tanulmányt és/vagy a könyvet, s rendelkezik akár írott, akár tárgyi emlékekkel, relikviákkal, akkor azt legyen szíves átadni az üdülőnek, ahol – s ezt éppen a könyv kiadása bizonyítja – méltó módon és úgy őrzik meg az utókornak, hogy azt minden érdeklődő láthassa.

MOLNÁR ISTVÁN GÁBOR ÖRNAGY: MIGRÁCIÓ – „AZ ÖRÖKKÉVALÓ A MI ISTENÜNK, AZ ÖRÖKKÉVALÓ EGY” (5.MÓZ. 6.4)

„Alkalmazkodjunk az idők változásaihoz,
de ragaszkodjunk az örök időkre szóló elvekhez”
(Jimmy Carter)

Bevezetés

Tisztelt Olvasó!

Nem szándékom közhelyeket használni, de minden túlzás nélkül kijelenthetjük, hogy a fenti téma aktualitását éli jelenünkben és az eljövendőben is. Egészen addig, amíg a világon lesz olyan vallás, amelyik az „EGY” Isten hitre építkezik (ez a fundamentuma) és lesznek olyan követői, akik komolyan gondolják és megélik ennek tanítását, nemcsak névlegesen, felszínesen.

Ebből adódóan több oldalról meg lehet vizsgálni, érdemes kutatni, véleményyt lehet nyilvánítani az adott témáról.

Vizsont felelőtlenség, meggondolatlanság lenne:

- Félretenni és elhítni magunkkal és a környezetünkkel Pató Pál úr módjára „ej ráérünk arra még”.
- Sutba dobni, mert úgysem a mi kompetenciánk.
- Becsukni szemünket, befogni füleinket, mert így sokkal kényelmesebben élhetjük pillanatainkat.
- Érzéketlenné, közömbössé válni, mert mindenki foglalkozzon csak a maga dolgával.
- Gyűlölködni, mert az mennyire egyszerű és divatos, meg egyébként is: a bosszú éltet – hozzátartozik az (ó)ember természetéhez a jelenben a múltban és az eljövendőben. Közben elfeledkezünk a nagy sikerű film egyik betétszövegéről (mondatáról): „a

bosszú bosszút szül és a kutya kutyát ellik”
– Ben Húr című filmből).

Mivel izgalmas a téma érdemesnek tartom megvizsgálni a háttérrel, ebben az esetben a teológia oldaláról.

Ugyanakkor nem célom, hogy teológiailag kimerítsem az adott téma tartalmának teljes vertikumát, hiszen illet még gondolni sem szabad annak, aki erre vállalkozik. Hogy miért? Mert mindig és mindig lehet újabb és újabb szempont, adalék, ami alapján a töredékes ismeretemet bővíthetem. Meggyőződése, hogy ebben az esetben is helyesen cselekszem, amikor tudomásul veszem, zsinórmértékként használom a következő kijelentést: „*Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre, most töredékes az ismeretem, akkor pedig úgy ismerem majd, ahogy én is megismertettem.*” (1.Kor.13:12)

Felismerve a kijelentés igazságtartalmát beismerem kicsinységemet és arra sarkallom magamat, és az olvasót is, hogy teljes alázattal közeledjek a témához:

MIGRÁCIÓ – „AZ ÖRÖKKÉVALÓ A MI ISTENÜNK, AZ ÖRÖKKÉVALÓ EGY” (5.MÓZ. 6:4)

A címben szereplő kijelentéseket az alábbi fő gondolati egységek alapján kívánom magyarázni:

1. Migráció

- A szó eredete, jelentése.
 - Migráció a BIBLIÁBAN.
2. „AZ ÖRÖKKÉVALÓ A MI ISTENÜNK, AZ ÖRÖKKÉVALÓ EGY” (5.Móz. 6:4)
- Monoteizmus.
 - Ábrahámi vallások.
 - 1. A kereszténység és a zsidó vallás (judaizmus)
 - 2. A kereszténység és az iszlám
3. Összegzés

1. Migráció

A szó eredete, jelentése 1

Eredete: latin: *migratio* (költözés, „elmenés”).

Jelentése: lakóhely megváltoztatása, elvándorlás egy területről, illetve betelepülés egy területre.

Migráció a BIBLIÁBAN 2

A BIBLIÁBAN számos helyen tetten érhető a migráció. Ez is megerősíti azt a tényt, hogy nem egy új keletű eseménnyel, annak következményeivel állunk szembe.

Ez a cikk nem kívánja az összes bibliai migrációt prezentálni, csupán érzékeltetni kívánom néhány megtörtént migráción keresztül ennek valóság tartalmát. A bemutatásra kerülő történetek kimondottan az éhínséget, üldöztetést jelölik meg okként, amelyek végett akár az egyén, akár egy közösség kényszerűségből választotta a költözködést, elmenést.

Elsőként Ábrahámot és Lót kapcsolatát említem, akikről így ír a Biblia Mózes első könyvének 13. fejezetében:

„Abrám feljött Egyiptomból a feleségével és mindenével együtt, amije volt. Lót is vele jött a Délvidékre. ... **az a föld nem bírta el tartani őket, hogy együtt lakjanak.** ... Abrám ezt mondta Lótnak: *Ne legyen viszály köztem és közted, az én pásztoraim és a te pásztoraid között, hiszen rokonok vagyunk! Válj el*

tőlem! Ha te balra tartasz, én jobbra megyek, ha te jobbra mégy, én balra térek. ... Abrám Kánaán földjén lakott, Lót pedig a Jordán környékén lévő városokban telepedett le, és egészen Sodomáig táborozott.”

Fő gondolatok:

- Az élettér beszűkülése, előrevetíti a szétválás kényszerűségét, elköltözést.
- Probléma megoldását Ábrahám erőszakmentesen akarja rendezni, ő ennek a kezdeményezője.
- A rokonok közti erőszak elkerülésének egyetlen megoldása a migráció, amiben a felek egyetértettek.

A következő, talán legismertebb történet, amely kapcsolatba hozható a migrációval a kivonulás története Mózes 2. könyvében (Kivonulás Egyiptomból (2.Móz.1.1-15.21).

Lényeges, hogy ebben az eseményben Mózes és Áron a fáraó elé járulnak, hogy engedje meg az izraeliták kivonulását a pusztába, az Úrnak áldozatot bemutatni.

A fáraó elutasítja a kérést nem képes erőszakmentesen kezelni a helyzetet (még súlyosabb robotterhekkel sújtja a népet), amelynek következményei vannak.

Végül események sorozatát követően megindul a migráció: „*A fáraó még éjszaka hívatta Mózeset és Áront, és ezt mondta: Induljatok, menjete ki az én népem közül Izrael fiaival együtt, menjete és tiszteljéte az Urat, ahogyan kívántátok. Vigyéte juhaitokat és marháitokat is, ahogyan kívántátok, csak menjete!*” (2.Móz. 12.31-32).

„*Útnak indultak tehát Izrael fiai Ramszeszből Szukkót felé, mintegy hatszáz ezer gyalogos férfi a családtagokon kívül. Sok keverék nép is ment velük meg juhok, marhák, igen nagyszámú jószág*” (2.Móz.12.37).

És ez a migráció megváltoztatta a világtörténelmet, valamint vele együtt átrajzolta az akkor ismert és gyakorolt vallási térképet is.

Az Ószövetség könyvei közül egy záró történet a témához, amelyet Ruth könyvében érhetünk tetten. Ez attól is érdekes a migráció oldaláról megvizsgálva, mert először a szülőföld elhagyása, majd ugyanoda való visszatérés történik. A migráció mozgatója viszont a két esetben más és más. Először az éhínség dominál, míg másodsor az özvegyesség állapotáé a mozgató rugó.

„Abban az időben történt, amikor a bírák bírászkodtak, hogy éhínség támadt az országban. Ezért elment a júdai Betlehemből egy férfi, hogy jövevényként lakjon Móáb mezején. Vele volt a felesége és két fia.” (Ruth 1.1)

Ez volt a kiváltó oka a család migrációjának. Teljesen érthető, különösebben magyarázatra nem szorul. A történet folytatásaként azt olvashatjuk, hogy Elimelek a férj meghalt. Halála után, tíz évvel a két fia is meghalt. Naomi *„ott maradt két fia és férje nélkül” (Ruth 1.5)*. A helyzete Naominak igen kényes volt. Egyszerre volt jövevény és özvegy egy idegen országban. Ekkor a visszatérés mellett döntött. Visszaköltözött Betlehembe.

Ösztönzően hatott a visszaköltözésre (számára idegen ország elhagyására) az a tény, amelyet a Biblia így fejez ki: *„meghallotta Móáb mezején, hogy az Úr rátekintett népére, és kenyeret adott neki. Elment tehát arról a helyről, ahol élt,” (Ruth 1.6-7)*.

Fontos volt Naomi számára saját népe, fontos volt a gyökérzet, amiből táplálkozott, és szíve mélyén ragaszkodott. Nem érezte sajátjának Móáb földjét, pedig valószínűnek tartom, hogy hálás volt, amiért ideiglenesen letelepedhetett, befogadták, dolgozhatott a számára idegen földön. Az élet eseményei (özvegyesség, éhség megszűnése szülőföldjén) viszont visszafordították szülőföldre felé, Móáb földre, amely menedéket adott számára átértékelődött számára.

Ószövetségi történetek összegzése.

- Az első esetben (Ábrahám – Lót) egy feszült helyzetet oldott fel a migrációs folyamat. A feszültség kiváltó oka: *„az a föld*

nem bírta eltartani őket, hogy együtt lakjanak.”

- A második esetben a migrációt a fáraó kónok ellenállása, erőszakossága segítette elő.
- Végül az éhség, megélhetés, kényszerhelyzetet teremt, a migráció elindítója. Viszont az életkörülmények megváltoztak, a migrációs irány visszafordult a szülőföld felé.

Az Újszövetségből egy történetet osztok meg az olvasóval, mégpedig a Názáreti Úr Jézus Krisztusét. Mint valószínű ember Ő is kénytelen volt vállalni a migrációt, mégpedig gyermekként.

„az Úr angyala megjelent Józsefnek álmában, és így szólt: „Kelj fel, vedd a gyermeket és anyját, menekülj Egyiptomba, és maradj ott, amíg nem szólok neked, mert Heródes halálra fogja kerestetni a gyermeket.” (Mt. 2.13)

De, ahogy Naomi (Ruth könyve) sem maradt Móáb földjén annakidején, úgy Jézus sem maradt Egyiptomban, hanem visszaköltözött szüleivel Izrael földjére.

„Amikor Heródes meghalt, íme az Úr angyala megjelent Józsefnek álmában Egyiptomban, és ezt mondta: „Kelj fel, vedd a gyermeket és anyját, és menj Izrael földjére, mert meghaltak azok, akik a gyermek életére törektek. Ő pedig felkelt, vette a gyermeket és anyját, és Izrael földjére ment.” (Mt. 2.19-21)

E bibliai beszámolóknál az üldöztetés kényszerhelyzetet teremtett, a család migrációjának elindítója volt. Viszont az uralkodó halálával a körülmények megváltoztak, a migrációs irány visszafordult a szülőföld felé.

A fenti bibliai történeteknél megállapíthatjuk, hogy a migráció bekövetkezésének több kiváltó oka volt. Aktualizálva a fentieket megállapítható, hogy azóta is számos hasonló életképpel találkozunk az emberiség történelmében.

Mert voltak, vannak és lesznek esetek, amikor az adott terület már nem tudja eltartani az adott rokon népek csoportjait. Máskor

meg hasonlóan az uralkodóhoz igen erős az elnyomó hatalom. Mindezek mellett pedig nem szabad megfeledkeznünk az éhezésről sem, amely továbbra is aranykorát éli. Úgy is kifejezhetjük, hogy mindennapos jelenség igen sok országban. Amíg egyes országokban, a szemétkben tonnaszámra gyűlik az élelem, addig másutt az éhezés az egekig kiállt.

A kiváltó okok szenvedői kiutat keresnek, és a migrációtól remélik élethelyzetük jobbfordulását.

Ok-okozati összefüggéseket keresve és levonva a következtetéseket kijelenthetjük, hogy a következmény a migráció. És a migrációból, ami folyamatosan generálódik nem hagyható ki, sőt hangsúlyozom, nem szabad kihagyni a teológiai részt sem. Már csak azért sem, mert akár vallási okból is megindulhat egy migrációs folyamat. Az emberi természet szégyene, hogy ilyen ok is számos esetben „gazdagította” az emberiség történelmét a témában szerepet kapó ábrahामी vallásoknál. Nemzeti nyelvünk ezt „ízletesen” így fejezi ki: „Egyik kutya, másik eb”.

Mindezek után szeretnék rátérni a téma második részére.

2. „AZ ÖRÖKKÉVALÓ A MI ISTENÜNK, AZ ÖRÖKKÉVALÓ EGY” (5.MÓZ. 6.4)

A fenti bibliai idézetet nem minden nép vallja a Földön. Az Európát jelenleg érintő migrációs folyamatban részt vevők legnagyobb része, ha másképpen vallja is, de csak és kizárólag az EGY Istent hiszi. Nagy hangsúlyt kap az „EGY” kifejezés, hiszen ennek megfelelően gyakorolja hitét.

Ennek megfelelően először tisztázni szeretném a monoteizmussal kapcsolatos alapismereteket.

A monoteizmus 3

A monoteizmus az egy, élő, és személyes Istenbe vetett hit, illetve a róla szóló tanítás.

Ellentéte a többistenhit. A Föld lakosságának mintegy fele tartozik a három nagy monoteista vallás (Ábrahामी vallások) valamely csoportjához, ezek a zsidó vallás, a kereszténység és az iszlám.

A monoteizmus kialakulása a Kr.e. 3. évezredig vezethető vissza, de legutóbbi formájában a szemita-hébereknél jelent meg a Közel-Keleten a Kr.e. 1. évezred elején. Legősibb könyve a Tóra, amely Mózes első öt könyvét tartalmazza. A Talmud ennek a kiterjesztése.

A Héber Biblia (zsidó szentírás) kibővített változata a kereszténység szent könyve, a Biblia.

Az iszlám vallás szent könyve a Korán (7. század), amely tartalmaz elemeket a keresztény és a zsidó Bibliából is.

Az egyistenhit igen komplex fogalom: tartalmazza a lélek azonos lényegre való visszavezethetőségének és az anyagi világ végtelen fajtájú megjelenésének egységességét, valamint ezen egységesség egyetemes voltát.

Ábrahामी vallások 4

Bevezetés

Az ábrahामी vallások, más néven ábrahामीta vagy nyugati vallások közé sorolják a világ három fő monoteista vallását, a közös gyökerekkel és értékekkel rendelkező zsidó vallást, a kereszténységet és az iszlámot. Gyökereik a judaizmusban találhatók, amely a Kr. e. 2. és 1. évezredben alakult ki a történelmi Izraelben és Júdában, abban az időszakban, amikor a héber Bibliát összeállították. A kereszténységet mintegy 1500 évvel később hozták létre Jézus zsidó tanítványai, és elsősorban az Újszövetség könyvein alapszik. Az iszlámot a 7. században alapította Mohamed próféta a Korán tanításaira alapozva, amely gyakran hivatkozik olyan izraelita személyekre, mint Mózes vagy Dávid, de Jézusra is. Ezen vallások története és gondolatai mintegy 1300 éve hatnak egymásra.

Részben közös eredetük és teológiai hasonlóságuk miatt sorolják őket egy csoportba. Mindhárom vallás elfogadja az Ábrahám személyében azonosítható spirituális hagyományt. Szent írásaikban és hagyományaikban sok esetben jelennek meg ugyanazok a személyek, történetek és helyek, jóllehet általában különböző megvilágításban és jelentéstartalommal.

Ezért is tartom fontosnak a témát vizsgálni és nem a szőnyeg alá seprni. Olyannak látom az ábrahámi vallások tükrében az emberiséget, annak azon részét, akik akár életüket is képesek áldozni az EGY Istenért, mint egy vasútállomáson a sínpárokot, amelyek csak futnak egymás mellett a végtelenbe, és a találkozási pont nem számottevő. Úgy tűnik, hogy mindenki meg van győződve a maga igazáról. A közeledési szándékok megfeneklenek, mint a zátonyra futott hajók. Ekkor teszi fel a kérdést az ember, így én is: Valóban csak a gyűlölködés, a harag, az arrogancia a megoldási javaslat, amelyben embernek farkasa? Ameddig ez dominál érvényes az alábbi kijelentés:

„A globalizáció mára túl szűkössé tette a bolygót ahhoz, hogy olyan hatalmas vallások békésen megférjenek, amelyek egymással szemben állnak. Ha az ábrahámi isten – a zsidók istene és a keresztények istene és a muzulmánok istene – nem segíti elő a toleranciát, mindnyájan bajban vagyunk.” (Robert Wright: Isten evolúciója)

Ahhoz, hogy közelítsünk a fenti problémához annak feloldásához szükséges megismerünk a hátteret.

Ebben a cikkben nem célozom hitvédelemről (apologetikáról) írni.

Nem kívánok egyik vagy másik vallás mellett pálcát törni.

Törekszem a rendelkezésre álló források alapján tárgyilagos maradni, és röviden összehasonlítani az ábrahámi vallásokat, hogy utána a különbségek kerüljenek reflektorfénybe.

A kereszténység és a zsidó vallás (judaizmus) 4

Az ábrahámi vallások csoportjába tartoznak, Ábrahám neve után elnevezve. Mindkét vallás egy Istenben hisz, aki a világot teremtette. A kereszténység közel 2000 évvel ezelőtt, Jézus tanítói munkásságával és megváltásával a zsidó vallás alapjaiból nőtt ki.

Mindkét vallásban megtalálható az üdvtörténet gondolata a messiás-eszmével, a végítélettel és az ezekkel összefüggő eszkatológiával együtt.

Összehasonlításuk:

A keresztény „egy Isten három személyben” megfogalmazás a 4. század előtt nem lett szilárdan lefektetve, és egyáltalán nem volt szerves része a keresztény életnek és hitvallásnak, azóta viszont több mint másfél ezer éven át a kereszténység nagy részénél érvénye megingathatatlan és akik ezt a hitvallást nem teszik magukévá, azokat az egyházak nem tekintik kereszténynek.

A zsidó hagyományban Isten különböző neveken jelenik meg, de elsősorban JHVH (יהוה) és Elohim (אלהים) név alatt. Számukra Isten szigorúan egy és a kereszténység Szentháromság tana pedig a monoteizmus elcsorbitása (hasonlóan az iszlám tanításához). A zsidó vallás alapeszméje kezdettől fogva a „Semá”, amely Isten egységét, oszthatatlanságát és szellemiségét (testetlenségét) proklamálja.

A vallásos zsidók Isten felé mély tiszteletet mutatnak és fenséges, szent lényé miatt tilosnak tartják mindenféle ábrázolását vagy a nevének kimondását. Az ószövetségi leírások alapján csak a főpap ejthette ki a száján Isten szent nevét (JHVH) és csak az engesztelés napján; majd ahogy kiejtette, az összegyűlt emberek a földre borultak. Napjaink hívó zsidói sem ejtik ki a tetragrammatont (JHVH), helyette az Adonaj (Uram), vagy a ha-Sem (a Név) kifejezést használják. A rabbik szintén eufemizmusokat használnak, ilyen például a

Rahmana (az Irgalmas), Ha-Makom (a Hely), vagy Ha-Kados Barukh Hu (a Szent, áldott legyen). Továbbá tilos Isten bármelyik bibliai nevét világi kontextusban használni. Az ortodox zsidók gyakran még népnyelven sem írják le Isten nevét, és az első kezdőbetűvel rövidítik. [4]

A zsidó vallásban a kezdetektől fogva hiányzik Isten ábrázolása, így az ókori jeruzsálemi templom szentélyében sem volt, és a mai zsinagógákban sem látható.

Ugyanakkor az ószövetségi zsidó képzelet antropomorfisztikusan több emberi vonással ruházta fel Istent.

Vallásgyakorlat:

Zsidó vallás

A zsidó vallás középpontjában az Istenben való hit, a rendszeres imák, a jó cselekedetek és a mózesi hagyományok állnak. A kegyességi élet lényegében a Törvény előírásainak betartásaiból áll. Ezek a rituális tisztasággal, az étkezéssel állnak összefüggésben, továbbá szociális és erkölcsi vonatkozásúak. A hívőnek szent kötelessége a napi legalább háromszori ima: reggel, délben, este.

A zsidó hit és vallásgyakorlat alapján három fő ág alakult ki: az ortodox (haredi, haszid, modern), a konzervatív és a reform-zsidó.

Fő ágai és azok jellemzői:

Ortodox: Hagyomány hű csoport, ridegen ragaszkodnak az ősi szokásokhoz, előírásokhoz.

Ultra-ortodox: Körökkel túltesznek az ortodoxokon is. Zárt közösségeik, szigorú életmódjuk és a többiekétől jelentősen eltérő öltözködésük, mentalitásuk, viselkedési mintáik (valamint az a tény, hogy nem vonulnak be a hadseregbe, amely a társadalom olvasztótégelye, és nagyon nagy jelentőséggel bír az izraeliek gondolkodásában) következtében ez a csoport meglehetősen különáll az izraeli társadalom többségétől, aminek következté-

ben nagyon sok előítélet, téves sztereotípiá kapcsolódik hozzájuk.

Neológ: Még mindig hagyomány hű, de sokkal nyitottabbak a külvilág felé, Magyarországon főleg ők vannak.

Reform: Nálunk viszonylag új mozgalom, azt vallják, hogy mivel a világ folyamatosan változik, a zsidóságnak is lépést kell tartania, és idomulnia ezekhez a változásokhoz. Egyik legfontosabb újításuk a nők teljes egyenjogúsítása, odáig bezárólag, hogy akár rabbik is lehetnek.

Az ortodoxok életüket egészen a Tóra és a Talmud előírásaihoz alakítják. Öltözködben, hajviseletükben, életmódjukban is őrzik hagyományait. Az ortodox zsidóság meghatározója a hagyományhoz való tudatos ragaszkodás, és e hagyomány alapdogmája az, hogy Mózes a Szináj-hegyen megkapta a teljes Tórát, vagyis a Mózes öt könyve formájában ismert szövegsokrot (írott tan / írott Tóra), és annak a helyes értelmezését (szóbeli tan / szóbeli Tóra). Ez utóbbi generációról generációra hagyományozódott át, előbb szóban, majd a rabbinikus irodalom formájában. A hagyományozási lánc letéteményesei minden egyes generációban a rabbik. Tehát ők hordozzák a kinyilatkoztatott tudást, a Tórát, az írott tant, annak összes kommentárjával, a teljes rabbinikus irodalommal, vagyis a világ minden (érdemleges) bölcsességével együtt. Minél korábban élt egy rabbi, annál közelebb állt a kinyilatkoztatás forrásához, vagyis annál megbízhatóbb az, amit mondott, ezért a későbbi korok nem bírálhatják felül a (jóval) korábbi forrásokat. A Tóra örök, megváltoztathatatlan, és a törvényei határozzák meg a zsidó életét, annak minden mozzanatát. Hogy mit mond egy adott kérdésben a Tóra, azt minden korban a Tórában legjáratosabbak, legtanultabbak, vagyis a rabbik hivatottak eldönteni.

Az ortodoxián belül is létrejöttek különböző történelmi tényezők mentén ún. „modern ortodox” irányzatok, amelyek a fenti ideológia tudatos felvállalása mellett igyekeznek

nyitottak lenni a modern társadalom kihívásaira is. Az első ilyen irányzat a XIX. század második felében létrejött, Samson R. Hirschet követő német neo-ortodoxia, majd a XX. század elején megszületett vallásos cionizmus, valamint az amerikai modern ortodoxia, például a Young Israel mozgalom.

Ezzel szemben, a mai ún. „ultra-ortodoxia” (a „charedi” irányzatok) sokkal zártabb társadalomban élnek (gyakran hatalmas, zárt tömbökben), ezért jóval kevesebb alkalmazkodást igényelnek. Ezáltal módjukban áll szigorítani minden tekintetben, az ideológia és a rabbinikus tudomány elmélete irányíthatja a döntéseiket, és lehetőségük van ehhez igazítaniuk a gyakorlatot. Ezt a kemény ortodox ideológiát, - amely elsősorban a pozsonyi Chátám Szofér nevéhez kötődik, a XIX. század első évtizedeiben -, mint a modern kor kihívásaira adott egyik lehetséges, jól megfontolt, tudatos választ kell értelmeznünk, mint reakciót a modernizmusra, nem pedig úgy, mintha egyszerűen nem vették volna észre a kor változását, mintha a régmúlt zárványai lennének.

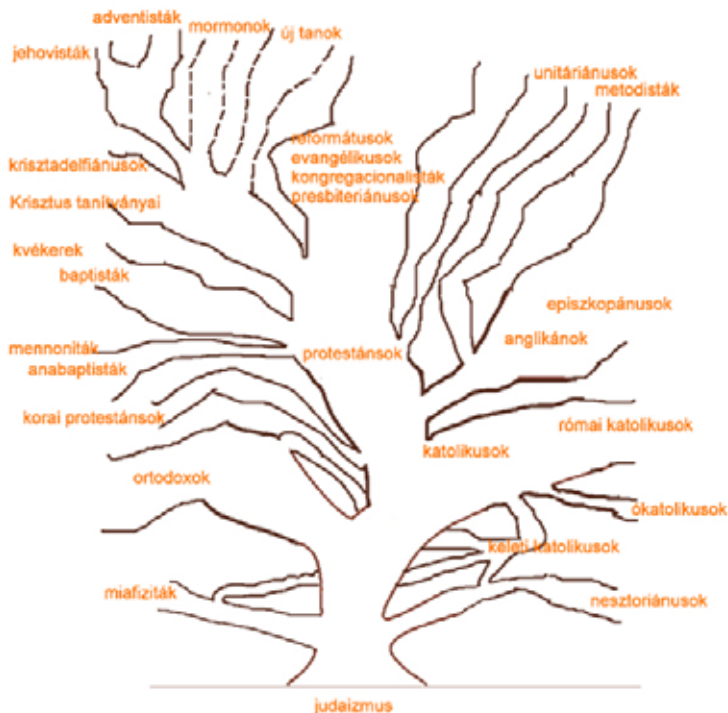
A konzervatív csoport az ortodox és a reform irányzatok között helyezkedik el. A hagyományokhoz való ragaszkodás fontosságát hangsúlyozza, ugyanakkor az új körülményekhez való alkalmazkodást is létjogosultnak tartja. Országoként más és más módon jött létre, hol az ortodoxia modernebb ágaként, hol pedig a mérsékelt reform formájában jelent meg, de lényegét tekintve mindenhol a középutas, ideológiát nem felvállaló tömegeket vonzotta magához. Ez a középut generációról generációra egyre inkább asszimilálódott, az előző generációtól örökölt hagyomány mellé mind több és több modern elemet vett fel, majd ezek az új elemek folyamatosan háttérbe szorították a hagyományt, így a XX. század végére a világ legtöbb országában elvesztette a jellegzetességeit. Elvileg, a modernitás állandó hangsúlyozása mellett, elfogadta az ortodoxia által is képviselt alapelveket (kinyilatkoztatás, szóbeli tan, parancsolatok), de gyakorlatilag a

hívek életformájában egyre kevésbé volt jelen a hagyomány.

A reform-zsidók vallási hagyományait a megváltozott időknek megfelelően módosították, a vallás szabályait liberálisan kezelik. A másik véglet a reform zsidóság. Ez a mozgalom a XIX. század első évtizedeiben jött létre, és két fontos tényezőt kell megértenünk hozzá. Először is azt, hogy az európai zsidóság emancipációjának és asszimilációjának a korai gyümölcse: a reform sok korai ideológusa azzal érvelt, hogy nem csupán a viselkedésünket, az öltözködésünket, a nyelvünket, a kultúránkat, de a vallásunkat is az európai normákhoz kell igazítani annak érdekében, hogy elfogadjon bennünket az európai társadalom. (A zsidó felvilágosodás legeslegelső nemzedéke, még a reform kialakulása előtt, a vallás európai normákhoz való igazítását a kikeresztelkedésben látta.) A másik alapgondolata a felvilágosodás eszmerendszerében gyökeredzik: az emberiség felnőtt, és képes a jó és a rossz, az univerzális emberi erkölcsi értékek önálló felismerésére. A hagyományos tórai törvények (étkezési tilalmak, szombati munkatiltalom, stb.) célja a reform ideológiájának a megalkotói szemében nem mások, mint a kiskorú emberiségnek adott utasítások annak érdekében, hogy Isten megóvja őket az általuk még fel nem ismert bűnöktől. Így ezek a törvények eltörölhetőek, ha felismerjük azt az univerzális erkölcsöt, amely betartására ezek létrejöttek. Összefoglalva, a reform elindítói szemében a zsidóság nem volt kevesebb, mint a tiszta ész vallásának a legtisztább, legelvontabb megvalósulása. A parancsolatok eltörlése a vallás „nagykorúsításához” és „európaizálásához” volt szükséges.

A XX. századi emancipált zsidó jobban keresi a kapcsolatát a saját múltjával (az európai kultúrával való kapcsolata adott), valamint jobban igényli a misztikát és az irracionalizmust, mint felvilágosodás korabeli elődje.

Amikor vallásgyakorlatról szólunk, nem szabad figyelmen kívül hagynunk az alábbiakat:

- A zsidóság megélésének a legfontosabb szintje mindig is a közösség volt, és nem az egyén vagy a nép. A hitelvek elfogadása vagy el nem fogadása mindenkinek a magánügye addig, amíg nincs romboló hatással a közösségre.
- Zsidó kontextusban egyszerűen nem beszélhetünk rendszeres teológiáról vagy dogmatikáról.

Kereszténység

A keresztény hit középpontjában az Újszövetség és Jézus áll. Jézus tanításának alapja így szól:

„majd egy törvénytudó közülük próbára akarva tenni őt, megkérdezte tőle: Mester, melyik a nagy parancsolat a törvényben? Jézus pedig így válaszolt: Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez az első és nagy parancsolat. Ehhez hasonló a második: Szeresd felebarátodat,

mint magadat. E két parancsolattól függ az egész törvény és a próféták.” (Mt. 22.35-40).

A kereszténység számos, kultúránként változó vallásgyakorlatból és számos különféle hitet valló felekezetből tevődik össze. Az elmúlt két évezredben kialakult keresztény felekezetek négy fő ágazatba, időrendben az ókeleti, az ortodox, katolikus, ókatolikus, illetve a protestáns (és neoprotestant) egyházakba csoportosíthatók.

A kereszténység fő ágai és azok jellemzői:

A keresztények számos különböző vallási felekezetbe tartoznak szerte a világon. Bizonyos egyházi közösségek úgynevezett „szupertestet” alkotnak, melyben egymástól független keresztény szervezetek egymással lelki közösséget tartanak fenn, egymás keresztiségét kölcsönösen elismerve és arra utalva, hogy eretnekség vagy szétválás a közös gyökereiket nem szakította el. Ezek az egyházak elismerik

a hitelméleteikben és hitgyakorlataikban kialakult különbségeket, de egyetértenek a hittanaik eredetiségében és a Krisztus testéhez való tartozás fontosságában.

Ilyen közösség létezik többek között például:

- a katolikus (nyugati és Rómával egyesült keleti) részegyházakat alkotó egyházak között, vagy
- az ortodox egyházakat alkotó mintegy 15 autokefál (független) egyház között
- a kopt (egyiptomi), szír, örmény, etióp, eritreai és indiai egyházak között (antikhaldóni egyházak)
- az evangélikus, presbitárius egyház, az Amerikai Reformált Egyház és a Krisztus Egyesült Egyháza között
- az európai Krisztusban Hívő Nazaréus Gyülekezetek és az amerikai Apostoli Keresztény Egyház között.

2. A kereszténység és az iszlám 4

Összehasonlításuk:

Vallásgyakorlat

A vallásgyakorlat meghatározó része a Szentírások

Mindkét vallás isteni eredetűnek tartja a saját Szentírását. A kereszténység alapja a Biblia, az iszlámé a Korán.

A keresztény Biblia hosszú korszakokon át keletkezett. Két része az Ószövetség és az Újszövetség. Az Ószövetség a Krisztus előtti századokban íródott, az Újszövetség az első században.

A Korán a 7. században íródott és a muzulmánok hite alapján Isten Mohamed prófétán keresztül kinyilatkoztatott szava. A Korán a zsidó-keresztény hagyomány folytatójának mondja magát, amelyre a muszlimok úgy is tekintenek, mint az utolsó a prófétáknak adományozott írások sorában. A muszlimok szerint a keresztény Bibliába elferdítések, tévtanok is bekerültek, míg a Korán a mai napig romlatlan formában megmaradt szent

Szemponatok	Kereszténység	Islám
Fő próféta vagy központi alak	Jézus	Mohamed
Eredet	Palesztina	Közel-Kelet
Kialakulása	1. század	7. század
Fő ágai	katolicizmus, protestáns egyházak, keleti egyházak	szunnita, síita, háridzsita
Vallási gyakorlatok	ima, közösségi istentisztelet, kereszténység a katolikusoknál még „szentségek”, protestánsoknál: úrvacsora	az iszlám öt oszlopa (hitvallás – saháda, ima – szalát, adakozás – zakát, böjt – szaum, mekkai zarándoklat – haddzs).
Egyéb gyakorlatok	bűnbánat, önzetlen szolgálat, jótékonyosság, misszió, becsületesség, anyagi lemondás	becsületesség, kedvesség, nagylelkűség, segítőkészség, ^[12] dzsihád
Cél	üdvösség	üdvösség
Egy örökkévaló, személyes Istenben való hit	van	van
Természetfeletti lényekben való hit	van (angyalok és démonok)	van
Étkezési törvények	mértékletességre és önkontrollra való felszólítás	van
Alkoholtilalom	önkontrollra való felszólítás	van

írás. Nézetük szerint a kereszténység egy „túlhaladott vallás”, amelynek helyes elemeit az iszlám átvette, tévedéseit viszont kirekesztette magából.

A Korán történeti leírása nagyrészt meg egyezik a bibliai Ószövetséggel (teremtés, Ádám, bűneset, özönvíz, Ábrahám stb.) de Jézus szerepével kapcsolatban eltér attól. A Korán úgy magyarázza a bibliai Újszövetséget, ahogy az Ószövetség az Ószövetséget. A többi írást gyakran említi a Korán, főleg a Tórárt, a Zaburt (a Zsoltárokat) és az Indzsilt (az evangéliumokat). Továbbá arra biztatja a zsidókat és a keresztényeket, hogy Isten akaratának megfelelően éljenek, ahogyan Isten kinyilatkoztatta nekik.

Hiszünk Istenben (Allahban) és abban, ami leküldetett hozzánk és Ábrahámhoz, Izmaelhez, Izsákhöz, Jákobhoz és (Izrael) törzseihez, és amit Mózes, Jézus és a próféták kaptak az Uruktól. Semmilyen különbséget nem teszünk köztük, mivel mi egyedül Allahnak vetjük alá magunkat. (Korán 2,136)

Ami a mózesi törvényeket illeti, a Korán szerint néhány intézkedését a lázadás megbüntetésére hozták. Néhányukon Jézus enyhített, míg az iszlám prófétája meg másokon.[4]

Az Evangélium birtokosainak tehát aszerint kell ítélniük, amit Allah kinyilatkoztatás gyanánt leküldött benne, s akik nem aszerint ítélnének, amit Allah leküldött, azok az igazi vétkesek! (Korán 5,47)

Muszlim felfogás szerint a Korán a végleges kinyilatkoztatás, amely beteljesíti a többi szentírást is, így ezeknek azon részeit, amelyek ellentétben állnak a Koránnal, el kell törölni.

Tekintettel arra, hogy a kereszténység és a zsidó vallás (judaizmus) részről már bemutattam a kereszténység ágait és utaltam arra, hogy a keresztény felekezeteken belül is számos eltérő vallásgyakorlattal találkozunk, itt az iszlámmal kapcsolatos ismereteket kívánom bemutatni az olvasónak, erre fókuszálni.

Iszlám fő ágai és azok jellemzői: 5

A fenti összehasonlító táblázat tartalma alapján beszélhetünk:

Siítákról

A siíta iszlám, arabul as-síia (إسماعيلية) az iszlám legnagyobb vallási kisebbsége, mely ma a muszlimok 10-13%-át egyesíti.[

Az arab sía szó jelentése „párt”, „követők”, ugyanis a siíták egyik, kezdettől használatos elnevezése az „Ali pártja” (siat Ali) volt. Ebből származik a siíta jelentésű síi (إسماعيلية) kifejezés, valamint a „síitaság”, „síizmus” jelentésű tasajju (عاشق). A többségi, szunnita álláspont szellemében író szerzők ugyanakkor a történelem során nem ezt a megnevezést használták (mivel ők is tisztelték Alit, ha nem is transzcendens tudással bíró imámként), helyette az „elutasító” (رافد – ضفار) vagy akár „eretnek” (mulhid - دحلّم) jelentésű jelzőket alkalmazták az irányzat követőire.

A siíta iszlám tanításai

A siíta és a szunnita vallási felfogás közötti különbségek csak alaposabb tanulmányozás után ismerhetők fel, mivel a muszlim hit e két irányzata egyaránt a Koránon alapul. Hitük második legfontosabb forrása a sunna, mely a Próféta példamutató életútját hagyományozta az utókorra. Siíták és szunniták egyaránt úgy vélik, hogy ezeket az összegyűjtött szövegeket az idők folyamán meghamisították, autentikusnak azonban már mindkét fél más-más szövegrészeket tekint. Így például a tizenkettes siíták nem csupán Mohamed prófétát tartják Allahtól vezéreltnek és tévedhetetlennek, de a Próféta lányát, Fátimát és a tizenkét imámot is, és ezért nézetük szerint - a szunnitáktól eltérően - a Korán mellett azok a hagyományok is a siíta jogrend alapját képezik, amelyek e további „Tévedhetetlenek” szavait és cselekedeteit foglalják magukban. Valamennyi muszlim hívő kötelessége a hitvallás és az ima, a böjt,

az alamiznaadás és a Mekkába való zárándoklat. E téren jobbra jelentéktelen az eltérés a két felekezet között. A síiták például összevonják a déli és a délutáni, illetve az esti és éjszakai imát, így hát a szunnitáknál szokásos napi ötszöri alkalom helyett naponta mindössze háromszor imádkoznak. További síita sajátosság, hogy a hívők Mekkán kívül az imámok sírjához is elzarándokolnak. A síiták szerint a kalifai méltóságot Ali leszármazottai öröklik. Bizonyos síita felfogásban már az első három kalifa uralkodása sem tekinthető törvényesnek, mert megválasztásuk az idzsmára, a hívők közmegegyezésére alapult, a síiták azonban nem az idzsmát tekintik az iszlám jog végső forrásának, hanem Ali családjának leszármazottját, akit ők nem kalifának, hanem imámnak neveznek. Az imám szó sokkal több transzcendens elemet tartalmaz, mint a kalifa kifejezés. A kalifa választott uralkodó, Mohamed helyettese, de földöntúli képességekkel nem rendelkezik. Az imám szent ember, ő nem helyettese a Prófétának, hanem megjelenítője. Minden korszaknak van imámja, függetlenül attól, hogy az imám nyilvánosan irányítja a közösséget vagy rejtőzködve él. Fontos szerepe van a síitizmusban a mahdi (megváltó) eljövételének a végső időkben.

Szunnitákról

A szunnita iszlám az iszlám legnagyobb ága: a muszlimok mintegy 90%-a a követői közé tartozik.[1]

A szunniták eredeti megnevezése „a bevett szokás és a közösség követői”. Ez arra utal, hogy követik a Próféta szokásait, cselekedteit és életmódját, és a közösséghez tartoznak.

A saria négy forrását ismerik el:

1. Koránt,
2. Próféta hagyományát (hadísz),
3. Vallásjogtudók konszenzusát (idzsmá’), valamint
4. Analógiás következtetést (qijász)

Ahhoz, hogy helyesen értelmezzük, a fenti gondolatokat még részletesebben kell kifejteni a tartalmat. Ebből is láthatjuk, hogy mennyire összetett a téma és nem lehet leegyszerűsíteni, könnyedén elengedni.

A saria (arabul: *شريعة*) az iszlám erkölcsi, morális vezérelve, az iszlám teológiai rendszerében az Isten (az iszlám elnevezés szerint Allah) által meghatározott, helyes viselkedés, szubsztanciális jog. A saria kiterjed a mindennapi élet valamennyi területére, még a tisztálkodási és étkezési előírásokra is. Legfőbb célja a közösség szabályozása. A saria vallásjogot – ellentétben a nyugati jogi felfogással – örök érvényű isteni kinyilatkoztatás szentesíti, tehát megváltoztathatatlan, csupán értelmezésében van eltérés, mely áganként és kultúránként enyhébb vagy szigorúbb.

A saria kifejezés az iszlám vallással kapcsolatban több jelentése is használatos:

1. legtágabb értelemben elvont teológiai fogalom, amely az Isten által alkotott a világ harmonikus működését megszabó törvényeket jelenti, beleértve a természeti törvényeket is,
2. az iszlám életforma, életmód, az Isten által előírt viselkedés,
3. az iszlám vallásjog, vallásjogi hagyomány.

Maga az iszlám jogi/teológiai hagyomány határozott különbséget tesz a fikh, azaz a vallástudósok által végzett, formális jogi tételek megfogalmazására irányuló cselekvés, illetve a saria, mint Isten által elrendelt szubsztanciális jog (tkp. igazságosság) között. A fikhnek legfeljebb célja lehet a saria megértése, és jogi normaként való megfogalmazása, de semmiképpen nem azonos azzal.

A saria jogrendszerek szűkebb értelemben, a klasszikus iszlám jogtudományi hagyományokra, struktúrára épülő jogrendszerek. Tágabb értelemben bármilyen jogrendszert jelenthetnek, amelyek szándékuk szerint – az

iszlám szerinti istenkép – Allah által elrendelt normáknak kívánnak megfelelni.

A jog forrásai a klasszikus iszlám jogtudományban

Az Iszlám jog felépítése:

Elsődleges a Korán, vagyis Isten szava. Ezután a szunna, vagyis Mohamed cselekedetei következnek melyek a hadíszok. Ezután az idzma, vagyis az adott iszlám közösségen belüli rögzített megegyezések következnek. A kánun az előbbieken nem megjelenő, állam által hozott rendelkezéseket jelenti. Ha az előbbieken nem segítenek, akkor a kijász, vagyis hasonló esetek (analógiák) keresése a következő lépés. Ezek mellett a szokásjog, és korábbi Isteni kinyilatkoztatások is érvként szolgálhatnak.

Elsődleges jogforrások

A klasszikus iszlám jog két elsődleges jogforrást ismer, a Koránt, illetve a Szunnát.

Korán: A Korán az iszlám jog elsődleges, és legfontosabb forrása. A muszlimok szerint Isten által kinyilatkoztatott mű, és mint ilyen, Isten szavait tartalmazza. Bár az iszlám az egy Isten által leküldött más Könyveket is elismeri (például a Tóra, vagy az Evangéliumok), de egyedül a Koránt tartja romlatlan, változatlan formában megmaradt-nak, így klasszikus iszlám joghagyomány szerint a korábbi prófétákról szóló szövegek nem használhatók jogforrásként. Egyúttal az újabb kinyilatkoztatásokat is elvetik.

Szunna: A Szunna az iszlám szunnita ágában Mohamed próféta, illetve kortársai cselekedeteinek, tanításainak összességét jelenti. Mivel a Korán legfeljebb utalásszerűen tesz említést Mohamed életére, a Szunna a Korán utalásain kívül elsősorban a Mohamed életére vonatkozó hagyományokra, az ún. hadíszokra épül. Maga a hadísz irodalma nem egységes, eredetileg szóbeli hagyományozásra épülő történetek, beszámolók, idézetek

összessége. A hadíszok lejegyzésére a VII. század végétől kezdődnek próbálkozások, azonban a mai napig meghatározó jelentőségű, a joggyakorlatban használt nagy hadísz corpusok csak a IX. század második felében születtek meg. A hadíszok lejegyzésével párhuzamosan kialakul a hadísz-forráskritika rendszere, amely több szempont szerint vizsgálja az adott hadísz hitelességének kérdését. Bár e munkák általában nem vontak le végső következtetést az egyes hadíszok hitelességét illetően, mind a szunnita, mind a síita vallásjogi hagyományban létrejöttek olyan nagy gyűjtések, amelyeket a mindennapi joggyakorlatban hitelesnek, így jogforrásként használhatónak tekintettek.

A síita irányzatban a Szunna kibővül az imámok tanításaival és cselekedeteivel is. A Szunnát az iszlám legtöbb irányzata, mint isteni útmutatást kezeli, és az iszlám vallásjog, vallásgyakorlat és teológia autentikus forrásának tekinti.

A szunnita vallásjogi hagyomány a gyakorlatban hat nagyobb hadísz-gyűjteményt tart nagy jelentőségűnek: Sahih Bukhari, Sahih Muslim, Sunan al-Sugra, Sunan Abi Dawud, Sunan al-Thirmidi, Sunan ibn Majah, de jelentőségében ezek közül is kiemelkedik az első kettő. A tizenkettes síita vallásjog szempontjából négy gyűjteménynek van kiemelkedő jelentősége: Kitab al-Kafi, Man la yahduruhu al-Faqih, Tahdhib al-Ahkam, Al-Istibsar

Másodlagos jogforrások

A **madzhabok**, vagyis iszlám vallásjogi iskolák elterjedtsége.

A klasszikus iszlám vallásjog a jogrendszer legitímálását kizárólag az isteni parancsokra vezeti vissza, ilyen módon jogalkotási jogköre elvileg senkinek nincsen. Ebből következően jogelvek megfogalmazása, illetve az igazságszolgáltatás alapvetően az elsődleges források hermeneutikai vizsgálatából következik. A hermeneutika elfogadott mód-

szertani elvei, valamint a korábban megfogalmazott következtetések másodlagos jogforrásként szolgálhatnak. Az egyes vallásjogi iskolák véleménye eltér az alkalmazható módszerek, illetve az elfogadható másodlagos források körét illetően.

Idzma (konszenzus): A muszlim vallásjogi közösségeken (madzhab) belüli konszenzust a klasszikus vallásjog másodlagos jogforrásnak tekinti. Napjainkra 8 világszerte elismert „iskola” maradt fenn: öt szunnita (hanafita, málikita, sáfiita, hanbalita, zahiri), két síita (dzsafári, zaidi), és egy kavarii (ibádi)

Az egyes vallásjogi irányzatok a konszenzus meglétét különböző feltételekhez kötik. Így például a hanafita felfogás esetén elegendő a vallástudósok nyilvános megállapodása egy kérdésben, a sáfiita felfogás csak a teljes közösség által egyetértést tartja jogforrásnak, addig a málikita felfogás a medinaiak, a hanbalita felfogás pedig a szahabák (Mohamed kortársai) közötti konszenzust tartja jogforrásnak.

Kijász (analogikus következtetés): Amennyiben az elsődleges források egy konkrét esetre vonatkozóan nem tartalmaznak közvetlen útmutatást, a klasszikus vallásjog az elsődleges forrásokra vonatkozó példa (analogia) találását is jogforrásnak tekinti. A klasszikus vallásjog élesen megkülönbözteti az elsődleges forrásokra alapuló kijász fogalmát a kizárólag intellektuson alapuló véleménytől (raj), amelyet a klasszikus felfogás nem tekint jogforrásnak. Mivel a példák keresése akár egy adott forrásra vonatkozóan is különböző eredményeket hozhat, a kijász a idzsmával szemben is alsóbbrendű jogforrás. A tizenkettes síita jogfelfogás az analogiát nem fogadja el, mint jogforrást, más részről azonban a következtetést, vagy észszerűséget (aql) általában lehetséges jogforrásként tekinti.

Általánosan nem elismert jogforrások

Urf (szokás, gyakorlat): A közösség által gyakorolt szokások, szokásjog. Az urf kifeje-

zés az iszlám jogi hagyományban két különböző jelenségre is utalhat. Egyes korai jogtudósok a közösség által gyakorolt szokást a „szunna” részének tekintették, abból a előfeltetelezésből kiindulva, hogy a muszlim közösség joggyakorlata a prófétai útmutatásból táplálkozik, és a jogi szokások a hadithokhoz hasonló módon kerültek hagyományozásra. Az urf másik értelemben a Mohammed előtti korból származó jogszokásokat jelenti, amelyek abban az esetben működhetnek jogforrásként, ha az adott kérdésre vonatkozóan az elsődleges jogforrásokból nem vezethető le szabály. Bár a klasszikus iszlám jog elviekben az urfot egyik jelentésében sem fogadja el jogforrásként, a gyakorlati alkalmazásban, illetve a konkrét jogelvekkel kapcsolatos érvelésben sok esetben mindkét változat megjelenik.

Qanun (görög: kánon): A qanun az iszlám jogforrásokból közvetlenül le nem vezethető, de azokkal nem ellentmondó, elviekben a közjót (maslaha) elősegítő „világi” jogi szabályokat, rendelkezéseket jelenti. A klasszikus iszlám terminológiájában a qanun jellegű szabályok elsősorban az államigazgatás, adórendszer, katonai igazgatás területén jelentek meg, de egyes büntetőjogi tételek is a qanun körébe tartoztak. A modern korban a közel-keleti iszlám országok jogi terminológiájában a részben az európai mintára született jogszabályokat, részben az iszlám normáit figyelembe vevő, de «világi testületek» (például parlament, kormány) által hozott jogszabályokat, illetve az alkotmányt nevezik qanunnak.

Shar man qablana (út, ami korábban volt): A korai iszlám jogi gondolkodásban fontos problémaként jelent meg, a korábbi kinyilatkoztatásokban (például a Tórában) lefektetett jogi normák érvényességének kérdése azokban az esetekben, amelyekben az iszlám elsődleges forrásai nem nyújtottak iránymutatást. A korai hanafita és shafita megközelítések bizonyos megszorítások

mellett (ha közvetlenül kinyilatkoztatásból származik a szabály) elméletileg alkalmazhatónak tartották ezeket a forrásokat, azonban gyakorlati alkalmazásban e forrásoknak egyáltalán nem volt szerepe.

Háridzsitákról

A háridzsiták vagy káradzsiták (arab: جر او خلا) iszlám három fő irányzata közül a legkisebb a többségi szunnita és a szintén jelentős síita mellett.

Nevük jelentése: a kivonulók (ti. kivonultak az ütközetből - sziffini csata). A későbbiekben marginalizálódtak, és mindkét nagyobb irányzat üldözte őket, a „háridzsí” terminus később a lázadó és eretnek szinonim kifejezésévé vált.

Ahogy a zsidóságon (judaizmuson), kereszténységen belül, úgy az iszlámon belül is beszélünk különbségekről a vallásgyakorlatot illetően.

Különbségek a vallási gyakorlatban (síita – szunnita)

Amellett, hogy a síiták háromszor, míg a szunniták ötször imádkoznak naponta, különbségeket mutatnak az iszlám felfogásában is. Mindkét irányzat a Korán tanításain alapul. Hitük második legfontosabb forrása a Szunna, amely a próféta példamutató életútját hagyományozta az utókorra.

Az egyik legfontosabb különbség a két ideológia között, hogy a síiták az imámokat isteni tudással rendelkező spirituális hatalomnak tekintik, aki közvetítő Allah és a hívek között. A síiták számára az imám nem egyszerűen a próféta helyettese, hanem az ő megjelenítője a földön. Ezért az éves zarándoklaton (háddzs) a hívők Mekkán kívül az imámok sírjához is elmennek.

A szunniták nem tekintenek ekkora tisztelettel az imámokra, akik náluk egyszerűen egy mecset vagy muzulmán közösség vezetői.

Az iszlám öt pillére: a tanúságtétel, az adakozás, az imádkozás, a ramadáni böjt és

a mekkai zarándoklat. Miközben ezek között mindkét irányzatban, a síitáknál másképp jelennek meg: a 10 segédétel öleli fel az öt pillért.

A síita hittételek: egy az Isten (tauhid), a prófétaság, a feltámadás, az isteni igazságszolgáltatás és az imamátus (a próféta leszármazottainak politikai és spirituális fennhatóságában való hit). Ezen kívül ide tartozik még a dzsihad elve. A szó arabul igekezetest, erőfeszítést jelent. Hagyományosan a dzsihad két elemből áll: egy belső küzdelem azért, hogy a hívő megmaradjon Isten útján, valamint egy külső küzdelem az iszlám elleneségei ellen.

A 10 segédételben a síiták számára az öt alaptétel mellé tartozik a khumsz (egyötöd adó), az igazság parancsa, a gonosz tiltása, a tawalla (a jó szeretete) és a tabarra (elkülönülés azoktól, akik Isten ellen vannak, és akik kárt okoznak az iszlámnak).

Ábrahámi vallások rész összegzése

A fejezetben arra törekedtem, hogy minél átfogóbb képet nyerjünk a három monoteista vallás sokszínűségéről. Összehasonlításuk mellett a vallásgyakorlatra helyeződött a hangsúly oly módon, hogy közben megismertük a fő ágait az adott közösségnek. Ezt azért is tartom fontosnak a témánk tartalma szempontjából, mert mindezek után látjuk, mennyire nem szabad általánosan fogalmazni, megítélni az embert, aki részesévé válik a migrációnak, bármelyik oldalon is vegyen részt benne.

Tehát nem elég kijelenteni, hogy a Názáreti Úr Jézus Krisztusba, az Úrba, vagy Allahba veti minden bizodalját. Azt is ajánlatos ismerni, hogy az adott valláson belül mely ághoz tartozik, és ennek függvényében melyek azok a vallásgyakorlatok, tantételek, amelyek spirituális és mindennapi életét meghatározzák.

Tisztábban kell látnunk, minél mélyebben szükséges megismernünk a különbségeket.

A terjedelemre való tekintettel itt a leglényegesebbet említem, mivel szakirodalmak sokasága foglalkozik a különbségek tanulmányozásával.

A zsidók és a muszlimok számára problémát okoz a „mindenható Atya” értelmezése. A keresztény hit központi magja a szentháromságos Egyistenhit. A zsidóság közvetve utasítja el a Szentháromság tanát, amikor Jézust, mint Izrael ellenségét mutatja be, aki a Gyehennán örökké tartó büntetésben részesül.

Az iszlám közvetlenül utasítja vissza a Szentháromság tanát, ámbár világos, hogy félreértés alapján is. A Koránban ezt olvassuk: *Ti Írás birtokosai! ... Higgyetek hát Allahban és az ő küldötteiben, és ne mondjátok azt, hogy „Három!” Hagyjátok abba! ... (Korán 4:171) Majd máshol: Hitetlenek azok, akik azt mondják: „Allah a három közül a harmadik.” De nincs más isten, csak egyetlen isten! Ha nem hagyják abba azt, amit mondanak – bizony a hitetleneket közülük fájdalmas büntetés fogja sújtani! (Korán 5:73)*

A muszlimok nem tudják az Atya – Fiú relációt másként elgondolni, minthogy Jézus biológiai úton az Atya házastársától született. Ő az eget és a föld teremtője. Hogyan lehetne néki gyermeke, amikor nem volt hitvestársa, és minden dolgot [magától] teremtett. Ő minden dolgok tudója. (Korán 6:101) És [hisszük], hogy ő – magasztaltassék a mi Urunk fensége – nem vett maga mellé sem [házastársat, sem gyermeket (Korán 72:3).

ÖSSZEGZÉS

A cikk összefoglalásaként megfogalmazhatjuk, hogy az adott téma mélysége és magassága, hosszúsága és szélessége kifogyhatatlan.

Ez is okozhatja, hogy sok embert megzavar, és azonossági jelet tesz Jah'vé, Allah és a keresztények Istene közé.

Ám tudomásul kell vennünk, hogy a három monoteista vallás más-más istenképpel rendelkezik.

Az izraeliták a természet és a történelem istenéről beszélnek.

Az iszlám is teremtként emlegeti Allahot, de az emberrel kapcsolatban Allahról úgy tanít, mint akinek minden ember rabszolgaként van alávetve. Maga az iszlám szónak a jelentése: [Isten akaratának való] alávetés, vagy [Isten akaratában való] megbékélés”.

A keresztények hitének középpontjában a szerető Isten áll. *Deus caritas est, Isten a szeretet (1Jn 4, 8b).*

Az ebből adódó feszültségeket az emberiség mindeddig nem volt képes feloldani. Folyamatosan megjelennek a történelemben, így a jelenlegi migráció során is.

Éppen ezért nyilatkozott így II. János Pál pápa 2000. március 23-án:

„A katolikus egyház egy őszinte és gyümölcsöző vallásközi párbeszédre törekszik a zsidó vallási közösség és az iszlám követői között. Egy ilyen párbeszéd nem arra kísérelt, hogy a másikra ráerőltessük a meggyőződésünket.”

Mindnyájunktól megkívánja, hogy szilárdan kitartsunk a hitünkben, miközben tisztelettel meghallgatjuk egymást, megkísérelünk minden jót és szentet felismerni a másik tanításában, és közösen megpróbálunk minden kezdeményezést egymás kölcsönös megértésére és a béke elérésére támogatni.”

A fenti megnyilvánulást abban a kontextusban érdemes továbbgondolni, amelyet a következő kijelentés tartalmaz:

„Az igaz ember pedig hitből él, de ha meghátrál, nem gyönyörködik benne lelke. De mi nem vagyunk a meghátrálás emberei, hogy elveszünk, hanem a hitéi, hogy életet nyerjünk.” (Zsid. 10.38-39).

FELHASZNÁLT IRODALOM

Ábrahámi vallások

<https://hu.wikipedia.org/wiki>

BIBLIA, Magyarországi Református Egyház Kálvin Kiadója, Budapest, 1996

Dzsihád

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Dzsihád>

Háridzsiták

<https://hu.wikipedia.org/wiki>

Iszlám

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Iszlám>

Kereszténység és zsidó vallás

<https://hu.wikipedia.org/wiki>

Kereszténység és iszlám

<https://hu.wikipedia.org/wiki>

KORÁN

Mi a különbség a síiták és a szunniták között

<http://hu.euronews.com>.

Migráció szó jelentése

<https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/Migráció>

Migráció a Bibliában

Forrás: Evangélikus Élet 2015. Lipták György

Monoteizmus

<https://hu.wikipedia.org/wiki/Egyistenhit>

Síita iszlám

https://hu.wikipedia.org/wiki/síita_iszlám

Szunnita iszlám

https://hu.wikipedia.org/wiki/szunnita_iszlám

Újszövetség. Veritas Kiadó, Budapest, 2007

Valláskülönbség kérdése a három monoteista világvallásban Doktori disszertáció

http://www.htk.ppke.hu/uploads/File/disszertaciok/Csordas_PhD_Vallaskulonb_definitive.pdf

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. B. Stenge Csaba hadtörténész, levéltár igazgató, Tatabánya megyei Jogú Város Levéltára, Tatabánya

Deme László ezredes, vezető kiemelt referens főtitiszt, HVK Hadművelési csoportfőnökség, Hadművelési Biztosító Osztály, Budapest

Drót László ezredes, központ parancsnok, MH Béketámogató Kiképző Központ Parancsnokság, Szolnok

Horváth József alezredes, kiemelt főtitiszt, (f.h.), MH Összhaderőnemi Parancsnokság Felderítő Főnökség, Székesfehérvár

Molnár István Gábor őrnagy, főtitiszt (tervező), MH Összhaderőnemi Parancsnokság Üzembentartási és Ellátási Főnökség, Székesfehérvár

Dr. habil. Négyesi Imre PhD egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Katonai Üzemeltető Intézet, Informatikai Tanszék, Budapest

Pogácsás Krisztián százados, részlegvezető helyettes, MH. 5.Bocskai István Lövész Dandár, Hadművelési Főnökség, Hadművelési Részleg, Debrecen

Dr. Rikk János PhD tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Katonai Üzemeltető Intézet, Informatikai Tanszék, Budapest

Dr. Sári Gábor alezredes, kiemelt főtitiszt, MH ÖHP Logisztikai Művelési Főnökség, Székesfehérvár

Tenkő Csaba alezredes, logisztikai főnök, MH 86. Szolnok Helikopter Bázis Logisztikai Főnökség, Szolnok

Torba Attila alezredes, referens, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, Parancsnokság, Székesfehérvár

Udovecz György közalkalmazott, előadó, MH Rekreációs, Kiképzési és Konferencia Központ, Rendezvényszervező és Biztosító Részleg, Balatonakarattya

Dr. Varga Csaba István százados, beosztott tiszt, MH 5. Bocskai István Lövészdandár, Vezető szervek, Törzs, Felderítő Főnökség, Debrecen